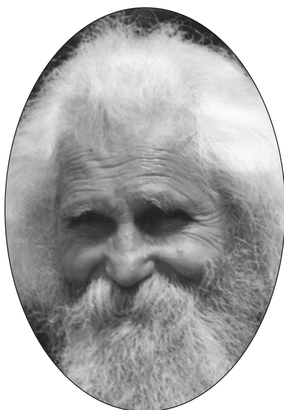
Milivoie
Iovanovici

KALIST
MONAHUL

UCENIC
AL SFÂNTULUI
NICOLAE VELIMIROVICI

PREDANIA

KALIST
Monahul

UCENIC AL SFÂNTULUI NICOLAE VELIMIROVICI

traducere din limba sârbă de
RUXANDRA LAMBRU

tipărită cu binecuvântarea
PREASFINȚITULUI
PĂRINTE GALACTION
Episcopul Alexandriei și Teleormanului
București 7519 / 2011

Predania

Milivoie
Iovanovici

KALIST
MONAHUL

**UCENIC
AL SFÂNTULUI
NICOLAE VELIMIROVICI**

CUVÂNT LĂMURITOR

„Am avut mare iubire faţă de Dumnezeu şi faţă de oameni, şi de aici am primit putere să mă lupt pentru ceea ce am socotit eu că îmi este de trebuinţă în viaţă. […] În viaţa mea am căzut adesea, dar după aceea m'am ridicat şi m'am luptat, am înţeles că viaţa este o luptă şi că aici, pe pământ, omul nu are linişte." Aceste cuvinte, cel mai probabil rostire/scriere autentică a Părintelui Kalist (1896-1991), parte dintr-un testament spiritual al său, cuprins în partea finală a cărţii de faţă, sintetizează cel mai bine conţinutul şi rostul ei. Deşi redactată la persoana întâi singular în întregime, ea nu se încadrează în tiparul autobiografiilor, ci în cel al romanelor cu elemente biografice.

Autorul - un laic Sârb - şi-a întocmit scrierea pe multe mărturisiri personale ale Părintelui, pe care l-a cunoscut îndeaproape. De altfel, este uşor de remarcat acest lucru în iconomia textului, anume faptul că stilul monahicesc al Părintelui - cum se poate uşor identifica în fraza mai sus citată - diferă de stilul laic al autorului cărţii. De asemenea, modul cum au fost preluate şi redate în scris relatările Părintelui celui ce „de mic a fost mândru şi încăpăţânat" trădează nu arareori stângăcia dogmatică a autorului, străin de profunzimile învăţăturii de credinţă Ortodoxă, fascinat însă de personalitatea Părintelui Kalist.

Aşa fiind, cititorul nu poate confunda romanul cu o autobiografie duhovnicească, dimpotrivă, are nevoie a citi cu discernământul cu-

venit anumite pasaje ale cărţii, poate nu întocmai fidele stilului duhovnicesc în care au fost relatate de către Părintele Kalist, ci mai degrabă îmbrăcate în stil propriu autorului. Dincolo de unele aspecte discutabile ale scrierii, esenţial rămâne duhul Creştin realist al cărţii, de care se poate folosi orice cititor al ei. Nu puţine dintre „păţaniile" Părintelui Kalist - pentru unii scandaloase, cu siguranţă – sânt uşor de comparat cu întâmplări relatate în Patericul Egiptean sau în vieţi sau scrieri ale marilor Părinţi ai Bisericii, mai vechi şi mai noi. În esenţă, viaţa Creştină autentică, inclusiv cea monahală, se trăieşte şi astăzi în aceeaşi vâltoare a lumii, ca şi odinioară, cu suişuri şi coborâşuri, printre meandrele istoriei. Dumnezeu ajută fiecăruia dintre căutătorii Săi sinceri, prin mijloacele şi metodele de El voite: unora le trimite povăţuitori iscusiţi şi încercaţi, pe alţii „îi aşează" în împrejurări excepţionale, care să-i salveze sufleteşte, altora - îndeosebi celor ce au a trece prin foarte mari primejdii - le îngăduie vise ori chiar vedenii, pentru a le „îndulci" ispitele ce-i aşteaptă. Iar trăitori Creştini autentici pot fi deopotrivă cei „cuminţi şi ascultători," ca şi „rebelii încăpăţânaţi," care, dacă sânt sinceri în căutările lor, îşi găsesc liniştea firii lor în Hristos, deşi cu preţul multor zbuciumări. Creştinul înţelept învaţă asta de la cei dinainte, şi pe astfel de învăţătură îşi croieşte drumul său lucrător de mântuire în contextul istoric-social în care i s'a rânduit să se nască şi să trăiască, fără poticneli insurmontabile, de vreme ce la cârma vieţii lui este Hristos Cel răstignit şi înviat. Iar când Mântuitorul Iisus Hristos le rânduieşte „rebelilor" şi povăţuitori profund trăitori, înţelepţi şi răbdători, aşa cum i l-a rânduit Părintelui Kalist pe Sfântul Ierarh Nicolae Velimirovici, crucea lor întru Hristos devine mult mai uşoară.

Părintele Kalist a trăit şi şi-a lucrat mântuirea într-un context istoric foarte complex şi zbuciumat şi în stilul său nu tocmai liniştit, conform trăsăturilor personalităţii sale. Sinceritatea lui debordantă în

credinţă, ca şi în revoltă, asumarea firii sale mândre şi încăpăţânate, conferă „povestirii" prospeţime şi realism, autenticitate, induce optimism caracterelor mai puţin domoale, pentru că, deşi Mântuitorul Iisus Hristos l-a iubit pe feciorelnicul şi ascultătorul Evanghelist Ioan, nici pe năvalnicul Apostol Petru nu l-a dispreţuit. Din „aventura" vieţii duhovniceşti a Părintelui Kalist poate învăţa orice Creştin ceva pentru propria sa „aventură."

Redacția

TINEREŢEA

Copil fiind, îmi doream să am un cal de culoarea corbului, arab pur-sânge, cu coamă lungă şi stea albă în frunte. Visam cu ochii deschişi cum îl călăresc, aşa frumos şi jucăuş, prin sat sau, înhămat la şaretă, pe la târguri, prin faţa oamenilor care să mă invidieze. În vis îi vedeam ca aievea urechile mici şi fremătătoare, grumazul puternic, coama bogată, îi mângâiam trupul cald, acoperit cu păr negru, mătăsos, îi auzeam nechezatul şi mă vedeam stând mândru în şaua cu ornamente strălucitoare. Când mă rugam, ceream de la Dumnezeu sănătate pentru părinţi şi pentru fraţii şi surorile mele, iar pentru mine un cal de rasă.
Părinţii au avut mult de furcă cu mine, deoarece îi băteam pe copiii din sat şi mă certam cu fraţii şi surorile mele. Odată, într'un acces de mânie, am lovit o fetiţă atât de tare, încât era cât pe ce să-şi dea sufletul. Mă strecuram fără teamă printre cai sau printre boi şi făceam multe năzbâtii.
Pe atunci ţineam toate posturile. Părinţii mei erau oameni credincioşi, în special mama. Mergeam la slujbă în fiecare Duminică. Ridicându-i pe cei mici în braţe, mama săruta uşa bisericii, apoi icoanele. Noi, copiii mai mari, făceam la fel. Pe preot îl respectam şi mă temeam de el ca de Dumnezeu. Odată mi-am luat inima în dinţi şi, tremurând, l-am întrebat: „Părinte, nu-i aşa că n-o s-o laşi să moară pe mama? Nu-i aşa că n'o să moară?"

După clasele primare, pe care le-am studiat în satul natal, Kaonik,[1] părinţii au hotărât să merg mai departe la şcoală, să fac şi gimnaziul. Au nădăjduit că astfel voi deveni mai instruit, mai sârguincios şi că îmi va veni mintea la cap dacă voi sta printre străini. Am încuvinţat îndată, căci oricum aveam dorinţa tainică de a mă ridica, prin învăţătură, deasupra celorlalţi şi de a deveni mai bun ca cei din satul meu.

Când am mers la Kruşevaţ, la gimnaziu, visam să ajung un om de vază, ca preotul sau învăţătorul, sau ca un înalt funcţionar de stat. Cel mai mult îmi plăcea chipul preotului, cel care cântă şi predică în biserică în faţa obştii, şi pe care oamenii îl salută înclinându-se şi sărutându-i mâna.

Stăteam în gazdă la un hangiu, într'o cămăruţă mică lângă grajd. Oamenii rămâneau aici pentru câteva ceasuri, doar cât să se odihnească, să schimbe caii, iar hamurile le lăsau în camera mea. În timp ce chirigiii, boierii şi ţăranii bogaţi petreceau cu fripturi şi rachiu, în odaia mea mirosea a piele udă, a cai asudaţi şi a ţărână; mereu câte cineva făcea gălăgie, fie cânta, fie trântea, fie intra sau ieşea pe uşa odăii mele.

Ţineam cu tot dinadinsul să termin şcoala şi chiar mi-am jurat să reuşesc. Dar nu mi-era uşor, căci pe lângă învăţat, mai trebuia să scot apă din fântână pentru hangiu, să dau de mâncare porcilor şi orătăniilor, să tai lemnele la bucătărie. Aşa fusese învoiala între tatăl meu şi hangiu, aceste munci reprezentând plata pentru şederea mea în casa lui. Nu aveam nici o clipă liberă. Bănuiam eu, şi pe bună dreptate, că tata dinadins făcuse astfel învoiala cu hangiul, pentru ca învăţătura şi munca grea să mă înţelepţească, să mă îndrepte şi să mă cuminţească.

Tata îmi dădea ceva bani de buzunar, şi o dată la două săptămâni

1 Astăzi oraș situat în Serbia centrală, la circa 15 km de oraşul Krușevaț.

îmi aducea pui, ouă, brânză, magiun şi sarmale. Mereu îmi spunea: „Învaţă, dacă vrei să trăieşti bine! Dacă nu, acasă te aşteaptă destulă muncă: sapa sau morăritul, adică vei fi slab, obosit şi plin de praf. Alege!”
Învăţam mai ales seara, la lumina plăpândă a lumânării; peste zi nu aveam timp, de atâta şcoală şi muncă. Pe deasupra, mă tulburau oamenii necunoscuţi. Mă stânjeneau privirile lor bănuitoare, lipsite de iubire. Simţeam bucurie doar când, în vacanţe, plecam acasă în satul meu. Acolo totul îmi era drag şi cunoscut, eram liber şi fericit. Mâncarea mi-o pregătea bucătăreasa de la han; era o făptură luminoasă, tânără şi foarte frumoasă; era singura persoană din Kruşevaţ pe care o iubeam. Mi-au rămas în amintire pieptul ei alb şi ochii mari, negri. Îmi tot făceam de lucru pe lângă ea, ca să îi fiu în preajmă, şi o priveam de departe în timp ce trebăluia. O visam noaptea. Doream să mă apropii de ea cât mai mult şi să ne împrietenim. Îmi plăcea să o ascult când vorbea şi făceam cu bucurie orice treabă pe care mi-o încredinţa. Dar a avut loc o întâmplare neplăcută, pe care mult timp n’am putut-o uita.
Într’o zi am surprins-o pe neaşteptate într’un ungher cu fiul gazdei, care era mai mare ca mine. Se sărutau. M’a văzut şi îndată s’a îndreptat spre mine. Ochii îi scăpărau de furie şi supărare. M’am speriat şi am fugit spre camera mea, rugându-l pe Dumnezeu să mă scape din necaz. Dar n’am primit ajutor… A venit după mine, a intrat în cameră şi a închis uşa în urma ei.
Avea obrajii îmbujoraţi, buzele încă roşii de la sărutări, părul răvăşit, iar sfârcurile i se iţeau de sub bluza strâmtă, încopciată la repezeală. Mirosea a iubire, era încă îmbătată de mângâieri. Întreruptă din dezlănţuirea dragostei şi speriată că aş putea povesti altora despre păcatul ei feciorelnic, s’a apropiat de mine sâsâind ca un şarpe. Mă ghemuisem, speriat, într’un colţ al odăii, uitându-mă la ea şi

temându-mă de ce avea să urmeze. M'a apucat de păr şi m'a trântit la pământ. Era mai puternică decât mine, un copilandru. M'a lovit de mai multe ori, ţipând: „O să-ţi scot ochii ăia negri şi obraznici! N-o să te mai uiţi la ce nu-ţi fierbe oala! O să te otrăvesc, gunoi mic! O să crăpi încetul cu încetul, şi duhoarea ta o să umple tot oraşul!" Mă apăsa cu genunchii pe piept şi pe burtă, lovindu-mă cu disperare. Mi-au rămas în minte furia şi ura ei, precum şi ochii sfredelitori ca două pumnale. Mult timp am zăcut întins pe podea, înspăimântat şi aproape fără cunoştinţă.

Toate acestea se întâmplau la sfârşitul clasei a doua de gimnaziu. Speriat de ea, eram sigur că îmi va otrăvi mâncarea sau că mă va omorî într'un alt fel, când se va ivi prilejul. Cu această nelinişte, am rămas în oraş încă câteva zile, până la sfârşitul anului şcolar, apoi mi-am făcut bagajul, mi-am luat cărţile şi am dat fuga acasă.

Mamei şi tatei le-am spus că învăţătura nu e de mine, că nu-mi place la oraş şi că nu mai vreau să rămân nici măcar o zi în Kruşevaţ. Sătenii râdeau pe seama mea şi spuneau că nu sânt în stare să învăţ din cărţi, fiind sortit să rămân morar, porcar sau îngrijitor de cai. Am răbdat batjocura în tăcere multă vreme, gândindu-mă ce să fac pe mai departe. Până la urmă am luat o hotărâre: nu voi rămâne în sat, cu nici un chip!

La cincisprezece ani am cunoscut un doctor din localitatea Rajani, care mi-a spus: „La noi, în faţa fiecărei case vezi şiraguri de ardei iute, ceea ce înseamnă că oamenii sânt sănătoşi. Toţi merg la biserică şi se roagă, ceea ce înseamnă că se încred în Dumnezeu, nu în doctori. După cum vezi, aici nu prea e de muncă pentru mine!" Tot el mi-a vorbit despre o organizaţie care instruia luptători pentru eliberarea Serbiei şi Macedoniei de sub Turci, spunând că această organizaţie

are nevoie de oameni tineri, aşa ca mine. Mi-a promis că, dacă mă alătur lor, voi avea parte de mâncare bună, de îmbrăcăminte, de adăpost, ba chiar aş putea merge în continuare la şcoală, dacă voi dori. Iar pentru luptă urma să am parte de cei mai buni instructori.

Pentru mine, propunerea lui era un bun prilej de a părăsi satul, aşa că am început să mă gândesc la ea zi şi noapte. Nu era vorba de armata regulară, ci de unităţi speciale destinate unor misiuni delicate şi secrete, pentru care era nevoie de tineri curajoşi. Nu puteam lua o hotărâre pe loc, pentru că bănuiam că nu voi primi binecuvântarea părinţilor pentru acest soi de oaste, iar fără încuvinţarea lor nu-mi venea să plec. Nu mă gândeam la ce mi s'ar putea întâmpla pe front, pentru că mă simţeam puternic şi doream să plec cu orice preţ din sat.

În acea vreme îmi plăcea să citesc romane, dar şi cărţi despre viaţa Creştinească, pe care le împrumutam de la biserică, cu osebire vieţile sfinţilor. Îmi plăceau Sfântul Athanasie Athonitul, ziditorul de biserici, Sfântul Ioan Damaschinul, Sfântul Savva al Sârbilor şi alţii.

Datoria mea era ca, pe lângă munca la moară, să citesc familiei adunate pentru rugăciune în fiecare zi, înainte de culcare, câte un capitol din Evanghelie şi puţin din epistolele apostolilor. În camera în care se făcea rugăciunea, fiecare al casei îşi avea locul său, cu un mic covoraş pe care îngenunchea.

În acele zile, frământat de gândul plecării la militărie, stăteam la rugăciune mai mult decât ceilalţi, care se duceau la culcare, eu rămânând îngenunchiat în faţa icoanei Sfântului casei până ce inima îmi era cuprinsă de pace, linişte şi duioşie. Dimineaţa, după ce mă spălam, mă îmbrăcam şi mă încălţam, mă întorceam din nou la rugăciune. Mă rugam să mi se dezvăluie calea pe care ar trebui să o apuc: să plec la instrucţie sau să aştept un alt prilej, mai bun, pentru a pleca din casa părintească.

Într'o noapte, adormit după o lungă rugăciune, am fost trezit de un glas puternic, care părea foarte apropiat, şi care rostea aceste cuvinte: „Dobrivoie, ieşi din casă şi te uită!" Glasul era limpede, şi tonul era ca de poruncă. Am mai stat puţin culcat în pat, întrebându-mă cine ar putea să mă strige în toiul nopţii. Întâi m'am gândit că poate unul dintre fraţi face o glumă cu mine. M'am ridicat şi m'am uitat sub pat, sub masă şi pe după perdea. Cum nu am văzut pe nimeni, m'am învârtit o vreme prin cameră, nedumerit, după care am ieşit afară. Înainte de asta, m'am întors şi am privit spre sora mea, care era cufundată într'un somn adânc. Era limpede că nu auzise glasul care mă chema.

Păşind pe scările din faţa casei, am observat brusc, în mijlocul curţii, un vârtej ce se înălţa spre cer, până la nori, apoi se apleca şi o pornea spre Miazăzi, pierzându-se în depărtare. Era lat cam de o jumătate de metru şi strălucea precum tabla zincată de pe turla bisericii. Tare m'am speriat de această vedenie, eram tulburat şi nu îmi credeam ochilor. Atunci am auzit din nou glasul: „Vezi, Dobrivoie?" „Văd," am răspuns cu glas moale. „Şi ştii ce înseamnă ceea ce vezi acum?" Priveam vârtejul, auzeam vocea, dar nu înţelegeam ce se petrece. „Cum aş putea să ştiu?" am răspuns cu jumătate de gură, încercând în acelaşi timp să văd cine îmi vorbeşte. Vocea s'a făcut din nou auzită: „Ceea ce vezi înseamnă că vei fi trimis în depărtări, că vei străbate multe ţări şi că te vei întoarce de acolo vindecat de răni, sănătos întru totul."

Care depărtări? Ce fel de răni? mă întrebam în sinea mea.

Când am ridicat din nou privirea spre curte, vedenia dispăruse.

Am mai rămas încă puţin timp afară şi, după ce m'am încredinţat că nu se mai petrece nimic, am intrat în camera în care dormea soră-mea, la fel de adânc şi de liniştit. Eram tulburat şi respiram precipitat; simţeam prospeţimea nopţii în plămâni. Aşezându-mă pe mar-

ginea patului, am încercat să mă liniştesc. Am cugetat îndelung în legătură cu cele văzute şi auzite, trudindu-mă să mă lămuresc.
Priveam icoana Sfântului Nicolae, Crucea şi Evanghelia de pe masa acoperită cu pânză albă, tot întrebându-mă cum se poate să auzi o voce şi să nu-l vezi pe cel care îţi vorbeşte? Cum să vezi ceva ce nu este al firii şi care nu poate fi înţeles cu mintea? Există oare, cu adevărat, o altă lume, îngeri, viaţă de apoi, Dumnezeu...?
Odată cu aceste gânduri am început să simt că conştiinţa mea se schimbă foarte repede, ca şi cum s'ar fi deschis ceva în mine, lărgindu-mi-se orizonturile în toate sensurile; simţeam cum mă maturizez... Dintr-o dată, copilul Dobrivoie care eram a dispărut şi în locul lui a apărut un bărbat – tânăr, copt la minte şi puternic.
Am simţit dorinţa să povestesc cuiva despre vedenia pe care am avut-o; dar m'am răzgândit la gândul că nimeni nu m'ar crede, ba mai mult, m'ar putea considera mincinos, nebun chiar. Abia câteva săptămâni mai târziu am plecat la Mănăstirea Sfântul Roman, la călugărul Efrem, care îmi era tare drag, şi lui i-am povestit totul în amănunt. M'a ascultat cu băgare de seamă, a stat puţin să cugete, cântărind în şoaptă cele auzite, iar apoi a dat neîncrezător din cap şi mi-a spus: „N'aş putea să îţi spun, Dobrivoie, despre ce este vorba... Mi se pare ceva de necrezut. Dacă e să mă iau după presimţirile mele, nu prea e de bine... Ar fi mai bine să păstrezi doar pentru tine ceea ce ai văzut şi ai auzit!"
Pe atunci eram îndrăgostit de Radmila Mirocevici, fiica şefului de gară. Mereu mă gândeam la ea, fie la lucru, fie la rugăciune... O visam, frumoasă şi surâzătoare; mă urcam în podul casei sau fugeam în pădure, unde stăteam îngenuncheat cu orele, rugându-mă la Dumnezeu să mi-o dea de soţie. Îmi doream din tot sufletul ca şi ea să se îndrăgostească de mine şi să mă iubească aşa cum eu o iubeam.
Renunţasem la ideea de a pleca în armată, ba chiar şi la dorinţa de

a pleca din sat. Nu voiam decât să fiu în preajma ei, să o privesc şi să mă gândesc la ea. Nu mi se mai părea greu să lucrez la moară, nici să petrec ore întregi în genunchi rugându-mă pentru Radmila; mă făcea fericit doar gândul la ea. Era o dragoste profundă, tristă şi dureros de dulce.

Într'o zi trebuia să livrăm nişte făină de la moara noastră la casa tatălui ei. M'am arătat gata să fac eu drumul, deşi asta era de datoria slugii noastre. Ardeam de dorinţă pentru ea şi foloseam orice prilej de a o întâlni. Eram cuprins de o bucurie nemaivăzută în timp ce încărcam sacii cu făină în căruţă. Înhămând caii, am pornit-o spre ea în galop.

Era singură acasă. M'a invitat să intru şi m'a servit cu dulceaţă de struguri şi cu apă rece. Se purta frumos cu mine şi se străduia să-mi fie pe plac. Asta mi-a dat curaj să-i mărturisesc că o iubesc de multă vreme, mai mult decât orice pe lume, şi că îmi doresc să-mi fie soţie. La auzul vorbelor mele, s'a arătat surprinsă, s'a înroşit toată şi şi-a plecat privirea, neştiind ce să răspundă. După ce şi-a revenit un pic, a îndrăznit să mă întrebe:

„Dobrivoie, tu glumeşti sau vorbeşti serios?" I-am răspuns că e purul adevăr şi că îmi propusesem de mult să îi fac această mărturisire. După ce a stat puţin în cumpănă, a îndrăznit să spună că şi ea mă iubeşte şi că ar fi de acord să se mărite cu mine, dar n'ar vrea să rămână la ţară, la sapă. De îndată i-am răspuns că nu m'am lăsat cu totul de şcoală şi că sânt gata să continui studiile, dacă ea asta îşi doreşte.

Nu minţeam, ştiam că pentru ea aş fi în stare să fac chiar şi mai mult decât atât. Pluteam de fericire, ca niciodată până atunci, şi eram liniştit, ca orice om căruia i s'a împlinit dorinţa. Ne-am înţeles să nu spunem nimic nimănui, să nu anunţăm oficial logodna noastră până la vârsta majoratului, când ne vom putea căsători. Am pecetluit totul cu un sărut. I-am dat un bănuţ de aur, pe care îl luasem cu mine de

acasă, ca zălog al tainei noastre. Ea mi-a dăruit la rândul ei o pereche de şosete de lână şi un ştergar.

N'am rezistat însă să nu-i spun mamei. Aveam încredere în ea şi eram convins că va fi de acord cu alegerea mea şi că va păstra secretul. Habar n'aveam că ai mei aveau pe atunci alte intenţii cu mine. Cum fratele mamei nu avea copii, părinţii voiau să mă dea lui spre înfiere, să mă mut la el în casă şi să îi moştenesc averea. Promisiunea făcută de mine Radmilei le strica socotelile. Când mătuşa a aflat ce am făcut, a început să se jelească, zicând că am înnebunit logodindu-mă cu o fată cu pretenţii de orăşeancă, ce nu vrea să trăiască la ţară.

Zile în şir au încercat să mă convingă că nu e potrivită pentru mine, şi în cele din urmă au reuşit. M'au pus să îi înapoiez darul. Eram în culmea deznădejdii, mă rugam de mama să se ducă ea în locul meu, dar nu voia cu nici un chip. „Tu i-ai făcut promisiunea, tu însuţi trebuie să rupi logodna! Înapoiază-i darul, dar nu-i cere înapoi bănuţul de aur dăruit de tine!"

Am fost nevoit să le dau ascultare, aşa că am încălecat şi am pornit spre ea. Am găsit-o la fântână, spălând vasele. S'a bucurat că mă vede. De îndată s'a oprit din treabă, a alergat spre mine şi a prins calul de căpăstru. Eu nu aveam curaj să o privesc în ochi. Nu ştiam cum să încep, rămăsesem în şa ca o stană de piatră. Neavând încotro, până la urmă mi-am luat inima în dinţi şi i-am spus că m'am gândit bine şi că am hotărât să renunţ la înţelegerea noastră. La auzul acestor vorbe, ochii i s'au umplut de lacrimi. „Şi cu mine cum rămâne, Dobrivoie? Am apucat să-i spun mamei..." Era palidă şi tremura toată. Mi se rupea inima şi eram pe cale să izbucnesc în plâns. Mă rugam la Dumnezeu să se deschidă pământul şi să mă înghită. „Faci cum crezi tu de cuviinţă," i-am spus, fără s'o privesc în ochi. I-am aruncat darul la picioare, am întors calul şi am gonit spre casă.

Mai bine de o lună m'am ascuns atât de ea, cât şi de restul lumii.

Îmi crăpa obrazul de ruşine. Nu cutezam să mai privesc pe cineva în ochi.

Pe Radmila am întâlnit-o abia după două luni, la biserică, într'o zi de sărbătoare. Lăcaşul era plin de lume, iar eu eram la strană, cu cântăreţii. La un moment dat, în timpul liturghiei, privind spre lumea din jur, am zărit-o. Se uita drept spre mine, cu ochii plini de lacrimi. Şi astăzi, după mai bine de şaptezeci de ani, simt o durere în piept când mă gândesc la această dragoste a mea şi la nedreptatea făcută acelei minunate făpturi. O iubeam pe Radmila şi mă rugam zi şi noapte pentru ea, iar Dumnezeu mi-a ascultat rugăciunea şi mi-a oferit-o în palme ca pe o pasăre, iar eu am înşelat mila lui Dumnezeu şi am frânt inima ei feciorelnică.

Atunci am luat hotărârea să plec la acel doctor din Rajani şi să îi spun că vreau să mă alătur organizaţiei secrete pentru eliberarea Serbiei. El m'a dus la maiorul de infanterie Tankosici,[2] principalul organizator şi instructor al trupelor.

N'am primit binecuvântarea părinţilor pentru a pleca la comitagii. A fost prima mea mare greşeală; nu i-am ascultat pe cei care mi-au dat viaţă. Îmi pusesem în cap să plec cu orice preţ. Mă atrăgeau şi poveştile despre eroismul comitagiilor, despre lupta poporului Sârb pentru eliberare, despre răzbunarea pentru bătălia de la Kosovo, despre ţarul Lazar şi Miloş.[3] Simţeam că a venit clipa să se

---

2 Maiorul Voia Tankosici, conducător al luptelor de partizani („comitete” sau comiţi/comitagii) în timpul Războaielor Balcanice (1912-1913). Ulterior a fondat organizaţia secretă *Mâna Neagră*, care avea ca scop crearea unui stat al Slavilor de Sud în jurul Serbiei prin mijloace violente (destabilizarea Imperiului Austro-Ungar prin uciderea împăratului Franz Josef sau a prinţului moştenitor Franz Ferdinand).

3 Principele Lazar Hrebelianovici şi vasalul său Miloş Obilici, eroi naţionali ai Sârbilor, deveniţi legendari în urma tragicei lupte de la Kosovopolie (Câmpia Mierlei) din 1389.

îndeplinească acele visuri din copilărie despre eroism şi despre slava veşnică. În rândurile poporului creştea dorinţa de eliberare din robie a tuturor Sârbilor. Circulau tot felul de poveşti despre crimele înfricoşătoare făptuite de musulmani asupra populaţiei Creştine, despre chinurile, răpirile şi pângăririle la care o supuneau. Cine ar fi putut îndura atâta umilinţă? În noi clocotea dorinţa de răzbunare. Când necheza un cal, i se poruncea: spre Kosovo!

Sub comanda lui Tankosici am învăţat pur şi simplu cum să ucid cât mai mulţi oameni, rămânând în viaţă. Ne-a învăţat cum să mânuim grenada, pistolul, cuţitul; cum să ne luptăm, să ne furişăm, să ne stabilim contactele, să localizăm duşmanul. Eram în stare să ţintesc cu pistolul o ţigară aşezată la o distanţă cât cuprinzi cu privirea şi să reuşesc nouă din zece încercări. Ne-a învăţat să-i urâm pe Turci şi pe oricare alt duşman, mai mult decât pe diavol şi să fim gata să ne dăm viaţa pentru popor. Eram cuprinşi de ură până în măduva oaselor şi îmbătaţi de idealul libertăţii. Poate că mă aflam pe drumul şi la locul nepotrivit, dar aşa a fost. Cred că fiecare om ar trebui să lupte împotriva duşmanului, dar sânt adânc încredinţat că nu trebuie să-şi urască semenii, ci doar răul pe care îl ascund în ei. Am îndurat cinci sute de ani islamul şi era firesc să ne dorim din tot sufletul eliberarea de sub robia otomană. Nu cred că atunci puteam să facem asta fără ură şi fără marile idealuri ale libertăţii.

Tankosici ne-a ales pe noi, cei tineri, pentru misiunile secrete, pentru că ştia că este nevoie atât de ură, cât şi de ascultare oarbă. Oamenii maturi n'ar fi putut şi n'ar fi acceptat să facă ceea ce făceam noi atunci.

Gavrilo Princip[4] era un ins firav, uscăţiv, de aceea, Tankosici l-a

4 Membru al organizaţiei secrete *Mlada Bosna (Tânăra Bosnie)* care lupta pentru eliberarea Slavilor de Sud de ocupaţia Austro-Ungară. Împreună cu Nedeliko Ceabrinovici a participat la atentatul de la Saraievo – pus la cale de organizaţia *Mâna Neagră* – împotriva prinţului moştenitor al Austro-Ungariei, arhiducele

respins iniţial. Ceabrinovici se antrena cu noi, chiar eram prieteni. Gavrilo era un tânăr orgolios, aşa că s'a simţit jignit când a fost respins, cum dealtfel s'ar fi simţit oricare dintre noi. Pentru a ne demonstra atât nouă, cât şi lui Tankosici că este demn de încredere, a acceptat să comită atentatul. Acum, ca şi atunci, cred că a dat dovadă de bărbăţie şi de tărie de caracter, aşa cum am fost dealtfel instruiţi cu toţii: s'a urcat pe platforma automobilului şi a tras, calm, la ţintă, mai întâi în prinţul moştenitor, apoi în soţia acestuia. Şi în faţa completului de judecată a avut o ţinută demnă, aşa cum fusese înţelegerea, şi a murit eroic.[5] De atunci şi până astăzi îl pomenesc mereu în rugăciunile mele. Ceabrinovici a aruncat bomba de la distanţă. Din punctul de vedere al organizaţiei, s'a comportat ca un laş, fricos şi neîndemânatic. Dar, în definitiv, e greu să judeci asemenea lucruri. Şi pe el îl pomenesc la rugăciune.
Maiorul Tankosici era un bărbat aprig, o fiară de om. Pentru el, duşmanul nu era mai mult decât un fir de praf; întotdeauna îl privea ca pe un om fără cap! Cu noi, oamenii lui, se purta bine şi ne iubea. Pentru duşmani, însă, era mai rău decât cel mai veninos şarpe, mai rău decât satana! Se ţinea tare mândru; era atât de încrezut, de parcă ar fi fost mai mare decât căpetenia arhanghelilor. Întotdeauna sigur pe vorbele sale, sigur de succesul faptelor pe care şi le propunea, reuşind de fiecare dată să semene groază în rândul duşmanului.
Începutul războiului, în 1912, ne-a găsit pregătiţi de luptă. Am luptat în zona Novi Pazar, Tutin, Graceaniţa şi Suva Reka, fiind susţinuţi direct de Belgrad. Am trecut graniţa la Tutin. Eram îmbrăcaţi elegant, în haine civile, cu pălării pe cap; arătam de parcă am fi plecat la peţit. Principalele noastre arme erau grenadele pătrăţoase, de fabricaţie

---

Franz Ferdinand, a cărui ucidere a dus la declanşarea Primului Război Mondial.
5 Autorul face, desigur, o confuzie. Gavrilo Princip a fost condamnat la 20 de ani de temniţă şi a murit în închisoare, de tuberculoză, în anul 1918.

Sârbească, pistoalele şi cuţitele. Aveam oameni de legătură în rândul populaţiei Creştine pe tot teritoriul aflat sub ocupaţie Turcă. Grupul meu era format din douăzeci şi cinci de oameni; toţi am reuşit să ne strecurăm cu iscusinţă în spatele liniilor otomane.
Foarte bine antrenaţi, ne-am apropiat fără riscuri de tabăra otomană, iar la ora fixă stabilită, toţi cei 25 am aruncat grenade asupra soldaţilor inamici luaţi prin surprindere. Misiunea a fost îndeplinită cât ai bate din palme, după care ne-am făcut nevăzuţi şi, cu tot atâta iscusinţă, ne-am regrupat la locul convenit, apoi ne-am apropiat de o altă tabără...
Timp de opt luni am semănat panică şi groază în rândurile Turcilor. Pentru ei rămâneam nevăzuţi, precum nălucile, şi mai periculoşi ca fiarele sălbatice. În urma noastră venea armata Sârbă regulară, care, forţându-i pe duşmani să se retragă, înainta spre Kumanovo şi Macedonia. Aflasem despre fiecare crimă pe care Turcii o comiseseră faţă de poporul meu; asta mă îndreptăţea, în faţa mea şi a altora, să lupt nemilos. Nu am găsit nici o justificare pentru Sârbii trecuţi la islam, care ne erau la fel de duşmani ca şi Turcii. Ştiam că sântem fraţi, dar inima lor era otrăvită de sămânţa diavolească mahomedană. I-am văzut în geamii rugându-se la Allah, căutând contopirea cu fiinţa divină. Dar ei se rugau dumnezeului lor să binecuvinteze înrobirea mea ca Sârb.
Respectam instrucţiunile lui Tankosici şi făceam instrucţie cu conştiinciozitate şi tenacitate, pentru a dovedi că sânt demn de a fi părtaş la gloria viitoare. Dar mă cuprindea neliniştea când ascultam vaietele oamenilor loviţi de grenadele noastre; în asemenea momente, îmi pierea entuziasmul. Când rămâneam singur, îndeosebi noaptea, îmi tremura inima şi eram măcinat de îndoiala îndreptăţirii faptelor mele.
Nu ştiu dacă, pentru cei care pier, înseamnă ceva chinul pricinuit de

glonte, cuţit, grenadă sau de o mână care frânge gâtul; cred că pentru ei nu este atât de important. Dar ştiu cu siguranţă că este important pentru cel care ucide! Noi nu alegeam mijloacele; singurul lucru important era să nimicim duşmanul. Într-adevăr, inima şi mintea mea erau otrăvite de ura sădită în noi de Tankosici, şi cred că de aceea nu puteam să gândesc limpede.

Visele îmi arătau însă contrariul a ceea ce susţineau Tankosici şi tovarăşii mei de luptă şi a ceea ce îmi dicta conştiinţa mea patriotică. Ele îmi aduceau, prin semne şi simboluri înfricoşate, o suferinţă asemănătoare cu aceea pe care faptele mele o provocau duşmanilor mei. Visam că mă furişez prin tuneluri întunecoase, săpate adânc sub pământ. Ceva mă apăsa şi mă împingea în jos, în întuneric, cu aşa o putere, de ca şi cum de umerii mei ar fi atârnat greutatea globului pământesc. În acelaşi timp simţeam o frică nefirească, stranie, care îmi dădea frisoane şi îmi făcea dinţii să clănţăne, iar inima părea că o să-mi sară din piept. Ore în şir mă zvârcoleam şi ţipam în somn. Îndată ce mă trezeam, săream din pat şi îngenuncheam, îmi ridicam mâinile spre cer tremurând, cuprins de panică, rugându-L pe Domnul Iisus Hristos să mă izbăvească. După ce reuşeam cât de cât să mă liniştesc, mă aşezam pe marginea patului, neputând să mai gândesc sau să mai fac ceva. Încordat şi cu simţurile ascuţite de teamă, ascultam şi simţeam în jurul meu suflul rece al morţii, care mă înfăşura şi îmi atingea trupul, trezind în mine groaza. Ştiam sau mai curând intuiam că suferinţa altuia, agonia altuia, moartea altuia, provocate de mine, se abat ca un blestem asupra mea. Abia după ce treceam prin aceste chinuri ale iadului şi mă cufundam în rugăciuni îndelungate, îmi găseam liniştea în lacrimi. Se prelingeau ca un pârâu pe obrajii mei, iar odată cu lacrimile se topea şi suferinţa. Le lăsam să alunece liber pe faţă şi să-mi cadă în palmele încrucişate pe piept, ca şi când lacrimile ar fi putut să spele faptele de pe mâinile mele...

Visele erau acelea care mă preveneau că trebuie să-mi schimb comportamentul, dar raţiunea nu accepta ideea renunţării la luptă. Tânăr şi lipsit de experienţă, gândeam în felul următor: strămoşii mei care au luptat acum cinci sute de ani la Kosovo mă îndeamnă să lupt; toţi cei din jurul meu mă îndeamnă la luptă; eu însumi voiam să lupt! Şi atunci de unde veneau aceste vise, acest fior al morţii, această spaimă şi strângerile de inimă – tocmai la mine, care nu eram un laş?! Mai târziu mi s'a arătat, şi cu asta m'am şi liniştit, că toate astea se întâmplau pentru că nu primisem binecuvântarea părintească când am plecat la organizaţie. De aceea, în timpul zilei, dar mai cu seamă în timpul nopţii, îngenuncheam şi îl rugam pe Dumnezeu să mă mântuiască, deşi atunci nu eram foarte convins că El există.
Când m'am întâlnit la un moment dat cu mama, mi-a spus: „Fiule, tu nu te aperi pe tine şi pe noi, tu ataci oamenii precum lupul oile. Alături de tine nu se află întreg poporul tău, aşa cum crezi tu, voi sânteţi doar nişte inşi oarecare. Crede-mă: nu e deloc bine ceea ce faci! Umblaţi la voi cu otravă, ca să o înghiţiţi dacă cumva vă prinde duşmanul, iar asta, băiatul meu, este păcat de moarte. Omul nu are dreptul să-şi ia singur viaţa, pentru că nu el şi-a dăruit-o!" Abia atunci am reuşit cât de cât să pricep de unde atâta teamă şi atâtea coşmaruri la mine.
Când armata Sârbă a intrat în Macedonia, pe noi toţi, voluntarii minori, ne-au trimis acasă. Am fost foarte fericit când am ajuns să-mi revăd satul şi familia. I-am îmbrăţişat pe toţi pe rând şi am plâns de fericirea revederii. Am căzut în genunchi şi, cu căinţă, le-am cerut părinţilor să mă ierte că am plecat fără binecuvântarea lor.
Am uitam foarte repede suferinţele prin care am trecut; acasă mă simţeam uşurat, eram vesel şi liniştit. Eliberată de tensiune, întreaga mea fiinţă înflorea. Nu conteneam să îngân un cântec. Mă bucuram de fiecare dată când auzeam de vreo victorie a armatei noastre. Mica

Serbie, căreia i se mai spunea şi „Provincia europeană," a reuşit să înfrângă armata otomană. Şi-a eliberat poporul, a cucerit regiunea Skadar de la Turci şi a restituit-o Sârbilor din Muntenegru, pentru Bulgari a eliberat Edirne, iar pentru Greci - Pelagonia!

Imperiul Otoman a făcut mult rău poporului Sârb, din toate punctele de vedere, dar n'a reuşit să ne ia credinţa şi dârzenia. Din cauza numărului mare de tineri căzuţi pe câmpul de luptă înainte de Primul Război Mondial, femeilor din Serbia li se cerea să nască cât mai mulţi copii; pentru întreruperea sarcinii se dădeau pedepse cu închisoarea. Primul născut băiat era scutit de armată, având datoria să-şi ajute părinţii la creşterea surorilor şi a fraţilor mai mici. Capul familiei era şi stăpân, şi administrator, şi, într'un anume fel, preotul familiei. Se trăia în bordeie acoperite cu şiţă şi în colibe. Erau puţine casele cu paturi, de obicei oamenii dormeau pe pământul bătătorit, pe rogojini sau pe piei şi paie, în jurul vetrei. Cuptoarele se aflau în faţa casei, iar focurile se întreţineau toată noaptea cu surcele, buturugi şi crengi. Pâinea era făcută cel mai adesea din mălai, iar la gătitul mâncării se foloseau cartofi, fasole, varză, brânză, zer, carne uscată, slănină şi pastramă. Încă de pe vremea cneazului Milan Obrenovici, aproape în fiecare casă Sârbească puteai găsi pastramă. Şcolile erau organizate pe lângă mănăstiri şi biserici, unde călugării îi învăţau pe copii să scrie şi să citească. Cel care alegea să fie preot trebuia să stea doi ani la mănăstire pentru a învăţa să trăiască o viaţă cinstită, după poruncile Domnului, să scrie şi să citească, ca să fie în stare să ţină singur slujba şi să cânte din cărţile bisericeşti. În ciuda sărăciei, oamenii erau uniţi. Rudele, bătrânii, naşii, fetele, femeile erau respectaţi cu toată sfinţenia. Dacă cineva avea nevoie de naşi, atunci îl alegea numai din rândurile oamenilor cinstiţi şi respectaţi.

Îl alegeau pe acela harnic, preţuit de toată obştea. Se ducea la acesta acasă şi, căzând în genunchi, i se adresa: „În numele Domnului şi al Sfântului Ioan Botezătorul, te vreau de naş care să îmi botezi şi cununi copiii şi să îmi aduci fericirea în familie." După ce acesta îşi dădea încuviinţarea, oaspetele se ridica de la pământ, săruta mâna şi pieptul naşului.

Naşul era respectat ca un sfânt. De aceea, de cele mai multe ori acesta se căuta într'un sat vecin, pentru a evita prea desele întâlniri, care ar fi putut duce la un schimb de vorbe neplăcute. Naşul era prezent la orice sărbătoare din casă, el bucurându-se de cel mai mare respect. Când intra în bătătură, toţi cei ai casei, începând de la copii şi până la cei mai în vârstă, îi sărutau mâna şi pieptul în dreptul inimii, chiar dacă era un om foarte tânăr.

La măritiş şi la însurătoare, cei mai bătrâni căutau să afle de la alţii despre fată sau despre mire, despre prietenii acestuia, despre zestrea fetei şi darurile pe care urmau să le primească la nuntă. Bărbaţii se înfrânau de la intimitatea cu femeile în timpul postului şi în timpul sarcinii, unii chiar pe toată perioada alăptării copilului, care putea dura şi doi ani. Se cânta la cobză, la cimpoi şi la fluier. Printre Sârbi nu exista legea Talionului; acel obicei crud nu a pătruns în rândurile Creştinilor.

Oamenii se ferau să păcătuiască şi se temeau de păcat ca de diavol. Erau convinşi că au fost osândiţi la robia otomană cinci sute de ani din cauza păcatelor şi a încălcării sfintelor porunci. De aceea, pe lângă cele patru posturi principale, înainte de fiecare praznic se abţineau de la hrană, băutură şi împreunare trupească, precum şi de la vorbe şi gânduri urâte, în nădejdia că Dumnezeu o să-şi reverse mila asupra lor.

Chinuit timp de secole de către otomani, poporul Sârb a înţeles că izbăvirea îi poate veni doar cu ajutorul Domnului, prin unitate

şi iubire frăţească, şi de aceea era credincios şi de înaltă ţinută morală, obişnuit cu rugăciunea şi cu răbdarea, ca puţine popoare de pe lumea asta. Prin sate mai găseai şi oameni nebuni. Nu erau spitale pentru ei, familia îi îngrijea sau îi ducea la mănăstire pentru rugăciuni şi dezlegări. În relaţiile dintre oameni, la cel mai mare preţ erau viaţa cinstită şi munca. Hoţului i se spunea pe nume: hoţ, leneşul era leneş, păcătosul – păcătos. Fetele purtau straie lungi, astfel încât glezna nici să nu se zărească. Era mare ruşine şi scandal pentru familie, dar şi pentru întreg satul, dacă se întâmpla ca vreo fată nemăritată să nască. De aceea, în anii de secetă, se spunea că aceasta este o pedeapsă pentru că vreo fată din sat a avut un copil din flori, pe care l-a ascuns într'o scorbură în pădure. Se zicea că seceta va dura până când bastardul va fi sfâşiat de fiarele sălbatice sau mâncat de păsări, furnici sau viermi. La fel se spunea şi pe vremuri ploioase: trebuie să aşteptăm ca pruncul să putrezească şi să fie dus de ape pentru ca vremea să se schimbe.
Nu erau mulţi haiduci pe atunci, iar cei care erau se ascundeau prin păduri furau animale noaptea sau jefuiau călătorii la drumul mare. Poporul le spunea hoţi. Pe capul unora dintre ei se punea preţ cincizeci de ducaţi. Însă de ei se ocupau mai mult jandarmii, populaţia nu prea era încântată să participe la potere. Se ştia că nu este bine să faci asta. Un haiduc pe nume Antonie a fost ucis de un ţăran, care a încasat recompensa. Mai târziu, acestuia i s'au născut copii schilozi. Oamenii, văzând aceste lucruri, înţelegeau că lui Dumnezeu nu-i place ca omul să-şi ucidă aproapele, fie el haiduc sau hoţ.
Până în 1912, coţcarii îşi făceau „meseria" la vedere. Pentru „munca" lor pe la târguri, din pieţe şi birturi, plăteau impozit statului. Era obiceiul ca înainte de orice adunare populară, toboşarul să atragă atenţia oamenilor că în zonă se află coţcari. Jandarmii erau obligaţi

să-i apere pe cei care erau înregistraţi oficial, cu legitimaţie, dar dacă cineva îl surprindea pe cartofor că trişează şi dacă se ajungea la certuri sau chiar la omor în timp ce jandarmul nu era de faţă, cel păcălit nu plătea pentru fapta sa.

Ne iubeam ţara, regele şi guvernul. Statul nu îşi jefuia poporul. Optzeci la sută din populaţia Serbiei era formată din ţărani. La vremea aceea, nu era o prăpastie între bogaţi şi săraci. Diferenţe mari între oameni au apărut abia între cele două războaie mondiale, odată cu înfiinţarea Iugoslaviei.

Oamenii aveau milă de cerşetori şi de săraci. Îi considerau fraţii lui Iisus, îngeri, aşa că fiecare dădea bucuros celui nevoiaş. Nu s'a pomenit între Sârbi ca cineva să fi murit de foame. Atunci când băteau clopotele la biserică, oamenii se opreau din orice muncă, fie în casă, fie la câmp. Se întorceau cu faţa spre biserică, îşi făceau semnul crucii cu capetele plecate şi se rugau lui Dumnezeu tot timpul cât băteau clopotele. Dacă preotul venea în vizită la ei, toţi lăsau treaba la o parte şi se îndreptau spre el, pentru a primi binecuvântare. Când fulgera sau pe timp de vreme rea, oamenii se fereau de cei despre care se ştia că îl hulesc pe Dumnezeu, de teamă să nu păţească ceva în preajma lor.

Familia mea era una dintre cele înstărite. Pe lângă pământ, noi aveam şi o moară. Tatăl meu obişnuia să le dea făină săracilor şi să îi ajute să îşi lucreze pământul. I s'a întâmplat însă ca o dată să alunge de la moară o femeie săracă. Îi dăduse deja făină în două-trei rânduri, după care a refuzat să-i mai dea, spunând că trebuie să muncească şi ea pentru a câştiga pâine pentru copiii ei. Bărbatul bietei Mida – pentru că aşa o chema pe femeie – era argat la o familie. Trăiau într'o colibă, copiii erau mici, aşa că femeia nu putea munci, iar câştigul bărbatului nu le ajungea pentru a hrăni atâtea suflete. Mai târziu, când tata a aflat cum trăiau, n'a contenit să se

căiască pentru că nu i-a ajutat; chiar şi la spovedania de pe patul de moarte i-a mărturisit acest lucru preotului ca fiind cel mai mare păcat al lui.

Mama iubea oamenii, îi ajuta pe sărmanii aflaţi în nevoie şi în necaz, şi suferea când cineva era la ananghie. Îmi amintesc de sărmanul Iefta, care în sat avea faimă de leneş. Pentru el, împărăţia şi bogăţia veneau odată ce se coceau dudele. Se hrănea cu dude şi dormea la umbră. Cu toate acestea, nu voia să muncească nimic, nici chiar pe bani. Mama mea nu putea să se uite la el cum moare de foame şi i-a oferit mâncare. Dar el nu a vrut să primească o pâine nemuncită; a refuzat pomana foarte demn. De nenumărate ori, mama l-a rugat să trebăluiască acolo, ceva, pentru a-şi câştiga banii de pâine, dacă tot nu voia să primească de pomană. L-a rugat de câteva ori să taie lemne, în schimbul unei mese. Dar de câte ori a acceptat, a făcut-o doar ca să o ajute pe mama, ca să-i facă plăcere şi să scape de gura ei. Mama mea era o femeie milostivă. Se bucura când avea prilejul de a ajuta oamenii nevoiaşi.

În timpul pe care l-am petrecut în sat, am lucrat pe lângă casă, la câmp şi la moară. Toţi luptătorii se întorseseră de pe fronturile cu Turcii, Bulgarii şi Albanezii. Morţii i-am îngopat şi i-am jelit. Răniţilor li se vindecau rănile.

Pacea n'a durat mult. Se simţea o nelinişte prevestitoare de război şi se vorbea doar despre luptele ce aveau să vină. Ştiam că sântem ca sarea în ochi pentru Austrieci şi pentru Bulgari şi că aceştia n-or să ne dea pace multă vreme. Trăiam fiecare zi de parcă ar fi fost ultima înainte de despărţirea de cei dragi.

În acest răgaz m'am odihnit şi m'am refăcut, atât sufleteşte cât şi trupeşte, din războiul cu Turcii. Mai glumeam cu fetele, pe câte una

o mai mângâiam sau o mai sărutam pe obraz, profitând de sensibilitatea acesteia, datorată apropiatei despărţirii.

După ce Gavrilo Princip i-a ucis de Vidovdan[6] 1914 pe Arhiducele Franz Ferdinand şi pe Arhiducesa Sofia, şi după ce a expirat ultimatumul Austro-Ungariei dat Serbiei, a izbucnit războiul. Îndată după mobilizare, cei doi fraţi ai mei mai mari au încălecat pe cai şi au plecat, iar eu am rămas acasă, neavând încă vârsta pentru recrutare. Am hotărât însă să plec şi eu la război, ca voluntar. Ce mă gândeam eu? Încotro va merge oastea Sârbească şi poporul, acolo trebuie să fiu şi eu. Sânt pregătit de război, doar am mai luptat, şi cum să stau acasă când ceilalţi îşi apără ţara?!

Acum îmi era limpede deosebirea dintre a lupta ca militar înrolat în armată, care îşi apără poporul şi pe sine, şi a lupta în organizaţiile secrete. Nu mai simţeam mustrări de conştiinţă că voi fi iarăşi în situaţia de a ucide oameni; somnul îmi era liniştit, visele senine şi odihnitoare. Eram foarte pornit împotriva Austriecilor. Nici nu apucaserăm bine să scăpăm de Turci şi să simţim gustul libertăţii, că Viena ne-a şi atacat, în nădejdea că, istoviţi de luptele de dinainte, vom fi uşor de învins. Se zvonea că duşmanii noştri – iar printre ei se aflau şi Slavi, vecini de-ai noştri – se bucură şi ciocnesc cupele victoriei în cinstea îngenunchierii şi distrugerii definitive a poporului Sârb.

Mare ne era dorinţa de libertate şi aveam multă încredere în puterea oştirii ţării.

Fraţii luaseră cei doi cai ai gospodăriei, aşa că l-am rugat pe tata să îmi cumpere şi mie unul. Dar el ar fi vrut să mă trimită la trupele de infanterie. Nu m'am învoit la aceasta; l-am tot rugat şi i-am spus că, fără cal, voi muri mai curând. Abia după multe rugăminţi s'a înduplecat să îmi îndeplinească dorinţa. Am plecat împreună la Svilainaţ, unde am cumpărat un exemplar de rasă, cu stea în frunte.

---

6 Ziua Sfântului Vid, sărbătorită de Sârbi pe data de 28 Iunie (15 Iunie pe stil vechi).

Eu însumi i-am cercetat copitele, grumazul, crupa, dinţii, pentru a mă încredinţa că este cu adevărat calul potrivit pentru un adevărat călăreţ.
Am fost trimis ca voluntar la Tabanovaţ, acolo unde se varsă Drina în Sava, şi îndată am intrat în luptă. Nu-mi era frică de război, îl mai trăisem în vremea comitagiilor. Încă de la primele confruntări, ofiţerii m'au remarcat şi m'au îndrăgit, deoarece eram tânăr, iscusit şi curajos. I-am bătut pe Austrieci la Ţer, Kolubara, în apropiere de Belgrad şi pe alte fronturi de-a lungul Serbiei. Fraţii noştri Slavi – Cehii, Croaţii, Slovenii şi Sârbii din Bosnia şi din Voivodina – au refuzat să lupte împotriva noastră, şi cei care au putut au dezertat din armata Austro-Ungară şi s'au predat. Îşi doreau ca învingătorii să fim noi, şi nu Austriecii. Tocmai de aceea mi-am dorit să-i răpun cu sabia din goana calului pe Austrieci, care îi forţau pe fraţii noştri să lupte cu de-a sila împotriva noastră. Atunci am avut prilejul să văd ce grozavă este cavaleria când forţează o armată să se retragă: pentru Austrieci, noi eram Judecata de Apoi şi pedeapsa lui Dumnezeu.
În acest asalt, în satul Kopliara de lângă Arandjelovaţ, chiar după ce am tras ultimul cartuş din carabină şi am scos sabia din teacă, un glonte mi-a lovit calul chiar în inimă; s'a prăvălit ca secerat, iar eu am zburat pe deasupra lui cu sabia în mână, căzând la pământ zece metri mai încolo. Şi pentru că rămăsesem fără cal, m'au trimis la trupele pedestre, în Regimentul 12 Infanterie.
În puţinele momente de răgaz dintre lupte mă rugam lui Dumnezeu să ocrotească micul meu popor şi să îl ajute în lupta lui dreaptă pentru libertate. Câteodată stăteam la rugăciune toată noaptea. Mă rugam pentru Serbia cu mai multă râvnă şi credincioşie decât pentru Radmila Mirocevici, prima mea iubire. Aceste rugăciuni îmi dădeau putere şi îndrăzneală. Mă înarmasem cu puşcă şi grenade, găseam mereu cel mai potrivit loc şi cel mai prielnic moment pentru atac, îl

înconjuram pe duşman sau mă strecuram târâş şi loveam, fără să mă tem de numărul potrivnicilor...
După ce l-am bătut pe Pociorek şi după i-am făcut de râs armata în faţa lumii, în Decembrie 1914 am fost trimis acasă, fiind considerat prea tânăr chiar şi pentru un voluntar. Dar, ca bun luptător, am fost decorat cu şase medalii. Însă prea puţină vreme am stat acasă ca om liber; curând au început noi lupte, încununate de victorii sau de înfrângeri.
Am devenit major şi apt de armată în 1915. În armata Sârbă, noi, cei născuţi în anul 1896, eram cam 36.000. În acel an, în luna August, armata noastră şi-a început retragerea prin Kosovo spre Albania.

Când am părăsit pământul ţării, trist, cu inima strânsă şi abătut, am simţit că mă paşte un rău mare, şi că pentru prima dată de la începerea războiului mă aşteaptă zile grele. Duşmanul cu care ne luptam şi care ne forţa să ne retragem era bine echipat, bine hrănit, dar şi crud, asemenea fiarelor sălbatice. Nu doreau doar să ne alunge sau să ne ia prizonieri, ci erau însetaţi de sângele nostru şi doreau să ne nimicească cât mai repede şi astfel să şteargă pentru totdeauna numele de Sârb de la Dunăre şi până la Marea Adriatică.
Îi aşteptam câte douăzeci în ariergardă şi îi ţineam în loc până ce grosul trupelor se îndepărta, apoi ne retrăgeam şi noi. Eram bun ţintaş, dar nu îmi plăcea să iau duşmanul în cătare şi să îl împuşc ca pe o jivină. Dar nu mai aveam ce face, trebuia, făceam parte dintr-o armată care se retrăgea. Trăgeam cu mitraliera în plin. Cred că mulţi au căzut atunci de mâna mea.
Sfârşiţi de marşul necontenit, zi-noapte, la un moment dat ne-am culcat în nişte paie să ne odihnim. Era pe undeva pe lângă Novi Pazar, iar eu am adormit îndată. Am fost trezit brusc de un schimb

de focuri; ţâşnind din fân, încă buimac, m'am nimerit direct pe linia de tragere a soldaţilor Austrieci. Trăgeau ca la o vânătoare de iepuri. Când m'au observat acolo, în paie, buimăcit, au început să râdă. Nici urmă de tovarăşii mei; armata plecase, iar eu rămăsesem singur acolo, în culcuş. Înspăimântat, mă gândeam cu disperare ce să fac. Am văzut în apropiere o râpă adâncă, înconjurată de copaci. Am făcut încetişor un pas într-acolo, fără să pierd din ochi duşmanii, care se apropiau de mine cu arma la ochi, siguri că le-am căzut în plasă şi aşteptând momentul potrivit să mă doboare ca pe o căprioară.

Am mai făcut doi paşi. Mă uitam şi eu spre ei zâmbind, ca şi cum n'am fi fost duşmani, ci copii care se joacă de-a războiul. Am făcut un ultim pas şi dintr-o dată m'am aruncat cu capul înainte în râpă. S'a dezlănţuit o ploaie de gloanţe; cădeau peste mine frunze şi crengi. M'am rostogolit pe pantă vreo cincizeci de metri, apoi m'am ridicat şi am luat-o la fugă de-a lungul pârâului. Cel mai rău mi-a fost când au început să mă ţintească cu aruncătoarele de mină. Proiectilele explodau când în faţa, când în spatele meu. Am reuşit ca prin minune să scap cu viaţă.

Când mi-am ajuns din urmă camarazii, i-am întrebat:

„De ce nu m'aţi trezit când aţi plecat?!"

„Păi eşti soldat sau nu eşti? Ce, trebuie să te trezească cineva?!"

Mă crezuseră deja mort.

Din Kosovska Mitroviţa am ajuns la Jur,[7] în Albania; apoi am înaintat prin Pişkopi[8] până la Struga.[9] De la Struga am pornit spre Bitolia, cu intenţia ca de acolo să ajungem la Salonic. Din păcate, armata Greacă nu ne-a permis să facem acest lucru. Din Bitolia ne-am întors la Djavato,[10] unde am avut o confruntare cu Bul-

7 Localitatea se află de fapt în Kosovo.
8 Sau Peshkopi, localitate în Estul Albaniei, spre graniţa cu Macedonia.
9 Oraş situat astăzi în Republica Macedonia, pe malul Lacului Ohrid.
10 Localitate în Republica Macedonia de astăzi, la Est de Bitolia.

garii. Apoi, trecând prin Ohrid, ne-am întors la Struga; şi aici ne-am luptat vreo două zile cu Bulgarii. La Ohrid s'a petrecut ceva despre care mi-e greu să vorbesc fără să plâng. Nişte localnici filobulgari ne-au trădat. Le-au dezvăluit acestora locul în care erau ascunşi patru sute cincizeci de copii Sârbi. Bulgarii i-au înconjurat şi i-au ucis până la unul! La Ohrid s'a păstrat până astăzi cimitirul în care sânt înmormântaţi aceşti copii. Dar adevărul despre martiriul lor nu a fost niciodată făcut cunoscut.

După aceea am trecut din nou în Albania, în localitatea numită Gefazan.[11] Acolo ne-am distrus singuri tunurile, am dat foc căruţelor şi am omorât boii. Doar caii de tracţiune i-am luat cu noi. Am pornit la un drum lung şi necunoscut, peste munţi. În jur nu vedeai nimic, nici un copac, nici iarbă, doar piatră seacă. Nici zăpadă nu era. Am mâncat fasole crudă, orez, făină. Câteodată, făina ne înfunda căile respiratorii, sufocându-ne. Mulţi au murit de foame. Au supravieţuit doar cei mai descurcăreţi, care au reuşit să-şi procure pâinea. Cine mai stătea să numere morţii? Întinşi pe stâncile golaşe, epuizaţi, îngheţaţi, şopteau cu glas tot mai stins: pâine, pâine, pâine... Se stingeau cu această dorinţă în inimă şi în priviri.

În Decembrie 1915 am ajuns în câmpia Elbasan. Aici creşteau copaci, aşa că am putut face focul şi, pentru prima dată după multe zile, am fiert fasole. Elbasan a fost cel mai frumos loc văzut în viaţa mea de până atunci. Totul era minunat: un şir de lămâi, un şir de portocali, un şir de măslini, apoi din nou lămâi şi tot aşa până în zare... Ne-am oprit puţin şi în localitatea numită Micul Belgrad, unde a trăit cândva Iovan Vladimir,[12] şi apoi am pornit mai departe.

---

11 Transcriere greşită a numelui localităţii Cafasan (în Albaneză Qafë Thanë), localitate situată pe graniţa Macedoneano-Albaneză, la 10 km de Struga.

12 Conducător al Muntenegrului în sec. IX-X. A pătimit o moarte mucenicească şi este socotit primul Sfânt Sârb. Moaştele lui se află astăzi la mănăstirea Ortodoxă ce îi poartă numele din localitatea Elbasan – Albania.

Pe tot parcursul drumului, din spatele fiecărei stânci, din fiecare râpă, Albanezii ne aşteptau cu puştile încărcate. Trăgeau în noi ori de câte ori aveau ocazia. După ce ucideau, luau armele, hainele şi lăsau trupurile la marginea drumului, neîngropate, ca pe mârţoage. Mulţi soldaţi de-ai noştri au avut soarta asta. Nu atacau când eram în grupuri mai mari, nu îndrăzneau să intre în luptă deschisă. Nu am cuvinte să îi descriu pe aceşti oameni, nici să îmi aştern impresiile despre ei. Erau teribil de cruzi. Dar când prindeam noi pe câte unul şi îl strângeam puţin cu uşa, ne pupa picioarele, făcându-se una cu pământul ca să scape cu viaţă.

Pe parcursul acelui marş nu ne gândeam decât cum să supravieţuim şi cine pe cine va ucide şi când. Nici lui Dumnezeu nu ne mai rugam pentru ajutor şi mântuire. Rămas la mila duşmanilor, mă încredeam doar în mine şi în tovarăşii mei. Dar în cele mai grele momente îmi aminteam de vedenia avută în curtea casei părinteşti şi de glasul care îmi spunea că voi merge departe spre Sud, că voi vedea multe ţări şi că mă voi întoarce acasă după ce mi se vor vindeca toate rănile. Îndeosebi îmi aminteam de acea parte în care mi s'a vorbit despre întoarcerea acasă. Acest lucru mă încuraja şi îmi insufla speranţa că voi supravieţui războiului.

Eram convinşi că patria noastră, Serbia, s'a destrămat, şi că vom fi emigranţi pe viaţă. Ne simţeam groaznic, eram cei mai nefericiţi oameni de pe pământ. Doar pe cei rămaşi acasă – femeile, copiii şi bătrânii din lungul şi latul Serbiei, precum şi pe Muntenegrenii care capitulaseră – ni-i închipuiam mai nefericiţi decât noi, robi în mâinile Austriecilor şi ale Bulgarilor. Ne consola ideea că eram ceva mai bine decât ei, măcar nu eram robi. Şi ştiam prea bine că de această nenorocire a Sârbilor se bucură chiar şi vecinii noştri fraţi de sânge, dar cel mai mult – credeam noi – Franz Jozef şi papa de la Roma.

Ne-am îndreptat apoi spre Kavaie şi Fier. Am traversat trei râuri: Şkumbin, Seman şi Viose, şi am ajuns în Vlore. De acolo am pornit pe mare, cu nave Italieneşti, direct spre Insula Vido.[13]
Din cei 36.000 din leatul 1896, câţi am pornit pe drumul prin Albania, am rămas doar 6.000, şi din aceştia doar jumătate în putere şi fără răni grave. Cei mai mulţi au murit de foame şi nu de mâna Bulgarilor sau a Albanezilor.
Mii de mame şi de taţi, de surori şi de fraţi îi plângeau pe cei dispăruţi în războiul cel mare. Şi noi, supravieţuitorii, îi plângeam, dar pe de altă parte ne bucuram că scăpaserăm noi cu viaţă. De la Kruşevaţ la Valona n'am primit decât trei raţii şi puţină făină.
De pe Insula Vido ne-a preluat nava-spital cu însemnele Crucii Roşii spre Biserta.[14] Am călătorit douăzeci şi şapte de zile pe mare, apoi cu trenul până la spitalul din Sidi-Abdallah[15].
Abia după ce ne-am mai înzdrăvenit puţin, cei care credeau în Dumnezeu au început să se roage şi să nădăjduiască la mântuire. Ne-au spus că mântuire fără încercări nu se poate, aşa cum nu există înviere fără moarte. Ne ţineau discursuri de îmbărbătare. Încurajat de preot, ţineam şi eu cuvântări în faţa soldaţilor. Nu îmi amintesc întocmai ce am spus atunci, dar ştiu că îi încredinţam că ne vom întoarce acasă, că vom avea parte de victorie şi de glorie. Când am terminat de vorbit, preotul m'a întrebat: „Tu chiar eşti sigur că te vei întoarce acasă?"
„Da, sânt sigur!" i-am răspuns. „Mă voi întoarce mai sănătos decât sânt acum."
Am rostit aceste vorbe, încurajat fiind de vedenia mea, în care începusem să cred tot mai mult.

---

13 Insulă situată în apropiere de Corfu.
14 Localitate din Nordul Africii (Tunisia de azi).
15 Localitate situată în apropiere de Biserta, vezi nota precedentă.

La Sidi-Abdallah am rămas cam patru luni; m'am refăcut şi chiar mă făceam util şi pentru alţi răniţi. Apoi, pe acelaşi drum, m'am întors la Biserta, de unde am pornit spre inima Africii, în localitatea numită Lazuaz.[16] Timp de o lună am fost instruiţi pentru luptă, primind armament şi echipament noi.

Abia după ce am văzut cât de bine dotată este armata aliată, am început să sperăm la întoarcerea în Serbia, deşi mai aveam urme de îndoială la gândul că acolo ne aşteaptă o mare forţă militară. Despre întoarcerea acasă scriau şi ziarele tipărite în limba Sârbă cu alfabet chirilic.

La Sidi-Abdallah, în Africa (în 1916), la un moment dat ne-au scos din cazarmă şi ne-au dus într'o altă clădire, unde ni s'a ordonat să trecem printr-o încăpere unul câte unul. Am văzut două femei aşezate în paturi de spital; erau paralizate şi semiconştiente. Doctorii le-au dezvelit de la brâu în jos, iar ofiţerii ne-au ordonat să le privim cu atenţie. Nefericitele nu mai aveau nici piele, nici carne între picioare; se vedeau doar oasele galbene şi murdare, şi intestinele. Ne-am simţit parcă loviţi cu parul, am amuţit, gâtuiţi de acea privelişte înfiorătoare. În jur plutea o miasmă insuportabilă. Am aflat că sărmanele nu mai aveau de trăit mai mult de 48 de ore.

Apoi ne-au dus într'o altă încăpere, unde ne-a întâmpinat aceeaşi duhoare. Acolo ne-au arătat un bărbat căruia i se tăiase bărbăţia. Şi despre el am aflat că va muri curând. Colonelul ne-a spus apoi: „La noi, în Serbia, aceste boli nu există. Aici însă şi pe voi vă paşte aceeaşi primejdie, deoarece este o boală foarte răspândită. Dacă nu vă temeţi de Dumnezeu atunci când preacurviţi, măcar de sifilis să vă temeţi!"

16 Localitate din Nordul Africii (Tunisia de azi).

Noi însă eram bărbaţi tineri, şi dezgustul şi teama pe care le-am resimţit în clipa aceea au trecut repede. La Lazouaz era o şcoală de subofiţeri pe care o conducea Colonelul Tomici. Avea o soţie tânără şi foarte frumoasă. Ne tot foiam pe lângă ea şi eram fericiţi dacă se învrednicea să ne arunce o privire. Era singura Sârboaică pe care aveam ocazia să o privim după atâtea patimi îndurate. Puterile ne reveniseră, şi odată cu ele şi dorinţele. Am uitat repede de bolnavii de sifilis şi toţi visam la tânăra coloneleasă. Mirosea ca poienile de acasă şi ca livezile în floare, ca salcâmul, ca liliacul. Părul negru pe care îl purta împletit cunună, ochii, gâtul şi pieptul alb trezeau în noi speranţa şi dorinţa de viaţă. Toate acestea întruchipau Serbia după care tânjeam, în ea ne vedeam părinţii, fraţii, surorile. O iubeam mai mult decât ca pe o femeie frumoasă.

La Biserta încă nu se auzise de comunişti. Abia în 1917 am aflat că la Salonic a avut loc o revoltă comunistă a unei divizii Ruseşti. Francezii i-au dezarmat pe militari şi i-au internat într'un lagăr, înconjurat cu sârmă ghimpată. Printr-un concurs de împrejurări, la un moment dat am primit ordin să plec acolo, ca gardian, pentru două luni. Lagărul era situat la Mikra, lângă Salonic. Prizonierii ne spuneau că nu e nevoie să mai luptăm în război şi să ne vărsăm sângele pentru bogătaşi şi pentru cămătari, că muncitorii, ţăranii şi proletarii din toate ţările trebuie să se pună de acord şi să depună armele, pentru a se elibera de tirania burgheziei. Mi se părea cu adevărat frumos ceea ce spuneau ei, chiar îmi plăcea. Dar în acelaşi timp eram conştient că Austriecii şi Bulgarii nu vor lăsa armele până nu ne vor înrobi şi nu ne vor exploata pe noi, Sârbii, şi că la rândul nostru numai cu arma putem să învingem pentru a întoarce la căminele noastre şi pentru a ne elibera patria.

Pe când îi păzeam pe Ruşii răsculaţi, am întâlnit şi doi monahi Sârbi de la Sfântul Munte. Unul dintre aceştia se numea Vikentie Jovici, şi era ieromonah, stareţ al unei mănăstiri din Serbia. Pot spune că, în ultimii ani, privisem moartea în ochi, înfometat, îngheţat sau în luptă corp la corp cu duşmanul, cu cuţitul, cu puşca sau chiar cu mâinile goale. Fuseserăm puşi pe fugă, decimaţi, duşmanul bucurându-se de nenorocirea abătută asupra noastră, făcându-ne să regretăm şi clipa în care am văzut lumina zilei. Mulţi dintre camarazii mei şi-au dat viaţa în chinuri groaznice, răpuşi de furie şi cruzime. Am crezut că până şi cel mai mare rău poate fi ţinut în frâu, dar se pare că răutatea omului este neîntrecută. Îmi părea că, odată cu începerea războiului, tot ceea ce este bun în om piere, rânduindu-se legea celui mai puternic şi lăcomia generală.
Pe când stăteam deoparte şi ascultam spusele blânde ale celor doi monahi athoniţi, văzând iubirea şi căldura din ochii lor şi cumpătarea cu care vorbeau, aproape că nu-mi venea să cred că mai sânt pe lume astfel de oameni, fără viclenie şi fără ură. Mi se păreau atât de ireali, de neobişnuiţi, deşi mai cunoscusem monahi în copilărie. În apropierea lor, mă simţeam cuprins de o bucurie lăuntrică care-mi încălzea inima. Uitam de război şi de ceea ce mă mai putea aştepta. Adâncit în propriile gânduri, cufundându-mă în mine însumi, mi-am amintit de Dumnezeu şi de vedenia avută înainte de război. Pentru prima dată mi-am spus răspicat: Dobrivoie, ai trecut prin multe ţări, ai ajuns într'o ţară îndepărtată din Sud, aceasta este dovada că vedenia a fost adevărată. În ceea ce priveşte rănile ce mi-au fost prevestite, ştiam că mai urmau şi alte lupte. Mi-am revăzut întreaga viaţă într'o clipită şi am simţit deasupra o putere din ceruri, care mă încredinţa tot mai mult că Dumnezeu există.
Monahii se întorceau de la Paris, unde îşi terminaseră studiile theologice. Vikentie Jovici mi-a dăruit *Filocalia* tipărită în limba Rusă. Ca

gardian al lagărului de comunişti de la Mikra, citeam din această carte despre trăirile duhovniceşti a unor sfinţi părinţi ortodocşi. Când au plecat mai departe, monahii mi-au lăsat şi alte cărţi. Le citeam de la răsăritul şi până la asfinţitul soarelui, dar şi peste noapte, la lumina lămpii. Mă descurcam mai bine cu Rusa decât cu Slavona. Cu toate acestea, *Filocalia* nu o puteam înţelege încă foarte bine.

Când m'am înzdrăvenit cu totul după calvarul traversării Albaniei, am fost trimis pe frontul de la Salonic, în Munţii Meglen;[17] am fost repartizat în Compania a doua, Batalionul II, Regimentul XII Infanterie – „Regimentul Ţarul Lazăr."

La început am fost încartiruit în locul numit Kraviciki Potok. Distanţa dintre tranşeele noastre şi cele ale Bulgarilor nu era mai mare de şaptezeci de metri. Din când în când ne atacam unii pe alţii, hărţuindu-ne şi ziua, şi noaptea. Totul a fost în regulă până când inamicul s'a dotat cu o armă de tranşee numită merzer.[18] Din acel moment, viaţa noastră s'a transformat într'un iad. Ne ţineau tot timpul în vizor cu acel tun blestemat şi de multe ori ne şi nimereau. Artileria noastră nu reuşea să distrugă merzerul, pentru că eram prea aproape unii de alţii, şi era pericolul să ne lovească şi pe noi.

Îmi amintesc o anumită întâmplare de parcă s'ar fi petrecut ieri. Eram de gardă între cele două tranşee. Avanpostul nostru, săpat în pământ şi acoperit cu crengi groase, cu saci de nisip şi camuflat cu iarbă, avea trei ochiuri de tragere: la stânga, la dreapta şi central, pentru a te putea apăra din toate părţile în caz de atac. Era noapte, în jur de ora 11, sau poate trecut de miezul nopţii, nu îmi amintesc exact, când o voce m'a strigat pe nume şi mi-a spus: „Fugi, Dobrivoie, dacă nu vrei să mori!"

---

17 Munţi în Nordul Greciei, la frontiera cu Republica Macedonia de astăzi.
18 Pronunţie populară pentru *Minenwerfer*, un tun uşor, de tranşee, folosit de armata Germană în Primul Război Mondial.

M'am cutremurat, presimţirile mă îndemnau să ies repede din avanpost şi să alerg spre tranşee. Nu au trecut nici cincisprezece secunde, şi un proiectil tras cu merzerul a căzut chiar pe avanpost şi, străpungând acoperişul şi rupând în două banca pe care tocmai stătusem, s'a înfipt în podea cam la un metru adâncime şi apoi a explodat. Suflul exploziei m'a izbit cu capul de zidul adăpostului; deşi aveam cascheta, lovitura m'a zguduit puternic. Năucit, m'am temut că sânt grav rănit. Dar îndată ce am deschis ochii şi m'am ridicat, am văzut că sânt nevătămat. Datorită acelui glas venit din necunoscut am scăpat de la o moarte sigură.
În anul 1917 duceam mari lupte cu Bulgarii şi Austriecii, în zonele Obla Ciuka şi pe muntele Kojuh. Ne luptam cu tunuri şi cu armament uşor, şi adeseori eram nevoiţi să ieşim din tranşee şi să ne înfruntăm corp la corp. De fiecare dată când trebuia să ies din adăpost şi să pornesc la atac, în bătaia puştilor şi a mitralierelor, a grenadelor şi a baionetelor, mă cuprindea frica. Dar în clipa înfruntării propriu-zise, frica îmi dispărea cu totul.
Au pierit sub ochii mei prieteni buni, consăteni, unii chiar vecini; nimeni nu era niciodată sigur că va rămâne în viaţă până la sfârşitul zilei. Dar nu deznădăjduiam, eram cuprins de o pace stranie, de linişte şi de seninătate în faţa morţii, care nu mă mai înfricoşa ca în primele zile de război.
Citind cărţile primite de la călugări, m'am familiarizat cu învăţătura Creştină. Îmi aminteam de cuvintele comuniştilor Ruşi din lagărul de la Mikra, care dezvăluiau absurdul războiului. Încercam să îmi găsesc pacea, fără să-i mai urăsc pe cei împotriva cărora luptam. Am reuşit să recunosc răul care a adus vrajba între oameni şi mi-am îndreptat ura spre el. Mi-am dat seama că oamenii nu stau în tranşee din voia lor, ci din obligaţie, pentru a îndeplini voinţa şi porunca neiubitorului de oameni. M'am străduit din răsputeri să înţeleg mo-

tivele urii dintre părţile implicate în conflict, dar n'am prea reuşit. Mă tot întrebam ce s'ar putea face ca să ne împăcăm, nu înţelegeam ce stă în puterile mele ca să pun capăt măcelului dintre noi, ca să ne putem întoarce la casele noastre.

Odată, în timp ce mă gândeam la toate acestea, trei Bulgari au ieşit din tranşee şi au venit să ia apă de la izvorul care se afla cam la cincizeci de metri de mine. Păreau lipsiţi de griji şi evident bucuroşi că vedeau lumina soarelui şi că respirau aer curat; nici nu bănuiau că se aflau în apropierea liniilor noastre. Din instinct, am ridicat arma şi am ţintit în direcţia lor. Îi vedeam cum râd şi vorbesc, dând din mâini. Cum eram un bun ţintaş, puteam să trag şi să îi împuşc pe toţi trei, dar am hotărât să-i las să-şi astâmpere setea, după care am tras câteva gloanţe spre stânca de deasupra capului lor. Înspăimântaţi, s'au aruncat la pământ, apoi s'au retras târâş în tranşee. Nu puteam să ucid nişte oameni atât de bucuroşi, care uitaseră pentru câteva clipe că se află într'un loc bântuit de moarte. Când, mai târziu, mi-am amintit de gestul meu de atunci, am încercat un sentiment de pace şi de duioşie, care s'a prelungit zile întregi. În sinea mea eram mândru, în faţa lui Dumnezeu şi a oamenilor, de binele pe care l-am făcut, fără să uit însă că am încălcat regulamentul militar.

Eram foarte bine adăpostiţi de mitralieră şi de tunuri, dar era o pacoste pentru noi blestematul de merzer. Pătrundea cât ai clipi prin acoperişul tranşeei, iar explozia secera dintr-o dată câte şapte-opt oameni, făcându-i bucăţi. Văzând cum stau lucrurile, comandamentul nostru a hotărât ca această armă să fie distrusă cu ajutorul grenadelor; altă cale nu era. Superiorii căutau voluntari pentru această acţiune. Deşi toţi eram luptători buni, stăteam în cumpănă, căci nimeni nu era dispus să străbată ploaia de gloanţe până la tranşeele Bulgarilor. În timp ce ne foiam, un proiectil a nimerit tranşeea noastră, ucigând cinci buni camarazi de-ai mei. M'am cutremurat şi

mi s'a strâns stomacul de revoltă. Am conştientizat faptul că o astfel de moarte ne pândeşte pe fiecare dintre noi. Tunul trebuia distrus, dar nu m'am anunţat eu primul voluntar, nu atât de frică, cât din convingerea că nu e bine să pleci din proprie iniţiativă să omori oameni, răzbunându-ţi prietenii. În ciuda celor întâmplate, nu-i uram pe Bulgari, dar eram conştient că trebuie să facem ceva pentru a-i împiedica să ne omoare în massă.

Tăceam şi eu ca şi ceilalţi, deşi era limpede că eu am cea mai mare experienţă în a mă strecura printre liniile inamice şi în a arunca grenade. Doar fusesem instruit de maiorul Tankosici, la comitagii. Ştiind toate acestea, superiorii mei şi-au îndreptat privirile spre mine... Mi-a apărut iarăşi în minte vedenia din casa părintească şi am auzit glasul care îmi spunea: „Te vei întoarce acasă cu rănile tămăduite." În acea clipă am hotărât că trebuie să distrug merzerul şi m'am oferit îndată voluntar.

Pe la ora patru după-amiaza, am pornit în acţiune, înarmat cu şase grenade şi cu un pistol. De la tranşeele noastre şi până la cele Bulgare se întindea, ca o platoşă, o stâncă înaltă de aproape o jumătate de metru. M'am furişat cu băgare de seamă, ferit de stâncă; am ascultat tirul armelor uşoare pentru a localiza ţinta spre care se trăgea. Nu mai simţeam nici o teamă, îndoială sau nesiguranţă, fiind concentrat doar să rămân în viaţă după ce voi distruge merzerul. Mă târam încet, lipit de pământ.

Ajuns la circa cinci metri de tranşeele Bulgare, am desprins grenadele de la centură şi le-am scos cuiul; am rămas câteva secunde ascuns după o piatră mai mare, urmărind locul din care se trăgea cu merzerul. Dinspre partea Bulgară, focul încetase. Aşteptau efectele faimosului lor tun. Profitând de acel moment, m'am ridicat brusc şi m'am repezit spre tranşeele duşmane; am aruncat de la o distanţă foarte mică toate cele şase grenade. Îndată după pri-

ma, s'au auzit strigăte de groază; după cea de-a şasea grenadă, s'a aşternut tăcerea.

În timp ce mă retrăgeam, am fost observat de soldaţii Bulgari, care au început să tragă spre mine cu mitraliere şi cu aruncătoare de mină. O explozie m'a proiectat dincolo de piatra după care vroiam să mă ascund. Mi-am pierdut cunoştinţa. Dacă explozia nu m'ar fi aruncat în spatele stâncii, aş fi murit negreşit, dar aşa am fost la adăpost. Mina mi-a produs o fractură la piciorul stâng, deasupra gleznei, o schijă mi-a străpuns craniul în zona urechii, iar explozia mi-a perforat timpanul. Gloanţele mi-au nimerit şoldul drept şi coşul pieptului, unul oprindu-se în plămânul stâng. Mâna dreaptă mi-a rămas suspendată pe piatră. După aceea, camarazii mi-au povestit cum Bulgarii trăgeau cu puştile în direcţia mea, dar am avut norocul să mă nimerească doar în antebraţ.

Am zăcut inconştient, în agonie, până la opt seara. Când s'a lăsat întunericul, au venit sanitarii după mine să mă ridice. M'au pus pe o foaie de cort şi m'au transportat în tranşeea noastră, iar mai apoi într'un orăşel dintre Ghevghelia şi Salonic – mi se pare că se cheamă Veterkop.[19] Abia acolo mi-am revenit şi am aflat că am reuşit să distrug merzerul.

Camarazii mi-au povestit apoi că însuşi comandantul – care înainte de război fusese învăţător la Bele Vode, lângă Trstenik – a plâns când m'a văzut plin de sânge şi fără cunoştinţă. Ştiind cât de mult înseamnă cărţile pentru mine, mi le-a pus pe toate pe targă, dând ordin soldaţilor să aibă grijă de ele şi să mi le dea îndată ce îmi revin.

După ce mi-au acordat primul ajutor, Englezii m'au transferat la spitalul *Regentul Alexandru* din Salonic. Acolo am rămas două zile, după care am fost transportat cu o navă în Algeria. Nu mai ţin minte câte zile am călătorit pe mare. În Alger am văzut prima dată în viaţă

19 De fapt Vartokop, denumirea Slavă a oraşului Skydra din Nordul Greciei.

cum arată un lift – cel de la spital. Undeva, mai sus de acoperişul spitalului, trecea trenul. Mă tot minunam cum este posibil să treacă o cale ferată peste spital.

De tratamentul meu s'au ocupat medicii Francezi. Mai întâi mi-au curăţat rana de la cap, m'au operat la ureche, apoi mi-au scos schijele din braţ şi din picior. Lucrau cu mare grijă şi răspundere, făceau tot ce le stătea în putinţă. Mi-au făcut radiografii la plămâni şi au văzut că un glonte a rămas înfipt în apropiere de inimă. Mi-au explicat că, pentru a scoate glontele, ar trebui să taie coşul pieptului, ceea ce ar însemna să rămân invalid pe viaţă. În cazul în care nu interveneau şi glontele rămânea înăuntru, ar fi trebuit ca toată viaţa să dorm numai pe partea dreaptă şi să fiu foarte atent ca acesta să nu se deplaseze. Decizia îmi aparţinea. Am hotărât să nu fac operaţia. Intervenţiile la şold şi la cot au durat mult şi au fost foarte dureroase. Mâna dreaptă nu mă mai asculta, înăuntru rămăseseră mici fragmente de schije. Rănile însă s'au refăcut destul de repede.

La spital am citit toate cărţile pe care le aveam cu mine; văzându-mă citind, unul dintre răniţi a crezut că sânt preot. În timp ce citeam *Viaţa Sfântului Ioan Damaschin*, adeseori repetam o rugăciune de-a lui care îmi plăcea foarte mult. Mă gândeam cum oamenii cei răi i-au tăiat mâna Sfântului Ioan Damaschin, iar el s'a rugat Maicii Domnului să-i redea mâna, promiţând că o să alcătuiască o cântare despre milostivirea ei şi că o să-şi dăruiască întreaga viaţă Bisericii. Iar Maica Domnului i-a îndeplinit rugăciunea. De ce nu aş face şi eu la fel? M'am cufundat şi eu în rugăciune şi i-am promis că o să zidesc sau că o să ajut la zidirea bisericilor şi că o să dau de pomană săracilor. Tare de folos mi-au fost, în acele grele vremuri, cărţile mele. Le citeam sorbind învăţătura lor şi încercând să le înţeleg tâlcul.

Mă înzdrăveneam foarte repede. M'am ridicat şi am început să mă mişc; mă incomoda mâna înţepenită şi mă tot gândeam ce să fac

ca să îşi revină la normal. După un timp, sanitarul m'a dus într'o încăpere şi mi-a ordonat să mă aşez pe un scaun fixat de un aparat ciudat. Mi-a fixat mâna înţepenită într'un soi de jgheab şi mi-a legat-o strâns cu nişte curele. Cealaltă mână mi-a fixat-o, tot cu curele, de scaun. Mă uitam la el calm în timp ce făcea toate acestea, fără a bănui ce urmează să îmi facă. Mă privea prieteneşte, zâmbind. După ce m'a legat bine, a apăsat pe un buton, iar aparatul a pornit. Jgheabul îmi răsucea şi îmi îndrepta mâna rigidă, de se auzeau oasele trosnind. Doamne, ce tortură! În timp ce eu ţipam din toate puterile, infirmierul cânta tot mai tare. Am făcut pe mine de durere. Ulterior, nu am mai vrut nici măcar să mai apropii de acea încăpere. Doctorii au încercat să mă convingă că merită să îndur acea terapie, că mâna îşi va da până la urmă drumul, dar eu nici nu am vrut să mai aud. Am fugit şi m'am ascuns; mă temeam să nu mă păcălească cumva sau să mă ducă cu forţa şi să mă supună aceloraşi torturi.

Mi-am dorit mult să mi se vindece braţul, şi m'am rugat neîncetat Maicii Domnului; pe lângă asta, îmi masam mâna, o înveleam şi o ţineam la căldură, câte n'am încercat să fac ca să îşi dea drumul. La început, poate că şi aparatul a contribuit puţin, dar tot restul l-am făcut eu singur, după cum mă ducea capul. Vindecarea a durat ceva mai mult, dar măcar nu a fost dureroasă.

După şapte luni petrecute în spitalul din Alger, am primit o scrisoare de la familia mea prin intermediul Crucii Roşii din Geneva. M'au anunţat că Bulgarii l-au spânzurat pe fratele meu mai mare în satul Gaglov, lângă Kaonik, deoarece a detonat podul de cale ferată de la Djunis.[20] Tot nişte Bulgari i-au jefuit pe tatăl şi pe sora mea, bătându-i atât de tare, încât au fost duşi aproape fără suflare la spitalul din Niş. M'a cuprins o furie fără margini, sângele mi s'a urcat la cap şi am simţit în mine dezlănţuindu-se o forţă până atunci necu-

20 Sat din Sudul Serbiei, situat lângă oraşul Kruşevaţ.

noscută. Rănile nu mă mai dureau! Mi se rupea sufletul după fratele meu şi doream cu orice preţ să îl răzbun. Îmi venea să mă năpustesc îndată împotriva Bulgarilor şi a tranşeelor lor. Uitasem cu totul de porunca evanghelică: „Nu judeca pe alţii ca să nu fii tu însuţi judecat" şi „Iubeşte-ţi şi duşmanii." Am cerut pe loc să fiu transferat la Salonic. Însă comisia de medici militari care m'a evaluat m'a declarat inapt de luptă şi mi-a ordonat să fiu sanitar la spitalul *Regentul Alexandru* din Salonic. Când am primit vestea, am răspuns: „Vreau să mă întorc îndată la unitatea mea! Dacă nu mă lăsaţi, o să fug!" Până la urmă, i-am convins să mă lase să fac după voia mea.

A fost pentru prima şi ultima oară în viaţă când m'am bucurat că maiorul Tankosici m'a instruit pentru toate tehnicile de luptă; l-aş fi îmbrăţişat, dacă ar fi fost în faţa mea. Mai mult ca niciodată, aşteptam cu înfrigurare confruntarea cu Bulgarii şi simţeam că, undeva departe, şi celălat frate al meu este stăpânit de aceeaşi dorinţă de răzbunare.

Ulterior am fost înştiinţat că, pentru distrugerea merzerului, mi-a fost acordat Ordinul Vulturul Alb cu Săbii, gradul al III-lea.

Am reuşit, aşadar, să conving comisia militară să îmi îngăduie întoarcerea la unitate. Nu am putut însă să citesc ce scria în livretul militar, deoarece evaluarea era în limba Franceză. Mai târziu am aflat că mi se permitea să particip la lupte, dar numai la acţiuni uşoare şi cu condiţia să nu port puşca în mâna dreaptă. Când am ajuns la unitatea mea, comandantul s'a bucurat, m'a îmbrăţişat şi m'a sărutat, ca şi cum am fi fost rude apropiate. Pe vremea aceea, în armata Sârbă rar se pomenea ca vreun superior să îşi îmbrăţişeze un subordonat. Dar acesta mă iubea cu adevărat şi se bucura că sânt viu şi că sântem iar împreună. La întrebarea lui dacă sânt apt de luptă,

am răspuns: „Daţi-mi grenade!" Mi-au dat o carabină Germană de cavalerie. Germanii o numeau *Mannlicher*. Era uşor de purtat. Calibrul ei corespundea muniţiei Franceze, doar că gloanţele nu puteau intra în încărcător, ci doar pe ţeavă. Am acceptat această armă, chiar dacă pentru mine nu prea conta. Nădejdea mea erau grenadele şi pistolul. Am încercat să trag la ţintă cu mâna dreaptă, pentru a vedea dacă mă descurc la fel ca înainte. Da, eram la fel de bun; nimeream ţigara de la mare distanţă în cam toate din cele zece încercări.

Din spital am ieşit în August 1918, şi deja pe 14 Septembrie a început ofensiva pentru străpungerea frontului de la Salonic. Unitatea mea era dotată cu circa şase sute de tunuri, şi pe deasupra aveam aruncătoare de mine şi alte arme. Bulgarii şi Austriecii aveau, probabil, cam tot atâtea, dacă nu şi mai multe. Două zile şi două nopţi au bubuit miile de tunuri de toate calibrele. În acest schimb asurzitor de focuri, praful şi perdeaua de fum s'au ridicat spre cer, răspândindu-se pe o suprafaţă de aproape zece kilometri. În semiîntunericul greu de praf de puşcă şi de fum se înălţau flăcări, se auzeau bubuituri, explozii, împuşcături, urlete, vaiete şi strigăte de ajutor. În acea atmosferă de tensiune şi de groază, a fost un moment în care am crezut că o să-mi pierd minţile. Dacă ar fi fost o luptă corp la corp sau o luptă de tranşee, m'aş fi temut mai mult sau mai puţin, dar aşa, proiectilele cădeau pretutindeni în jurul meu, pământul se cutremura: nu ştiam unde să mă ascund şi nici care este locul cel mai sigur. Aş fi putut în orice clipă să fiu sfârtecat în bucăţi sau să fiu făcut una cu pământul. Când nu am ştiut ce să mai fac, am îngenuncheat, am înălţat capul şi mâinile spre cer şi m'am rugat fierbinte:

„Sfinte părinte Nicolae, patronul casei şi familiei noastre, scoate-mă de aici, rogu-te! Dacă scap cu viaţă, o să aprind la icoana ta o lumânare de ceară curată de zece kilograme. Îţi făgăduiesc, te rog, ascultă-mi rugăciunea!" De fapt, nu prea m'am ţinut de cuvânt după aceea: am

aprins o lumânare de doar două kilograme. N'aveam cum să fac rost de mai multă ceară şi nici nu aveam destui bani. M'am rugat şi Sfântului Arhanghel Mihail: „Sfinte Arhanghele Mihaile, tu eşti aproape de Dumnezeu, roagă-L să mă scape!"

A doua zi, pe noi, cei de la infanterie, ne-au retras în spatele frontului, ca să ne odihnim şi să ne refacem. Dar îndată ce a încetat atacul de artilerie, ne-am întors la poziţii. Totul ardea în jur: pământul, iarba, copacii, tranşeele, leşurile. Am intrat în duhoare, fum şi foc. Toţi Bulgarii şi Austriecii din linia frontului erau deja morţi. Numai pe Slonovo Uvo,[21] cum li se spunea acelor stânci ascuţite, mai erau câţiva supravieţuitori, deoarece numai acolo se puteau feri de tunuri. Când ne-am apropiat, au năvălit în iureş asupra noastră, trăgând. Din spate ne tocau cu mitralierele şi nu puteam sub nici o formă să ne apropiem de ei. Erau bine poziţionaţi şi apăraţi. Pentru că nu ne puteam permite şi nici nu voiam să amânăm străpungerea apărării lor, am fost nevoiţi să găsim o soluţie rapidă. Comandantul ne-a ales pe mine şi pe încă doi şi ne-a ordonat să găsim un loc din care să putem să ne căţărăm neobservaţi pe stânci. Ne-am îndeplinit misiunea cu succes. Armata noastră putea să pornească la atac.

Bulgarii s'au apărat cu încrâncenare. Până la urmă am ajuns la luptă corp la corp. Noi, Sârbii, eram cunoscuţi ca cei mai buni artilerişti din lume, în schimb Bulgarii luptau foarte bine la baionetă. De aceea ne-a fost foarte greu să-i înfruntăm. Eu eram foarte bine pregătit, pentru mine sosise momentul să îmi răzbun fratele, sora şi tatăl. Aveam raniţa plină de grenade şi de gloanţe pentru pistol. Toţi eram mânaţi de dorinţa de a ne întoarce în ţară. Eram iscusiţi şi curajoşi; atacam şi luptam ca nişte zmei. În ceea ce mă priveşte, nu mă cruţam. În faţa mea nu vedeam decât răzbunarea şi întoarcerea acasă în Serbia.

La un moment dat, prin tot fumul şi praful acela, am observat un

21 Urechea Elefantului (în limba Sârbă în original).

Bulgar care venea drept spre mine. Nu mai aveam nici o grenadă, pistolul era gol, la fel mi-era şi puşca. Bulgarul era tot mai aproape, nu mai aveam timp să bag un alt glonte pe ţeavă. Spre norocul meu, şi puşca lui era goală. Am pornit la atac unul spre celălalt în acelaşi timp; baionetele ni s'au încrucişat, iar puştile ne-au zburat din mâini. Ne-am trezit corp la corp. Deşi am simţit că Bulgarul e mai puternic decât mine, nu m'am dat bătut. Dintr-o dată, pe lângă urechea mea s'a auzit un şuierat puternic. L-am văzut pe Bulgar prăbuşindu-se la picioarele mele, cu capul sfârtecat. Mă uitam speriat la el şi dintr-o dată am simţit ceva lipicios pe faţă, care mi se prelingea de pe frunte pe ochi. Ştergându-mă cu mâna, mi-am dat seama că sânt plin de sângele şi de umorile craniului lui.

M'am întors şi l-am observat pe comandant cu pistolul în mână. Mi-a zis: „Şterge-te. Şterge-te pe faţă, Dobrivoie!" Mi-am scos batista din buzunar, m'am şters şi am aruncat-o. Comandantul mi-a întins câteva grenade, mi-am încărcat pistolul şi carabina şi am pornit mai departe. Ai noştri deja ajunseseră la Slonovo Uvo, curăţând locul de Bulgari. Acolo am găsit trei oi, proaspăt jupuite şi încă calde, brânză în putini şi ardei. Se vedea că nu se aşteptau să ajungem atât de repede. Am mai forţat retragerea inamicului cu încă un kilometru sau doi, după care a intrat în acţiune Divizia Timok. Noi, cei din Divizia Şumadia, am fost de neînlocuit în străpungerea frontului, iar Timocenii erau neîntrecuţi în fugărirea şi hărţuirea adversarului în retragere.

După două zile am ajuns în satul Konoplişte.[22] Era primul sat în care călcam după mulţi ani. Comandanţii mă lăudau în faţa tuturor că am venit de bunăvoie din spital şi că am intrat în luptă, deşi fusesem rănit. Am fost propus pentru Medalia de Aur Obilici.

O vreme nu am mai participat direct la luptele de front. Ai noştri

22 Situat la Sud de Belgrad.

înaintau cu o viteză uluitoare. Când am ajuns în Banat, în satul Vralievo – astăzi se cheamă Miloşevo – au început luptele cu Ungurii. Ştiind că Sârbii sânt aprigi în bătălie, nici Ungurii nu s'au lăsat mai prejos, dar în cele din urmă am reuşit să-i punem pe fugă într'o pădure de frasini. Apoi, trecând prin Arad, am intrat în Timişoara.

La Timişoara am fost decorat: Ordinul Vulturul Alb cu Săbii, gradul al III-lea, Medalia de Aur Obilici şi alte medalii. În acest război am primit zece decoraţii, plus Albanska Spomeniţa,[23] pe care am primit-o mai târziu. O iarnă întreagă am rămas la Timişoara. Ne-am rugat de comandanţi să ne lase acasă, ne săturasem de atâtea lupte. Mă dureau şoldurile; erau julite şi vineţii de la cureaua de care ani la rând au atârnat grenadele şi pistolul. „O să ungem cu unsoare puştile şi o să le punem la loc sigur. Când o să fie nevoie de noi, ne chemaţi. O să ajungem îndată acolo unde ni se va ordona," promiteam noi, dar nimeni nu ne asculta.

În momentele de repaos, continuam să citesc din cărţile mele. Le-am luat cu mine de la Salonic, le-am purtat prin toate bătăliile, păstrându-le ca pe un lucru de mare preţ. Într'o noapte m'am trezit din somn şi, aşa buimăcit, am auzit două făpturi spunând: „Ei, acum a venit vremea să te întorci acasă, Dobrivoie." În aceeaşi clipă au şi dispărut. Am primit acea vedenie ca pe ceva cu totul firesc, deja mă obişnuisem cu tot felul de minuni. Şi chiar s'a întâmplat aşa cum mi s'a prezis: curând am fost demobilizat şi am putut porni spre casă.

Astfel s'au încheiat peregrinările mele în Războiul Ruso-Turc şi în Războiul cel Mare. Mulţi au dorit să distrugă poporul Sârb. Noi, soldaţii, ne-am făcut cât am putut de bine datoria. I-am învins pe tirani şi pe răufăcători, am eliberat popoarele Slave de Sud de sub robia de veacuri şi am creat Iugoslavia.

---

23 „Memorialul Albania" (în limba Sârbă în original). Este vorba de un ordin acordat în anul 1920 militarilor ce au participat la retragerea armatei Sârbe prin Albania.

Iar cu mine s'a întâmplat întocmai ceea ce mi-a prevestit vedenia din curtea părintească. Am plecat spre Sud, am trecut prin multe ţări, şi m'am întors acasă vindecat de toate rănile.

Mai întâi am trecut prin satul meu natal, Kaonik, după care am plecat la Niš, la spital, să-mi văd tatăl şi sora. Bulgarii îi schingiuiseră în bătăi, încât pielea de pe spatele lor era neagră şi plină de puroi; mâna dreaptă a tatei era paralizată. Rămăşiţele pământeşti ale fratelui meu mai mare, cel spânzurat de Bulgari, le-am înmormântat în cimitirul satului. Tatăl şi sora au murit la scurt timp după aceea şi i-am îngropat tot acolo.

După ce zilnic mi-am văzut camarazii murind, de-a lungul celor nouă ani de război, am ajuns să trăiesc şi moartea celor mai dragi. Am fost cuprins de durere, de frică, de îndoială, de deznădejde, dar şi de speranţă. Mintea îmi era plină de amintiri de neuitat... Asupra tânărului care eram atunci, toate aceste întâmplări cumplite au lăsat urme adânci şi au avut o mare înrâurire asupra viitorului.

În vremea aceea, nu trebuia să fii văzător cu duhul ca să înţelegi că vor mai urma şi alte războaie. Eu eram sigur de aceasta, deoarece îmi aminteam bine de oamenii împotriva cărora luptasem ani de zile. Presimţeam că ne vom întâlni din nou. Războiul nu rezolvase nimic. Multe împărăţii căzuseră, multe ţări noi apăruseră din ruinele lor, dar în oameni nu se schimbase nimic fundamental. În ciuda chinurilor şi durerilor trăite, oamenii redeveniseră mândri şi lacomi, uitând cu repeziciune toate prin câte trecuseră. Este ceva blestemat şi nesăţios în om, o patimă pentru bogăţie, mărire şi slavă, care învrăjbeşte popoarele şi declanşează războaiele. Pentru a căpăta repede slavă şi bogăţie, omul nu se mai gândeşte la chinurile sale sau ale altora şi nici măcar la faptul că el însuşi ar putea să

plătească cu viaţa. Iar pricini de război se găseau berechet în ţările prost orânduite din regiunea noastră.

Nemţii şi Bulgarii ne-au prigonit cu atâta ură, luptând înverşunat împotriva noastră, încât niciodată nu voi putea uita sau ierta tot răul pe care ni l-au făcut. Dacă era în ei atâta ură în timpul războiului, oare avea să se stingă după înfrângere? Eram încredinţat că ne vor urî încă şi mai mult! Imamii Turci au prorocit în cărţile lor că peste douăzeci-treizeci de ani va izbucni iarăşi un război mondial. Şi în *Filocalie* scrie la fel; Sfântul Nil aducătorul de pace a vorbit şi despre Primul şi despre al Doilea Război Mondial. Aşa că eram convins că se va ajunge iarăşi la conflicte mondiale de proporţii. Nu ştiam nici ziua, nici anul când se va întâmpla, dar nu aveam nici o îndoială că aceasta va veni.

La întoarcerea din război aveam douăzeci şi patru de ani; glontele din plămâni nu mă supăra, iar celelalte răni nici nu le mai simţeam. Eram tânăr, sănătos, bogat, decorat, erou, aşa că pentru fete eram cea mai bună partidă.

La noi în sat era o fată, Leposava, care îmi amintea de nevasta Colonelului Tomici, a cărei frumuseţe ne-a redat încrederea în viaţă nouă, răniţilor de la Sidi-Abdallah. Leposava era tânără, cu părul şi ochii negri, şi bogată pe deasupra. Mă atrăgea foarte tare şi o doream. Dar ea se ţinea mândră, iar eu, după război, eram sătul de atâta dârzenie şi mândrie. În sat şi în împrejurimi mai erau fete frumoase şi bogate ca ea, dar eu nu le puteam suporta. Se obişnuia ca bogaţii să se însoţească doar cu bogaţii. Era un fel de regulă nescrisă, un obicei, aşa se cuvenea. Şi când venea vorba de însurătoarea mea, consătenii gândeau la fel. În schimb, fiinţa mea tânjea după curăţie, sinceritate şi căldura unei iubiri adevărate. Mi se făcea pielea de găină când

întâlneam privirile acelor fete pline de sine şi mi-era silă de calculele lor meschine, care erau puse mai presus decât dragostea dintre un bărbat şi o femeie.
În sat mai era însă o fată pe nume Milunka, blândă, liniştită, cu sfială feciorelnică; era o tânără săracă, care mai venea câteodată pe la sora mea să împrumute o rochie când mergea la târg. Intra în casa noastră cu un surâs blând pe faţă, cu pas uşor, de parcă nu ar fi atins pământul; avea o vorbă caldă şi plăcută. În ochii ei mari se citea dragostea pentru orice sau oricine îi ieşea în cale. Mă atrăgea ceva la ea şi mă simţeam fericit când o vedeam. Mă gândeam că, dacă mă voi hotărî să mă însor, să o iau de nevastă. Din păcate, Milunka s'a îmbolnăvit de tuberculoză galopantă. În ceasul de pe urmă, m'a chemat la căpătâiul ei. M'am aşezat pe pat, iar ea mi-a luat mâna şi şi-a pus-o pe piept. Ochii negri mă priveau cu căldură, chinuiţi de febră şi de durere: „Ştiu, Dobrivoie, că tu o să ajungi preot sau călugăr. Mă uitam la tine în biserică cu câtă credinţă te rogi. Să ştii că pe tine te-am iubit mereu. Numai pe tine."
Îmi vorbea în şoaptă, în timp ce lacrimile i se prelingeau pe obrajii supţi şi apoi pe perna acoperită de pletele-i lungi şi negre. „O să mor în curând... Te-aş ruga să nu mă uiţi." I-am zis şi eu că o iubesc şi că aş vrea să o iau de nevastă. Mă uitam la ea plin de tristeţe. Abia mă stăpâneam să nu plâng. Pentru tatăl şi sora mea nu am vărsat nici o lacrimă, în timpul războiului devenisem nesimţitor la moarte, dar acum se stingeau dragostea mea, viitorul, o parte din viaţa mea, iar toate acestea mă cutremurau. „Mi-am dat seama mai demult că te uiţi cu drag la mine," mi-a spus. „Ceva însă îmi spunea că tu nu o să te însori niciodată... Te conjur: roagă-te la Dumnezeu pentru mine, pentru sufletul meu. Nu ştiu cât sânt de păcătoasă; nu ştiu ce se întâmplă cu omul după moarte. Dar nu mă uita, Dobrivoie, şi roagă-te pentru mine." S'a stins în aceeaşi zi.

Tinereţea mea era înconjurată de moarte – moartea camarazilor mei, a fetelor din satul meu şi a celor dragi din familia mea. O mare putere şi dorinţă de viaţă m'au ajutat să rămân puternic, să nu cad pradă deznădejdiei. Tata murise, fratele cel mare fusese spânzurat, mai rămăseserăm trei fraţi în viaţă. Unul era funcţionar la căile ferate, iar eu, fiind cel mai mare, am rămas capul familiei. Deşi eram om în toată firea, îi ceream mamei sfatul în toate treburile casei. Având o experienţă atât de bogată, am învăţat să preţuiesc însemnătatea vieţii omeneşti şi să înţeleg cât de puţin ajută omului bogăţia şi cât de mult înseamnă dragostea omenească. Aveam grijă de mine şi de familia mea, dar în acelaşi timp aveam grijă şi de alţii. Îi ajutam pe cât puteam pe săraci, cu încuviinţarea mamei, căci şi ea era credincioasă şi milostivă. Pe mine mă nemulţumea faptul că nu dăruiam decât ce ne prisosea; eu însă aş fi dorit să dau mult mai mult. Voiam să dăruiesc săracilor şi neputincioşilor pâine, aşternut, pământ, acoperiş deasupra capului, ca toţi să fim deopotrivă. Cu toate acestea, eram conştient că nu puteam schimba de unul singur rânduiala lumii în care trăiam, de aceea pătimeam.

În timp ce ne jeleam morţii şi ne străduiam să refacem tot ce fusese distrus şi jefuit, în familia noastră s'a petrecut ceva neobişnuit, o întâmplare pe care nu am reuşit să o înţeleg şi să mi-o lămuresc, şi nici nu am putut să mi-o şterg din amintire. Răposatul meu frate lăsase în urmă-i o fetiţă de trei ani; mama ei murise la naştere. Era un copil isteţ, cuminte şi drăgălaş, dar de multe ori îi era dor de maică-sa, şi atunci plângea şi cerea să o vadă. Noi îi spuneam că mama ei trăieşte şi că o să vină. Când ne întreba unde este şi de ce lipseşte de atâta timp, noi răspundeam că e acolo sus, la Dumnezeu, şi că de acolo se uită la ea şi o vede.

Fetiţa ştia să spună *Tatăl Nostru* şi *Cuvine-se cu adevărat*, iar despre Dumnezeu ştia doar că El ne-a zidit şi că este milostiv. Nu puteam să

ne dăm seama ce înţelegea ea din poveştile noastre despre mama ei, dar într'o seară, la lăsarea întunericului, a venit alergând spre noi din grădină, mai veselă ca niciodată, zâmbitoare şi încântată, strigând cât o ţinea gura: „Am văzut-o pe mama! Am văzut-o pe mama!"
Ne-a spus că a fost alături de ea... Se dusese în grădină, şi îngenunchind sub un păr, s'a rugat la Domnul Nostru Iisus Hristos să i-o trimită aici, pe pământ, pe mama ei, doar puţin, să o vadă. Dumnezeu i-a ascultat rugăciunea şi i-a trimis-o. A început să ne-o descrie cu de-amănuntul: ochii, culoarea părului, baticul şi îmbrăcămintea, chiar şi cicatricea pe obraz, întocmai cum era ea aievea. „Ne-am îmbrăţişat şi ne-am sărutat, iar mama m'a rugat să nu mai plâng după ea, şi mi-a promis că o să ne revedem."
Deşi toţi ai casei erau credincioşi, n'au crezut povestea ei şi au dat-o repede uitării. Am fost singurul care a continuat să se gândească la cele spuse de ea. Cum şi eu însumi am trăit tot felul de minuni, întâmplarea nu mi se părea o născocire. Cum ar putea şti un copil cum arată mama sa, dacă nu a văzut-o niciodată, nici măcar în fotografie? De ce a fost atât de fericită şi de bucuroasă, când de obicei era tristă când i se vorbea despre mama sau când se gândea la ea? Refuzam însă să cred că lucrurile s'au petrecut ca în povestea ei, nu puteam accepta aşa ceva. Dar inima îmi tresălta de bucurie în timp ce o ascultam şi mi se părea că totul a fost adevărat. Am cugetat mult la acea întâmplare, care mi s'a întipărit în minte.
Toate acestea se petreceau într'o perioadă în care trebuia să iau o hotărâre importantă în viaţă. Nu ştiam pe ce cale să o apuc, iar prin cap îmi treceau fel de fel de gânduri. Nu aveam puterea să-mi spun: tu, Dobrivoie, de acum înainte şi pentru totdeauna trebuie să faci asta şi să devii ăsta. Aveam de ales: să rămân acasă, la munca câmpului; să mă duc în armată şi să fiu comandant; să îmi termin şcoala şi să devin funcţionar sau preot sau să mă fac călugăr.

Biserica satului se afla la doi-trei kilometri de casa noastră. În acel an – 1920 – îi dăruisem ţârcovnicului o căpiţă de fân, iar el mi-a dat în schimb cheile de la biserică. Mă duceam acolo în fiecare noapte şi mă rugam la Sfântul Ioan Damaschinul şi la Sfântul Atanasie al Alexandriei, cerându-le să-mi dezvăluie voia lui Dumnezeu, pentru a putea lua o hotărâre.

Pe atunci, la Mănăstirea Sfântul Naum din Ohrid se petreceau multe minuni, iar poveştile despre acestea circulau în popor. Şi Sfântului Naum m'am rugat să mă primească în mănăstirea sa dacă destinul meu era acela de a fi monah.

Mama a observat toate plecările mele de acasă în toiul nopţii, dar credea că mă duc la vreo fată, ceea ce nu prea era pe placul ei, pentru că era o femeie cu principii rigide. Bănuia că eu, care trecusem prin atâtea, mai glumeam şi mai tachinam fetele, cerându-le în căsătorie. Dar mie nici prin cap nu-mi trecea să-mi bat joc de vreo fată. Într'o seară, mama s'a ţinut după mine. Mergeam de-a lungul râului, apoi, traversând pădurea, am ajuns la poarta bisericii. În acea clipă a început să plouă. Am descuiat repede şi am dat fuga înăuntru. Tocmai când mă pregăteam de rugăciune, am auzit bătăi la poartă. Mă gândeam că ar putea fi ţârcovnicul, pentru că nimeni altcineva nu ar fi venit la biserică în toiul nopţii. Când colo, pe uşă a intrat mama, s'a scuturat de ploaie şi privindu-mă drept în ochi mi-a spus: „Vai de capul meu, am mai rămas fără un fiu!" S'a întors spre icoana Născătoarei de Dumnezeu de pe altar, a făcut o închinăciune şi a şoptit: „Sfântă Fecioară, şi eu care credeam că el o să îmi închidă ochii după moarte, şi tu mi-l iei..." Zâmbind în sinea mea, am spus în glumă: „Asta n-o să-ţi fie prea greu, mamă. O să-i închizi singură, uite-aşa." Şi mi-am apăsat cu mâna pleoapele pe ochi. Mi-a aruncat o privire aspră şi pătrunzătoare. Palidă şi resemnată, mi-a spus: „Dobrivoie, nu-mi mai frânge inima," după care a ieşit din biserică.

Am pornit după ea; până acasă nu am schimbat nici o vorbă. Nu ştiu ce le-a spus a doua zi alor mei, cert este că toţi mă priveau cu seriozitate şi respect, ca şi cum n'aş mai fi fost al lor şi nici om ca ei. Pe când eu mă chinuiam să iau o hotărâre, Serbia şi Iugoslavia sărbătoreau victoria asupra duşmanului şi formarea noului stat. Pluteau în aer prea mult entuziasm, laude şi mândrie. Ne purtam de parcă înfrânseserăm răul pentru totdeauna şi de parcă asupra ţării urma să domnească o pace veşnică. Ca şi cum dintr-o dată am fi uitat de Nemţi, de Austrieci, de Bulgari, ca şi cum nu ar mai fi existat masoni, theosofi şi papistaşi. Nu eram conştienţi că răul cel mai mare, acela din lăuntrul nostru, nu fusese înfrânt, darămite învins. Mai cu seamă slava deşartă, apoi lăcomia, şi toate celelalte lucruri urâte au ieşit la iveală, trezind în om setea de putere, de pământuri, de case, de bijuterii... La dreptate şi la sărăcie nu se mai gândea nimeni! Asta mă durea, îmi doream să împart şi binele, şi răul cu semenii mei, aşa cum făcusem şi în război.

Nu mai păstrasem nimic din visurile copilăriei despre o viaţă frumoasă. Toate încercările erau încă proaspete în mintea mea. Trecusem printr-un război crunt, călărisem în goana calului, trăsesem nenumărate gloanţe, tăiasem cu sabia, mă umplusem cu decoraţii. Cu ce aş mai fi putut să îmi înfrumuseţez imaginea despre viitor? Nu puteam decât să mă aştept la noi vărsări de sânge! La ce bun să fac copii, ca să privesc apoi cum îi ucide duşmanul? Sau să văd cum îmi sânt siluite soţia şi fiicele? Apoi iarăşi să îmi umplu mâinile de sânge, să am coşmaruri, iar noaptea să tremur de groază din pricina mustrărilor de conştiinţă? Toate aceste gânduri mă frământau zi şi noapte. Doream să trăiesc o viaţă adevărată, în înţelegere şi în iubire cu toată lumea; doar o astfel de viaţă este vrednică de un om. De aceea mă rugam la Dumnezeu şi la toţi sfinţii să mă ferească de nelegiuirile oamenilor.

M'am îndreptat spre învăţătura Domnului, şi în felul acesta am mai îndepărtat gândurile şi grijile. Mintea mea primea cu bucurie tot ceea ce scria în Sfânta Scriptură, picuram în sine-mi cuvintele Domnului şi asta mă făcea fericit. Eram în stare să învăţ câţiva psalmi pe de rost într'o singură zi. Auzeam destul de des o voce care îmi spunea: „Dobrivoie, la noapte o să treacă pe la tine nişte speculanţi cu tutun." „Dobrivoie, o să vină cutare şi cutare, să îţi ceară să le dai asta şi asta." Şi multe alte lucruri îmi spunea vocea. Eu fierbeam, eram în căutarea unei alegeri: să trăiesc după legile omeneşti sau după Legea Domnului.

Într'o seară îmi spuneam rugăciunea în prezenţa mamei, care stătea pe un scăunel şi torcea. Luasem Biblia, o deschisesem, mă oprisem puţin asupra Evangheliilor, după care am început să citesc Psalmul 103. În acea clipă am auzit tunete înspăimântătoare de afară, de fapt de sus, din tavan; tuna de parcă urma să se prăbuşească casa. Mama era aşezată şi torcea liniştit. Mi-am dat seama că ea nu auzea nimic din toate acestea. M'am adunat şi am continuat să citesc psalmii. După aceea m'am rugat îndelung, încredinţat că tunetele au fost un semn. În acea noapte i-am făgăduit Sfântului Naum că, dacă mă ajută să iau o hotărâre, voi dărui mănăstirii care îi poartă numele preţul unui bou.

La câteva zile după această întâmplare, un om mai credincios din satul meu mi-a propus să merg la biserică la Gnilane, auzise el de la nişte ciobani că acolo e un loc sfânt. Era sărac şi nu avea bani, deci nu putea merge singur. Am hotărât să pornim îndată la drum.

Când am ajuns la Gnilane, am intrat în biserică şi am sărutat icoanele, după care am rămas la rugăciune. Nu după mult timp am băgat de seamă că icoana Născătoarei de Dumnezeu de pe altar se clătina când în dreapta, când în stânga. În prima clipă m'am gândit că este cutremur, după care am văzut că nu se mai mişcă nimic altceva în

biserică în afară de icoană. M'a cuprins groaza de frică şi de emoţie. Am privit la icoană ca vrăjit până ce s'a oprit din balans. Amândoi am văzut acelaşi lucru; emoţionaţi, ne-am înţeles să plecăm degrabă spre Mănăstirea Sfântul Naum de la Ohrid.
Când mai aveam cam un ceas de mers până la mănăstire, a început o ploaie puternică. Mergeam însă însufleţiţi şi nu simţeam nici ploaia, nici frigul. Eram luminaţi, ne apropiam de un loc sfânt. Când am zărit de departe zidurile mănăstirii şi turlele bisericii, am simţit o mare bucurie şi nerăbdarea de a ajunge acolo cât mai repede. În biserică erau câţiva oameni care se rugau în linişte. Cum am intrat, am simţit că mă învăluie o lumină plăcută şi neobişnuită. Inima mi s'a umplut într'o clipă de blândeţe, de bucurie şi de o fericire nemărginite. Nu pot înfăţişa prin cuvinte acel sentiment; mă simţeam împlinit, ca şi cum Duhul Sfânt în chip de porumbel alb s'ar fi aşezat pe umerii mei şi m'ar fi umplut de frumuseţe dumnezeiască.
Mi-a fost limpede că Sfântul Naum mă adusese la el. Mi-a împlinit rugăciunea şi mi-a arătat viaţa mea viitoare. Mi-am amintit de făgăduinţa făcută. „Îţi mulţumesc din suflet, Sfinte Naume. Ce am promis o să îndeplinesc," am spus.

De la sfârşitul războiului şi până la sosirea mea la Mănăstirea Sfântului Naum, în 1920, nu trecuseră decât trei luni.
Pe lîngă cei treizeci şi şapte de fraţi şi şaptezeci şi cinci de argaţi, în mănăstire trăiau şi doi monahi Ruşi. Mănăstirea avea cam două mii de hectare de pământ, folosite ca terenuri agricole şi ca păşuni. Pământul era lucrat de săteni plătiţi cu ziua şi de argaţi. Aveau o mie patru sute de oi, o sută cincizeci de porci, o sută douăzeci de vite, şaptezeci şi cinci de cai de povară, şase bivoli, cincisprezece măgari. Tot mănăstirii îi aparţineau şi doi kilometri din ţărmul

lacului Ohrid, unde se pescuia. Mrejele de pescuit aveau o lungime de cinci sute de metri. Monahii aduseseră din Serbia în Macedonia două mii de răsaduri de pruni „Madjarka,"[24] primind pentru aceasta recunoaştere din partea statului.

L-am rugat pe stareţ să-mi dea voie să rămân câteva zile la mănăstire, printre călugări, ca să mă rog şi să meditez. Şapte zile s'au purtat minunat cu mine: m'au tratat ca pe un oaspete şi mi-au vorbit despre viaţa lor. Dar de fiecare dată când încercam să îi amintesc stareţului despre dorinţa mea de a mă călugări, răspunsul era că eu nu pot fi monah. „Eşti prea mândru, ai prea multe decoraţii, ai făcut şi şcoală, mai eşti bogat pe deasupra." Le-am povestit despre visurile mele, despre glasul pe care l-am auzit, despre vedenii şi despre faptul că m'am rupt de viaţa lumească; că ştiu destule despre credinţă şi că am citit multe cărţi de folos; şi că am în inimă dorinţa arzătoare de a mă dărui lui Dumnezeu. „Eşti mândru, mândru, Dobrivoie. Eşti aspru şi nestăpânit. Cum şi când crezi tu că te vei linişti? Cum o să faci tu ascultare? Cum o să poţi tu să fii sărac? Cum vei putea tu, cu felul tău de a fi, să trăieşti cu înţelepciune şi să te slobozeşti de trufie?", a repetat stareţul.

Până la urmă m'au primit, şi mi-au dat voie să încerc să îmi schimb viaţa. După şapte zile petrecute la ei ca oaspete, m'am alăturat obştii din mănăstire ca frate. Când am semnat, i-am spus stareţului:

„În mâinile tale mă încredinţez, părinte. Te voi asculta în toate, fără crâcnire. Dacă îmi vei spune vreodată să sar pe fereastră de la etajul trei în lacul Ohrid, o să sar!"

„Datoria noastră este să te ajutăm să încerci să ajungi monah. O să vedem dacă poate să iasă ceva bun din tine... La început, o să îţi dau o treabă mai uşoară. Aici e de muncă, să ştii!"

După aceea, monahii m'au dus într'o cameră şi mi-au poruncit să

24 Soi de prun originar din Serbia, foarte bine cotat.

mă dezbrac. Eram îmbrăcat cu haine noi, curate, scrobite. Mi-am scos mai întâi sacoul, l-am împăturit şi l-am pus cu grijă pe scaun. Ei însă l-au luat, l-au înghemotocit şi l-au aruncat în praf. La fel au făcut şi cu pantalonii şi cu pantofii. Pălăria mi-au smuls-o de pe cap, au călcat-o în picioare şi după aceea mi-au pus-o, aşa mototolită, la loc.

M'au îmbrăcat în straie ţărăneşti de dimie, mult prea largi pentru mine, care mai erau şi rupte, şi peticite în felurite culori. În loc de pantofi, mi-au dat nişte opinci din piele de viţel. Peste degete şi călcâie le-au legat cu nojiţe, ca să nu îmi cadă din picioare. Arătam de parcă eram o sperietoare de ciori. Nu m'am împotrivit, nici n'am crâcnit, deşi îmi părea rău după îmbrăcămintea mea frumoasă şi curată. La început m'am mirat de purtarea lor. Dar mi-am amintit repede că am hotărât să îmi schimb viaţa din temelie şi că pentru aceasta trebuie să îi las pe ei să mă îndrume, după cercarea şi ştiinţa lor. Am răbdat totul cu pace, eram încredinţat că ei fac ceea ce este mai bine pentru mine.

Stareţul mi-a poruncit apoi să scot porcii din cocini şi să îi duc la păscut. Erau vreo sută cincizeci la număr, toate purceluşe. Înainte să le dau drumul, m'am gândit: cum o să iasă de acolo, o s'o pornească care încotro, nu voi putea să le mai adun laolaltă. M'am gândit ce să fac şi cum să mă descurc şi deodată mi-am amintit: am scos o funie din grindă şi am legat-o de un ciomag. Am făcut un fel de bici lung, ca să pot ţine laolaltă animalele.

Tocmai mă pregăteam să deschid portiţa, când în spatele meu am auzit glasuri. M'am întors şi am văzut călugării, argaţii şi sătenii iţindu-se pe la ferestre sau uitându-se peste gard, pentru a vedea ce voi face şi cum mă voi descurca. Chiar când să dau drumul la porci, au început să strige: „Porcarule! Măi, porcarule! Numai de asta eşti bun: să păzeşti porcii! De nimic altceva nu eşti în stare!”

M'am ridicat în picioare, apoi am făcut o închinăciune, spunând cu

voce tare: „Aşa este, părinţi şi fraţi! Aveţi dreptate: nu sânt bun de nimic altceva!”

În ciuda vorbelor alese şi a închinăciunii, pe dinăuntru mă rodeau iubirea de sine şi setea de răzbunare. Faţa îmi ardea de ruşine, de furie şi de supărare. Mândria îmi era rănită, îmi venea să îi înjur şi să le răspund cu aceeaşi măsură. Inima îmi bătea cu putere, vinele frunţii mi se umflaseră, iar privirea mi s'a umplut de încrâncenare. M'am stăpânit cu un ultim efort de voinţă. Iar le-am făcut închinăciune, în timp ce ei îmi strigau: „Ursuzule! Nefericitule! Uită-te la tine cum arăţi! Aschimodie!” Cuvintele lor jignitoare m'au rănit drept în inimă, izbindu-mă ca nişte pietre. Am slobozit porcii şi am început să alerg după ei, ca să scap cât mai repede de privirile celor care mă batjocoreau.

Datoria mea era să păzesc vitele şi să mai duc din ele la târg la Ohrid. Oamenii întorceau capul după mine şi se mirau de veşmintele mele largi şi ponosite. Îmi era ruşine; nu cutezam să îi privesc în ochi. Dar m'am purtat vitejeşte, încercând să îmi păstrez liniştea; ştiam că trebuie să îl ascult în toate pe stareţ, până ce nu o să mă lepăd de încăpăţânare şi până ce nu o să mă curăţ de slava deşartă şi de iubirea de sine, pentru ca fiinţa mea să înţeleagă că omul înseamnă mai mult decât îmbrăcămintea şi înfăţişarea.

Ziua munceam la vite, iar noaptea mă rugam; dormeam foarte puţin. Făceam tot ce mi se spunea, mâncam ceea ce mi se dădea, mă gândeam la Dumnezeu şi la mântuirea mea. În fiecare zi în inima mea creşteau bunătatea, smerenia şi puterea. Nu mi se mai părea grea nici o muncă. Mă simţeam uşor, fără griji şi slobod ca pasărea cerului. Am lăsat deoparte pentru totdeauna preocupările pentru pâine, familie, avere. Pentru mine a început atunci, cu adevărat, o nouă viaţă.

După o vreme, l-am rugat pe stareţ să îmi dea altă ascultare. Doream să fiu mai aproape de biserică şi de rugăciune. „O să fie după cum

doreşti, Dobrivoie. Vei primi o altă ascultare, dar ţine minte: trebuia să aştepţi să îţi dau altceva de făcut când socoteam eu că a venit vremea," mi-a spus.

În mănăstire se aflau şi nebuni, pe care rudele îi aduceau la noi să le purtăm de grijă şi să ne rugăm pentru vindecarea lor. Stareţul mi-a poruncit să am grijă de doi dintre aceştia. Dacă aş fi ştiut ce mă aşteaptă, aş fi tăcut mâlc şi aş fi păzit porcii pe mai departe. Toată ziua plimbam nebunii prin mănăstire şi prin livadă, legându-le mâinile la spate şi mânându-i ca pe vite. Aveam la mine mereu un toiag. Astfel înarmat, cu hainele mele largi şi cârpite, cu pălăria şifonată şi murdară, neras, în compania nebunilor, eram ţinta batjocurii călugărilor. Trebuia să fiu foarte atent, deoarece puteam să o păţesc cu sărmanii lunatici. Câteodată eram nevoit să îi lovesc, deşi îmi părea rău, căci nu aveau nici o vină. Noaptea îi legam pentru a putea dormi. Dar ei reuşeau de multe ori să se dezlege, de parcă diavolul le-ar fi arătat cum. Mă aşteptam ca în orice clipă să îmi sară la beregată şi să mă omoare. Norocul meu era că aveam somnul uşor – aşa mă obişnuisem în război – căci altfel sigur m'ar fi răzbit.

Am petrecut multe zile cu ei. Mă tot gândeam să-l rog pe stareţ, să şi plâng în faţa lui la nevoie, doar ca să mă scape de aceştia. Dar, după experienţa de data trecută, am ales să aştept, deoarece mă temeam să nu îmi dea o ascultare şi mai grea. Îi trăgeam pe nebuni după mine peste tot, zi şi noapte, şi înduram destoinic zâmbetele ironice ale celor din jur. Cel mai rău era că nu puteam să mă rog aşa cum îmi doream şi cum ar fi trebuit.

Am fost martorul vindecării mai multor oameni la Mănăstirea Sfântul Naum. Îi lecuiau monahii cu rugăciunea, cu maslu, cu post. Mă rugam şi eu lui Dumnezeu să le întoarcă minţile celor doi pe care îi aveam în grijă, însă nu eram destul de înaintat duhovniceşte şi nu aveam darul şi puterea de a-i vindeca.

În anul 1921 a fost înscăunat episcop Nicolae Velimirovici. Îl cunoşteam din Primul Război Mondial, de pe frontul de la Salonic, aşa că m'am bucurat când am auzit de numirea lui. Mă cam dădeam mare cu această cunoştinţă, aşa că, cu prima ocazie, i-am spus stareţului că n'am venit la mănăstire să păzesc porci şi nebuni, ci să mă desăvârşesc, să mă reculeg şi să mă rog lui Dumnezeu. „Atunci fie după voia ta, şi nu după a mea, Dobrivoie. Nu vei mai păzi nebunii," mi-a spus stareţul.
În timp ce îmi vorbea, am simţit miros de ţuică. M'am mirat foarte tare, mi se părea necuviincios ca tocmai el, stareţul, să bea ţuică. Ne învăţa că alcoolul este un mare rău, că trebuie mereu să fim cu mintea trează, iar el bea ţuică! Atunci diavolul nu mi-a dat pace, n'am putut să mai tac şi i-am spus: „Părinte egumen, poţi să îmi dai şi mie puţină ţuică?" „De ce nu?", mi-a răspuns. Am luat plosca şi am dus-o la gură, prefăcându-mă că beau, după care i-am dat-o înapoi, spunând: „O, ce bună e ţuica asta a ta, părinte! Mmm, şi ce dulce este!"
El a tăcut, iar eu am repetat de câteva ori: „O, ce dulce este," până ce a observat că îmi vine să râd. M'a privit liniştit, după care mi-a spus: „Ia grebla asta, Dobrivoie." Am luat-o şi am aşteptat. Mă uitam în pământ şi mă temeam de ce mă aşteaptă. Ne aflam pe malul râului Drim. „Scoate-ţi pantalonii, Dobrivoie." Mi-am dat jos pantalonii. „Acum intră în Drim şi adună mătasea-broaştei. Trebuie să curăţăm râul, nu vezi că e murdar?" Am intrat în apă şi am tras cu grebla dinspre mal spre cursul râului. El stătea, mă privea, gusta din ploscă şi tăcea. Într'un târziu, m'a întrebat: „Cum zici că e ţuica mea, Dobrivoie?" „Dulce!" „Dacă e dulce, atunci ia munceşte mai cu spor!"
Mi-a pus aceeaşi întrebare de câteva ori, iar eu i-am răspuns de fiecare dată: „Dulce!" Am curăţat malul drept, apoi am început să

curăţ malul stâng. Apa era rece. Picioarele mai întâi mi s'au înroşit, după care s'au învineţit; la scurt timp am simţit că îmi amorţesc. Am continuat să-i fac în ciudă şi să-i ţin piept, gândindu-mă că mai degrabă se va plictisi el să îmi tot poruncească decât să îngheţ eu de tot. Dar am înţeles că până la urmă o să mă îmbolnăvesc dacă mai stau în apă. Aşa că atunci când m'a întrebat din nou cum e ţuica, i-am răspuns: „Amară!" „Ei, dacă e amară, atunci poţi să ieşi din apă."

Spre ghinionul meu şi al lui, când am ieşit din apă am călcat pe nişte cioburi de sticlă şi m'am tăiat adânc în talpă. Sângele a început să curgă şiroaie. Mi-am sfâşiat cămaşa şi mi-am legat rana. Stareţul s'a speriat de la atâta sânge şi m'a ajutat să mă bandajez, spunându-mi: „N'am crezut, fiule, că încăpăţânarea noastră se va sfârşi astfel. Dacă aş fi ştiut, n'aş fi insistat."

„Nu-i nimic, părinte, o să treacă," am şoptit printre dinţi. Eram furios, dar ştiam totodată că sânt mai vinovat decât el. N'ar fi trebuit să-l iau peste picior, dar nici el n'ar fi trebuit să bea ţuică!

Stareţul s'a ţinut de cuvânt: m'a eliberat curând de paza nebunilor. După ce rana din talpă mi s'a vindecat, am fost trimis la sihăstria Sfântul Naum. Fusese construită de Grgur,[25] fratele lui Vuk Brankovici, în anul 1361. Acolo trăia monahul Simeon Milosavlievici, căruia toţi îi spuneau Dracu' Împieliţat. Intrase în călugărie într'o mănăstire de lângă Kraguievaţ. Când au văzut că este sucit şi nebun şi că niciodată nu va fi un bun monah, l-au trimis în Macedonia, la acest schit.

Chiar când să pornesc într-acolo, spre mine a dat fuga unul din ne-

25 Grgur Branković (?-1408) a fost de fapt fiul lui Vuk Branković (Cneaz Sârb participant la Bătălia de la Kosovopolie). Spre sfârşitul vieţii s'a călugărit la Mănăstirea Hilandar din muntele Athos. Anul citat de autor în legătură cu ridicarea bisericii (1361) nu poate fi corect, deoarece abia în 1371 a avut loc căsătoria părinţilor lui Grgur, Vuk Brankovici şi Mara Lazarevici.

bunii pe care îi avusesem în grijă. Pusese mâna pe un par şi m'a lovit cu el până ce m'am prăvălit la pământ. Între timp au venit şi alţi călugări şi l-au imobilizat. Stareţul stătea şi se uita. Privirea lui parcă îmi spunea: „Asta se întâmplă, fiule, pentru că te-am luat de la ascultarea cu nebunii. Iar n'ai avut răbdare să asculţi de voinţa şi de cuvântul meu." Deşi ştiam că are dreptate, în continuare eram supărat pe el. Îl priveam şi îmi spuneam: „O să plăteşti tu odată şi odată pentru chinurile mele!"

Lui Simeon, zis şi Dracu' Împieliţat, îi plăcea să-i muştruluiască şi să îi bată pe fraţi. Acolo erau trimişi fraţii înainte de tundere, ca să se călească şi să-şi recapete liniştea. Cel care reuşea să rabde o lună la Dracu' Împieliţat era socotit vrednic să îndure toate încercările, deci „copt" să devină monah.

Aveam datoria să îl ascult în toate, la fel ca pe stareţ. Mâncam de două ori în şapte zile, Joia şi Duminica. Tainul ne era patru sute de grame de pâine, o legătură de praz şi o mână de fasole nefiartă. Sare nu foloseam. Tot ceea ce îmi poruncea Simeon să fac, împlineam fără crâcnire. Cât era ziulica de lungă venea după mine şi îmi poruncea: fă aia, fă ailaltă. Îmi striga bunăoară: „Dobrivoie, ia piatra aia, ridic-o pe umeri, du-o până la lac şi arunc-o." Luam piatra, o duceam până la mal, şi când s-o arunc, numai ce-l auzeam: „Stai! Nu ţi-am zis să o arunci, ci doar să o cari până acolo, iar acum să o aduci înapoi rostogolind-o." Duceam piatra înapoi fără nici un cuvânt. Era grea de peste patruzeci de kilograme. După aceea îmi poruncea să curăţ curtea. Când terminam de curăţat şi strângeam frunzele în grămezi, poruncea să le duc şi să le arunc în lac. Ajuns cu gunoiul lângă lac, îmi ordona să îl aduc înapoi şi să îl împrăştii prin curte. Apoi iar îmi cerea să îl strâng. Şi tot aşa de dimineaţa până seara.

Mă hotărâsem să îl ascult în toate şi până la capăt, deşi simţeam dorinţa să mă împotrivesc. Ceea ce înseamnă că în continuare eram

mândru şi încăpăţânat. Încercam să mă eliberez de acest sentiment, ştiind că un astfel de om cade uşor în păcatul înfumurării, nu-şi poate iubi semenii şi deci nu poate fi un bun călugăr. Dar nu Simeon era călugărul care să aibă cercarea sau cunoştinţele necesare pentru a face din mine un om smerit. Îi plăcea să îi chinuiască pe alţii şi era convins că este undeva deasupra tuturor. Am înţeles asta de cum l-am văzut prima dată şi am hotărât, după mintea şi puterile mele, să mă îndrept şi să mă desăvârşesc.

Toată ziulica îmi spunea: „Să mă asculţi, dacă vrei să nu te bat. Dar oricum o să te bat! Ah, ce-o să te mai bat!" Şi tot aşa, venea după mine şi zicea: „Ah, ce o să te mai bat, ah, ce-o să te mai bat." Era un om tare rău.

Tăceam şi făceam tot ce-mi cerea, dar îmi spuneam în sinea mea: „E, n-o să mă baţi tu pe mine, chiar de-o fi tu Dracu' Împieliţat! În război nu m'a bătut nimeni, aşa că n-o să mă baţi nici tu! O să mă ţii tu minte pe mine, nu alminteri!"

Nu-mi era uşor când Joia şi Duminica mă duceam la Sfântul Naum să iau mâncarea. Acolo călugării mă luau peste picior. Ştiau că Dracu' Împieliţat îmi poruncise să mă întorc cât mai repede şi de aceea căutau să mă reţină, pentru ca la întoarcere să fiu muştruluit şi ocărât. Nici nu ştiu unde îmi era mai greu, la mănăstire sau la Simeon. Când mă întorceam la schit, peste câmp, ridicam mâinile spre cer şi mă rugam din toţi rărunchii: „Doamne Iisuse Hristoase, rogu-te, izbăveşte-mă din iadul acesta!"

Trecuseră cam cincisprezece zile de când venisem acolo, iar Simeon încă nu încercase să mă bată. Doar născocea în continuare ascultări cu care să mă chinuiască. Într'o Joi mi-a poruncit: „Mergi la bucătărie şi fierbe nişte fasole!" Tare m'am mirat, căci până atunci avusesem doar mâncare negătită. L-am ascultat şi m'am dus în cămăruţa afumată ce ţin ea loc de bucătărie. Acolo am găsit un ceaun necosito-

rit, atât de murdar că nici porcii nu ar fi mâncat din el. L-am spălat, l-am curăţat cu cenuşă, cu nisip şi cu apă până a mai ieşit cumva la lumină. Mă temeam să nu ne otrăvim dacă mâncăm fasole dintr-un vas atât de murdar. Dracului Împieliţat nici că-i păsa.

„Găteşte ce ţi-am poruncit!", mi-a răspuns când i-am povestit de ceaun.

Am aprins focul, am turnat apă şi fasole în vasul care atârna de pirostrii deasupra focului. Când fasolea mai avea puţin de fiert, a venit Simeon şi m'a întrebat: „E gata?" „Nu e, dar mai are puţin," am răspuns. „Ai sărat-o bine?" „Cu ce s-o sărez, doar ştii că nu avem sare aici!" „A... nu avem sare! O să facem rost. Nu te îngriji! Când o s-o sărez eu, o să fie taman potrivită!" A luat o lingură de lemn, a umplut-o cu scrum şi cu jar de sub ceaun şi a turnat în fasole. Jarul a troznit, şi fasolea s'a umplut de spumă. „Iaca, acuma are sare."

Când fasolea a fost gata, ne-am aşezat la masă. După ce am dat la o parte cărbunii din zeamă, am început să mănânc. Nimeni nu m'ar crede dacă aş spune că a fost cea mai bună fasole pe care am mâncat-o vreodată! În cincisprezece zile mâncasem doar de patru ori, şi atunci mai nimica. După atâta înfometare, fasolea gătită era bună, chiar şi sărată cu cenuşă! La bucătărie am găsit un cuţit vechi şi ruginit; am tăiat pâinea cu el şi am mâncat-o la fasole. Mi se părea minunată! Înainte de sfârşitul mesei, Dracu' Împieliţat s'a ridicat şi mi-a spus: „Pregăteşte-te, Dobrivoie, m'am hotărât să te bat. Îţi vei aminti de această zi datorită călugărului Simeon! Mai întâi o să îţi trag o mamă de bătaie, după care o să-mi termin masa."

M'am ridicat şi l-am lăsat să se apropie de mine, după care am apucat cuţitul, l-am fluturat prin faţa burţii lui şi i-am strigat din toate puterile: „O să te spintec, nefericitule!" În primul moment s'a speriat, apoi s'a tras brusc înapoi ca să se apere. Când ni s'au încrucişat privirile, s'a speriat încă şi mai tare şi, lipindu-se cu spinarea de pe-

rete, s'a retras spre uşă. Cum s'a simţit departe de primejdie, a ţâşnit glonţ la el în chilie. Peste puţin timp a plecat din schit spre Ohrid, traversând lacul cu vaporaşul „Corsica." Privind după el, râdeam în sinea mea de transformarea Dracului Împieliţat dintr-un om plin de sine într'un laş care s'a dus să mă pârască, ca un copil.

În curând am primit invitaţia să mă duc la episcop. Când am ajuns, lângă Vlădica Nicolae era şi Simeon. Vlădica m'a luat în primire: „Bine ai venit, frate Dobrivoie! Ia spune-mi tu mie, cinstit, ce s'a petrecut între voi doi? Fratele Simeon mi-a spus că ai încercat să îl omori, că l-ai ameninţat cu cuţitul!"

„Adevărat grăieşte, preasfinţite," i-am răspuns.

„Cum, cum?..." s'a mirat Nicolae.

„Aşa voiam să-l spintec, ca Miloş pe Murat![26] De la buric şi până la gât!"

Vlădica mai întâi a zâmbit, apoi a redevenit serios: „Chiar aşa, să omori un om? Nu ţi-e frică de Dumnezeu?"

„Am vrut să omor un gunoi de om, preasfinţite," i-am zis.

Apoi i-am povestit totul de-a fir a păr despre Dracu' Împieliţat, despre cum i-am slujit şi cum m'a chinuit şi cum a vrut să mă bată el pe mine.

Episcopul s'a întors spre Simeon:

„Frate Simeoane, te-ai gândit cumva dacă eşti potrivit să fii călugăr? Dacă nu te-ai gândit, atunci ar cam fi cazul să o faci... Iar acum, cereţi-vă iertare unul altuia, aici, în faţa mea, şi mergeţi în pace la schit." La aceste vorbe, Dracu' Împieliţat a sărit ca ars, strigând:

„Vlădică, eu nu pot să mă mai stau împreună cu el la schit! Ăsta e războinic, o să mă ucidă!"

„Bine, lasă, frate Simeoane, linişteşte-te... Dacă aşa stau lucrurile în-

26 La Bătălia de la Kosovopolie, eroul Sârb Miloş Obilici a ajuns, printr-un vicleşug, în cortul Sultanului Murat, pe care l-a înjunghiat.

tre voi, atunci Dobrivoie să meargă la Sfântul Naum, iar tu să rămâi la schit.”
Eu am făcut după cum a rânduit episcopul. Călugării m'au luat în râs.
„Uite-l pe viteazul nostru! N'a putut să mai îndure! A dat de greu şi s'a speriat! A spălat putina!”
Le-am strigat: „Laşi sânteţi voi! I-aţi îngăduit unui netrebnic ca ăla să vă chinuiască şi să vă umilească! Mai bine aţi tăcea din gură şi v'aţi ascunde în gaură de şarpe!”
Am fost supus la multe încercări în mănăstire, dar le-am îndurat cu stoicism pe toate, pentru că îmi pusesem în gând să îmi găsesc liniştea. Am reuşit să îmi stăpânesc trupul şi să îi poruncesc. Căldura şi blândeţea m'au făcut mai sigur pe mine, în inima mea s'a trezit o dragoste nemărginită faţă de Dumnezeu şi faţă de oameni.

Episcopul Nicolae Velimirovici m'a luat pe lângă el ca să-l ajut şi să-l slujesc. Era cel mai şcolit episcop al nostru din acea vreme. Nici până astăzi nu s'a găsit unul mai bun decât el şi pentru multă vreme nici n-o să se găsească. Era un mare duhovnic, cu studii în Anglia, un om cunoscut aproape în întreaga lume.
În primele zile ca frate mi-am dorit să plec în singurătate, în pustiu, pentru a rămâne singur cu Dumnezeu şi cu mine însumi. Dorinţa asta creştea în mine zi după zi; aşteptam doar momentul tunderii în monahism ca să pot pleca îndată în munţi. M'am pregătit pentru aceasta, învăţându-mă să mă rog şi să am o viaţă îmbunătăţită din cărţi, de la călugări şi în special de la Vlădica Nicolae.
Îl ascultam cu smerenie, din toată inima. În timpul zilei făceam ordine în cărţile bisericeşti, apoi pregăteam colete şi le duceam la poştă. Seara, în camera lui şi alături de el, citeam psalmii şi rugăciunile,

şi abia după aceea mergeam la culcare. El rămânea în continuare să lucreze. Până noaptea târziu se vedea lumina aprinsă în camera lui. Când mă sculam devreme, băgam de seamă că lumina tot aprinsă era şi îl auzeam plimbându-se şi tuşind.
Pentru mine, cel lipsit de experienţă, el era un om extraordinar, straniu. Se uita la om cumva dintr-o parte; pătrundea cu privirea până în adâncul sufletului. Noi toţi eram conştienţi că el ne cunoaşte gândurile chiar înainte de a-i da răspuns la întrebarea pe care ne-o punea. Eram zi de zi în preajma lui şi mi-am dat seama că de acolo, din camera în care stătea, ştia tot ce se întâmplă la mănăstire, în oraş, ba chiar şi mai departe.
Îmi amintesc când prefectul Ohridei, preşedintele Consistoriului Bisericesc şi alţi doi funcţionari de stat au vrut să meargă într'o localitate din apropierea graniţei. Preşedintele, un om credincios, a venit să ceară binecuvântarea preasfinţitului. Nicolae a refuzat să i-o dea. Degeaba s'a rugat şi s'a necăjit omul, n'a reuşit să îl înduplece. La sfârşit, episcopul i-a zis:
„Crezi cumva, frate, că nu-ţi dau binecuvântarea pentru că am ceva cu tine?"
„Nu ştiu de ce nu-mi dai dezlegare, preasfinţite. Eu chiar vreau să merg acolo!"
„Ascultă-ţi episcopul şi nu te duce nicăieri fără binecuvântare, şi nu pune nici prea multe întrebări," i-a spus Nicolae.
„Eu totuşi o să mă duc, chiar şi fără binecuvântare." S'a urcat în maşină cu cei doi funcţionari regali şi a plecat.
Ce s'a întâmplat mai târziu? Pe drum, în apropiere de graniţa cu Albania, i-au aşteptat haduicii Albanezi, au ucis şoferul, iar pe ei i-au jefuit şi i-au dus în munţi. Văzând că cei doi oficiali nu se mai întorc, autorităţile au început cercetările, aşa că adevărul a ieşit curând la iveală. Însuşi regele Alexandru s'a interesat la regele

Zogu al Albaniei, căruia i-a cerut să-i predea imediat funcţionarii. Episcopul mi-a povestit că suveranul nostru i-ar fi spus lui Zogu: „Dacă în termen de trei zile nu îmi trimiţi oamenii înapoi, o să vă ocupăm! M'am săturat de haiducii voştri!" După două zile, toţi cei trei prizonieri s'au întors la noi la mănăstire. Preşedintele Consistoriului era plin de vânătăi. A intrat spăşit la episcop, a făcut o plecăciune adâncă în faţa lui şi i-a cerut să-l binecuvânteze.
„Domnul să te binecuvânteze! Dar ce-ai păţit?"
„M'au snopit în bătăi Albanezii! Numai pe mine mă băteau, deşi nu ascundeam nimic."
„Acum ce crezi, de ce nu ţi-am dat binecuvântare şi de ce te-au bătut doar pe tine?"
„Acum m'am lămurit, Preasfinţia ta. N-o să mai plec niciodată la drum fără binecuvântare!"
M'am băgat şi eu în discuţie, doar ca să-l înţep pe preşedinte, fiindcă fusese prea plin de el.
„Că doar eşti om matur, înţelept, eşti preşedinte de Consistoriu, de ce să fi ascultat tu de episcop?"
„Taci din gură, Dobrivoie, ce ştii tu!", s'a răstit vlădica la mine.
Era limpede că Nicolae ştia ce o să se întâmple pe drum. Deşi şi-a ascuns darul vederii cu duhul, m'am încredinţat de nenumărate ori că îl avea. M'am gândit la asta şi m'am întrebat: cum de el ştie ce se întâmplă afară, iar eu nu? Cum de el ştie ce gândesc eu, iar eu nu ştiu ce gândeşte el?
Îl observam şi îi urmăream fiecare pas, pentru a putea să înţeleg ce fel de om este. Îmi doream să fiu ca el, dar nu ştiam cum să fac asta. Mă gândeam că poate cunoaşte o cale ascunsă şi un chip osebit de a pătrunde în adâncul sufletului, dar pe care le ascundea de noi.
Ştiam ce mănâncă, cum se roagă, unde doarme, dar nu ştiam ce face noaptea când rămâne singur în odaia sa. Am observat că în

scândura uscată a uşii s'a făcut un nod care era gata să cadă. Atunci mi-a venit ideea să-l spionez, să văd ce face noaptea. A doua zi, s'a dus cu treabă în oraş. Am scos atent nodul şi l-am curăţat, iar în partea exterioară i-am înfipt un cui, după care l-am băgat la loc în scândură. Era bine fixat, dar se putea scoate la fel de uşor.

În ziua respectivă am făcut tot felul de treburi, iar seara am citit alături de el psalmii şi rugăciunile. Apoi m'am dus la culcare. După ce s'au stins toate luminile de pe culoar, m'am strecurat din pat şi, păşind în vârful degetelor, m'am apropiat de uşa camerei şi am scos nodul; prin deschizătură s'a strecurat o rază de lumină. M'am zăpăcit, nu am reuşit să apuc ca lumea cuişorul, şi nodul a căzut pe podea. Uşa s'a deschis brusc în faţa mea. Înainte de a-mi veni în fire, am observat deasupra mea chipul episcopului.

Am sărit într'o parte şi am luat-o la fugă pe scări. Mă recunoscuse. A strigat după mine, mi-a cerut să mă întorc, promiţându-mi că nu o să mi se întâmple nimic. Eu însă n'am avut curaj, îmi venea să mor de ruşine. Mărturisesc că îmi era şi puţin teamă să nu mă lovească la supărare. Ştiam că este iute la mânie.

Toată noaptea am petrecut-o în curte, iar a doua zi m'am ascuns de el. Nici nu îndrăzneam să mai intru în clădire. Şi noaptea următoare m'am ascuns într'un ungher al mitropoliei, unde am şi adormit. Pe la miezul nopţii m'am trezit că cineva mă trage de păr. Întuneric fiind, nu ştiam cine este. Abia când a vorbit mi-am dat seama că este Nicolae.

„Nu te teme. Dobrivoie. Du-te în camera ta şi te culcă." M'a condus până la odaia mea, a aşteptat să mă bag în aşternut, m'a acoperit de parcă aş fi fost copil şi abia după aceea a plecat. Am fost mirat că nu mi-a adresat nici un cuvânt de dojană.

A doua zi, dis-de-dimineaţă, m'a chemat la el şi mi-a poruncit să-i aduc din magazie un cadru şi scânduri pentru pat, nu înainte de a

le curăţa bine. În timp ce montam patul, l-a chemat pe bucătar şi l-a anunţat:
„Filip, din această clipă şi până nu te voi chema eu, eşti liber. O să fii plătit la fel ca şi până acum."
După ce l-a concediat pe bucătar şi am rămas singuri, mi-a spus:
„Vrei să fii monah, Dobrivoie? Dacă eşti bărbat, pregăteşte-te de un act de vitejie!"
„Sânt pregătit, vlădică. Am trecut prin război, am îndurat foame, am îngrijit nebuni, l-am suportat pe Dracu' Împieliţat, aşa că nădăjduiesc s-o scot la capăt şi cu încercarea asta de care vorbeşti."
„E uşor, Dobrivoie, să te lupţi cu oamenii şi să-i rabzi când n'ai încotro. Dar acum te vei pune pe tine însuţi la încercare. Îţi vei căli voinţa. Ţine minte asta: milioane de oameni tremură în faţa propriului trup, îl îngrijesc, i se supun. Fii pregătit!"
„Sânt, preasfinţite, porunceşte!"
În momentul acela, credeam că nu există efort la care să nu rezist. Eram tânăr, puternic, oţelit şi încrezător, chiar puţin mândru că o să am parte de o încercare importantă şi că o să-i arăt vlădicăi de ce sânt în stare.
Încă de dimineaţă, vlădica mi-a oprit să beau apă şi să mănânc. Toată ziua aceea am împachetat cărţi, am scris adresele pe colete şi le-am trimis la poştă, iar seara ne-am rugat la Dumnezeu. Mai întâi am făcut câte trei sute de închinăciuni în faţa icoanelor, după care am cântat cântări de slavă către Maica Domnului, apoi am îngenuncheat şi ne-am rugat. În cameră aveam un orologiu care bătea la fiecare sfert de oră.
Două ceasuri ne-am rugat în genunchi în faţa icoanelor, pe covoraşul de Pirot.[27] El avea piciorul drept puţin îndoit, ca să nu-l deranjeze statul în genunchi. Pe mine mă dureau genunchii, de aceea trebuia să

27 Oraş din Sud-Estul Serbiei, renumit pentru ţesătoriile sale.

mă sprijin în mâini, să stau pe vine, să mă mişc de pe o parte pe alta. Deoarece mă aflam în spatele lui, nu vedea ce fac. Apoi ne-am ridicat şi două ore ne-am rugat stând în picioare, fără cuvinte. „Roagă-te cu mintea, fără să mişti limba, fiule. Dumnezeu ştie gândurile noastre. Postul nu are nici un rost fără rugăciune, ba chiar poate să strice," mi-a spus.

Apă şi pâine n'am gustat toată ziua şi toată noaptea. Am continuat şi a doua zi. Am răbdat foamea şi setea; am lucrat, m'am rugat şi am tăcut. A treia zi mi-a fost tare rău. Am răbdat mai uşor foamea, căci eram obişnuit cu ea, dar setea mă chinuia rău. Am avut stări de leşin şi de greaţă. Seara nu am mai putut rezista la rugăciune, m'am culcat devreme. Nicolae a rămas singur să se roage. Dimineaţa, când m'am trezit, am văzut că se ruga mai departe. Dumnezeu ştie când şi cât dormea omul acela.

A patra zi, trupul îmi ardea de parcă îmi luase foc. Mă dureau în special rănile din război. În jurul lor au apărut vânătăi mari, care nu erau prea plăcute la vedere. Mă dureau spatele şi capul, stomacul mă chinuia necontenit, iar bătăile inimii mi se înteţiseră. Mergeam des la fereastră şi trăgeam în piept aer curat. Îl sorbeam cum sorbi apa rece de izvor.

În a cincea zi, am început să răspândesc duhoare. Buzele mi se lipeau una de alta, erau sărate, pe limbă îmi apăruse o flegmă asemănătoare puroiului, pe care tot încercam să o scuip.

În a şaptea zi s'a petrecut o schimbare la faţă: mi s'a întors culoarea în obraji, durerile au încetat. Dar eram nervos şi nu puteam dormi, tremuram, îmi era îngrozitor de sete. Atunci am simţit pentru prima dată că nu mai sânt în stare să lupt. Mă încurajam cu tot felul de gânduri, mă dădeam mare, mă încăpăţânam, dar nimic nu mă putea ajuta. Până la urmă am hotărât să-mi împachetez lucrurile şi să fug de la Nicolae.

L-am minţit că ies afară să-mi fac nevoile, dar am dat buzna în camera mea şi mi-am strâns lucrurile la repezeală. Când să scap, numai ce-l văd stând în prag. M'a luat de umeri, m'a întors din drum şi mi-a poruncit să despachetez. Eram emoţionat, nu ştiam ce să fac şi cum să mă salvez. L-am rugat umil să mă lase să plec sau să îmi dea dezlegare să mănânc şi să beau, dar era limpede că nici nu mă ia în seamă. Când am văzut că nu am încotro, mi-au dat lacrimile de ciudă, mai că nu am izbucnit în hohote. Nici că i-a păsat, m'a luat de urechi, ca pe un şcolar, şi m'a dus în camera lui.

„Parcă ai fi o babă! Şi mai spui că vrei să fii călugăr? Eşti plin de murdărie în trup şi în suflet, şi cu toate acestea ai pretenţia să devii măreţ şi strălucitor! Oare nu simţi că în tine arde mizeria şi că împrăştii duhoare? Dacă îţi doreşti binele, şi dacă vrei ca încă din viaţa asta pământească să vezi împărăţia lui Dumnezeu, stai, fă-ţi treaba ta şi roagă-te cum îţi spun eu!"

Până în cea de-a unsprezecea zi nu mi-a mai dat voie să ies nici măcar o dată din cameră. Iar am vrut să dau bir cu fugiţii. Mă gândeam cum să fac să mă strecor din cameră şi să fug încotro oi vedea cu ochii. Dar când să pornesc, iarăşi m'a oprit episcopul la uşă. Am urlat din toţi rărunchii; mă zguduiam de chin. Îl rugam ca pe tatăl meu să mă lase să plec. I-am spus că o să mi se lipească maţele de foame şi de sete şi că voi muri curând. Nici rugăciunile, nici ameninţările nu l-au înduplecat.

La scurt timp după aceea, mi-a dat o sticlă, poruncindu-mi să o spăl bine şi să aduc apă cu ea. Am înşfăcat sticla şi am luat-o la goană, cât mă ţineau picioarele, către cişmea, dând drumul la apă şi bând pe săturate. După care am spălat-o bine, am umplut-o cu apă şi am dus-o în cameră. Vlădica m'a întrebat:

„Ai băut destulă apă?"

„Da, preasfinţite."

„Foarte bine. Acum, fiule, o să te întreb ceva. Gândeşte-te bine, nu trebuie să-mi răspunzi îndată, poţi să-mi spui şi peste un ceas. Deci: de ce ai vrut să mă spionezi? Dacă îmi spui adevărul, vei fi ucenicul meu. Dacă mă minţi, te gonesc!”

„Nu e nevoie să mă gândesc prea mult, vlădică. Ceea ce ţi-aş spune mai târziu pot să spun şi acuma. Am vrut să văd ce face episcopul când e singur în cameră!”

„Fiule, ai fost zilele acestea cu mine în cameră şi ai văzut ce fac. Nu mai ai motive să tragi cu ochiul.”

Iar l-am rugat să mă lase să trăiesc ca şi ceilalţi monahi; simţeam că n'aş mai putea rezista fără apă şi fără mâncare. Am fost în război, am făcut foamea, am trecut prin multe ţări şi am văzut multe, dar mi se părea că această încercare este peste puterile mele. Însă el nu m'a lăsat să plec, spunându-mi:

„Când o să îţi vină cu leşin, o să îţi dau puţină apă. Dacă la fiecare ceas sau două vei lua câte o înghiţitură, îţi va trece ameţeala.”

Iar el nici nu s'a uitat la sticlă. Nici o picătură nu a gustat! Nu se putea vedea dacă suferă: se ruga zilnic, în continuare, la fel ca în prima zi. Mă străduiam şi eu pe cât puteam, dar rugăciunea mea era slabă, deoarece mă gândeam tot timpul că nu mai apuc ziua de mâine şi născoceam tot felul de motive pentru a scăpa de acolo. El ştia ce voiam şi mereu mă împiedica. Ziua stătea lângă uşă, iar noaptea îmi aşeza patul de-a curmezişul uşii, ca să nu fug în timp ce el doarme. Primeam şi transmiteam corespondenţa printr-o ferestruică.

Am mai rezistat încă cinci zile fără mâncare şi cu foarte puţină apă. În total am stat fără mâncare şaisprezece zile. În cea de-a şaptesprezecea zi, am auzit zgomote în curte, iar pe fereastră am văzut intrând nişte automobile. Episcopul mi-a spus: „Ne vin oaspeţi, Dobrivoie. Bucură-te. Dacă nu ar fi fost ei, continuam postul până se împlineau treizeci de zile.”

A ieşit din cameră, s'a spălat, s'a îmbrăcat cu hainele de sărbătoare şi i-a întâmpinat pe oaspeţi. L-a chemat pe Filip bucătarul şi l-a trimis îndată să aducă păstrăvi, vin şi tot ceea ce era de trebuinţă pentru prânz. De asemenea, a poruncit ca pentru noi doi să pregătească „hrană de-a noastră." Când ne-am aşezat la masă şi am început să mâncăm, oaspeţii au mâncat păstrăvi, iar noi doi mămăligă. Bucătarul ştia ce înseamnă „hrană de-a noastră," negreşit mai avusese experienţe asemănătoare. Trebuia să mâncăm mămăligă, altfel, după atâta înfometare, ni s'ar fi făcut rău de la o mâncare mai consistentă. În ziua aceea am mâncat puţin, a doua zi ceva mai mult, iar în a treia zi mă simţeam deja sătul.

După ce mi-am mai venit în fire, ciugulind câte ceva, mă simţeam uşor şi gata pentru orice îndatorire, având o voinţă mult mai puternică. Îmi dispăruseră vânătăile de pe corp, rănile nu mi le mai simţeam, ca şi cum nici nu ar fi fost. Prin înfometare mi-am curăţat sângele, iar sângele refăcut a curăţat trupul de boli şi de răni. Atunci am înţeles ce înseamnă foamea. M'am bucurat că, până la urmă, am rezistat toate acele zile şi am hotărât ca pe viitor să devin ascet şi să postesc mai des.

Oaspeţii noştri din ziua aceea erau doi miniştri care căzuseră în dizgraţia Regelui Alexandru.[28] Cum Nicolae se ocupa de educaţia fiilor regelui, Petar şi Djordje, avea o mare înrâurire la Curte. Cei doi ştiau acest lucru şi veniseră să îl roage să intervină pentru ei la rege. Episcopul le-a spus: „Nu v'aş fi promis nimic dacă aş fi auzit lucruri rele despre voi. Dar aşa nu aveţi de ce să vă temeţi, o să fac tot ce îmi stă în putinţă."

---

28 Este vorba despre Regele Alexandru I al Iugoslaviei, numit şi Unificatorul (1888-1934). A fost căsătorit cu Principesa Maria (Mărioara) a României, fiica Regelui Ferdinand şi a Reginei Maria, cu care a avut trei fii: Petar, Tomislav şi Andrei. Din nou autorul face o confuzie, numindu-l pe unii din fii „Djordje" (George).

În vremea aceea, la Mănăstirea Sfântului Naum fuseseră tunşi în monahism doi săteni. Unul dintre ei, Dragoliub Radovanovici, din satul Boşniani, fusese bolnav de tuberculoză. La acea vreme, doctorii îi spuseseră că va muri în cel mult douăzeci de zile. Cum era un om credincios, se dusese să moară la mănăstire şi să fie înmormântat lângă biserică. Nu prea se înfrâna de la mâncare şi, după cum spuneau călugării Ruşi, de la asta se şi îmbolnăvise. Aşa că ei i-au propus să-l vindece astfel: să-i citească molitve, iar el să ţină post negru douăzeci de zile, adică fără mâncare şi fără băutură. I-au promis că, dacă rabdă, o să se vindece. Omul nu avea încotro, pentru că deja încercase de toate, aşa că a fost de acord. Cum nu putea să se abţină la foame, i-au legat mâinile. Îl păzeau toată ziua, iar dimineaţa îi citeau rugăciuni pentru sănătate. Nopţile stătea tot împreună cu călugării. A rezistat la foame şi la sete toate cele douăzeci de zile. S'a chinuit ceva, dar a îndurat până la capăt. Nici măcar nu slăbise cine ştie ce, atâta doar că îi crescuse barba, arăta puţin mai altfel. În a douăzecea zi, i-a păcălit cumva pe călugări şi a dat buzna la bucătărie, găsind de mâncare pe masă. Aşa cum era, cu mâinile legate, şi-a băgat capul în ceaunul cu fasole şi a mâncat. Când au aflat călugării Ruşi, nu l-au certat în nici un fel, ci i-au dezlegat mâinile şi l-au spălat pe faţă, spunându-i: „De astăzi ai dezlegare să mănânci. Te-ai însănătoşit! Dar dacă nici de acum încolo nu te înfrânezi de la mâncare, să ştii că te vei îmbolnăvi iarăşi, poate chiar mai rău decât acum." Dragoliub s'a însănătoşit, s'a lepădat de lume şi a rămas pentru restul vieţii la mănăstire. Mai târziu a devenit ieromonah, apoi stareţ. Soţia lui şi cele două fiice s'au călugărit şi ele.

Acest Dragoliub şi cel de-al doilea ţăran fuseseră călugăriţi cu puţin timp înaintea mea. Cei doi stăteau în curte şi vorbeau cu episcopul,

când am apărut şi eu. Mă îndreptam spre vlădică să-i sărut mâna, după cum este obiceiul, dar el mi-a poruncit ca mai întâi să sărut mâna fraţilor proaspăt tunşi în monahism. Deşi nu eram prea încântat, a trebuit să îl ascult, fiind încă frate. Când i-am făcut închinăciune lui Dragoliub, a strălucit de fericire că eu, om cu carte şi militar decorat, îi arăt cinstire. Pur şi simplu omul se topea de bucurie. I-am pupat mâna şi m'am îndreptat spre episcop. Însă el mi-a poruncit să-i arăt aceeaşi cinstire şi celui de-al doilea sătean, care era şi el în culmea fericirii. Din nou trebuia să fac ascultare! M'am apropiat de el, gândind: „Râzi tu, râzi. O să îţi arăt eu cât eşti de grozav de-o să-ţi stea în gât!" I-am luat mâna dreaptă şi i-am strâns-o cu putere; în loc să i-o sărut, i-am muşcat-o cu ciudă, făcându-l să urle de durere. Văzând că i-am lăsat semne pe mână şi că sângerează, vlădica mi-a spus: „Eşti mândru şi răzbunător, Dobrivoie! Nici în opt ani de ucenicie pe lângă mine nu vei ajunge monah!" „Dar, preasfinţite, a primit ce merita! Şi să ştii că mai sânt şi alte eparhii în care mă pot duce!"

Cu toate acestea, am înţeles ce vrea Dumnezeu de la om şi cum trebuie să se poarte acesta ca să Îi fie pe plac. În acea vreme m'am rugat mult şi am primit de la Dumnezeu mult har, şi, prin aceasta, o anumită libertate lăuntrică. Simţeam în mine o putere, ca şi cum prin acea putere duhovnicească îi stăpâneam pe toţi cei din jur. Nu mă temeam de nimeni, deşi eram doar un frate, un începător. Vlădica mă cunoştea bine, şi cred că mă preţuia mai mult decât pe alţii. Ştia că l-am muşcat intenţionat de mână pe înfumuratul călugăr, şi cunoştea şi pricina.

A doua zi, vlădica a plecat la o mănăstire de maici, luându-mă cu el. Îndată ce am ajuns acolo, călugăriţele s'au strâns în jurul nostru. Ne-au întâmpinat cu apă şi dulceaţă. Eu stăteam lângă vlădică, vorbeam mai mult decât trebuia şi chiar mă dădeam mare în faţa

monahiilor. Deodată, vlădica m'a pălmuit. M'am împleticit şi m'am înroşit de ruşine şi de umilinţă. Călugăriţele s'au fâstâcit, neştiind cum să se poarte. Mă priveau cu milă. Eu tăceam, dar în sinea mea mi-aş fi dorit să se deschidă pământul şi să mă înghită, ca să nu mai îndur atâta ruşine.

M'am străduit ca, până la sfârşit, să mă port cu cei din jur ca şi cum nimic nu s'ar fi întâmplat, dar roşeaţa de pe faţă nu-mi pierea nicicum. Am tăcut apoi tot drumul înapoi spre mănăstire, nu i-am mai adresat nici un cuvânt episcopului Nicolae. Ştiam că el punea la încercare smerenia mea şi că voia să îmi înfrângă iubirea de sine, dar nu puteam să uit totul dintr-o dată şi să-l iert. Nu mă durea atât că mă lovise şi că îmi provocase durere fizică, cât că a făcut aceasta în faţa monahiilor. Eram tare abătut şi supărat pe el şi nu ştiam cum să mă mai port.

În această stare de spirit ne-am întors la mănăstire. M'am retras repede şi fără un cuvânt în chilia mea. Nu după multă vreme mă chemă afară un călugăr la care ţineam tare mult. Stătea în mijlocul curţii. Îndată ce m'am apropiat de el, m'a pălmuit atât de tare, încât am văzut stele verzi. Fără să înţeleg de ce face acest lucru, dar şi fără să mă străduiesc prea mult să o fac, i-am întins şi celălalt obraz. Nu m'a lovit şi a doua oară. Nu eram supărat, nici ruşinat. Chiar când am vrut să-l întreb de ce face asta, am băgat de seamă că monahii, preoţii, argaţii stăteau şi se uitau la noi, care pe la ferestre, care pe după ziduri. Episcopul, egumenul şi ceilalţi îmi puneau la încercare smerenia. Voiau să vadă dacă m'am lepădat de mândrie şi de iubirea de sine.

După-amiază, mergând la bucătărie, am trecut pe lângă episcop; stătea pe veranda cămăruţei rezervate regelui. Privindu-mă cu blândeţe, m'a chemat la el zâmbind: „Dobrivoie, du-te îndată la stareţ şi spune-i să-ţi pregătească veşmintele pentru călugărie. Apoi

spală-te, piaptănă-te, fii gata să arunci pentru totdeauna aceste straie ponosite de pe tine!”

În timpul slujbei, vlădica i-a întrebat pe părinţi şi pe credincioşi – era plină biserica – dacă sânt vrednic să fiu monah. Toţi au răspuns într'un glas: „Vrednic este!” Aşa am fost făcut călugăr. Dobrivoie Milunovici a devenit Kalist Milunovici.

Când slujba s'a terminat, iar eu eram deja îmbrăcat în veşmintele călugăreşti, Simeon Milosavlievici, cel poreclit Dracu' Împielițat, s'a apropiat de Vlădica Nicolae şi i-a şoptit printre dinţi: „Dracu' negru ce eşti! Ai făcut călugăr un soldăţoi!” La care acesta i-a răspuns liniştit: „I-am întrebat pe părinţi şi pe fraţi dacă Dobrivoie este vrednic de rasa călugărească. Toţi au răspuns că este. Ţie toţi îţi spun Dracu' Împieliţat, iar tu eşti singurul care îmi spui mie că sânt Dracu' negru! Judecă atunci dacă ai dreptate sau nu! Eu trebuie să te cred pe tine sau pe toţi ceilalţi de aici?!”

CĂLUGĂRIA

La mănăstire aveam mult de muncă. Era nevoie de forţă fizică, aşa că mâncam pe săturate. Cum trupul îmi era vânjos, repede mi-a pus stăpânire pe duh. Împinşi de tot felul de nevoi, oamenii veneau necontenit la noi sau noi mergeam la ei. Le răspundeam la multe întrebări; rosteam multe, poate prea multe vorbe. Doar noaptea rămâneam singur, însă atunci, răpus de oboseală, nu mai eram în stare de mari nevoinţe duhovniceşti. Eram împrăştiat şi tulburat, se trezeau tot felul de dorinţe în mine. Nu puteam să mă rog cu râvnă şi cu grijă, aşa cum aş fi vrut.
Mulţi monahi au venit la mănăstire ca prin viaţa şi prin rugăciunea lor sârguitoare să se apropie de Dumnezeu. Asta îşi doreau, dar de fapt erau delăsători şi fără rânduială. De aceea, sufletele lor nu se îmbunătăţeau, şi asta îi necăjea. Îmi plăceau oamenii stăruitori, vrednici, înţelepţi, care în orice împrejurare a vieţii găsesc prilej de a se îmbogăţi sufleteşte. În război mă obişnuisem cu luptele, cu rânduiala şi cu punctualitatea: aşa mi-ar fi plăcut să fie şi la mănăstire. De aceea, câteodată ajungeam la neînţelegeri cu fraţii, şi asta nu-mi plăcea nicicum, căci nu voiam să ies în faţă sau să mă deosebesc în vreun fel de ceilalţi. Nu mă împăcam cu jumătăţile de măsură, nu voiam să trăiesc de azi pe mâine sau să mă port ca cei din lume, deosebindu-mă de ei doar prin veşminte. Încă de pe când eram frate am simţit în inimă căldura şi iubirea faţă de Dumnezeu şi faţă

de oameni. Aceste trăiri au trezit în mine dorinţa să mă lupt fără cruţare cu mine însumi şi să pătrund în adâncul fiinţei mele, pentru a afla adevărul despre viaţă şi calea şi scopul existenţei mele pe acest pământ.

Ştiam că unora dintre strămoşii noştri le fusese dat să îl vadă pe Dumnezeu şi sfinţii lui, precum şi alte făpturi netrupeşti. Nu voiam, nu puteam să fiu unul dintre cei care doar povestesc trăirile altora. Voiam să mă încredinţez eu însumi de toate acele lucruri. După multă învăţătură şi cugetare, am înţeles că doar în singurătate, în pustie voi putea să împlinesc tot ceea ce se cerea de la mine ca monah. Nădăjduiam, credeam că printr-o trăire şi o legătură neîncetată cu cu puterile netrupeşti veşnice şi cu tainele adânci ale credinţei voi reuşi să ajung la certitudini şi să trăiesc o viaţă vrednică de om, învăluit de o iubire nepământească.

Îndată după călugărire m'am dus la Vlădica Nicolae şi i-am spus: „Preasfinţite, te rog să-mi dai binecuvântarea să plec în munţi. Vreau să mă însingurez, să stau în linişte, să mă lupt cu trupul meu, să-mi adun gândurile şi să încerc să mă curăţ şi să mă liniştesc. Tu ştii că am îndurat foame, frig, că am dormit sub cerul liber şi că am supravieţuit multor nevoi, şi în război, şi aici la mănăstire. Cred că voi rezista şi la viaţa în sihăstrie." „Cunosc dorinţa ta, Kalist. Cred că îţi va fi de folos. Du-te în sihăstrie, ai binecuvântarea mea, du-te! Dar să ştii că te las doar pentru un an de zile..."

Înainte de plecare, am cumpărat de la Ohrid o menghină grea de două kilograme, o rindea de lustruit lemnul, secure, fierăstrău, un burghiu uşor, lac pentru lăcuit lemnul, litere de oţel, daltă pentru piatră şi ciocan. Toate aceste scule îmi erau de trebuinţă pentru a orândui peştera şi pentru a confecţiona cruciuliţe. Am mai luat cu mine şi două pături, trei perechi de schimburi, patru kilograme de mălai, o cratiţă şi săpun din belşug. În toamna anului 1922 am

pornit spre muntele Petrina,[29] care se află între două râuri, Koseliska şi Golema, ca să mă pot adânci acolo în rugăciune. Am plecat luminat de nădejdia că voi intra într'o viaţă plină de taine nebănuite. Am simţit că mă aşteaptă o luptă mare, necunoscută, atât cu mine însumi, cât şi cu natura, cu multe taine în mine şi în jurul meu. Dar nu mă temeam. Era ca şi cum m'aş fi pregătit să mă nasc din nou, într'o altă lume, mai bună.

Erau multe peşteri în munte. Am ales una mai mare, mai luminoasă şi fără umezeală, care mi se părea mie potrivită pentru trai. Am găsit-o deasupra unui pârâu, între satele Velgoşt şi Boln. Înăuntru se afla un fel de grindă, în apropiere de boltă, care se întindea transversal de la un perete la altul. Probabil că, demult, locul fusese folosit de către ciobani ca afumătoare. Era plină de găinaţ, de puteai să umpli două căruţe, ceea ce mi-a dat de înţeles că acolo era un loc în care înnoptau păsări. M'am pus îndată pe treabă şi am curăţat locul în care hotărâsem să rămân.

Până la căderea întunericului deja terminasem, aşa că mă odihneam într'un colţ al peşterii. M'am pomenit dintr-o dată cu doi vulturi în peşteră. S'au învârtit puţin deasupra intrării, apoi şi-au luat zborul şi s'au aşezat pe grindă. Erau mari cât nişte curcani. Mi-am ţinut răsuflarea. Nici nu mă mişcam, ca să rămân neobservat şi să urmăresc ce se întâmplă. Deşi era întuneric, mi-au remarcat repede prezenţa. Mă priveau de sus, clătinau din cap, scoţând nişte sunete şuierate. Pentru ei eram un intrus în adăpostul lor, un oaspete neaşteptat, dar nici nu m'au atacat, nici nu s'au temut de mine.

Când s'a făcut noapte, l-am prins pe unul de picior şi l-am tras încetişor în jos, lângă mine. Nu s'a ferit, dar cum l-am pus pe pământ, a început să mă lovească cu aripile lui uriaşe. Dacă aş fi fost mai

29 Munte situat în Macedonia, în apropiere de Lacul Ohrid şi deci de Mănăstirea Sfântul Naum.

slab, sigur m'ar fi doborât şi cine ştie ce mi-ar mai fi făcut. M'am ferit de el şi am aprins o lumânare. Indată şi-a strâns aripile şi s'a liniştit. Stătea mirat, ca şi cum nu ar fi ştiut ce să mai facă. Era orbit de lumina lumânării. L-am mai privit un timp, după care l-am apucat iar de picior şi l-am aşezat sus pe grindă. Nu s'a ferit. În noaptea aceea am dormit în peşteră împreună cu vulturii.

M'am trezit devreme, hotărât să construiesc o uşă care să închidă gura peşterii. Vulturii plecaseră deja. Am ales câţiva pini, i-am doborât, i-am curăţat de crengi şi i-am tăiat la lungimea corespunzătoare. În jurul prânzului, zburătoarele s'au întors. Unul purta în cioc un şarpe destul de lung, care se zbătea, încercând să scape. Când vulturul s'a aşezat pe grindă, a scăpat şarpele pe jos. Apoi a venit şi al doilea vultur, au omorât şarpele şi l-au mâncat. Apoi şi-au luat zborul şi nu i-am mai văzut niciodată.

Până la sfârşitul zilei, am închis gura peşterii, lăsând doar o deschidere mică, îngustă cât să mă strecor, pe care am închis-o separat cu o portiţă. M'am grăbit să îmi termin treaba până la căderea întunericului, pentru a mă putea apăra de sălbăticiunile pădurii, mai ales că în apropiere zărisem urme de urs. Am îndreptat cu dalta denivelările solului şi ale pereţilor, am tencuit peştera cu pământ umezit şi cu piatră, încât semăna cu o încăpere spaţioasă. Lângă zidul din dreapta am bătut patru pari, pentru a-mi sluji drept picioare pentru pat. Am agăţat pătura de două beţe, ca la o targă, apoi le-am aşezat pe pari, şi patul a fost gata. Drept acoperământ aveam îmbrăcămintea şi cealaltă pătură. Am aprins focul cu amnarul, căci lemne aveam pretutindeni în jur.

După trei zile am amenajat peştera atât de bine, încât puteam locui comod în ea. Mai târziu am făcut o împletitură din nuiele pentru partea de jos a patului, precum şi o masă şi un scaun din lemn. Cât timp am pregătit peştera, mă rugam să mi se arate care va fi hrana

mea cea de toate zilele, pentru că mâncarea pe care o adusesem cu mine se sfârşea repede. A patra zi am pornit în căutarea unei plante hrănitoare. Mergând prin pădure, am nimerit într'un luminiş unde creştea o plantă ţepoasă cu formă de dovleac. Această plantă era foarte gustoasă, de fapt avea gust de varză. Am cules mai mulţi dovleci ţepoşi, i-am curăţat şi i-am dus în peşteră. Apoi am plecat să cercetez muntele. Am observat doi fagi înconjuraţi de o grămadă mare de pietre, pe care ciobanii le aruncaseră ca să cureţe păşunea. Printre pietre creşteau urzici în mănunchiuri mari. Le-a adunat pe toate şi le-am înşirat pe crengile unui copac ca să se usuce la răcoare. Mai târziu, când urzicile s'au uscat, am luat o cămaşă, i-am legat mânecile şi poalele şi am aşezat în ea, ca într'un sac, plantele uscate. Am mai găsit şi nişte pere sălbatice pe care le-am înşirat pe o sfoară şi le-am uscat. În iarna aceea m'am hrănit cu urzici, cu pere şi cu rădăcini.

Aici, pe Muntele Petrina, avuseseră loc lupte în Primul Război Mondial. Partea în care se afla peştera mea făcuse parte din poziţiile Franceze. Se mai vedeau urmele războiului, peste tot găseai cratere de bombe, tranşee, lăzi de muniţie, căşti. Bucăţile de tablă le-am folosit ca plită pentru vatră (pe care am zidit-o în peşteră, din pietre), iar căştile ca vase pentru apă şi pentru gătit.

În peşteră aveam toate condiţiile pentru o viaţă firească. Dar nu îmi plăcea să mă rog acolo. Doar afară, sub cerul liber, eram în stare să îmi adun gândurile şi să îmi exprim, liber şi limpede, cele mai adânci simţăminte. Poate era o obişnuinţă din război, când tot aşa mă rugam. Cu toate acestea, în primele zile ale şederii mele în locul acela, nu am îndrăznit să mă rog în afara peşterii. Mă temeam de urşi, care ar fi putut să se apropie de mine pe nesimţite, iar eu, în răpire/rugăciune fiind, să nu îi simt. De aceea am fost nevoit să găsesc un loc mai potrivit şi mai sigur. Deasupra peşterii se afla o

stâncă, arăta de parcă era despicată. Vârfurile îi erau separate, iar baza era unită, largă şi încăpătoare. De la un vârf la altul se întindea o platformă lată, un fel de streaşină. Mi-a plăcut mult locul acela, căci stânca era la mare înălţime, astfel că lupii şi urşii nu puteau ajunge la mine. Iar streaşina largă mă apăra de ploaie.

De pe această înălţime am privit cu orele, uneori chiar cu zilele natura din jurul meu: pământul, văzduhul, soarele, stelele, păsările, animalele, plantele. Câteodată mă cuprindea teama în faţa viitorului incert, necunoscut, în faţa gândului că nu voi ieşi învingător din lupta cu simţurile, dorinţele, obişnuinţele şi amintirile mele. La început mâncam o dată la trei zile, după care am ajuns să mănânc o dată la şapte zile. Fierbeam urzici, mâncam rădăcini şi câte o pară uscată. Sare nici nu luasem cu mine, intenţionat. Cum treceau zilele, simţeam tot mai puţin nevoia să mănânc. Deja după o lună mâncam tot mai puţin, iar nevoile mi le făceam o dată la şapte zile. Datorită acestui mod de a mă hrăni, pe corp mi-a apărut o sudoare lipicioasă, şi treptat m'am acoperit de un jeg puturos. Pielea începuse să se jupoaie ca după o vară de stat la soare. Asta a durat cam două luni. Niciodată nu am putut suporta necurăţia, am îndurat-o doar când n'am avut încotro. Asta de acum era insuportabilă, în fiecare zi mă spălam de câteva ori. Aduceam apă de la izvor, o încălzeam pe foc şi mă spălam îndelung. Dacă nu aş fi avut destul săpun şi dacă pârâul nu ar fi fost în apropiere, ar fi trebuit să mă duc tocmai la lacul Ohrid ca să curăţ împuţiciunea de pe mine.

Mi-a trecut prin cap să părăsesc muntele şi să mă întorc la mănăstire. Locuinţa mea nu-mi era întotdeauna pe plac. Mi se mai trezea pofta de o mâncare gustoasă şi de o băutură bună; în special îmi era dor de turta de mălai fierbinte pe care o pregătea mama, de cartofi copţi, de carne, de plăcinta cu brânză, de vin şi de ţuica fiartă. Îmi aminteam şi de fete, de cele care m'au iubit şi pe care l-am părăsit de bunăvoie.

Dorinţele şi amintirile din viaţa de mai-nainte nu-mi dădeau pace zi şi noapte. Trupul îşi cerea drepturile.

Ca să mă apăr, m'am rugat îndelung să ajung să îndrăgesc viaţa în munte şi singurătatea. După câteva zile de rugăciune intensă, în zori, dintr-o dată, peste mine a coborât o lumină cerească, care m'a învăluit întru totul, împrăştiind toate amintirile şi toate dorinţele. M'a umplut de o fericire de nedescris şi de o bucurie nemaitrăită până atunci. Eram fericit că mă aflu acolo, pe acel munte, chiar în acel loc, cu totul singur.

M'am luptat vitejeşte cu mine însumi. Totuşi, deşi posteam, dormeam puţin şi mă rugam mult, o dată, în somn, mi s'a scurs sămânţa. Oricine ar putea să trăiască timp îndelungat în munţi, fără prea multă osteneală şi mai ales fără mari primejdii. Poate doar s'ar plictisi puţin. Şi eu m'am plictisit câteodată, până când nu am început să mă rog îndelung. Când am pătruns în adâncul fiinţei mele, şi când mi-am apropiat mintea de inimă, totul în mine s'a învolburat, apoi a apărut o puternică forţă a răului care îmi stârnea frica şi când dormeam, şi când eram treaz. Am simţit apropierea acelui rău după tulburarea şi spaima care m'au cuprins fără temei. Eram mai neliniştit şi mai înfricoşat decât pe front, când mi se ordona să pornesc la atac spre tranşee, în bătaia puştilor şi a mitralierelor. Mi se făcea părul măciucă şi mă treceau fiori de gheaţă când, în genunchi fiind, la rugăciune, auzeam zgomote în întunericul peşterii. Spaima îmi îngheţa oasele!

În lume, răul se revarsă asupra omului mai ales prin mijlocirea altor oameni, indirect. Trebuie să te lupţi nemijlocit cu puterea răului, căci abia atunci îţi poţi da seama cât este de vicleană şi de puternică această forţă! Dacă nu eşti curajos şi nu ai experienţă de viaţă şi de călugărie, nici să nu te gândeşti să trăieşti în rugăciune şi sihăstrie, te-ar pândi negreşit multe primejdii duhovniceşti şi trupeşti.

La început mă rugam toată noaptea, după aceea câte trei sau patru ore. Omul duhovnicesc, retras în singurătate, nu are cu cine să vorbească, şi acesta este un motiv să se roage neîncetat. M'am rugat până am simţit căldură şi bucurie în inimă. Restul timpului îl petreceam în lectură şi cugetare, iar peste zi făceam cruciuliţe de lemn, citeam Noul Legământ, Psaltirea şi alte cărţi duhovniceşti.
Din nou am început să aud, destul de des, acel glas – aşa cum îl auzisem şi înainte de război, în timpul războiului şi după război – dar acum era mai limpede şi mai hotărât. Îmi dădea voie să pun întrebări, să discut. Mă înştiinţa despre orice aş fi vrut să ştiu, şi mai mult decât atât. Ştiam că nu este prea bine pentru mine să aflu toate aceste lucruri, aşa că mult timp m'am rugat să mă eliberez de curiozitate. Ştiam că pot fi înşelat cu acele adevăruri mărunte dacă m'aş fi încrezut doar în ele şi nu în Dumnezeu şi în mine. Aş fi putut uşor cădea în păcatul mândriei, să cred că sânt o personană de vază, că pot să aflu tot ce vreau şi că sânt vrednic să stau de vorbă cu forţa aceea atotvăzătoare şi atotputernică. Totuşi, mereu aveam în minte faptul că sânt slab şi neputincios şi mă ţineam de drumul meu, acela care duce la curăţirea trupului, a sufletului şi a cugetului. De aceea mă rugam să nu mai aud acea voce. Aveam încredere în Dumnezeu, în conştiinţa, inima şi cugetul meu.

Multe luni am petrecut pe stâncă, de la răsăritul şi până la apusul soarelui, apoi zi şi noapte, cu mâinile ridicate spre cer şi cu gândurile îndreptate spre Dumnezeu. Mă înfrânam de la mâncare, dormeam foarte puţin, mă rugam. Făceam tot ceea ce învăţasem de la alţii şi mă foloseam de experienţa personală, totul în dorinţa de a a ajunge la pacea sufletului şi la luminarea minţii. Ştiam că înaintarea mea duhovnicească nu ţine doar de voinţa şi de nevoinţele mele, ci

mai mult de voia şi de ajutorul lui Dumnezeu. De-a lungul zilei mă rugam de câte şapte ori. Nu spuneam rugăciuni pe deasupra. Îi împărtăşeam lui Dumnezeu ceea ce îmi izvora din adâncul sufletului. În timpul liber făceam cruciuliţe din lemn de merişor: îl curăţam de scoarţă, îl rindeluiam, încrustam literele şi apoi lăcuiam. În acelaşi timp priveam natura şi viaţa din jurul meu şi mă bucuram de ele. Am văzut limpede că întreaga zidire, în fiece clipă, tinde să se afle cât mai aproape de lumină, să se unească cu ea, să ajungă ea însăşi lumină. Cel mai mult mă bucuram, însă, de vedeniile şi de trăirile lăuntrice de care aveam parte. Acesta era drumul meu spre străluminare, spre izvorul vieţii.
Când, de obicei înaintea ivirii zorilor, după rugăciunea de toată noaptea, primeam harul sau trăiam o vedenie, inima mi se umplea de o frumuseţe nepământeană, iar gura de o dulceaţă mai dulce ca mierea. Zile în şir după aceea nu mai aveam nevoie nici de hrană, nici de somn. Deveneam uşor, sprinten. Mă plimbam pe munte, simţindu-mă de parcă aş fi fost în cer; în mine înflorea frumuseţea şi nimic nu-mi putea tulbura această stare neîncetată de bucurie.
La rugăciunile lungi, rostite în gând, când mintea mi se cobora în inimă, simţeam un acoperământ deasupra capului, ca şi cum ceva mi s'ar fi aşezat pe creştet; simţeam asta în fiecare clipă. Deşi mă aflam departe de oameni, ştiam, în felul meu, ce se întâmplă în lume. Am ajuns să-mi cunosc esenţa simţurilor şi a instinctelor. Mai târziu le-am recunoscut pe chipurile altor oameni. Fiecare clipă a zilei sau a nopţii îmi era plină. Simţeam timpul, eram o parte a ritmului lui. Întorceam ceasul de mână în fiecare zi la aceeaşi oră, la secundă! Mă trezeam mereu la aceeaşi oră, începeam cu rugăciunea, apoi lucram. Trupul mi se curăţa, mi se usca, încetul cu încetul devenea supus duhului. Rănile şi glonţul din plămâni nici nu le mai simţeam.
Iarna, în peşteră era destul de cald, făceam şi focul înăuntru. Mai

greu îmi era cu zăpada. Nu puteam să mai ajung pe stânca mea şi să mă rog sub cerul liber. Mă acopeream doar cu hainele, căci la pătură renunţasem la scurt timp după sosire: într'o noapte mă simţisem atât de bine, acoperit cu pătura aceea groasă şi moale, toată noaptea m'am lăfăit, trezindu-mă târziu, după ora şase. Atunci m'am supărat tare pe mine. „Dacă tu, Kaliste, doreşti să lenevești şi să te simţi bine, de ce ai mai venit să stai în munţi?! Întoarce-te la mănăstire, dormi într'un pat cald, acolo te vor trezi alţii la rugăciune. Sau întoarce-te în lume, dacă vrei să trăieşti bine!", mi-am spus.
Atunci am strâns pătura, ca la armată, am legat-o bine şi am aruncat-o în râu.

Primăvara muntele învia, iar mie îmi era mai uşor, căci nu mai era zăpadă. Pădurea înfrunzea, dădea colţul ierbii, urşii ieşeau din bârlog, începeau să crească urzicile şi totul era din prea plin, şi pentru animale şi pentru păsări, dar şi pentru mine, sihastrul. Deoarece mă simţeam mai puternic din punct de vedere fizic, mi-am propus ţeluri mai înalte. Nopţile erau mai calde, aşa că fie eram la rugăciune pe stâncă, fie citeam în peşteră.
Cu fiecare zi deveneam mai neclintit în încredinţarea că merg pe drumul cel bun spre Adevăr. Toate gândurile mele erau îndreptate spre cele de sus şi spre Cel mai presus de toate. Doar câteodată, foarte rar, simţeam nevoia să mai văd un chip de om.
Vara se coceau perele sălbatice; un păr se afla nu departe de peştera mea. Am aşteptat ca fructele să se coacă bine ca să le culeg şi să le pun la păstrare pentru iarna ce avea să vină. Când a venit vremea, m'am dus la păr, dar acolo se afla un oaspete ce fusese mai iute de picior decât mine – un urs uriaş.
M'am aşezat la pământ, mirat. Îl priveam cum rupe crengile şi le

aruncă pe jos, după care coboară şi mănâncă, apoi din nou se cocoaţă încet în copac. Mă văzuse şi el pe mine, dar nu mi-a dat vreo atenţie deosebită. Nu voiam şi nici nu îndrăzneam să îl tulbur. Am aşteptam clipa în care avea să se sature şi să plece. Abia atunci am îndrăznit să mă apropii; rămăseseră destule pere şi pentru mine, aşa că le-am înşirat pe o sfoară şi le-am pus la păstrare pentru iarnă.

Am vrut însă să-l cunosc mai îndeaproape pe urs. Mă tot gândeam ce să fac ca să mă apropii de el. Ştiam că iar o sa vină când o să flămânzească, de aceea am înşirat pere de la copac şi până la peşteră, la o înălţime de aproape un metru. A doua zi, când a venit, a văzut că pe crengi nu mai sânt fructe. A adulmecat prin jur, a plescăit, şi deodată a dat peste para pusă de mine, a luat-o, apoi a mai luat una, apropiindu-se treptat de peşteră. Eu aşteptam înăuntru, pitit după bârnele de la intrare. Când a ajuns în faţa portiţei, i-am întins o pară prin deschizătură, ţinând-o cu vârful degetelor. A stat puţin în cumpănă şi a adulmecat-o de la distanţă; în ochi i se citea teama. Dar pofta i-a fost mai mare decât frica. S'a lungit cât a putut, şi-a întins capul şi a luat para cu mare grijă. Apoi s'a retras deodată, de parcă l-aş fi lovit. Gestul s'a repetat de câteva ori. A doua zi a venit din nou, era tot mai liber şi mai îndrăzneţ. După cinci-şase zile a prins curaj. Nici nu mai voia să plece, se plimba de colo-colo, lenevind în apropiere, apoi venea să-şi primească para.

În primele zile nu îndrăzneam să ies din peşteră. Mă temeam de el, fiara rămâne fiară, nu poţi să ai încredere în ea. La început îl goneam cu pietre şi cu strigăte. Mai târziu ne-am împrietenit. Se purta ca un animal domestic. Deşi am ajuns să-l îndrăgesc, nu îndrăzneam totuşi să îl mângâi şi nici nu-l lăsam să se joace cu mine, pentru că voiam totuşi să simtă că nu este egalul meu. Animalul trebuie să ştie întotdeauna că omul îi este superior.

În împrejurimi trăiau şi vulpi. Nici ele nu se temeau când ne întâl-

neam. Aşa am aflat că omul poate, dacă vrea, să îmblânzească şi urşi, şi vulpi. Lupi însă, nu! Când dai peste un lup, acesta fie te atacă îndată, fie fuge cât îl ţin picioarele. Am întâlnit mulţi lupi, dar nici unul nu m'a atacat.

Presimţirile au început să mă bântuie pentru prima dată într'o zi când stăteam la soare, mai jos de peşteră. Dintr-o dată am simţit că trebuie să mă ridic şi să mă ascund; o voce îmi spunea să fug repede în peşteră. Abia ce m'am ascuns şi am şi auzit glasuri omeneşti. Erau vânători, mergeau de-a lungul pârâului însoţiţi de câini. M'am ascuns în peşteră până ce s'au îndepărtat. Îmi doream să fiu singur, să nu ştie nimeni unde trăiesc. Dacă pescarii m'ar fi văzut, ar fi mers vestea repede prin satele din jur: în munte trăieşte un pustnic. Ar fi venit să mă vadă, să mă roage să mă rog pentru ei, să îi vindec, să le ghicesc viitorul... Şi eu nu voiam nimic din toate acestea. Sufletul meu, inima mea, totul în mine tânjea după ceva înălţător, după veşnicie.
Presimţeam când urma să vină vreo ispită, şi asta se întâmpla destul de des, aşa că mă puteam pregăti să o întâmpin, să mă apăr de ea. Nu mi-a fost întotdeauna uşor să rămân liniştit. Dar după lupta duhovnicească, asupra mea se pogora un har; primeam mai mult decât dăruiam. Ca să fiu puternic şi să rezist, mă ajutau vedeniile, tot mai dese şi mai limpezi.

În pustnicie mă întrebam adesea cum să îl slăvesc pe Dumnezeu, eu, un om mic şi neînsemnat. Mă gândeam cum a zidit El omul şi natura, cu multă înţelepciune, cum mi-a dat mie viaţă şi slobozenia să umblu pe acest pământ. Atunci am înţeles mărirea Lui şi frumuseţea lucrului mâinilor Lui şi am priceput că prin cuvinte nu i se poate

aduce îndeajuns slavă şi mulţumire pentru toate. În inima mea ardea flacăra iubirii, şi doar inima mea Îi vorbea şi Îl slăvea.
Am căpătat darul înainte-vederii, am devenit conştient de frumuseţea curăţeniei sufleteşti. Îmi era ruşine pentru tot răul făcut de-a lungul vieţii mele. Mi-am amintit de toate păcatele tinereţii; mi s'au dezvăluit din plin în toată hidoşenia lor. În astfel de clipe înţelegeam că nu am pătimit destul pentru ca păcatele să-mi fie iertate. Îi mulţumeam pentru iubirea Sa nemărginită şi pentru faptul că nu m'a pedepsit mai aspru, după cum aş fi meritat. Conştient de păcatele mele şi de faptele mele cele rele, m'am căit îndelung şi sincer, şi m'am rugat cu lacrimi pentru îndurare. L-am rugat să mă accepte aşa cum sânt şi să mă cureţe şi să mă mântuiască cu harul său. Când mă rugam sincer, cu inimă curată, Dumnezeu mă răsplătea din plin cu darurile lui.
Ajungând la o mare iubire şi lumină în inimă, am înţeles cât se poate de limpede Cine este Cel de care avem nevoie mai mult decât de soare şi de aer. Şi am ştiut că nu am de ce să mă tem pe lumea asta atâta timp cât dragostea se află în inima mea. În momentele de dăruire totală în rugăciune, când nu mai ştiam dacă sânt în trup sau în afară de trup, am primit vestire să mai rămân în pustie, departe de oameni.
M'am mirat, în primele zile, cum de este cu putinţă să trăiesc timp de săptămâni fără pâine şi apă, fără ceea ce este cu totul de trebuinţă fiecărui om şi fiecărei făpturi. Mai târziu am înţeles că acea bucurie şi lumina din suflet, acea bogăţie care nu se poate aseamăna cu nimic pământesc ia locul oricărei nevoi trupeşti şi dă o forţă nemărginită. Inima îmi plutea de bucurie, se topea de atâta frumuseţe. Atunci am început să-L iubesc nemărginit pe Dumnezeu şi pe toţi oamenii. Această stare duhovnicească a mea nu se putea asemăna cu nici o fericire lumească legată de familie, de bunurile materiale, de

distracţie sau de bucurii trupeşti. În schimnicie fiind, am înţeles pentru prima dată că omul nu poate cunoaşte esenţa vieţii dacă nu trăieşte în sfinţenie.

În doi ani am coborât doar de două ori printre oameni. Prima dată am fost la Mănăstirea Sfântul Naum să îi cer binecuvântarea episcopului pentru încă un an de stat în munte. De banii primiţi pentru cruciuliţele lucrate în peşteră mi-am cumpărat haine. Auzisem că pe o insulă de pe lacul Prespa[30] nu cade multă zăpadă în timpul iernii şi că se topeşte repede. Mă gândeam serios să pornesc într-acolo.
A doua oară m'am dus iar la mănăstire, în anul următor. Vlădica Nicolae trimisese un preot, care în tinereţe fusese cioban pe Muntele Petrina, să mă găsească şi să mă aducă la Ohrid. Pe când mă căuta pe munte, eu stăteam întins la soare pe stâncă, pe un petec de iarbă, cugetând. Zilele acelea nu simţisem nevoia să mănânc sau să beau, cuprins fiind de har şi de lumină. De obicei, când eram în această stare trupească şi sufletească, cugetam mai cu seamă la viaţa omului, la lupta lui de zi cu zi de a-i face pe plac stomacului, de a se împodobi cu îmbrăcăminte scumpă, de a obţine bunuri materiale la nesfârşit. Şi la ce bun toate acestea, dacă în noi avem o bogăţie neasemuit mai mare?
Preotul trimis de vlădică a găsit peştera, dar nu şi pe mine. Mi-a lăsat o traistă cu mere şi cu plăcintă. Când m'am întors, înainte de căderea serii, m'am mirat: de unde or fi merele şi plăcinta? Apoi am văzut un bileţel, scris de Vlădica Nicolae: „Ştiu că îţi este bine acolo în munte. Dar te aşteaptă treburi importante la mănăstire. Îţi poruncesc să vii imediat la Ohrid!"

---

30 Lac situat la graniţa dintre Grecia, Albania şi Iugoslavia (astăzi Republica Macedonia).

După rânduielile bisericeşti, trebuia să răspund chemării episcopului meu: când m'am călugărit am făcut şi jurământ de ascultare! Cu toate acestea, am hotărât să nu mă duc. Eram ferm hotărât să rămân sihastru şi să nu mă mai întorc niciodată în lume, printre oameni. Mă gândeam: voi trăi până la sfârşitul vieţii în munte sau pe o insulă, oriunde. Doar din când în când voi merge la biserică să mă împărtăşesc. Ce poate să îmi facă episcopul? Ce am eu cu el, de ce să îl ascult?

M'am ţinut tare şapte zile, după care am început să am mustrări de cuget. Eram cuprins de o teamă care creştea în mine din ce în ce mai mult. Luptam împotriva ei, dar nicicum nu o dovedeam. În a noua zi, ca să îmi eliberez conştiinţa, am luat hotărârea să merg la Ohrid şi să aflu ce doreşte episcopul de la mine. Am ajuns la mănăstire pe seară. A doua zi dimineaţă m'am dus la slujbă şi m'am împărtăşit. După liturghie, episcopul m'a luat în altar, m'a îmbrăcat în stihar şi m'a făcut ierodiacon. Atunci mi-a spus că trebuie să renunţ la viaţa de pustnic şi că mănăstirea are nevoie de mine. „Nu am destui oameni, aşa că nu pot să te ţin pe tine acolo!" Faptul că m'am împotrivit nu mi-a ajutat la nimic, nici rugăciunile să fiu lăsat să mă întorc la peşteră. Iar fără binecuvântare nu îndrăzneam să mă duc.

Întristat, mergeam încolo şi încoace prin curte; nu ştiam ce să fac. Eram mohorât şi necăjit, abia de mai schimbam vreo vorbă cu fraţii monahi. Mai ales eram supărat pe episcop, eram tare pornit împotriva lui. Purtam cu mine icoana Născătoarei, brodată în mătase. Toată noaptea m'am rugat în genunchi în faţa icoanei şi i-am cerut Maicii Domnului să mă scape de porunca Vlădicii Nicolae. Câte lacrimi nu am vărsat în noaptea aceea! Dimineaţă ne-am văzut din nou şi m'a chemat la el. Atunci i-am povestit, spre nenorocul meu, cum am avut o vedenie despre Iugoslavia şi Serbia – că vor fi stăpânite în curând de comunişti şi că el, Nicolae, va pleca într'o ţară îndepărtată, în

care va şi muri. Şi altele asemenea. Îndată după aceea am înţeles că mai bine tăceam. M'a luat la rost, spunându-mi:
„Kaliste, te-am trimis să te linişteşti prin rugăciuni, crezând că vei deveni un bun călugăr şi un bun Creştin. Iar tu ai devenit un zelos împătimit!”
„Nu sânt fanatic, preasfinţite. Ceea ce ştiu, asta îţi spun. Am cugetat îndelung asupra vedeniei mele. Nu mă înşel şi nu te mint.”
Dar el a rămas supărat şi nici nu a mai dorit să vorbească cu mine despre asta. Şi eu, la rândul meu, eram supărat că nu m'a crezut şi că nu m'a lăsat să plec acolo unde doream. N'am încetat să mă rog de el să mă lase în continuare în sihăstrie şi căutam o cale să plec de tot de acolo.
Până la urmă a cedat, spunându-mi:
„Eşti un monah neascultător, Kalist! Eşti un pretins pustnic, dacă în loc să fii mai bun ca ceilalţi, eşti mai rău ca ei! Du-te, dacă insişti atâta. Dar ţine minte: te vei întoarce iarăşi! Încă ceva vreau să îţi mai spun, ca să ştii. Şi eu am avut o vedenie: nu o să îmbătrâneşti şi nu o să mori ca pustnic, aşa cum crezi tu, ci printre călugări, la mănăstire!”
„Aşa cum vrea Dumnezeu, aşa va fi.”
Îndată ce am primit binecuvântarea, am pornit spre munte cu gândul de a mă muta pe insula de pe Lacul Prespa. Nădăjduiam că acolo voi rămâne în singurătate până la sfârşitul zilelor.

De pe Muntele Petrina am plecat în primăvara lui 1924. Dimineaţa, după rugăciune, mi-am luat rămas bun de la locul ce mi-a slujit drept adăpost vreme de doi ani şi unde m'am luptat vitejeşte pentru curăţirea trupului şi a sufletului meu. Am fost încredinţat că plec mai curat, cu mai multă iubire în inimă şi cu mai mare credinţă

şi nădejde decât la venirea mea acolo. Am lăsat în urmă un loc de neuitat, dar cu convingerea că plec undeva mai bine. Mi-am făcut unele obiceiuri şi m'am învăţat cu viaţa din munte, dar tindeam spre ceva şi mai înălţător, spre desăvârşire, şi de aceea voiam atât de tare să plec.

Mi-am luat cu mine lucrurile şi sculele, pentru că ştiam că îmi vor fi de folos pe insulă. Pe când coboram de pe Muntele Galiciţa,[31] am fost cuprins de o teamă ciudată, de parcă m'ar fi învăluit ceva rece şi neplăcut. Nu mi-am putut da seama îndată ce vrea să spună această presimţire, vestea o primejdie, dar nu ştiam întocmai care. M'am aşezat să mă odihnesc, şi atunci am avut o vedenie. Am aflat că trebuie să mă duc pe insulă, fără să ţin seama de frica şi de primejdiile care mă aşteaptă acolo.

A doua zi am ajuns în satul Konisko. Am înnoptat la nişte oameni de acolo. Când le-am spus unde merg, s'au mirat că mi-am pus în cap să trăiesc pe acea insulă, şi m'au sfătuit cu bune intenţii să renunţ, spunându-mi: „Insula e plină de şerpi veninoşi. Nu poţi să păşeşti pe nicăieri din pricina lor. Mergem cu oile acolo doar peste iarnă, când şerpii dorm în pământ." I-am ascultat cu băgare de seamă, cu oarecari temeri. Pe moment am vrut să renunţ, dar mi-am amintit de vedenie şi m'am supus puterii Celui de Sus, deşi ştiam că sătenii îmi spun adevărul.

De acolo m'am dus cu o barcă până la cazarma de pe malul Lacului Prespa, unde se aflau grănicerii care păzeau graniţa Iugoslaviei cu Albania şi Grecia. Le-am lămurit marinarilor de ce mă aflam acolo. S'au ferit să îmi spună în faţă ce cred ei despre această idee. Au vrut să vadă dacă sânt întreg la minte, întrebându-se cum voi trăi printre şerpi, la mâna Albanezilor. Le-am povestit despre război, despre perioada petrecută în munte şi despre cum văd eu viaţa îndeobşte.

31 Munte aflat în apropiere de Lacul Prespa (vezi nota precedentă).

Când s'au lămurit că nu am nimic la cap şi că sânt neclintit în hotărârea mea de a trăi pe insulă, mi-au propus să colaborăm. Experienţa mea de luptă i-a convins că se pot baza pe mine. Mi-au propus să le trimit semnale dacă observ că se apropie cineva dinspre Grecia sau dinspre Albania. Am fost de acord, aşa că am convenit asupra unor detalii. M'au dus pe insulă cu şalupa de patrulă.
Din sat cumpărasem ceva hrană, şi marinarii mi-au lăsat şi ei nişte pâine. Aşa că în primele zile nu am avut a mă îngriji de mâncare. Am tăiat pâinea în bucăţi şi am pus-o să se usuce la soare, ca să ţină cât mai mult.

Era începutul primăverii, şi şerpii încă nu se treziseră din iernat; doar câte unul mai scotea capul şi se târa buimac printre pietre. Cu toate acestea, m'am cam speriat când i-am văzut.
Când m'au debarcat pe insulă, militarii au turnat o substanţă în cerc în jurul meu şi mi-au spus că şerpii nu vor trece de acel cerc, deoarece îi deranjează mirosul. Dar nu prea m'am încrezut în această apărare. Două-trei zile au stat deoparte, după care au trecut de cerc fără griji.
Rămas singur, am simţit din nou în inimă bucuria că sânt liber. În ciuda fricii de şerpi, mă simţeam bine, îmi pria mirosul apei lacului, precum şi cerul liber de deasupra insulei. Presimţeam că voi petrece zile frumoase acolo. Credeam că m'am smuls pentru totdeauna de Vlădica Nicolae şi că viaţa mea este acum doar în mâinile mele şi ale lui Dumnezeu.
În primele nopţi nu am avut pace din cauza fricii de şerpi. Deşi ştiam că noaptea stau retraşi, nu puteam dormi. Îngenuncheam şi mă rugam, cerând de la Dumnezeu să mă ferească de şerpi şi de Albanezi. Mă rugam mult şi îndelung, ca niciodată înainte. După câteva zile, înainte de răsăritul soarelui, s'a coborât o lumină mare asupra mea

şi m'a umplut de pace şi de încredere. Duhul meu a aflat atunci că nu trebuie să mă tem de nimeni şi de nimic şi că şederea pe insulă îmi va folosi mult. M'am simţit de parcă aş fi fost născut din nou... În următoarele cincisprezece zile m'am pregătit pentru petrecerea pe insulă, fără să am nevoie de mâncare şi de băutură.

Am căutat un loc în care să fiu mai bine apărat de şerpi şi de Albanezi. Şerpii mă puteau ataca ziua, iar ceilalţi noaptea. De Greci nu mă temeam, ei mereu ne-au fost prieteni, fiind Creştini ca şi noi. Aici nu erau peşteri, aşa că trebuia fie să îmi încropesc o colibă, fie să mă caţăr într'un copac. Lângă pădure am găsit un ienupăr mai gros şi mai înalt decât alţi copaci din jur. Mi-am amintit că se spune că şerpii nu se caţără în ienuperi, căci au scoarţa aspră şi plină de ţepi mărunţi, ca un mărăcine. Am hotărât să îmi fac sălaş acolo.

Am făcut o scară cu ajutorul căreia să urc şi să cobor. O ţineam mereu agăţată de o creangă, deasupra pământului, pentru ca şerpii să nu se caţere pe ea. Copacului i-am tăiat vârful, l-am scurtat în aşa fel încât să fie mai scund ca restul arborilor. Aşa înalt cum era putea fi oricând lovit de trăznet. Am strâns ramurile tăiate în formă de umbrelă şi aşa mă puteam apăra foarte bine de ploaie. Din scoarţă de tei am făcut fâşii şi am legat crengile între ele. Am găsit şi unele scânduri pe care apele le-au adus pe insulă. Le-am urcat în copac şi le-am prefăcut în pat. Am legat totul cu scoarţă de tei.

Din pricina şerpilor, îmi petreceam cea mai mare parte din zi în ienupăr. Acolo mă rugam, acolo şi dormeam. De multe ori mă găseau zorile îngenuncheat pe scândură. Mai mult mă rugam decât dormeam. Trăiam la fel ca în munte: îmi pregăteam hrană pentru iarnă, făceam cruciuliţe, mă rugam, citeam. Făceam de multe ori baie în lac. Mâncam rădăcini asemănătoare cu căpăţânile de ceapă, dar care la gust erau mai amare ca pelinul. Trebuia să le fierb în şase ape ca să le pot înghiţi. Dar nu prea aveam de ales. În doi ani am mâncat

aproape toate plantele de pe insulă. Lacul era bogat în tot felul de peşti; cei mai mari erau crapii, de două soiuri: alb şi negru. Când intram în apă, înotau în jurul picioarelor mele, mă amuşinau şi mă ciupeau. Erau foarte blânzi, probabil fiindcă omul nu îi deranja. Bâtlanii vânau peştii mărunţi. Mă uitam la ei cu câtă dibăcie îi prind; se întâmpla uneori ca vreun peşte mai mare să le fure prada din cioc. Aşa că ei, de fapt, hrăneau peştele mare cu cel mic.

Priveam la bancul de peştişori, plevuşca care înota prin apa limpede; se perindau prin faţa ochilor mei ca nişte scântei întunecate. Nu doar bâtlanii, ci şi şerpii se hrăneau cu plevuşcă. Intrau în apă, se târau pe fundul nisipos, şi acolo jos, sub apă, aşteptau ca prin faţa lor să treacă un banc de peşti. Cum apăreau, şerpii ridicau repede capul, îi apucau şi se întorceau pe mal. Mi s’a întâmplat să văd şi peste o sută de şerpi dintr-o dată ieşind din apă cu peştişori în gură.

Câteodată vedeam şi iepuri. Probabil fuseseră aduşi de marinari. Nu am aflat nici până astăzi cum făceau să scape de şerpi. Erau pe acolo şi nişte păsări, asemănătoare rândunicilor, doar că puţin mai mari, nu le mai ştiu numele. Zburau toată ziua pe deasupra insulei, ciripeau şi prindeau muşte. Mulţumită lor, muştele nu mă stinghereau deloc.

Oglinda lacului era mai mereu liniştită, tremura uşor în bătaia vântului şi strălucea la soare. Peştii înotau, se jucau, ca şi cum nu i-ar fi pândit nici o primejdie, ca şi cum lacul ar fi fost raiul lor. Iar pe insulă, lângă mine, păcătosul, mai trăiau, după cum am spus, bâtlanii şi şerpii. Toate aceste lighioane fără griji şi leneşe se împerecheau la soare. Tot ce era viu în jurul meu se purta de parcă nu ar fi pândit nici o primejdie.

La începutul şederii mele pe insulă, m’au încercat, pe rând, când iubirea, când bucuria, când frica. Îmi plăceau experienţele mele

duhovniceşti, natura, lacul, cerul deasupra insulei, văzduhul, dar mă temeam de oameni – căci m'ar fi putut ataca în timpul nopţii – şi de şerpi – care m'ar fi putut ucide ziua la orice pas greşit. Eram singura suflare omenească de pe insula de câţiva kilometri pătraţi, singura făptură care gândea şi iubea, dar şi singura căreia îi era frică. Câteodată mă simţeam ca şi cum nu aparţineam acestei lumi pământeşti. Tânjeam cu toată fiinţa să aduc în mine cerul, să mă ridic de la pământ şi să mă eliberez pentru totdeauna, să mă topesc în înţelepciune, în adevăr, în iubire.

Pe insulă se aflau ruinele unei biserici, care nu mai avea acoperiş, ridicată de domnitorii Nemanici[32] şi închinată Sfântului Apostol Petru. Biserica avea două uşi, una spre Apus şi una spre Miazăzi. De ambele părţi ale uşii de Miazăzi se vedeau urme de frescă, un vultur alb bicefal, stema Nemanicilor. Iedera care acoperea zidul ferise frescele de degradare. Pentru mine acest lucru era de mirare. Înăuntru nu mai era iconostas, nici altar. Îmi doream să mă rog înăuntru, deşi era în ruine. Zidurile m'ar fi ferit de vânt, şi cum biserica nu avea acoperiş, deasupra mea s'ar fi aflat cerul liber, aşa cum îmi plăcea mie. Dar în primele zile nu m'am putut ruga înăuntru, căci seara năvăleau şerpii ca să înnopteze acolo. Podeaua era tare, dreaptă şi bine păstrată, şi pe ea puteai vedea mănunchiuri de şerpi încolăciţi.
Mult timp nu am îndrăznit să intru. La început, şerpii îmi produceau silă, mai târziu i-am lăsat să mişune în jurul meu, chiar şi pe lângă tălpi. Abia când m'am obişnuit cu ei şi am devenit mai liniştit în această privinţă am putut intra în biserică să mă rog.

32 Dinastie conducătoare a Sârbilor în Evul Mediu (între 1166 şi 1371), întemeiată de de domnitorul Stefan Nemania (1114-1199).

Dimineaţa îi izgoneam din biserică cu o mătură făcută din tufe. Erau ascultători ca nişte puişori de găină. Ieşeau pe uşă şi nu se împotriveau. Ziua umblau pe afară, pe insulă, iar seara se întorceau. Cu toate acestea, deşi obişnuit cu ei şi conştient de faptul că nu trebuie să mă tem de nimic, la rugăciune stăteam întors spre Apus, adică spre uşi, şi nu spre Răsărit, aşa cum este rânduiala, ca nu cumva să vină vreun şarpe şi să mă muşte prin surprindere. În doi ani, însă, nici unul nu m'a atacat.

Bazându-mă pe experienţa mea, pot să spun că este greşită convingerea noastră că animalele sânt rele. M'am convins de asta trăind în munte şi pe insulă, atât cu urşii, cât şi cu şerpii. Omul ar trebui să se întrebe cum este el de fapt şi de ce jivinele se tem de el şi îl atacă.

Faţă de şerpi nu am fost dur până pe la sfârşitul celui de-al doilea an. Atunci am hotărât să cercetez toată insula. Am pornit la drum, dar nu puteam să pun piciorul în pământ de atâţia şerpi. Îi împingeam cu băţul, dar nici aşa nu voiau să se dea la o parte. Am fost nevoit să îi lovesc şi să îi arunc. Îmi părea rău, dar nu aveam de ales, şi nici nu voiam să renunţ la ce-mi propusesem. Noi, oamenii, sântem deasupra tuturor fiinţelor de aici de pe pământ. De aceea nu am putut să dau voie unei jivine să mă împiedice să fac ceva sau s-o las să mă domine.

Pe insulă erau câteva morminte ale Nemanicilor pieriţi în Primul Război Mondial. Într'o zi au venit rudele cu o ambarcaţiune, au deshumat osemintele, le-au pus în săculeţe separate. Primiseră permisiunea autorităţilor să intre în posesia rămăşiţelor rudelor lor. Am privit cât de grijuliu aşezau oasele în săculeţi... Se purtau cu respect, de parcă ar fi atins nişte moaşte. De ce se comportă oamenii astfel? Oare nu ne este de ajuns că răposatul trăieşte în noi prin faptele lui şi prin dragostea noastră?

Doi ani m'am hrănit cu rădăcini, după care am hotărât să-mi mai ofer şi câte un crap. Eram priceput la pescuit, învăţasem să prind peşte pe când eram frate la mănăstirea de la lacul Ohrid. Crapul este un peşte liniştit, aşa că nu mi-a fost greu să îl prind. Am decis să încep cu cel alb, gândindu-mă că trebuie să fie mai gustos decât cel negru. Am prins unul şi l-am arucat pe mal. Era mare şi puternic, se zbătea pe uscat neputincios.
Am nădăjduit că peştele îmi va prii după atâta fiertură de plante, dar m'am înşelat. L-am copt, dar n'a fost gustos. L-am şi fiert, tot nu-mi plăcea. Carnea mi se părea searbădă; peşte nesărat nu puteam mânca. Când au trecut marinarii să vadă ce mai fac, mi-au spus să mănânc crap negru, pentru că acela este mai gustos. Mi-au lăsat pâine şi două kilograme de sare. Pentru o scurtă perioadă de timp am mâncat peşte. La început mi-a prins bine, dar apoi mi s'a cam tăiat. Peştele şi pâinea m'au întărit în câteva zile, după care m'au aruncat în patimi şi în pofte. Deşi petrecusem în singurătate şi în post patru ani, în mine trăiau mai departe poftele trupeşti. Cred cu tărie că patimile pot să se întoarcă cu toată puterea chiar şi la cel mai mare postitor! Pot să mai slăbească, poţi să le birui, poţi să le ţii în frâu, dar nu poţi să scapi de ele doar prin post!

Mă rugam cu mintea zi şi noapte, de aceea alesesem sihăstria. La început m'am străduit ca în timpul zilei să rostesc cam de douăsprezece mii de ori rugăciunea inimii. Stăruiam până ce rugăciunea cobora singură în pieptul meu. Atunci când mintea mi se lega de inimă, pentru mine era raiul pe pământ.
Mă simţeam uşor. Mă plimbam pe insulă fără să simt că ating

pământul cu picioarele. Eram într'o stare de nespusă fericire. Nu mai simţeam acel acoperământ deasupra capului şi nu mai aveam sentimentul că cineva mă apasă uşor pe creştet, aşa cum am simţit în munţi. Acum simţeam că ţeasta îmi era deschisă spre cer. Începusem să înţeleg mai uşor şi mai bine Sfânta Scriptură şi alte cărţi duhovniceşti, precum şi propriile-mi gânduri. Aveam darul înaintevederii; cunoaşterea mea nu avea limite, la fel şi bucuria mea. Am înţeles atunci măreţia omului. Înainte nici nu puteam să bănuiesc de câte lucruri este în stare făptura omenească. Cu adevărat este o fericire să fii om.

Am înţeles că viaţa de călugăr este o mare şcoală. Însă numai pentru cel care trăieşte ca monah de bună voie, fără să fie constrâns de cineva. Mulţi şi-au dorit să devină buni călugări, dar când s'au confruntat cu patimile lor, când au luptat împotriva lor înşile, s'au înfricoşat şi au renunţat, neştiind ce să facă mai departe. Şi în loc să urască păcatul şi să lupte aprig împotriva lui, pentru a îndepărta patima trupului, ei au continuat să trăiască la fel ca înainte şi să se tăvălească în păcat ca porcii în noroi. Astfel, ei nu s'au curăţit, iar rugăciunea nu le-a izvorât din inimă curată. Fiind lipsiţi de putere şi de voinţa de a duce lupta până la capăt, ei s'au lăsat pradă patimilor trupeşti. Aşa că nu sânt nici reci, nici calzi, ci căldicei şi slabi.

Din fericire, mulţi au călătorit pe marea vieţii, au trecut prin furtunile ei pământeşti, şi prin puterea lui Dumnezeu s'au ridicat în înalturi. Au lăsat în urmă rude şi prieteni, bogăţia vieţii pământeşti şi poftele trupului, pentru a primi în schimb ceva neasemuit mai înalt: viaţa veşnică. Prin post, prin rugăciune şi prin pocăinţă şi-au îmblânzit patimile, şi-au stăpânit trupul şi au adus în ei lumina Cerului, cu care s'au unit. Cu această lumină s'au ridicat deasupra trecătoarei vieţi pământeşti. Născuţi a doua oară, asupra lor moartea nu mai are nici o putere.

Învăţătura lui Hristos, acea apă curată, mi-a astâmpărat setea şi m'a hrănit. M'a ferit de gândurile rele şi de dorinţele întunecate, de orice păcat. Postind de bună voie şi rugându-mă stăruitor, mi s'a întărit sufletul şi trupul, aşa că nu m'am lăsat pradă păcatului şi în mine nu şi-au mai găsit locul nici minciuna şi nici înşelarea. Prin rugăciune mi-am stăpânit mintea şi mi-am luminat gândurile, şi unei astfel de minţi i se dezvăluie nerostite taine.

Noaptea, când mă cufundam cu toată fiinţa în rugăciunea minţii, Împăratul ceresc se pogora în mine. La întâlnirea cu El, inima mi se umplea de bucurie şi de iubire. Nu mai ştiam de mă aflu pe Pământ ori în Ceruri.

Întâlnirea cu El m'a învăţat să mă căiesc mereu, să îmi cer iertare pentru toate păcatele mele, să muncesc şi să trăiesc din roadele muncii mâinilor mele, să mă îmbrac cuviincios. M'a învăţat să-i înţeleg pe oameni, să am înţelepciune şi putere, şi de aceea să nu fiu delăsător, ci să făptuiesc, să lucrez.

Rugăciunea mă liniştea, mă sprijinea şi mă îndemna să merg mai departe. Mă ducea la însuşi izvorul celor mai adânci taine. Mă păzea de ispită, mă înveselea, mă făcea liber. Îmi era hrană duhovnicească. La rugăciune îmi încolţea nădejdia şi o mare putere creatoare. Ea este cheia ştiinţei, lăcaşul bucuriei, al fericirii veşnice, şi este mai de preţ decât toate celelalte lucruri pământeşti.

Înainte de sfârşitul celui de-al doilea an al petrecerii mele pe insulă mi-a sosit cuvânt de la Vlădica Nicolae să mă duc deîndată la Ohrid. Îmi plăcea pe insulă. Pentru mine era cel mai frumos loc de pe pământ, nu voiam să îl părăsesc. M'am hotărât să nu-i dau ascultare episcopului.

Alungam gândul de a pleca undeva de acolo. Şapte zile l-am rugat

pe Dumnezeu fără încetare să mă scape de porunca vlădicii şi să rânduiască să rămân pe insulă. Dar a fost la fel ca în urmă cu doi ani, când eram pe munte; am simţit mustrări de conştiinţă şi am hotărât să fac ascultare.

Împotriva voinţei mele, cu inima grea, mi-am strâns lucrurile şi am pornit spre Ohrid. Îmi părea rău după pământul, după apa, după cerul, ba chiar şi după şerpii insulei. Acolo trăisem ceva cu adevărat adânc şi măreţ, şi după acel sentiment tânjeam şi după ceea ce speram că aveam să mai descopăr acolo.

La sosirea mea în mănăstire, vlădica m'a hirotonit diacon. Rugăminţile mele de a fi lăsat să plec înapoi pe insulă nu au fost ascultate. Abia l-am putut îndupleca să mă lase în sihăstria Sfântul Naum, unde mai fusesem, împreună cu Simeon zis Dracu' Împieliţat. Sihăstria era de-acum pustie, căci după călugărirea mea, Dracu' Împieliţat plecase în Eparhia de Peć.[33]

Mă bucuram într'un fel de libertate, deşi acea singurătate nu se putea asemui cu pacea de pe munte şi de pe insulă. În împrejurimi erau mulţi oameni, cărora le auzeam glasurile, câteodată veneau să stăm de vorbă.

În primele zile m'am îndeletnicit cu lucrul la cruciuliţe şi cu rugăciunea minţii. Şi aici mă rugam sub cerul liber. O dată pe săptămână, primeam de la mănăstire cam opt sute de grame de pâine. Mâncam doar pâine cu apă. Sihăstria se afla pe malul lacului Ohrid. Clenii şi scobarii săreau pe mal, mai ales la vremea împerecherii; puteam, dacă voiam, să îi prind cu mâna. Dar îmi aminteam de experienţa de

33 Oraş din Nord - Estul provinciei Kosovo şi Metohia. A fost centrul religios al Serbiei medievale (Stefan Duşan a întemeiat aici Patriarhia Bisericii Ortodoxe Sârbe în anul 1346). Chiar dacă astăzi sediul patriarhilor Sârbi este la Belgrad, întronizarea lor se face, după tradiţie, în Peci.

pe insulă şi alungam gândul de a mânca peşte la masă. Nu voiam să îngădui ca trupul meu să se întărească şi să-mi stăpânească sufletul, nici măcar pentru o clipă.

După dorinţa şi porunca Vlădicii Nicolae şi sub îndrumarea lui, am început să învăţ din cărţi. Citeam Confucius, filosofie Indiană şi Grecească, învăţături Budiste, Coranul, dogmele Ortodoxe şi romano-catolice şi Vieţile Sfinţilor. De asemenea, mă familiarizam cu operele scriitorilor noştri şi ale celor universali. Citeam povestiri, romane, eseuri, drame. Am constatat că unii scriitori au analizat profund omul şi viaţa. În multe dintre lucrările citite am găsit adevăruri despre viaţă. Chiar şi cei ce nu s'au aflat aproape de Adevăr tot au scris câte ceva care să îi lumineze, să îi înţelepţească pe cititori.

Eu am fost curios din fire. Nu mi-a fost greu, nici plictisitor să citesc. Consider că cititul este de folos, ba chiar de nelipsit pentru omul care trăieşte în lume, printre alţi oameni, fără mari aspiraţii spirituale. Însă şcoala nu mi-a plăcut prea mult, şi simţeam că vlădica are unele planuri cu mine, care negreşit erau împotriva voinţei mele de a trăi pe vecie în sihăstrie. Voiam să mă dedic desăvârşirii personale, să aflu tainele duhovniceşti, dar nu voiam să ajung un om cu carte, care să-şi umple capul cu gândurile şi cunoştinţele altora. Nici nu mă mai gândeam la viaţa în lume, printre oameni, chiar dacă mi se părea că vlădica mă pregăteşte pentru aşa ceva. Mă forţa să studiez, mă îndruma în cunoaşterea lumii, şi de multe ori mă asculta ca pe un student.

Îl simţeam pe Dumnezeu înlăuntrul meu, dar mă temeam că mă va părăsi dacă voi încălca poruncile şi că mă va lăsa pradă deznădejdii şi morţii. Aşa că făceam ascultare fără crâcnire episcopului, deşi nu asta era voia mea.

Peste zi învăţam, iar noaptea, când rămâneam singur, mă rugam îndelung. Tindeam spre desăvârşire şi curăţie; mă căiam în chipul

cel mai nefăţarnic de păcatele vieţii mele trecute. Aceste rugăciuni porneau spre cer ca nişte săgeţi. Lacrimile luminau întreaga mea fiinţă, simţeam o frumuseţe profundă care îmi umplea sufletul. Mă ruşinam şi alungam chiar şi gândul de a face ceva urât sau greşit. Mă luptam pentru ca inima să-mi fie mereu curată, iar conştiinţa – liniştită. Mă dăruisem cu totul frumuseţii şi adevărului, pregătit să mă prefac în jar precum un lemn pe care îl pui pe foc. Simţeam o mare bucurie, dulceaţă duhovnicească şi prezenţa Aceluia pe care inima mea dorea neîncetat să-l urmeze.

În vremea petrecută la schit l-am cunoscut pe părintele Macarie. Luptase şi el pe frontul de la Salonic, după război devenise jandarm, iar acum era monah. Nu asculta de nimeni afară de episcop, nici nu era de acord să facă muncă fizică. Era lacom, nu putea să rabde nici două zile fără mâncare, şi pe deasupra îi mai plăcea şi vinul. Mereu purta o ghiulea de tun, grea de un kilogram şi jumătate; până şi în biserică o lua cu sine. În cameră avea un coşciug în care dormea.

La început nu prea l-am plăcut. Când era de cosit în livadă, se fofila şi scăpa. Când îi dădea cineva bună ziua, sau când îi bătea la uşă, sau după ce i se punea o întrebare, dădea acelaşi răspuns: „Doamne miluieşte!” Nu voia să muncească, în schimb îi plăcea să slujească în biserică.

A fost de câteva ori propus ca egumen la câte vreo mănăstire, însă el refuza de fiecare dată. Spunea: „Dacă mă siliţi, o să-mi înghit limba, şi cum nu o să mai pot vorbi, nici de egumen n-o să mai fiu bun!”

Dar când a fost rânduit duhovnic al unei mănăstiri de maici, a primit. Călugăriţele vorbeau frumos despre el. Era un duhovnic foarte bun, şi ele îi arătau mare cinstire. Pentru noi, ceilalţi, acest

lucru era cu adevărat de mirare. Ştiam că în mănăstirile de maici e greu să fii duhovnic şi să rămâi cu cuget curat. De aceea ieromonahii nu primesc cu bucurie ascultarea de a fi duhovnic la maici. El însă îndeplinea această îndatorire foarte bine!

În mănăstire aveam şi oameni bolnavi, îndrăciţi. Un om bogat îşi adusese la noi fiul bolnav şi ne-a plătit bine ca să îi facem taina Sfântului Maslu, să se vindece. Ştiam că Dumnezeu nu va asculta o rugăciune plătită. Noi de străduit ne străduiam, dar nu se vedea nici o îmbunătăţire.

După câteva zile, Macarie Milovanovici m'a rugat să îl ajut să citească rugăciunea pentru acest tânăr. Am fost de acord, iar el mi-a cerut să nu rostesc nici un cuvânt, nici în gând, nici măcar „Doamne miluieşte!"; doar să îi dau cădelniţa când va fi nevoie.

A slujit singur toată sfânta taină. La sfârşitul rugăciunii, spre marea mea mirare, bolnavul era vindecat, îşi venise în fire. A strigat ca şi cum în clipa aceea s'ar fi trezit din somn: „Mamă, unde mă aflu?" A plecat din mănăstire sănătos.

Noi, şapte călugări, nu reuşiserăm să facem nimic, iar Macarie, singur, l-a vindecat singur pe bolnav în mai puţin de două ore! Atunci mi-am schimbat părerea despre el.

Înainte de sfârşitul celui de-al doilea an de şedere la schit, m'a chemat vlădica la Mitropolie, împreună cu alţi câţiva monahi, şi ne-a poruncit tuturor să stăm pe lângă inginerul constructor Rus Ceceniev şi să învăţăm unele taine ale meseriei acestuia.

Astfel, viaţa mea la Sfântul Naum a început să se desfăşoare după voinţa episcopului, dar şi după nevoile Bisericii. Nu eram eu prea mulţumit, dar trebuia să fac ascultare de episcop, aşa că împlineam cu sârguinţă tot ceea ce îmi cerea. Este bine să ştie omul să construiască

case, tunele sau poduri, dar eu am ajuns să cunosc îndeaproape ceva ce este de departe cu mult mai frumos. Mi-am clădit propria desăvârşire în frumuseţea duhovnicească, care conduce pe drumul veşniciei.

Ceceniev ne-a învăţat în fiecare zi, timp de un an întreg – mai puţin Duminica şi în praznice – cum se face planul unei case, cum se pun fundaţiile şi tot restul. În ceea ce priveşte învăţatul, nu era nimic greu; înţelegeam uşor şi repede. Inginerul Ceceniev se minuna de înţelegerea mea. Asta pentru că aveam mintea liberă, lucru dobândit pe Muntele Petrina şi pe insula de pe Lacul Prespa.

Învăţam tehnica construcţiilor, religie, filosofie, literatură, dar mergeam şi la Sfintele Liturghii împreună cu ceilalţi monahi. Mă feream de discuţiile lungi şi fără rost. Timpul liber mi-l petreceam cu vlădica Nicolae. El îmi lămurea ceea ce nu putusem să înţeleg din cărţi. Simţeam că ceea ce îmi spune el îmi este de folos duhovnicesc.

Îmi amintesc câteva întâmplări din acea perioadă, care mi s'au întipărit adânc în conştiinţă.

În ziua de douăzeci Iunie, în primul an al petrecerii mele la schit, la mănăstire se sărbătorea hramul lăcaşului. A doua zi, sărbătoarea se muta la schit. Dis-de-dimineaţă ne-am dus cu bărcile de la biserica Sfântul Naum la Schitul Sfântul Naum, luând cu noi şi cele trebuincioase pentru prânz. Era multă lume adunată, erau şi reprezentanţi ai autorităţilor locale, precum şi doi miniştri ai regelui. După slujbă, s'a luat prânzul. Eu, împreună cu alţi monahi, serveam oaspeţii la masă. Episcopul stătea în capul mesei, de-a dreapta lui miniştrii, apoi în continuare după cinuri. Mâncare şi băutură erau din belşug, ca la orice praznic Sârbeasc. După ce prânzul a luat sfârşit, episcopul mi-a spus să mă odihnesc şi să mănânc orice doresc din ceea ce a rămas. Şi ce nu era acolo: fasole verde, fasole uscată, supă şi păstrăvi din cei mari.

Am luat doi peşti şi i-am mâncat la repezeală. Aveam dezlegare în ziua aceea să mănânc ce doresc şi cât doresc, căci era praznic. Păstrăvii mi-au priit, dar mai târziu mi-am simţit stomacul încărcat. Între timp, episcopul se retrăsese să se odihnească, iar credincioşii se împrăştiaseră care încotro, căutând un loc potrivit pentru siestă. Şi miniştrii se întinseseră şi îşi trăseseră păturile peste burţile pline. Era o zi minunată de vară.

Bucătarul nostru de la mănăstire, Hagi Svetozar, era un om cam iute la mânie. Când a băgat de seamă că am mâncat păstrăvii, a ţipat: „Cine ţi-a dat voie să mănânci peşte? Cum ai îndrăznit?"

„Vlădica mi-a spus să mănânc ce doresc şi cât poftesc," i-am răspuns liniştit.

„Aici eu sânt stăpân! Ce episcop, mama lui de episcop!", continua să strige.

Cuvintele lui m'au îngrozit. Dintr-o dată, toată lumea din jur a tăcut şi a făcut ochii mari, chiar şi miniştrii au rămas uimiţi, necrezându-şi urechilor. Vlădica încă nu aţipise. L-a auzit şi el pe Svetozar, drept care a ieşit la fereastră, l-a privit şi i-a spus cu calm:

„Bine, bine, Hagi, nu te supăra pe mine. Omul a mâncat peşte fiindcă îi era foame. Ce nu-ţi convine?"

Svetozar nu i-a răspuns nimic; spăla vasele ca şi cum nu l-ar fi auzit. Când vlădica s'a retras în camera lui, noi am rămas încă şi mai uimiţi. M'am apropiat de cei doi miniştri şi am încercat să îi lămuresc că Hagi este mai iute la mânie, dar că nu este rău la suflet. L-am scuzat în faţa oficialilor pe cât am putut, dar nici eu nu eram prea convins de spusele mele.

Siesta a durat destul de mult timp. Când ne-am trezit, am văzut că Hagi pregătise cafea pentru toată lumea. După ce ne-am aşezat la masă, l-a servit întâi pe episcop, apoi pe toţi ceilalţi. Vlădica nu i-a spus nimic. Când Hagi s'a îndepărtat, miniştrii l-au întrebat cum de

rabdă un astfel de om în preajma sa. Îmi amintesc întocmai ce le-a răspuns episcopul:
„Ştiţi că şi eu sânt iute la mânie, pot fi chiar mai îndărătnic decât Hagi. Am căutat un om care să-mi semene, ca uitându-mă la el să îmi dau seama cât trebuie să mă smeresc. Şi, iată, l-am găsit."
Într'una din zilele celui de-al doilea an al petrecerii mele la schit, au venit în vizită Vlădica Nicolae împreună cu şeful de şantier Bula Makedonaţ. S'au uitat în amănunt la bisericuţă şi s'au tocmit în legătură cu preţul înnoirii acesteia. S'au pus repede de acord. Îmi amintesc că era vorba de o sumă mare de bani. Bula a cerut arvună jumătate din sumă, iar episcopul a fost de acord şi i-a dat banii pe loc.
Din păcate, a doua zi am aflat că acesta a fugit cu toţi banii în Albania. Îndată m'a chemat episcopul. L-am găsit cufundat în gânduri şi tare abătut.
„Uite, Kalist, ai auzit ce mi-a făcut Bula... Ani de zile am strâns banii aceia. Roagă-te la Dumnezeu pentru el, să se întoarcă şi să ne dea banii. Dar nu cumva să-l blestemi! Îţi interzic! Roagă-te doar ca Dumnezeu să-i dea ajutor şi înţelepciune să se întoarcă." I-am răspuns în glumă: „Păi Dumnezeu l-a ajutat deja, preafinţite!" „Cum adică?" „Păi, aşa bine. I-a dat ajutor destui bani, nu?" „Kalist, Kalist... Nu mă lua peste picior! Dacă mai spui un cuvânt, te trimit să dormi în peştera aia umedă din munte! Acum du-te şi te roagă după cum ţi-am poruncit!"
M'am rugat la Dumnezeu ca Bula să se întoarcă cu banii. Au trecut zile, luni întregi, dar nici urmă de el. După o jumătate de an, numai ce-l vezi că se întoarce. A venit la mănăstire, direct la Episcopul Nicolae, şi i-a înapoiat banii. După ce şi-a cerut iertare, ar fi vrut să i se încredinţeze, totuşi, restaurarea schitului. Vlădica, fără să stea pe gânduri, a fost de acord şi i-a dat din nou un avans. De data aceasta

chiar Bula a refuzat: „Daţi-mi banii puţin câte puţin, să am pentru materiale. Altfel se poate întâmpla să fug iar cu ei!”
Vlădica nu l-a mustrat, nici nu l-a întrebat de ce a făcut ce a făcut. După mult timp, meşterul a mărturist: „Mi-a fost frică să nu mă blestemi, preasfinţite, de aceea m'am întors!” „Cum o să te blestem? M'am rugat lui Dumnezeu să te înţelepţească, să te întorci şi să reparăm schitul,” i-a răspuns vlădica. Am stat pe lângă meşter şi l-am ajutat să repare schitul. De la el am învăţat să ard varul şi să fac cărămizi.
Trăind la Sfântul Naum, am intrat în legătură cu oameni având tot felul de meserii. La Ohrid, meşterii, calfele şi ucenicii ne dădeau nouă, monahilor, nişte foi volante în care se vorbea despre drepturile muncitorilor, despre exploatarea săracilor de către bogaţi. Eu le citeam cu atenţie şi îmi plăcea ce scria acolo. Pe de o parte vedeam peste tot în jurul meu multă sărăcie, iar pe de altă parte oameni care trăiau în bogăţie şi în lux. Nu mi-a plăcut nici în copilărie această realitate, cu atât mai puţin când am devenit plin de iubire pentru toţi semenii mei. De multe ori mă gândeam cum ar putea fi ajutaţi şi cei săraci. Făceam milostenie, dar ştiam că nu este de ajuns.
La mănăstire nu erau privite cu ochi buni aceste manifeste şi nici nu se discuta despre muncitori şi despre cererile lor. Într'o zi a avut totuşi loc o astfel de discuţie cu nişte oameni din guvern, apropiaţi regelui. Episcopul Nicolae tăcea, iar eu am spus că nu văd nimic rău în faptul că oamenii sărmani se luptă pentru o viaţă mai bună şi mai dreaptă, adăugând că simt cu inima că ei au dreptate, că lucrează în duhul Evangheliei.
„Habar nu ai ce vor de fapt muncitorii şi ce se ascunde în spatele cererilor lor,” mi-au spus oficialităţile. „Cum să nu ştiu dacă şi eu sânt muncitor? Uite, acum sânt constructor, am învăţat să construiesc case, biserici, să fac drumuri, poduri, tunele. Nu sânt şi eu un muncitor? Şi ce e rău în asta?”

„Dar ei se luptă împotriva lui Dumnezeu!”, mi-a răspuns un înalt funcţionar regal.
„Domnule, eu cunosc bine sufletul omenesc. I-am urmărit cu atenţie pe toţi aceşti oameni şi n'am văzut nici un rău în ei,” am spus.
„Nu este datoria noastră să ne gândim la politică şi la afacerile de stat, Kaliste. Eşti călugăr, roagă-te lui Dumnezeu, răspândeşte învăţătura lui Hristos şi vezi-ţi de treaba ta,” m'a întrerupt episcopul.
N'am mai pus nici o întrebare şi nici nu am mai luat parte în continuare la discuţie. I-am ascultat vorbind şi nu am înţeles de ce ei cred că, cerând o viaţă mai dreaptă, aceşti oameni săraci luptă împotriva lui Dumnezeu! Mai ales că ştiam din experienţă că săracii sânt prietenii lui Dumnezeu, iar bogătaşii – ai preoţilor. Pe atunci credeam că omul a fost înzestrat cu minte ca să o pună în folosul său şi al obştii. Credeam că toată cunoaşterea şi toată puterea, toate capacităţile unui om trebuie să fie în slujba tuturor şi că nu trebuie decât să faci totul omeneşte, cinstit şi cu dragoste. Unde este egoism, iubire de arginţi, mândrie, acolo nu este nici Dumnezeu şi nici înţelepciune, indiferent dacă societatea este socialistă sau capitalistă.
Aceste gânduri mi-au readus dorinţa să merg în pustie, în singurătate, mi-au amintit de munte şi de insulă; îmi doream să merg din nou acolo, să trăiesc printre urşi şi şerpi.

Deoarece am învăţat meseria de constructor cu Ceceniev, episcopul m'a hirotonit ieromonah şi m'a numit stareţul unei mănăstiri aflate în construcţie în localitatea Trebişki Hanovi (devenită mai târziu Manastiraţ). Din vechea mănăstire rămăsese doar o fântână de piatră; pisania sculptată amintea că, în acel loc, Ţarul Duşan[34] a înălţat

34 Domnitor al Serbiei medievale (între anii 1331-1355).

o mănăstire închinată Sfântului Arhanghel Gavriil. Ştiam că Turcii o dărâmaseră din temelii.
Potrivit planului construcţiei, realizat de Ceceniev, trebuia să ridicăm o biserică cu trei altare; din prima incintă s'ar fi intrat în biserica principală, printre şapte stâlpi din piatră cioplită şi prin opt uşi.
Livada în care urma să construim mănăstirea îi aparţinuse cândva unuia pe nume Alia Albanezul. După Primul Război Mondial, acesta luase calea haiduciei, iar livada fusese confiscată de stat. Alia era spaima tuturor satelor din jur. Lua cu japca oile sătenilor şi le ducea în Albania. Se ştia că omorâse peste cincizeci de oameni; unui subofiţer de grăniceri îi tăiase capul şi îl dusese peste graniţă, în Albania.
Când Alia a auzit că pe terenul său se construieşte o biserică Ortodoxă, a turbat de furie. Iar când a aflat că eu sânt stareţul care conduce lucrările, s'a jurat în faţa oamenilor că mă va prinde şi mă va omorî în chinuri groaznice şi le-a cerut să-mi dea de ştire.
Jandarmii din localitate au primit ordin să ne păzească, pe mine şi pe muncitori, până la încheierea lucrărilor. Dar era limpede că ei nu vor fi de mare folos în faţa unui haiduc pe măsura lui Alia; pentru a-l înfrunta era nevoie de oameni asemenea lui sau chiar mai buni ca el.
Biserica trebuia însă construită. Vlădica Nicolae mi-a poruncit mie să o ridic tocmai pentru că ştia că doar eu pot să-l înfrunt pe Albanez.
Muncitori am găsit la Lukovo şi în împrejurimi şi am început îndată lucrările. Încă de la început, printre noi a stat un jandarm, care se plimba prin şantier cu puşca pe umăr; dar, după cum spuneam, nu ne era de folos, îl ţineam degeaba pe mâncare şi pe băutură.
Alia mă ameninţa tot timpul. Printr-unul dintre muncitori, rudă de-a lui, îmi trimitea de ştire că o să mă ucidă dacă continui lucrări-

le. Spunea că o să îmi taie capul şi o să-l pună în vârful unui par sau c-o să mă spânzure de un copac.
La vreo cincizeci de metri de şantier se întindea o pădure deasă; de la aşa distanţă, chiar şi un trăgător mai slab ar fi putut să nimerească un om cât ai clipi, darămite un haiduc. Eram într-o mare primejdie. Pe de o parte episcopul mă obliga să continui, iar pe de altă parte Alia ameninţa că mă omoară, ca să nu mai spun că eu de fapt îmi doream să las deoparte lumea şi oamenii şi să mă întorc pe insulă, în singurătate.
Încercam să găsesc o ieşire, dar nu reuşeam. Atunci am hotărât să vorbesc cu episcopul, aşa că am pornit spre Ohrid.
„Preasfinţite, nu trebuia să mă trimiţi să construiesc o mănăstire în locul acela. O să mă omoare Albanezul! Ar trebui să iei măsuri, altfel o să se întâmple o mare nenorocire!"
Vlădica ştia de ce am venit. Cât i-am povestit despre necazurile mele, m'a privit cu asprime. S'a supărat pe mine văzându-mă atât de şovăielnic.
„Cine e mai tare, Kalist? Dumnezeu sau Alia?"
„Dumnezeu, preasfinţite."
„Unde e Dumnezeul tău, Kalist? Câtă îţi este credinţa? Piei din ochii mei!"
M'am întors pe şantier nesigur şi speriat. Pe drum mi-a trecut prin minte să fac rost de un pistol şi să-l omor pe Alia, ca să-mi pot continua liniştit lucrările. L-aş fi putut omorî în pădure, fără ca nimeni să afle vreodată. Dar îndată m'am căit şi L-am rugat pe Dumnezeu să mă ierte; ştiam că nu sânt eu acela care să îl judece pe Alia şi că nu am dreptul să îi iau viaţa pe care nu eu i-am dăruit-o. Aşa că m'am rugat să găsesc o altă cale ca să scap de Alia, care să nu-mi întineze nici inima, nici conştiinţa.
La şantier am ajuns noaptea; am intrat în baracă, le-am dat indicaţii

meşterilor cum şi ce să lucreze a doua zi, apoi m'am dus în curte şi m'am ascuns printre pietre şi saci cu materiale de construcţie.

Mi-am înjghebat o ascunzătoare foarte bună, de nici meşterii nu au observat-o. Asta era bine, căci Alia ar fi putut ca noaptea să prindă vreun muncitor şi să-l silească să spună unde mă aflu. Acolo înnoptam, iar dis-de-dimineaţă mă retrăgeam în pădure, unde rămâneam până la asfinţit. Aşa îmi treceau zilele, în teamă şi în lungi rugăciuni către Dumnezeu ca să mă scoată din năpastă.

Alia trimitea în continuare ameninţări, şi în faţa oamenilor s'a jurat iarăşi că mă va omorî ca pe un câine. Simţeam tot timpul prezenţa lui în pădure, ştiam că mă urmăreşte, chiar dacă de arătat nu se arăta. N-am putut să mă plimb prea mult printre tufe, să mă furişez printre pietre ca o cârtiţă şi să nu fac nimic; am înţeles că amânarea nu are nici un rost şi că nu mă voi putea ascunde la nesfârşit. Haiducul n-avea de gând să renunţe, de aceea ştiam că odată şi-odată tot ne vom întâlni. Nu aveam de ales. Am hotărât să merg eu să-l caut.

Într-o zi, în zori, am intrat adânc în pădure şi i-am luat urma; l-am surprins ascunzându-se după copăcei şi tufişuri. M'am folosit de toată cunoaşterea şi de priceperea mea ca să nu fac vreo greşeală şi să mă deconspir; haiducul era îndrăzneţ şi viclean. Nu era de glumit: în faţa mea se afla un bărbat înarmat, care îşi pusese în minte să mă omoare.

Abia în jurul prânzului am dat de el. Stătea întins sub copaci, la răcoare, şi ţinea sub observaţie şantierul, care de aici se vedea clar ca-n palmă. Puşca îi era sprijinită de piatra de la căpătâi; era pregătit ca în orice clipă să o ducă la ochi şi să ţintească.

M'am apropiat de el la vreo cincizeci de metri; l-am privit din spatele ascunzătorii şi am cugetat. Era înalt, îmbrăcat în straie Albaneze, cu fes pe cap, cu căutătura rea. Mă uitam la el cum aşteaptă, răbdător, să-i cad în plasă.

Gândul mea fusese să mă întâlnesc cu el în pădure între patru ochi şi acolo să-l conving să stăm de vorbă ca oamenii. Speram că voi putea să-l înduplec şi să-l determin să renunţe la ideea de a-mi lua viaţa, dacă îi voi spune că nu construiesc mănăstirea după voia mea, ci la poruncă.
Dar am renunţat repede la acest gând; era limpede că vorbele nu vor avea nici o valoare în ochii lui; numai forţa ar fi reuşit să-l supună.
Pe când mă gândeam la toate acestea, el s'a întors, şi-a pus puşca la piept, şi-a tras fesul peste ochi şi şi-a aşternut să doarmă. În pădure domnea liniştea. Eram atât de aproape de el, încât îi auzeam răsuflarea.
Aş fi putut ca într-o clipită să mă strecor lângă el, să îi iau puşca şi să-l omor; aş fi putut să-i zdrobesc capul cu o piatră; aş fi putut să merg până la jandarmerie şi să anunţ să-l încercuiască şi să-l omoare ca pe o năpârcă. Dar nu am făcut nimic din toate acestea. Ceva îmi spunea să plec şi să-l las să doarmă în pace. Dumnezeul meu, Domnul Iisus Hristos, care este iubire şi pe care l-am simţit în inimă, mi-a dat minte să înţeleg că este păcat să ucizi un om şi că judecata şi mântuirea trebuie lăsate în seama Celui ce ne-a dat viaţa.
Când m'am încredinţat că nu aş obţine nimic dacă aş vorbi faţă către faţă cu el, m'am retras adânc în pădure şi până la venirea întunericului am tot cugetat ce să fac pe mai departe. Pe seară m'am dus la şantier, l-am chemat pe cel care era neam cu Alia şi i-am spus: „Am fost azi în pădure şi l-am văzut pe Alia în timp ce dormea. În seara asta vezi cum faci să dai de el şi spune că i-am cruţat viaţa şi că îi propun ca de azi înainte să mă lase în pace. Dacă nu vrea, spune-i că va trebui sau să-l ucid, sau să îl dau pe mâna jandarmilor! Lămureşte-i că nu mă aflu aici din voinţa mea, ci pentru că mi s'a poruncit să construiesc o mănăstire, iar eu voi împlini porunca, fie

că îi place sau nu!” Apoi i-am descris locul unde îl găsisem pe Alia şi cât de uşor l-aş fi putut ucide.

„Bine, părinte. O să-l găsesc şi o să-i spun. Dar te rog din inimă, nu povesti nimănui că l-ai văzut pe aici, altfel se va afla că Alia a tras la mine, căci sântem cumnaţi. S'ar putea să am probleme cu autorităţile.” „Dacă voiam, le spuneam până acum jandarmilor,” i-am răspuns.

În noaptea aceea am dormit în baracă, laolaltă cu muncitorii; nu mai voiam să mă ascund. Ştiam că Alia deja aflase ceea ce aveam să-i transmit. Nădăjduiam că va face ceva, şi asta cât de repede; eram încredinţat că îmi va întoarce favoarea. În dimineaţa următoare, m'am plimbat liniştit printre muncitori, dându-le instrucţiuni pentru ziua de lucru şi împărţindu-le sarcini. Aceştia se mirau că nu mă mai ascund; nu ştiau ce s'a întâmplat, iar eu nu ţineam să le dau explicaţii.

În jurul amiezii au sosit câţiva Albanezi, călare pe cai. Aduceau cu ei un măgar încărcat cu daruri pentru mănăstire. M'au rugat pe mine, ca faţă preoţească şi ca stareţ, să merg cu ei până într-un sat din apropiere şi să citesc o rugăciune pentru sănătatea unei fete grav bolnave, ţintuite la pat. Păreau speriaţi şi copleşiţi de tristeţe. Dar o presimţire îmi spunea că de fapt nu aveau nevoie de rugăciunea mea.

Totuşi am primit să merg cu ei şi am început să mă pregătesc de drum, chiar dacă muncitorii încercau să mă convingă să nu mă duc, avertizându-mă că undeva pe drum mă poate aştepta Alia pentru a mă ucide. Nu i-am ascultat; se uitau la mine cu mirare, nu prea mă înţelegeau. Am mers călare cam o oră, până în satul Djepişte. Pe drum am fost tăcut şi temător, cu gândul la Alia, dar m'am grăbit să ajung cât mai repede ca să închei o dată pentru totdeauna socotelile cu el.

Îndată ce am ajuns în curte, am descălecat, am intrat în casă, binecuvântându-i pe cei de faţă, după care am întrebat:
„Unde este fata?"
Cei de faţă au zâmbit şi au zis că nu e nici o fată bolnavă, dar că Alia doreşte să mă vadă şi să-mi vorbească. Acesta s'a arătat în uşă. Ţinea în mână o flintă, la brâu avea un pistol, un hanger şi trei grenade. M'a privit drept în ochi şi mi-a zâmbit.
„Te-ai speriat, popo?"
„Şi da, şi nu... Am întâlnit oameni şi mai buni, şi mai răi decât tine," i-am răspuns.
„Nu te teme, nu sânt neom." „M'am dat în mâinile tale. Vreau să vorbim ca oamenii. Acum să te văd ce fel de suflet eşti!"
Îngăduitor, mi-a făgăduit că n-o să mi se întâmple nimic rău, deoarece i-am cruţat viaţa, aşa că era hotărât să mi-o cruţe şi el pe a mea. După aceea am vorbit pe îndelete, vreo două ore, am povestit despre pădurea în care l-am văzut, despre construcţia bisericii, despre participarea la război. I-am vorbit despre actele mele de vitejie, am exagerat victoriile pentru a-i câştiga respectul; pricepusem că el judecă omul după îndrăzneală. Am încercat să-l îndepărtez de viaţa pe care o ducea, care aduce moartea sufletului şi a trupului, vorbindu-i cu cuvinte alese despre Dumnezeu, despre omenie, despre frumuseţe. Dar cuvintele mele se izbeau de el ca de o stâncă. Ochii nu i-au strălucit, în el nu a tresărit înţelegerea când i-am vorbit despre iubire şi adevăr. Conştiinţa lui era încă încărcată de răul făcut; ca şi cum aspiraţiile lui erau să facă un rău şi mai mare, care să-l conducă la moarte, eliberându-se astfel de viaţa lui sălbatică.
Singurul lucru omenesc pe care l-am văzut la el a fost respectarea cuvântului dat, *besa*, în spiritul tradiţiei Albaneze. Nimic, dar nimic altceva, în afară de mândrie nemăsurată, beznă sufletească şi duh rău, nu am întâlnit la acest om.

Dar eu nu m'am dat bătut şi am continuat să pătrund cu vorbele până în adâncul sufletului lui. I-am învăluit, cu conştiinţa mea, cugetul rătăcit, şi am căutat ca prin cuvinte potrivite să ating conştiinţa lui omenească. El însă se arăta nerăbdător să plece, de parcă s'ar fi temut de jandarmi. După discuţie a făgăduit că de acum încolo nu se va mai atinge de nici de un fir de păr din capul meu. Mi-a întins mâna şi ne-am salutat călduros, ca nişte vechi camarazi de război. S'a oprit la uşă, ca şi cum şi-ar fi amintit de ceva, s'a întors, a scos trei ducaţi din buzunar şi mi i-a întins.
„Ia banii ăştia, popo. Ăsta să fie darul meu pentru zidirea bisericii... Să nu te mai temi de mine şi roagă-te pentru mântuirea sufletului meu." Aşa s'a sfârşit întâlnirea noastră.
Stăpânul casei mi-a transmis rugămintea haiducului de a pleca de acolo abia peste trei ore. Negreşit se temea să nu îl dau pe mâna jandarmilor.
În ziua aceea am respirat uşurat; mă eliberasem de o mare năpastă. Vestea despre „încheierea de socoteli" cu Alia a zburat cu iuţeala fulgerului prin satele şi târgurile de primprejur. Toată lumea se minuna: un călugăr a reuşit să-l îmblânzească prin vorbele lui pe marele bandit Alia, care omorâse atâţia oameni. Ba chiar l-a făcut să dea şi bani pentru biserică! După întâmplarea asta, unii mi se închinau de parcă aş fi fost sfânt.
La scurt timp după aceea, am aflat că haiducul a murit în satul Volino, lângă Ohrid, împuşcat de jandarmi. M'am rugat la Dumnezeu pentru mântuirea sufletului său.

Ridicarea mănăstirii a durat aproape patru ani. Biserica avea două curţi şi trei altare, o construcţie mare şi bine clădită. Fundaţia era de doi metri adâncime, iar zidurile aveau un metru şi jumătate grosime.

Era înaltă de douăzeci şi nouă de metri, lungă de treizeci şi doi şi lată de optsprezece metri. Dar nu i-a fost sortit să dureze peste veacuri. În al Doilea Război Mondial, trei sute de Albanezi din Trebişte şi din împrejurimi s'au ascuns în biserică pentru a se feri de bombardamente. O bombă a căzut tocmai peste ei, şi toţi au pierit... Mai târziu am trecut pe acolo să văd cum mai arată prima mea construcţie. Biserica avea doar acoperişul prăbuşit, zidurile rămăseseră întregi. Încă se mai vedeau urmele exploziei... După război, bisericii i-a fost adăugat un acoperiş de lemn.

Când Biserica Macedoniei s'a separat de Biserica Serbiei,[35] cineva a pus dinamită la fundaţia acelui lăcaş şi l-a distrus, voind probabil ca astfel să şteargă orice urmă de Sârb pe acele meleaguri.

Odată terminată biserica, pe când mai rămăsese doar să înalţ crucea, a venit Vlădica Nicolae împreună cu inginerul Ceceniev. Au privit construcţia, au discutat cu noi, au verificat situaţia financiară şi s'au pregătit de recepţie. Atunci Ceceniev i-a spus episcopului: „De-acum poţi să-i încredinţezi lui Kalist orice construcţie. A trecut examenul practic cu nota maximă!"

Vlădica mi-a poruncit să-mi strâng lucrurile şi să plec cu el la Ohrid. L-a numit stareţ al mănăstirii construite de mine pe călugărul Tadia, care mi-a luat locul. M'am pregătit de plecare şi am pornit, fără să-l întreb unde mai este nevoie de mine; eram sub ascultare şi trebuia să-l urmez fără crâcnire. Am călătorit cu automobilul. Episcopul era foarte cu luare aminte şi binvoitor cu mine, ca niciodată până atunci, şi asta m'a mirat destul de mult, căci ştiam că nu-i eram mereu pe plac. Îmi cunoştea calităţile şi mă respecta, poate mă şi iubea puţin, dar nu se purta mereu faţă de mine cu îngăduinţă şi cu căldură.

---

35 În anul 1956. Biserica Ortodoxă Macedoneană nu a fost şi nu este recunoscută canonic ca autocefală de către Biserica Ortodoxă Sârbă şi nici de celelalte Biserici Ortodoxe.

Chiar el avea să-mi dezvăluie pricina schimbării atitudinii sale. A avut şi el o vedenie, în care i s'a dezvăluit apropiata instaurare a comunismului în Iugoslavia şi moartea sa în exil. Întocmai aşa cum îi povestisem şi eu în urmă cu mai bine de şase ani. Asta îl făcuse să îşi schimbe părerea despre mine şi nu mă mai socotească fanatic. Mă lăuda pentru construcţia bisericii şi pentru faptul că o ridicasem mai devreme decât fusese hotărât, şi asta în ciuda ameninţărilor lui Alia şi a greutăţilor materiale. A amintit că ştie şi că monahii şi meşterii cu care am trăit şi am lucrat patru ani de zile m'au socotit vrednic, dar unii dintre ei s'au plâns că sânt aspru şi că i-am forţat să lucreze prea mult.

„Nu suport lenea, nemunca, lăcomia şi neorânduiala, preasfinţite," i-am spus.

Îndată ce am ajuns la Sfântul Naum, am intrat în biserică împreună cu ceilalţi preoţi ca să ne rugăm lui Dumnezeu. Pe atunci, stareţul mănăstirii era Stevan Djordjevici.

După slujbă am aflat că a fost spartă vistieria mănăstirii şi că hoţii furaseră o sumă importantă. Însuşi episcopul îmi povestise întâmplarea, mărturisindu-mi că de aceea m'a adus înapoi, ca să recuperez paguba şi să am grijă de ceea ce a mai rămas. „Fă cum ştii tu că e mai bine, dar adu înapoi banii cât mai repede, pune-i în rânduială pe călugări şi pe preoţi, pentru că au ajuns foarte nepăsători şi delăsători. Te vei bucura de sprijinul meu în toate!"

M'am minunat şi l-am întrebat: „Cum de a putut hoţul, în faţa atâtor oameni, să fure banii şi să plece, fără să-l observe nimeni?"

Eram chiar lângă episcop; m'a luat de umeri, a privit spre călugării care erau de faţă şi i-a întrebat: „Îl cunoaşteţi pe omul acesta?" „Îl ştim, preasfinţite, cum să nu-l ştim, doar s'a plămădit aici, printre noi!"

„Ştiţi de ce l-am adus iarăşi aici?"

„Nu ştim, vlădico...” „L-am adus ca să vă înveţe cum trebuie să munciţi şi să vă rugaţi şi cum se păzeşte averea mănăstirii!”
Dintr-o dată s’a aşternut liniştea. Nu ştiau ce să mai spună, tăceau şi se fereau să mă privească. Nici mie nu-mi era uşor; îmi plecasem privirile. Dar vlădica a adăugat:
„Părintele Djordjevici rămâne pe maideparte stareţul vostru, iar pe Kalist îl numesc să fie peste el.”
Oamenii au început să murmure. Se vedea că nu le este pe plac hotărârea episcopului, căci ştiau de asprimea şi rânduiala la care îi sileam. Nu îmi plăcea să stau lângă episcop, în faţa unor oameni ruşinaţi şi tulburaţi. Pentru a rupe tăcerea grea, i-am cerut îndată stareţului Djordjevic să-mi arate vistieria. Cum am pornit noi doi, ne-au urmat şi ceilalţi. Mi-a deschis casa şi am văzut că mai erau destule bancnote. Am cerut să mi se aducă o andrea lungă. Am înşirat pe andrea bancnotele şi le-am agăţat de tocul uşii. Am lăsat casa larg deschisă, iar cheile i le-am încredinţat părintelui Djordjevic. Toţi au fost nedumeriţi, unii chiar s’au crucit de mirare. „Vă aduc la cunoştinţă vouă şi hoţilor: de acum Kalist păzeşte banii mănăstirii! Nu mai avem nevoie de casă.”
Am rămas în fruntea Mănăstirii Sfântului Naum patru luni. Hoţii au fost prinşi şi toţi banii au fost daţi înapoi. Un lucru nu-mi plăcea însă, şi anume că oamenii se temeau de mine. Ştiau că sânt protejatul lui Nicolae, că sânt şcolit, inginer, că am fost decorat în luptă, că am petrecut patru ani în pustie, doi la schit şi că am darul înaintevederii. Auziseră şi de chipul în care „încheiasem socotelile” cu haiducul Alia şi cu monahul Simeon, zis şi Dracu’ Împieliţat. Între timp, poveştile despre mine mai fuseseră umflate, aşa că de-acum erau departe de adevăr şi de realitate. Mai ales deformaseră cu totul asprimea mea, dar şi meritele, aşa că se cam fereau de mine.
Eu însă m’am supărat văzând că ei iau prea uşor viaţa de monah.

Nu se abăteau de la rânduielile mănăstirii, dar asta nu era de ajuns. Mă gândeam aşa: dacă s'au rupt de lume şi au venit aici ca să îşi caute mântuirea, dacă vor să vadă încă din viaţa asta pământească împărăţia cerurilor, de ce sânt atât de şovăielnici şi de delăsători pe acest drum? Unde este rugăciunea neîncetată şi faptele pe potrivă? De ce pierd vremea?

I-am chemat la rugăciune ca să se înduhovnicească; le-am cerut ascultare fără crâcnire, pentru a scăpa de mândrie. Doar în acestea am fost aspru. Am fost mult timp ostaş şi un iscusit sihastru, aşa că ştiam cât sânt de folositoare rânduiala şi disciplina pentru câştigarea traiului şi a bunurilor materiale şi duhovniceşti. Poate că am pus de la mine; nu sântem toţi făcuţi la fel şi nu toţi avem aceeaşi putere. Dar am făcut după ştiinţa şi cercarea mea. Nu aş fi fost cinstit dacă aş fi făcut altfel.

Cât timp am fost la mănăstire şi am făcut treburile zilnice, îngrijindu-mă şi de ceilalţi, am simţit în mine bucuria harului primit după terminarea bisericii din Trebişki Hanovi. Totuşi, nimic nu se asemuia cu acea frumuseţe pe care am simţit-o în pustie, în fiecare zi. De aceea m'a cuprins dorinţa de a mă duce din nou pe insulă. L-am rugat pe episcop să mă elibereze de îndatorirea de stareţ şi să mă lase să plec, dar el nici n-a vrut să audă. Atunci am hotărât să-l înfrunt. Cu prima ocazie, i-am spus:

„Preasfinţite, dacă nu îmi dai binecuvântarea să plec în sihăstrie, să ştii că nu mai vreau să conduc şi să mă ocup de această mănăstire. Şi cu asta, basta!"

Am discutat mult pe această temă. Până la urmă m'a scos din ascultarea de stareţ. Şi nu era un om moale, ci dimpotrivă! A încheiat discuţia spunându-mi că la sihăstrie să nu mă mai gândesc, căci niciodată nu mă va mai lăsa să plec în pustie, ci doar să zidesc sau să refac mănăstiri.

Mi-a poruncit să mă gândesc şi să mă hotărăsc repede unde vreau să mă trimită stareţ: la Sfânta Născătoare de Dumnezeu de la Kicevo, al cărei egumen fusese condamnat la patru ani închisoare din pricina datoriilor, făcute pentru că îi plăceau femeile, sau la mănăstirea Prespa, unde la fel se înregistrau datorii.
Trebuia să mă supun poruncii episcopului. Izbutisem să mă eliberez de stăreţia de la Mănăstirea Sfântul Naum; dar de la această nouă ascultare nu puteam să mă mai dau în lături.
După ce am cugetat îndelung, m'am hotărât să merg la mănăstirea Prespa. Îndată am fost numit stareţ al mănăstirilor: Preasfânta Născătoare de Dumnezeu, Sfânta Paraschiva de la Braicino[36] şi Sfânta Născătoare de Dumnezeu de lângă graniţa cu Grecia. Tot în ascultarea mea intrau şi şase mănăstiri mai mici, metocuri din părţile Prespei. Aveam aşadar în administrare nouă mănăstiri: trei mai mari şi şase metocuri.
Averea mănăstirilor, compusă din două sute şaptezeci de parcele de teren, cu douăzeci şi şapte de vii, treizeci de hectare de livezi, şase sute de hectare de pădure de fag, era în administrarea mea. Monahii şi fraţii erau cam treizeci, fără a socoti şi argaţii.
Îndată ce am ajuns, Egumenul Vucetici mi-a predat inventarul, după care a fost mutat. Nu l-am dat pe mâna justiţiei pentru lipsurile din casierie. M'am îngrijit să aduc în bună rânduială mănăstirile ce mi-au fost date în grijă. Am făcut tot ce am putut şi m'am rugat să primesc înţelepciunea de a face totul cât mai bine pe aşa o moşie întinsă. În trei luni am scăpat de datorii; am vândut, printre altele, şi cincizeci de buşteni de stejar unor meseriaşi din Bitola şi Resen,[37] care făureau butoaie. Au mai rămas chiar şi bani în plus, aşa că am

36 Localitate din Sud-Vestul Republicii Macedonia.
37 Localităţi din Sud-Vestul Republicii Macedonia. Bitola (Bitolia în pronunţia Sârbă, adoptată şi la noi), important centru administrativ în trecut, este locuit de o importantă comunitate de Aromâni.

mai făcut unele reparaţii sau investiţii, înmulţind numărul vitelor. La început am găsit doar trei porci şi cincisprezece oi. Am mai cumpărat treizeci de scroafe şi cinci vieri, astfel că într-un an şi jumătate se făcuseră deja cincizeci. De la oierii din împrejurimi am primit în dar cincizeci de mieluşele, pe lângă care am mai cumpărat eu încă cincizeci. Am făcut rost de cinci vaci şi de patru cai buni, bănăţeni.

Lucram zi şi noapte; făceam cărămizi, coceam var şi le vindeam. Făceam planuri pentru ridicarea unei şcoli, a unui spital, pentru construirea de case şi drumuri. În acea vreme nu erau mulţi ingineri, aşa că aveam treabă din belşug. Toate câştigurile le-am folosit la refacerea mănăstirilor.

Vechea stăreţie am dărâmat-o şi am tocmit meşteri ca să ridice una nouă. În două luni era gata. Avea o lungime de patruzeci şi patru de metri, în formă de litera T. În satul Prepor, la metocul Sfântul Savva cel Sfinţit, am construit un grajd lung de treizeci de metri şi lat de opt; era de mare trebuinţă, căci creştea numărul vitelor mănăstirii.

Mănăstirea Sfânta Parascheva din Braicino era bine înzestrată, acolo aflându-se şi Seminarul Theologic de la Bitola. Dar biserica nu era bine clădită, materialele nu erau rezistente. Aici am stat puţină vreme, după care am mers la metocul Sfântul Savva cel Sfinţit. Şi acolo am ridicat repede arhondaricul, cu două etaje, din material solid. Ieromonahul Lukian era un bun iconom; a arat pământul din jurul bisericii de unul singur şi tot el a sădit peste o mie de butaşi de viţă, punând pe picioare o vie care mai dăinuie şi astăzi.

Apoi a venit la rând pentru restaurare biserica cu hramul Sfântul Apostol Petru, de pe insula de pe lacul Prespa. Mă gândeam de mult la ea şi abia aşteptam să încep să o reconstruiesc. Încă de pe când am fost în sihăstrie pe insulă îmi doream să mi se dea prilejul să o refac cu mâna mea. Dumnezeiasca pronie mi-a împlinit voinţa.

De fapt, aceasta a fost una din pricinile pentru care am primit noua însărcinare.
În acel an, 1938, autorităţile bisericeşti din Bitola au adus cei mai buni meşteri din Serbia şi mi i-au trimis ca să lucrez cu ei la refacerea mănăstirilor. Pe atunci ştiam că în curând va izbucni un nou război, aşa cum ştiam că se vor întâmpla şi alte lucruri. Având în vedere înrâurirea forţelor probulgare din Macedonia, construcţiile erau făcute mai mult în taină, din pricina primejdiei de a fi dărâmate dacă se afla că Sârbii sânt cei care le-au renovat.
Pe insulă eram nevoiţi să construim pe timp de iarnă, pentru că vara nu se putea, din cauza şerpilor. Am pus multă dăruire în refacerea acestei biserici. Cei doi vulturi albi, aflaţi de o parte şi de alta a uşilor, feriţi de iederă, i-am lăsat aşa cum erau.
Lângă biserică am înălţat o căsuţă cu etaj, cu două încăperi. M'am gândit la viitorii pustnici, să aibă unde pune capul jos, nu să stea ca mine, cocoţat într-un copac.
Coliba mea era tot acolo. M'am urcat şi, de câteva ori, m'am şi rugat. Pescuiam crapi, mă uitam la cerul atât de familiar, ascultam ciripitul păsărilor. Le-am arătat meşterilor adăpostul meu, iar ei s'au mirat şi nu le venea a crede că am trăit acolo doi ani de zile. Eram bucuros ca un copil, dar eram şi trist; simţeam că nu mă voi mai întoarce niciodată aici.
La sfârşitul lucrărilor, le-am plătit meşterilor şi ei s'au întors în Serbia.

Nu eram un iconom chiar atât de aspru, şi nu le-am cerut monahilor să-mi ceară sfatul pentru orice lucru. Trebuia doar ca aceştia să cinstească rânduielile mănăstireşti, iar pe primul loc era rugăciunea. L-am învăţat pe fiecare ce anume are de făcut şi i-am lăsat să lucreze

după voia şi puterile lor. M'am străduit ca între ei, în toate împrejurările, să domnească iubirea frăţească. Şi zic că am reuşit destul de mult. Numai într-un singur caz m'am cam întrecut.
Pe atunci lipseam mai mult din mănăstire. Când veneam, le atrăgeam atenţia monahilor să aibă grijă ce şi cum muncesc cât timp nu sânt cu ei. Am crezut că pot să mă bazez pe toţi, erau cu adevărat buni şi vrednici. O dată, când m'am întors, am am băgat de seamă că sânt veseli şi că abia aşteaptă să-mi dea o veste bună. Aşa am aflat că, în absenţa mea, au ieşit în lume şi au cerşit bani pentru mănăstire în numele lui Hristos. Cineva îi învăţase asta înainte să le fiu eu stareţ.
„Cine v'a dat voie să cerşiţi? Nu ştiţi că avem de toate?", am strigat la ei, supărat.
„Părinte Kalist, cu banii aceia am cumpărat un cal minunat!", a spus unul dintre ei, crezând că astfel mă va îmbuna, căci ştia că îmi plac caii.
„Aţi cumpărat un cal? Asta voiaţi să mă anunţaţi? Dar ştiţi că avem destui cai şi altul nu ne mai trebuia!" Îmi ieşisem din fire de supărare.
Am apucat un par şi l-am lovit pe acel călugăr. Spre nenorocul meu şi al lui, în par era înfipt un cui care l-a rănit, umplându-l de sânge. Toţi au luat-o la fugă. Mult timp după aceea, nimeni nu a mai îndrăznit să îmi iasă în cale. Iar cel pe care l-am lovit a plecat din mănăstire şi nu mai ştiu ce s'a mai întâmplat cu el. Poate că, din vina mea, a părăsit pentru totdeauna mănăstirea şi haina de monah. Dar m'am supărat pentru că au pornit la cerşit fără să fie nevoie de aşa ceva. Nu este de ruşine să cerşeşti atunci când cu adevărat nu ai de nici unele, sau când nu poţi câştiga bani, dar să cerşeşti atunci când ai de toate e ca şi cum ai fura! De acel monah îmi pare rău până astăzi, dar aşa a fost să fie.

Ca egumen al mănăstirilor din părţile Prespei am dus-o destul de bine. Aveam mâncare destulă, erau şi destule chilii şi camere de primit oaspeţii, banii nu ne lipseau... Purtam o rasă de mătase, călăream cai din cei mai buni, mă vizitau oameni de vază.

Aceia au fost cei mai buni ani ai vieţii mele. Femeile erau stol în jurul meu. Nădăjduiau că vor reuşi să mă cucerească şi să mă facă să cheltuiesc cu ele din avuţia mănăstirii, aşa cum se întâmplase cu stareţul de dinaintea mea. Încă înainte de a ajunge acolo ca stareţ aflaseră totul despre mine. Ştiau cu de-amănuntul toată viaţa mea. La început au fost mai reţinute, dar când au văzut cât de repede pun la punct mănăstirea şi că prin mâinile mele trec multe bogăţii, şi-au pierdut răbdarea şi au încercat să se apropie de mine pe faţă. Veneau mai des la biserică, mă aşteptau, voiau să le spovedesc, să le împărtăşesc.

Nu le-am respins cu grosolănie. Le-am lăsat o oarecare nădejde. Ştiam bine ce pot să facă femeile când nu li se îndeplineşte dorinţa: să renunţe la Biserică, ba chiar şi la Dumnezeu, iar despre mine să răspândească poveşti îngrozitoare. Şi nu m'ar fi lăsat în pace până nu m'ar fi terminat cu totul. Le spuneam în glumă: „Va fi ceva între noi, negreşit că va fi! Mai aşteaptă încă puţin, până ce te faci mai frumoasă..."

În clipa în care am intrat în mănăstire şi am devenit călugăr, m'am lepădat pentru totdeauna şi de bani, şi de femei. În această hotărâre am rămas neclintit şi neabătut. Culmea este că aş fi putut să am din plin şi una, şi alta. Femeile mi se ofereau, iar banii veneau de peste tot şi mai pe scurt, curgeau în buzunare. Dar în nici un moment nu am m'am lăsat pradă lor şi am gândit că atât femeile, cât şi banii sânt doar deşertăciune.

Aveam în spate multe urcuşuri duhovniceşti şi vedenii, multe recunoaşteri, eram lăudat din toate părţile. În continuare mă rugam mult, mă înfrânam de la hrana îmbelşugată şi de la băutură, aşa că aveam şi putere, şi siguranţă, iar pentru oameni şi pentru Dumnezeu aveam o mare iubire şi o mare libertate. Credeam că pot să fac orice doresc şi să primesc tot ceea ce îmi trebuie. Cu astfel de gânduri am început să cad în propria-mi admiraţie, ca şi cum starea mea sufletească şi faptele mele de atunci ar fi fost doar rezultatul voinţei şi al inteligenţei mele.

În acel an, Nicolae Velimirovici a trecut din Eparhia Ohridei în cea a Jicei, ca arhiereu eparhial. Cum a fost înscăunat, cum m'a chemat şi mi-a spus:

„Hai în Jicea, Kalist. Şi aşa nu poţi trăi fără mine!"

La auzul acestor cuvinte, am izbucnit:

„Vom vedea, preasfinţite, dacă pot trăi sau nu fără tine! Uite că nu vin!"

„Eu îţi zic cu frumosul să împachetezi şi să vii cu mine. Aminteşte-ţi că deja o dată nu m'ai ascultat, când n-ai vrut să rămâi stareţ la Sfântul Naum. Dacă acum nu vii, o să fie a doua oară când te încăpăţânezi să-ţi asculţi episcopul. Gândeşte-te puţin, şi hotărârea o iei mai târziu."

„N-o să mă răzgândesc, răspunsul va fi acelaşi: nu merg cu tine! Pot să trăiesc şi fără tine... Uite, asta e hotărârea pe care am luat-o!"

Nicolae a plecat la Jicea şi a luat cu el mai mulţi călugări şi monahii. Cel care i-a urmat lui a fost Episcopul Platon Iovanovici. Nicolae şi Platon nu erau în relaţii foarte bune, aşa că noul episcop nu-i privea cu ochi buni pe foştii ucenici şi apropiaţi ai lui Nicolae.

Îndată după plecarea episcopului, Platon mi-a cerut să-i arăt toate registrele şi chitanţele din ultimii patru ani, adică din ziua în care am fost numit egumen al mănăstirilor din părţile Prespei. Registrele

şi chitanţele erau în bună ordine, dar le-a privit îndelung şi cu mare băgare de seamă. A găsit în neregulă faptul că nu am plătit nişte impozite către stat. Îndată m'a chemat şi m'a ameninţat că mă va da pe mâna justiţiei, deoarece nu mi-am îndeplinit obligaţiile legale.

Ştiam eu cât îi păsa lui de vistieria statului! Dar nu i-am spus nimic, l-am rugat doar să îmi dea chitanţele şi registrele, să le pun la punct, după care să i le aduc din nou.

A încuviinţat, aşa că am luat hârtiile din biroul lui şi le-am lăsat în mijlocul curţii mitropoliei. Am intrat într-o prăvălie şi am cumpărat gaz. L-am turnat peste registre şi le-am dat foc.

Flăcările s'au ridicat sus la cer; stăteam lângă foc şi, cu un băţ lung, împingeam şi întorceam hârtiile ca să ardă cât mai bine. I-am strigat Episcopului Platon:

„Ieşi, preasfinţite, la fereastră, să vezi cum aranjează Kalist chitanţele!"

S'a uitat pe fereastră spre curte, spre mine şi spre foc, s'a crucit, a închis fereastra şi a dispărut. Când din registre a rămas doar cenuşa, am urcat înapoi la biroul său şi am bătut la uşă. Fără să aştept îngăduinţa, am intrat în cameră şi i-am spus:

„Acum, vlădică, ţi-am predat socotelile. Poftim, dă-mă pe mâna justiţiei să răspund pentru ele!"

S'a uitat la mine înfuriat şi puţin speriat, mormăind:

„Eşti primejdios, Kalist! Să te ţii departe de mine!"

După care a adăugat:

„Părinte, te rog, stai jos ca să vorbin în pace."

Acum mă îndemna să iau conducerea a peste opt mari mănăstiri din eparhia Ohridei. Mi-a făgăduit că, dacă primesc, îmi va da voie să am un cal numai al meu, să dau pământurile mănăstirilor în arendă şi să nu dau nimănui socoteală afară de el. La sfârşit mi-a spus:

„S'a ajuns la vorbe urâte între mine şi Episcopul Nicolae. El a plecat şi a luat cu sine mulţi călugări şi călugăriţe. Tu eşti unul dintre puţinii care au rămas. Nu o să îţi iau în nume de rău faptul că ai dat foc registrelor şi nu mă supăr pe tine. Ştiu, Egumene Kalist, că eşti un om ce la împlineşte pe toate la timp şi cinstit."
Nu m'am simţit satisfăcut de propunerea lui. Am considerat că, la valoarea şi cunoştinţele mele, nu numai că meritam, ci chiar mi se cuvenea mai mult de atât. Acum eram cuprins de o mândrie şi de un orgoliu fără seamăn, mă socoteam un om foarte însemnat, nu mai ascultam de nimeni. Eram nepăsător la hotărârile mai marilor bisericii.
Din Ohrid m'am întors la mănăstirile din Prespa, să reflectez la propunerea noului episcop privind viitorul meu. M'am gândit că Platon nu se poate compara în nici un fel cu Vlădica Nicolae. Nu trăise nici măcar un sfert din viziunile şi din încercările mele, şi totuşi ajunsese episcop!
M'am gândit să las totul baltă şi să plec fără binecuvântare în pustie. Îmi doream să plec, nu atât pentru a mă desăvârşi acolo, cât pentru a mă îndepărta de răutatea oamenilor.
Socoteam că sânt cel mai înduhovnicit călugăr din Balcani, din Europa, ba chiar şi din lume! Cu aceste gânduri am intrat în pepenăria mănăstirii, căutând o lubeniţă mare şi bine coaptă. Îmi amintesc de parcă ar fi fost ieri. Am simţit o adiere uşoară pe când păşeam printre pepeni. Dar adierea a devenit brusc puternică şi am simţit cum mă cuprinde în tot corpul un curent de aer rece. Sufla peste mine ca un crivăţ; am început să tremur. Mi se făcuse părul măciucă, de frig, dar şi de frică. Am simţit o durere mare şi am căzut în deznădejde. Îmi venea să urlu de atâta suferinţă.
Cu ultimele puteri am ridicat mâinile către cer şi am strigat cu glas tare:

„Doamne! Scapă-mă, Doamne! Sânt neputincios!"
Nu am primit nici un răspuns. Inima mea era o stană de piatră. Dintr-o dată am simţit o duhoare de nesuportat. Ca şi cum ceva din apropierea mea s'ar fi descompus. Şi astăzi, când îmi aduc aminte de acea miazmă, simt că îmi mută nasul!
Înfricoşat şi deznădăjduit, am căzut la pământ. Ştiam de ce pătimesc. Mi-am zis: „Kalist, ai fost neascultător şi mândru. De aceea Dumnezeu şi-a întors faţa de la tine!"
Trei luni am zăcut la mănăstirea Lakocerka, pe malul Lacului Ohrid. Am îndurat mari chinuri şi mult m'am rugat la Dumnezeu să îmi ierte mândria, îndărătnicia şi neascultarea. Despre cum mă simţeam mai bine să nu povestesc. Mă căiam; am vărsat râuri de lacrimi. Abia după trei luni am reuşit să mă mai liniştesc. Niciodată nu voi putea să uit acea răceală din inimă, duhoarea, deznădejdea... ceasurile în care Dumnezeu şi-a întors faţa de la mine nu le voi uita cât voi trăi.
Din Mănăstirea Lakocerka am plecat la Ohrid şi am rămas acolo o perioadă mai scurtă de timp. Nu am primit conducerea mănăstirilor din Eparhia Ohrid-Bitolia, nu am vrut să fiu stareţ sub păstorirea Episcopului Platon. La Mănăstirea Sfântul Naum am rămas ca simplu monah. Până la urmă am primit dezlegare canonică să mă mut din Eparhia Ohridei în cea a Jicei. Nu eu am cerut mutarea, totul a fost rânduit de Vlădica Nicolae. Dar îmi părea bine că mă întorceam în Serbia.
Aşa s'a încheiat periplul meu în Macedonia, care a durat nouăsprezece ani, din 1920 şi până în 1939. Aici am trăit cei mai frumoşi ani ai vieţii mele.

Vlădica Nicolae s'a bucurat când m'a văzut. Petrecuserăm mulţi ani împreună, ne respectam şi, aş spune chiar că, în cele din urmă,

deveniserăm prieteni. Acum eram mai smerit. După ce păţisem în bostănărie, nu mai eram atât de plin de sine.
Deja după câteva zile petrecute la Jicea, i-am spus vlădicii că aş vrea să plec în munte. I-am lămurit, cu multă grijă, că eu de mic am fost mândru şi încăpăţânat şi că, aceasta fiind firea mea, nu îmi face bine să trăiesc printre călugări, deoarece încep să mă mândresc. Şi am adăugat că experienţa mea arată limpede că fac parte din acel soi de călugări pe care doar pustia îi mulţumeşte.
Când am terminat ce aveam de spus, am cerut binecuvântare să plec. Dar Nicolae nu s'a lăsat înduplecat; mi-a răspuns să nu nădăjduiesc la singurătate, ci să mă gândesc să plec la o mănăstire căreia să-i fiu stareţ şi pe care să o aleg eu.
Nu mi-a fost uşor că nu am fost înţeles şi că nu am putut să fac după voia mea; dar mi-am amintit de urmările neascultărilor mele din trecut, aşa că am primit cu supunere ceea ce hotăra episcopul.
Prima dată m'am gândit să preiau Mănăstirea Nikolia, din Clisura Ovcear-Kablar. Dar nu-mi prea convenea pentru că se afla pe un teren stâncos şi că acolo trăia şi o rudă de-a mea. Mai aveam şi alte motive.
Până la urmă am ales Mănăstirea Sfânta Rudeniţa din Aleksandrovaţ, parohia Rataiska, care era în ruine de peste 300 de ani. Am găsit totul în paragină: printre zidurile măcinate ale stăreţiei se aciuiaseră câini şi porci. Am înţeles că mă aşteaptă o muncă trudnică. Dar ştiam că trebuie să-mi ridic cât mai repede un acoperiş deasupra capului, iar enoriaşilor să le reconstruiesc biserica.
A doua zi după sosire, îndată după rugăciune, m'am aşezat în faţa ruinelor, cugetând de unde să încep lucrul. Atunci s'a apropiat de mine un bărbat, mi-a dat bineţe şi mi-a spus:
„Îmi trebuie o cămaşă. Îmi dai şi mie una?"
Vorba îi era aspră şi cerea ascultare. M'am uitat la el şi m'am mirat

cum de s'a găsit să-mi ceară tocmai mie o cămaşă, care aveam doar una singură.
„Am doar o cămaşă," i-am spus, „nu pot să ţi-o dau ţie."
„Dar eu am nevoie de ea," insista el.
„Omule, nu pot să-ţi dau singura mea cămaşă."
„Tu o să găseşti mai uşor decât mine alte cămăşi. O să fie mai bine pentru tine dacă mi-o dai."
Mi-am amintit de cuvintele Domnului: „Celui care îţi cere cămaşa, dă-i şi haina de pe tine"... Şi totuşi nu-mi venea să mă-nvoiesc aşa uşor. În faţa mea erau ruinele, mă aştepta o muncă uriaşă. Ştiam că o să dorm pe scânduri, fără alt acoperământ decât hainele de pe mine.
„Ei, uite nu ţi-o dau! Nici dacă ai fi îngerul lui Dumnezeu nu ţi-aş da-o. Acum poţi să pleci. Gata!"
Bărbatul s'a răsucit pe călcâie şi a dat să plece, spunându-mi:
„Bine, Kaliste. Dacă nu mi-o dai de bunăvoie, cu forţa nu pot să ţi-o iau."
Când am auzit cuvintele acestea, m'am cutremurat. Cine era acel om? De unde îmi ştia numele? În acelaşi timp am simţit că se întâmplă ceva neobişnuit cu mine, ca şi cum ceva înăuntrul meu m'ar fi ars. Mă cuprinseseră bucuria şi pacea. Brusc am decis să îi dau cămaşa.
„Hei, omule! Întoarce-te, uite, ţi-o dau," i-am strigat.
Apoi am plecat spre chilii, m'am dezbrăcat şi i-am adus cămaşa. A luat-o şi a plecat îndată, fără alte cuvinte. Când a ieşit pe poartă, am alergat să văd încotro se îndreaptă, dar nu mai era nici urmă de el. Cum de se făcuse nevăzut atât de repede? M'am uitat de-a lungul drumului, în sus şi în jos, pe după copaci, dar nu l-am mai văzut. M'am întors şi m'am aşezat la umbră, cugetând îndelung la această întâmplare. Aşa m'a găsit întunericul.
Dis-de-dimineaţă a venit un om din sat şi mi-a spus că mă cheamă

preotul paroh ca să îl ajut la o înmormântare. I-am răspuns că nu am veşminte potrivite pentru o astfel de împrejurare, dar el mi-a răspuns să nu îmi fac griji, pentru că preotul îmi va da toate cele trebuincioase. Bărbatul răposatei era un om bogat, aşa că din banii primiţi pentru slujbă mi-am cumpărat câteva cămăşi şi lenjerie de corp, precum şi mâncare pentru mai multe zile.

Parohia cu pricina, la care am ajuns în anul 1940, avea cam o mie de familii. După sosirea mea, vlădica mi-a trimis spre ajutor la treburile de la mănăstire pe nepoata mea din partea fratelui, monahia Acvilina din Liubostinia, şi o altă soră, pe care am călugărit-o mai târziu sub numele de Evghenia.

M'am apucat cu multă râvnă de treabă pentru refacerea bisericii ruinate. I-am chemat pe enoriaşi şi i-am lămurit asupra a ceea ce am de gând să fac. Aceştia m'au susţinut şi m'au ajutat din toată inima. Totul s'a petrecut foarte bine, chiar peste aşteptările mele.

În acea vreme, la Mănăstirea Jicea se făceau pregătiri pentru încoronarea lui Petru Karageorgevici.[38] Din cauza unor împrejurări politice, Patriarhul Dojici îi dăduse binecuvântare Episcopului Nicolae să săvârşească el această slujbă solemnă.

Am fost invitat şi eu să iau parte la ceremonie. După încoronare am rămas la Jicea câteva zile, apoi m'am întors să-mi continui munca. Îmi petreceam zilele în muncă şi în rugăciune, cunoscând oameni şi vorbind cu ei. Credeam că voi rămâne mulţi ani acolo, până ce voi fi în stare să mă rup de autorităţile bisericeşti şi să plec în munţi, în singurătate.

În acea vreme, Europa era cuprinsă de flăcările celui de-al Doilea Război Mondial.

---

38 Petar II Karadjordjevici, ultimul Rege al Iugoslaviei. A fost fiul Regelui Aleksandar I Karadjordjevici şi al Reginei Maria, Prinţesă de România.

În timpul războiului am petrecut clipe grele la mănăstire. Îndată după ocupaţie,[39] a venit într-o zi la mine, alergând, o călugăriţă de la o mănăstire vecină să-mi vestească că se îndreaptă spre noi cinci camioane cu trupe Bulgare şi Germane, care mă caută pe mine. Mi-a povestit că au întrebat despre mine la mănăstirea ei şi că aflaseră de la săteni unde eram. Simţea că oamenii aceia îmi vor răul, aşa că a fugit într-un suflet să-mi dea de veste să mă ascund.

Mi-am dat seama că Bulgarii mă caută ca să se răzbune pentru ceea ce le-am făcut în Primul Război. Nu mă uitaseră nici pe mine, nici pe fratele meu.

Soldaţii s'au apropiat pe un drum ocolit. Mare noroc am avut că monahia a ajuns la mine înaintea lor. Cum am aflat despre ce este vorba, am luat cu mine puţină pâine şi am fugit în pădure. De spaimă mi se înmuiaseră picioarele şi abia mă mai puteam mişca. Aproape că rămăsesem fără suflare. M'am rugat atunci la Dumnezeu să îmi dea putere să pot să fug, să ajung mai repede la adăpost, dar tot degeaba. Mă temeam că nu apuc să scap de ei.

În faţa ochilor mei se perindau scene din război, momentele în care porneam furibund la atac împotriva Bulgarilor. M'am luptat vitejeşte şi m'am purtat ca un răzbunător, ca un judecător nemilos al ucigaşilor fratelui meu. Din tranşee le strigam că îşi vor aminti pe veci de Dobrivoie Milunovici din Kaonik. Se vede că m'au ţinut minte şi au venit după mine sau şi-au trimis copiii să îi răzbune.

Deşi mi se părea că mă mişcam mai încet ca melcul, am fost în stare să-mi adun ultimele puteri şi să ajung în vârful dealului. Mă gândeam la ce mă aşteaptă dacă Bulgarii m'ar prinde viu, ştiam ce

---

39 Este vorba de ocupaţia Germano-Bulgaro-Maghiară instaurată în Iugoslavia începând cu Aprilie 1941.

fel de oameni sânt. Abia când am ieşit de pe cărare şi am ajuns la primul copac, am văzut cum se ridică praful pe drum şi am auzit camioanele ce se apropiau de mănăstire. În pădure era un sătean, care, văzându-mă cum fug, m'a întrebat:
„Îţi cam tremură sutana, părinte! Ce s'a întâmplat? Tare eşti speriat şi gâfâi...”
„Am scăpat de ei în ultima clipă,” i-am răspuns abia trăgându-mi sufletul.
Priveam din pădure coloana de camioane intrând pe poartă. Soldaţii s'au dat jos din maşini şi au dat ocol mănăstirii. Au stat de vorbă cu monahiile, după care au intrat în clădire şi au scotocit fiecare ungher. Era limpede că pe mine mă caută. După aceea s'au odihnit puţin, apoi s'au urcat în camioane şi au plecat.
Când m'am întors, pe seară, călugăriţele mi-au povestit că Bulgarii le-au ameninţat şi s'au jurat că o să mă omoare dacă o să mă găsească. Ele le-au spus că sânt plecat cu treburi în satul vecin, iar ei le-au crezut şi s'au îndreptat într-acolo.
Luni de zile am trăit cu spaimă; eram pregătit zi şi noapte să o iau la goană spre pădure la auzul unui zgomot de motor. A trecut pe acolo şi o patrulă Germană, dar nu a întrebat de mine. Au venit apoi şi cetnicii, şi partizanii, şi oamenii lui Nedić,[40] şi ai lui Liotici,[41] dar pentru toţi eu eram doar un popă şi nimic mai mult.
Abia după ce cetnicii au preluat comanda nu am mai avut a mă teme de Bulgari. Atunci m'am simţit uşurat, am început să trăiesc firesc şi am continuat refacerea bisericii.

---

40 Milan Nedici, general şi politician Sârb, şef al Statului Major al Armatei Regale Iugoslave în timpul celui de-al Doilea Război Mondial şi Premier al guvernului Sârb sub ocupaţie (1941-1944).
41 Dimitrie Liotici, politician Sârb de origine Aromână, preşedintele Mişcării Zbor, foarte asemănătoare Legiunii Arhanghelul Mihail.

Tocmai când mă gândeam că voi putea trăi netulburat de acum înainte, lăsat în pace de toată lumea, situaţia mea a devenit şi mai grea. Pe 8 August, la praznicul Sfintei Paraschiva cea din Târnovo,[42] biserica era plină de oameni şi foarte mulţi stăteau şi afară, în curte. După Sfânta Liturghie am ieşit printre oameni să stau de vorbă cu ei. Deodată am simţit că se apropie de mine o fiinţă nevăzută. Am tăcut şi m'am întrebat: „De ce tocmai acum?"

Abia ce mi-a trecut lucrul acesta prin minte, că l-am şi văzut, deasupra mea, puţin pieziş, cam la patru metri înălţime, pe fratele meu, spânzurat de Bulgari în Primul Război! Era neschimbat, de parcă ar fi fost viu. Plutind acolo sus în văzduh, m'a privit, a tăcut puţin, apoi mi-a spus: „Frate, cred că în noaptea aceasta vei veni la mine." Cum a rostit aceste cuvinte, s'a îndepărtat şi s'a făcut nevăzut. M'am albit la faţă şi m'a trecut sudori reci. Cei care erau lângă mine au băgat deîndată de seamă. N-au văzut arătarea, ci doar paloarea şi sudorile ce m'au cuprins.

Am mai rămas un timp la biserică, până nu a mai fost nevoie de mine, după care am plecat spre mănăstire. Am chemat-o îndată pe Acvilina şi i-am arătat locul în care doream să fiu îngropat. Ea s'a speriat. I-am spus că e mai tânără ca mine şi că trebuie să se gândească şi la aceste lucruri. Apoi m'am retras în rugăciune.

Am avut o presimţire că nu trebuie să mai stau pe gânduri, ci să plec îndată spre pădure, luând cu mine cele trebuincioase pentru câteva zile. Un glas striga în mine: „Kalist, fugi şi ascunde-te!" Dar eu m'am înciudat, nu voiam să plec nicăieri în afara mănăstirii. De Bulgari nu mă mai temeam, căci nu mai veneau prin părţile acelea. Şi altcineva cine mi-ar fi putut dori răul?

42 Este vorba de Cuvioasa Paraschiva, ale cărei moaşte se află la Iaşi.

Ar fi fost mult mai bine dacă aş fi ascultat şi dacă aş fi făcut aşa cum mi s'a dat de înţeles. Iar m'am dovedit a fi încăpăţânat şi încrezut, şi am făcut după capul meu.
Mai sus de biserică, pe o colină, era bostănăria mănăstirii. Lubeniţele erau coapte, era vremea lor. Tocmisem un om să le păzească. Cum nu puteam şi nici nu voiam să dorm, după ce m'am plimbat puţin prin curtea mănăstirii am urcat să văd dacă omul îşi făcea datoria.
Am stat de vorbă cu el, după care m'am întins la umbră. De acolo se vedea foarte frumos mănăstirea în lumina lunii. Îmi era greu că nu puteam să mă ascund de oameni şi să îmi găsesc pacea în sihăstrie. Plin de amărăciune, priveam turlele bisericii cu hramul Sfântul Ilie şi şopteam: „Sfinte Ilie, să ştii că dacă acum s'ar prăbuşi turlele bisericii tale, nu le-aş mai ridica la loc! Eu slujesc în biserica ta, tu de ce nu mă aperi? De ce laşi să mi se întâmple aşa o nenorocire? De ce să mor tocmai acum, când sânt în putere? Vreau să mai trăiesc..."
Stând aşa întins, am văzut doi bărbaţi care se apropiau de paznicul bostănăriei. Nu eram prea departe, aşa că am auzit cum îl întreabă: „Unde e Kalist?"
„Uite-l acolo, stă întins," le-a răspuns arătând cu mâna.
Au pornit spre mine. Stăteam în continuare întins, nici nu-mi trecea prin cap să mă ridic. Nu mă temeam. Mă gândeam la Sfântul Ilie, eram dezamăgit şi un pic supărat. Când au ajuns lângă mine, am văzut că erau cetnici.
„Tu eşti Kalist?"
„Eu sânt."
Continuam să stau nemişcat, cu mâinile sub cap. Unul dintre ei mi-a tras o lovitură zdravănă cu bastonul în piept, de mi-a tăiat respiraţia.
„Ridică-te!", mi-a poruncit.

„Nu pot, nu mai am aer,” am răspuns. A continuat să mă lovească cu bastonul până m’am ridicat în picioare. Celălalt ţinea puşca îndreptată spre mine.

M’au dus cu forţa până la stăreţie. Când am ajuns, le-au ridicat din pat pe Acvilina şi pe Evghenia, apoi au îndreptat puştile spre noi, cerând bani. Le-am dat îndată tot ce aveam, fără să ne împotrivim. Dar ei nu ne-au crezut că avem doar atâţia bani, se aşteptaseră la mult mai mult. Or fi crezut că sânt milionar, că dorm pe bani, de m’au ales tocmai pe mine.

Au continuat să mă lovească. Evghenia ţipa, îi bodogănea, făcându-i în toate felurile. La care unul din cetnici i-a tras un picior în burtă de a izbit-o de perete. Fiind o mare postitoare, era uşoară ca un fulg, dar în acelaşi timp viguroasă, aşa că s’a ridicat repede de jos, dar n-a mai îndrăznit să scoată vreun cuvânt.

Au continuat să mă tortureze. Mi-au dat jos rasa, apoi ciorapii şi pantofii. M’au ameninţat că mă vor târî prin sat doar în izmene, gol şi desculţ, dacă nu le mai dau bani. Nu puteam să îi mulţumesc.

„Bine, popo. Dacă nu ai tu, atunci o avea cineva din sat. Ştim că oamenii te preţuiesc pentru că eşti omul lui Dumnezeu, aşa că de la ei vei putea obţine cu uşurinţă bani cu împrumut. După aia vă socotiţi voi, te descurci tu cumva,” mi-a zis unul dintre ei.

Le-au poruncit monahiilor să nu se mişte de acolo. Unul a rămas să le păzească, celălalt m’a târât spre sat, desculţ şi în izmene. Îmi amintesc că era o noapte caldă, cu lună plină, şi luminoasă ca ziua. Am mers supus în faţa lui, gândindu-mă cum să o scot la capăt.

După cum ţinea puşca în mână şi după cum mergea în spatele meu, am înţeles că nu are cine ştie ce iscusinţă de soldat. Aş fi putut ca, într-o clipită, să îi iau puşca şi să îl omor, dacă aş fi vrut. De luat puşca puteam să i-o iau, dar de omorât n-aş fi putut să-l omor, cu asta isprăvisem de mult.

Nu mă temeam atâta pentru mine, cât pentru monahii, pentru că ţineam să le scap nevătămate. Am trecut pe la casele celor pe care îi ştiam că sânt mai avuţi. Când oamenii vedeau în ce situaţie umilitoare eram pus, fiecare dădea câte ceva. Ca să obţină cât mai mulţi bani, cetnicul mă bătea în faţa lor peste coaste, peste spate, pe unde nimerea.

Tot căutând un mod de a scăpa, mi-a dat prin cap să îl duc la Isailo Minici. Acesta avea cinci băieţi, aprigi şi fioroşi. Speram că aceştia o să îi vină de hac şi că mă vor ajuta să le eliberez pe maici. Când am ajuns la casa lor, i-am strigat pe nume. Isailo a ieşit îndată. I-am spus ce şi cum şi l-am rugat să îmi dea cât de mulţi bani poate, cu împrumut. Isailo mai întâi s'a răstit la cetnic, dar apoi, când i-a văzut puşca, s'a potolit. A intrat în casă şi a adus banii. Nemulţumit de sumă, cetnicul s'a apucat iarăşi să mă lovească. Isailo s'a jurat că nu mai are alţi bani, dar n-a scăpat, omul meu i-a poruncit să vină cu noi ca să mai cerem de pe la săteni. Uitându-mă spre ferestrele casei lui Isailo Minici, am observat că băieţii lui priveau din spatele perdelelor, dar nici unul nu a ieşit afară să ne vină în ajutor.

Mă tot căzneam să găsesc un mod să scap. Mi-am amintit de un alt om din sat, despre care ştiam că a fost mare haiduc. Am ajuns în faţa porţii acestuia, nădăjduind că măcar el îi va veni de hac cetnicului. L-am strigat pe nume, dar n-a răspuns, deşi sânt sigur că se uita la noi din casă. Mă aşteptam din clipă în clipă să aud un foc de puşcă care să ne scape de tâlhar. Omul avea un câine rău, care s'a repezit la el şi nu la noi, căci pe noi ne cunoştea. Atunci cetnicul l-a împuşcat. Folosind acest prilej, Isailo Minici a reuşit să fugă după colţul casei şi să dispară în noapte. Ca să nu mă scape şi pe mine, hoţul a renunţat să fugă după el.

Am mai strigat la porţile a încă doi-trei oameni şi, neprimind nici un răspuns, am pornit mai departe. Dacă şi haiducul s'a ascuns, mă

gândeam, nu mai am nici o şansă decât să mă las târât din casă în casă ca să strâng banii pe care îi cerea tâlharul. Mă dureau toate de la lovituri, tălpile îmi erau pline de mărăcini şi de răni. Mă resemnasem. Răufăcătorul, însă, nu-mi dădea deloc pace, mă tot lovea şi mă ameninţa. Mergea în spatele meu arţăgos şi fără pic de milă.

Nu mă mai aşteptam la vreun ajutor de la oameni. Din nou mi-am amintit de Sfântul Ilie şi m'am supărat pe el că nu mă ajută şi că nu mă apără. Cum traversam peste un câmp ca să ieşim la drum, în faţa noastră a apărut o râpă, acoperită de iarbă şi de frunze uscate, prin care trebuia să trecem ca să ajungem în partea cealaltă. Eram desculţ, aşa că mi-a fost uşor să cobor. Dar cetnicul era încălţat în nişte saboţi cu tălpi groase şi netede. Cum a călcat pe frunzele uscate, a alunecat şi a căzut, scăpând puşca din mână, care s'a rostogolit până la mine.

Am înhăţat puşca şi am spus cu voce tare: „Îţi mulţumesc, Sfinte Ilie!"

Am prins-o cu mare uşurinţă şi am îndreptat-o spre hoţ. Prea mult am mânuit acel blestemat mecanism ucigaş de război ca să uit cum se foloseşte. Ca şi cum nici nu m'aş fi despărţit de el vreodată.

L-am întrebat:

„Şi acum unde să trag? În frunte sau în inimă?"

După ce s'a dezmeticit, s'a speriat, dispărându-i toată ţâfna şi curajul de mai-înainte. Mi s'a adresat cu voce rugătoare: „Te rog, nu, părinte Kalist! Te implor, nu trage! Am familie şi copii mici. Fie-ţi milă!" Era în stare să-mi pupe tălpile. L-am împins cu puşca cât colo.

„Aminteşte-ţi, nefericitule, ce mi-ai făcut până acum şi cât m'ai chinuit. De ce mi-ar fi acum milă de tine?"

„Iartă-mă, părinte!"

„Vezi ce a făcut din tine lăcomia şi unde te-a adus? Acum o să mori şi

nici nu o să ştii de ce. Ai ajuns un animal, eşti mai rău ca fiarele! Ţi-ai vândut sufletul pentru bani!" A plâns, a izbucnit în hohote stând jos în faţa mea în praf, pomenind de familia şi tinereţea lui, îndrăznind să-mi amintească tocmai mie de mila lui Dumnezeu! I-am vorbit atunci despre omenie şi despre iubire, după care i-am cerut să se ridice. I-am aruncat puşca şi i-am poruncit să vină după mine. Mergea în urma mea spăşit, ascultător ca un copil, ţinând puşca pe după umeri, ca pe un jug.

Am mai cerut bani cu împrumut de la câţiva oameni şi i-am dat. Deşi ruşinat, tot i-a luat. Se vede că lăcomia era mai puternică ca ruşinea. Nu ştiam – şi de altfel cine ar fi putut şti – ce era în sufletul lui în acele clipe. Când ne-am apropiat de mănăstire, i-am zis să îşi cheme tovarăşul şi să-şi ia tălpăşitadin sat cât mai repede. Aşa a şi făcut: a fluierat semnalul, s'a întâlnit cu celălalt şi îndată au plecat. M'am bucurat că întâmplarea s'a terminat fără vărsare de sânge şi mai ales că monahiile au scăpat tefere.

Douăzeci de zile am zăcut la spital din cauza rănilor. M'a îngrijit doctorul Filipovici, la Aleksandrovaţ. Când au aflat enoriaşii ce mi-a făcut cetnicul, au rămas fără glas, iar autorităţile bisericeşti au protestat pe lângă guvern. Nedici însuşi a trimis pe loc un subaltern de-al său, care a venit împreună cu Kosta Peceanaţ[43] la mine să afle întocmai cum au stat lucrurile. M'au audiat de faţă cu comandantul Roda din Veluci, deoarece presupuneau că cei doi cetnici făceau parte din unitatea lui. După ce s'a adeverit că aşa era, au vrut să îl ucidă pe comandant pe loc, în faţa mea. Acesta s'a rugat să fie cruţat şi a scăpat promiţând că îl va găsi pe răufăcător şi că îl va omorî cu mâna lui.

Când a dat de făptaş, comandantul Roda a tras în el, rănindu-l la picioare după care l-a dus la subalternul lui Nedici şi la Kosta Peceanaţ.

43 Lider al unei facţiuni a cetnicilor apropiată de guvernul lui Nedici.

Pe mine m'au chemat să pun mărturie că este vorba de aceeaşi persoană. După identificare, au dat ordin să fie împuşcat. Deşi grav rănit, m'a apucat de pulpana hainei, m'a tras spre el şi mi-a sărutat picioarele. Plângând şi căindu-se, m'a implorat să-l iert şi să îi rog pe ai lui să nu îl împuşte. Era speriat, deznădăjduit, lacrimile îi curgeau pe obraji, toată fiinţa lui cerea iertare şi milă.

Nu mai eram supărat pe el, nici nu îl uram, deja îl iertasem pentru ceea ce îmi făcuse. Aşa rănit şi speriat cum era, mi-aş fi dorit să îi iau apărarea. Ştiam şi simţeam că nu ar fi bine în faţa lui Dumnezeu şi nici a oamenilor să îşi piardă viaţa din cauza mea, a unui călugăr. Aşa că i-am rugat pe şefii lui să nu-l împuşte, dar ei nici nu voiau să audă. Atunci am îngenuncheat în faţa lor şi am stăruit. Până la urmă s'au înduplecat, l-au trimis la spital să se vindece şi apoi l-au dat în primire tribunalului din Kruşevaţ.

Am fost citat şi eu la proces, împreună cu Isailo Minici şi cu un oarecare Ianko Radenkovici din Rataia (am aflat după aceea că cetnicul l-a atacat pe Ianko şi l-a jefuit). Eram hotărât să fac tot ce îmi stătea în putinţă ca omul să nu îşi piardă viaţa din pricina mea. Era vinovat, într-adevăr, dar eram încredinţat că o condamnare la moarte nu slujea la nimic. De aceea, înainte de proces, i-am spus judecătorului: „Dacă socotiţi că omul ăsta trebuie condamnat la moarte, vă rog să-mi spuneţi de pe acum. Dacă asta vă este intenţia, atunci să ştiţi că nu voi depune mărturie împotriva lui. Dacă însă veţi fi îngăduitor, atunci vă făgăduiesc la rândul meu că vă voi spune cum s'au petrecut lucrurile." După negocieri îndelungate, am reuşit să-i smulg judecătorului promisiunea că va face tot ce-i stă în putinţă ca cetnicul să nu fie condamnat la moarte.

S'a ţinut de cuvânt: acuzatul a fost condamnat la 20 de ani de ocnă. Este adevărat că un rol important l-a avut şi avocatul, un Macedonean din Skopie.

Pe omul acela l-am iertat, deoarece am socotit că este nefericit şi păcătos. Dar eram furios pe conducerea cetnicilor. Pe lângă Nemţi şi Bulgari, despre care îmi formasem deja o părere încă din Primul Război, nici ei nu îmi erau pe plac. Ce fel de armată este aceea care fură de la propriul popor? Ce fel de disciplină şi ordine au ei acolo, dacă soldaţii lor pot să facă atâta rău oamenilor? Eram de aceeaşi credinţă, de acelaşi sânge, vorbeam aceeaşi limbă şi deci ar fi trebuit să ne ajutăm unii pe alţii, nu să ne furăm şi să ne ameninţăm. Nu am putut să iert şi nici să uit ce mi-au făcut. Dacă cei de la conducere ar fi fost responsabili, subalternii nu şi-ar fi permis să îmi facă mie ceea ce mi-au făcut.

Ştiam atunci, cum ştiu şi acum, că datoria mea nu este să mă ocup de politică şi de afaceri de stat, ci să mă desăvârşesc duhovniceşte şi să-i călăuzesc şi pe alţii pe acest drum. Dar diavolul nu-mi dădea pace, aşa că am vorbit în faţa oamenilor mai mult decât ar fi trebuit.

Le spuneam enoriaşilor fie în biserică, fie pe stradă, că trebuie să ne ajutăm, că printre noi nu trebuie să mai fie unii foarte săraci şi alţii foarte bogaţi. De aceea, unora nu le-am fost pe plac, ba chiar au încercat să mă denunţe că sânt împotriva orânduirii de stat. Dar nu mi-au putut face nimic, pentru că eu vorbeam şi acţionam după preceptele Evangheliei.

Dar într-o Duminică, la un praznic mai de seamă, am ţinut o predică în faţa enoriaşilor la biserica din Rataia. Atunci am cam pus degetul pe rană: am vorbit despre Dumnezeu, Maica Domnului, sfinţi, despre credinţa noastră Ortodoxă, despre Serbia, Primul Război, iar la sfârşit am spus: „Să dea Dumnezeu ca Nemţii şi Bulgarii să piardă războiul şi să învingă comuniştii!”

Cineva – pentru că mereu se găseşte cineva – le-a transmis cetnicilor

că am spus în biserică, în faţa oamenilor, că ar fi mai bine să învingă comuniştii, iar toţi ceilalţi să piardă războiul.

De îndată am fost dus la o căpetenie a cetnicilor, Nikola Gordici, care, de cum m'a văzut, m'a şi luat în primire:

„Păi bine, părinte, pentru tine biserica e un loc în care să faci propagandă comunismului? Te rogi lui Dumnezeu să învingă partizanii, ai? Când te închini la altar, te rogi pentru diavol!"

M'am apărat, spunând că ceea ce a auzit şi ceea ce crede el nu este adevărul. Dar el nici nu voia să mă asculte.

„Luaţi-l!", a strigat. M'au pus sub acuzare din cauza acelei predici, dar cred că era mai curând o răzbunare pentru că, din cauza mea, Belgradul a aflat de faptele lor. Erau furioşi pe mine şi abia aşteptau să se răzbune pentru că unul de-al lor făcea închisoare din cauza mea.

Mi-au răsucit mâinile la spate şi mi le-au legat cu o frânghie, după care m'au dus la pârâul Georgeviciki Potok, cu gândul să mă execute. Mă escortau doi cetnici cu puştile încărcate, ca nişte gărzi, iar lângă mine păşea călăul, cu pumnalul atârnat la centură.

O, Doamne! Nici nu pot spune prin cuvinte prin ce chinuri am trecut şi cât mi-a fost de greu. Niciodată în viaţă nu m'am simţit atât de neajutorat... Deşi moartea este cel mai mare duşman al omului, nu mă temeam de ea, dar nici nu voiam să mor. Nu era cinstit să pier aşa cum voiau ei. Supravieţuisem atâtor lupte, iar acum să ajung să fiu ucis chiar de mâna unui confrate de-al meu!

Mă duceau legat spre pârâul din apropiere. Eram cuprins de gânduri sumbre. Mă întrebam pentru ce păcat de-al meu mă lasă Domnul la mila acestor fiinţe crude... Îmi aminteam de războaie, de luptele din Serbia, de drumul prin Albania, de frontul de la Salonic. Şi atunci mi-am zis: „Toate astea mi se întâmplă pentru că mulţi au căzut de mâna mea în timp ce îmi apăram ţara şi îmi răzbunam fratele."

Dar îndată mi-am amintit şi de Muntele Petrina, şi de insula de pe

lacul Prespa, şi de faptul că Domnul mi-a dezvăluit acolo lucruri minunate şi mari taine, care se arată doar acelora ce s'au căit pentru păcatele lor şi au inima curată. În acel moment a încolţit în mine speranţa că voi scăpa şi din această încercare.

Am ieşit de pe drum şi am coborât spre pârâu. M'a cuprins panica. Simţeam prezenţa acelui călău aproape de trupul meu ca pe o umbră a morţii. Părea un om liniştit, chiar blajin. Păşea încet şi se purta protector faţă de mine. Mă privea cu milă şi îmi lăsa impresia că ţinea la mine într-un fel ciudat, ba chiar părea că se bucură că se află lângă mine şi că sânt prizonierul lui.

Simţeam că nu mai am scăpare şi că mi se apropie sfârşitul. Atunci mi-am îndreptat privirile spre cer şi am şoptit din adâncul sufletului: „Doamne Iisuse Hristoase! De ce nu m'ai lăsat, Doamne, pe munte, printre fiare, sau pe insulă, printre şerpi? De ce m'ai adus aici printre oameni, ca să fiu înjunghiat ca un miel?"

Tocmai în clipa aceea s'a auzit tropot de cai. Uitându-mă într-acolo, l-am văzut pe stareţul Mănăstirii Veluci, preotul Duşan Popovici. M'am bucurat ca la vederea unui frate drag. În schimb, el a rămas înmărmurit când m'a văzut cu mâinile legate în mijlocul unor cetnici înarmaţi. După ce şi-a revenit, a strigat:

„Unde îl duceţi pe omul acesta, nenorociţilor?"

Se uita cu asprime la călău, iar acesta s'a tras, ruşinat, la o parte:

„Gordici mi-a ordonat să-l înjunghii."

„Pe cine să înjunghii, măi, netrebnicule? Tu ştii că acest monah a fost decorat cu Medalia Obilici, cu Vulturul Alb Nemanici şi cu Memorialul Albania? S'a luptat pentru această ţară şi şi-a vărsat sângele pentru libertatea ta, târâtură ce eşti!", a mai strigat preotul.

„Păi dacă aşa mi-a ordonat Gordici..."

Cum eram aproape de comandamentul cetnicilor, Duşan l-a chemat pe Nikola Gordici şi i-a spus:

„Nikola, ia spune, tu ai ordonat executarea stareţului Kalist? Ţi-ai pierdut minţile?"
„Bine, bine, nu mai ţipa aşa... Mare pagubă, un popă mai puţin pe lume! Dacă eşti atât de îngrijorat de soarta lui, vino să vedem ce putem face pentru el..."
Preotul i-a poruncit călăului să mă dezlege, dar acesta nu voia să asculte. S'au ciorovăit şi abia după un timp a fost de acord să nu mă mai ducă la execuţie, ci să aştepte acolo, în livadă, să vină Duşan şi Gordici să-i spună ce are de făcut. Era îmbrăcat într-o cămaşă neagră, cu mânecile suflecate până la cot. Mâinile îi erau păroase, dar faţa era fină, ca de femeie, iar barba îi era creaţă. Avea părul lung şi îngrijit. Pe cap purta bonetă, iar la centură îi atârna pumnalul.
Cum a plecat preotul, s'a apropiat de mine, m'a luat de mână şi aproape că m'a îmbrăţişat, protector. Mă strângea în braţe de parcă se temea să nu mă piardă. Eram de aceeaşi înălţime. I-am privit ochii strălucitori, care mi-au dat fiori reci. „Vai de mama care a născut un aşa fiu," îmi ziceam în sinea mea, smulgându-mă din îmbrăţişare.
La scurt timp după discuţia cu părintele Duşan, Gordici a ordonat să ne întoarcem la comandament, unde m'au interogat din nou. Le-am spus că eram supărat din cauza acelui cetnic care m'a bătut o noapte întreagă şi că am spus ce am spus despre partizani din ură faţă de Nemţi şi de Bulgari. Nikola Gordici a hotărât să îmi dăruiască viaţa, dar m'a ameninţat că a doua oară, dacă mai aude de vreo astfel de predică de-a mea, mă va ucide negreşit. Mi-a poruncit ca a doua zi să pregătesc la mănăstire o masă îmbelşugată pentru el şi pentru încă alte zece persoane, ca mulţumire pentru că m'a scăpat de la o moarte sigură.
Îndată ce mi-au dat drumul, am pornit spre mănăstire. Le-am sfătuit pe monahii să fugă în satul Rudeniţa, la Draja Terzici, să se ascundă acolo şi să aştepte până mă întorc. Iar eu mi-am luat strictul necesar

şi m'am dus glonţ la Belgrad, la Mitropolitul Iosif. Acesta m'a primit foarte frumos şi a ascultat cu atenţie ceea ce aveam să-i spun. Mi-a promis că va face tot ce stă în puterea lui ca să mă scape de cetnici. La Belgrad am rămas trei luni, după care m'am întors la Rudenica. Mitropolitul m'a asigurat că nu mai am a mă teme de nimic. Însă îi cunoşteam eu prea bine pe cetnici şi ştiam la ce mă pot aştepta. Trebuia să mă întorc la mănăstire, dar am hotărât că e mai bine ca noaptea să stau ascuns. De altfel, mi s'a spus că aceştia îmi poartă sâmbetele din cauza celor spuse de mine în biserică, dar mai mult pentru că m'am dus la Belgrad şi am povestit acolo despre isprăvile lor.
Ziua îmi îndeplineam îndatoririle de preot, ştiam că nu vor îndrăzni să-mi facă rău în faţa oamenilor, iar noaptea mă ascundeam la pârâu. În pădure am găsit o buturugă mare, înconjurată de mărăcini. Stăteam acolo şi, înfofolit în pături, cugetam şi mă rugam toată noaptea. De căutat, mă căutau şi cetnicii, şi partizanii. Primii deoarece erau convinşi că îi simpatizez pe partizani, iar aceştia din urmă pentru că ne bănuiau că sântem împotriva lor, fiind călugări şi deci credincioşi.
Cei care profitau cu adevărat de absenţa mea la mănăstire erau hoţii. Într-o dimineaţă, în timp ce mă aflam la pârâu, am auzit văicărelile maicilor. Am dat fuga până acolo, crezând că au fost atacate. Dar ele se văitau deoarece cineva furase tot porumbul. Hoţii veniseră noaptea cu o maşină şi luaseră aproape toată recolta. Când am văzut cât de mare este paguba, şi mie mi-a părut rău. Toată vara munciserăm la câmp, arasem, semănasem, săpasem, strânsesem... Aceea era şi pâinea noastră, şi hrana pentru animale până la anul. Am pornit în căutarea lor, dar hoţii deja erau departe. A doua zi am anunţat furtul la poliţie, care i-a găsit destul de repede pe făptaşi.
La pârâu m'am ascuns şi peste iarnă. Totul în jur era acoperit de

zăpadă. Într-o noapte, înainte de zori, pe când eram cufundat cu totul în rugăciune, am auzit dintr-o dată un zgomot de crengi rupte, care m'a făcut să tresar. Când am deschis ochii, m'am pomenit în faţă cu un lup. Am scos un ţipăt prelung.

M'am speriat, dar şi el s'a speriat de mine. Nu mă aşteptam să-l întâlnesc, cum nici el nu se aştepta să dea peste mine taman aici. Ne-am privit în ochi. Spre norocul meu, nu m'a atacat. A sărit ca o săgeată peste spini şi a dispărut în pădure.

Îndată ce mi-am revenit am pornit spre mănăstire. Maicilor, care mă priveau mirate, le-am spus:

„Să mă înjunghie cetnicii, să mă împuşte partizanii, să mă sfâşie lupii! De acum înainte o să dorm aici şi nu mă mai duc nicăieri în afara mănăstirii. Ce-o vrea Dumnezeu!"

Cam şapte luni mă ascunsesem la pârâu.

Aproape tot războiul l-am petrecut ascunzându-mă şi fugind de teama că voi fi prins. Cred că mi-ar fi fost mai simplu dacă aş fi avut o puşcă şi m'aş fi dus în pădure. Dar eu am hotărât să duc lupta împotriva războiului, şi o astfel de luptă nu era deloc uşoară.

Când trupele Sovietice, izgonindu-i pe Nemţi, au ajuns la Kruşevaţ, partizanii au reuşit să-i înfrângă pe cetnici. Într-o zi mă aflam chiar la biserica din Rataia când Keserovici[44] a intrat pe poartă, trecând pe lângă mine. Am observat că îşi întorsese haina pe dos şi că îşi trăsese o pălărie pe ochi, încercând să se strecoare astfel încât să nu-l recunoască partizanii. Ne ştiam încă din Primul Război, dar nu s'a oprit să mă salute, doar mi-a şoptit printre dinţi, în trecere: „Uite-i şi pe partizanii tăi, Kalist. N-ai decât să trăieşti acum cu ei!"

Când comuniştii au ajuns la putere şi când s'a constituit noul stat,

44 Dimitrie Keserovici, un alt lider al cetnicilor.

Iugoslavia, am răsuflat uşurat, crezând că s'a terminat cu crimele şi cu războaiele şi sperând că am lăsat în urmă tot ceea ce fusese mai rău pentru mine. Oamenii veneau în continuare la biserică, ba chiar în număr mai mare ca înainte. În timpul războiului, cetnicii îi târâseră pe câte unii cu forţa în biserică. Iar când au venit comuniştii, care nu îi priveau cu ochi buni pe cei care se roagă lui Dumnezeu, toţi veneau la biserică, numai ca să le facă în ciudă. Aşa e omul... Le vorbeam enoriaşilor despre dreptatea lui Dumnezeu, despre iubire, despre adevăr; îi sfătuiam să se ajute unii pe alţii şi să trăiască în iubire... Nu voiam să fac politică; pentru mine erau importante credinţa, moralitatea, iubirea între oameni. Mai presus de toate pentru mine erau iubirea şi înţelegerea.

Dar acea linişte nu a durat prea mult.

Cetnicii nu dispăruseră cu totul; se ascundeau prin munţii şi pădurile din jur. Unul dintre aceştia, un anume Nikoliţa Iovanovici, supranumit *Zumflinger*, de mâna căruia pieriseră mulţi, tot ameninţa că o să mă omoare. Într-o zi, când m'am dus să citesc o molitfă la căpătâiul unei bolnave, a tras spre mine dintr-o ascunzătoare, dar nu m'a nimerit. M'am salvat aruncându-mă în pârâu. Când gazdele au aflat ce s'a întâmplat, au luat puştile şi l-au hăituit pe Iovanovici toată ziua, dar a reuşit să le scape printre degete. După un timp, l-a prins miliţia şi l-a ucis.

Altă dată, când mă întorceam din sat spre mănăstire, în apropiere de pod, m'au aşteptat doi indivizi. Mi-au luat coşul cu mâncare şi l-au pus într-o tufă de mărăcini. Mi-au legat ochii cu o batistă şi mi-au poruncit să merg cu ei. Am mărşăluit aproape două ore. După aceea m'au pus să cobor pe nişte scări. Ajunşi jos, m'au dezlegat la ochi. M'am trezit într-o pivniţă, într-un fel de bordei, în care mai erau câţiva oameni. Am aflat mai târziu că erau căpetenii de vază ale cetnicilor.

„De ce ne urăşti tu, măi, Kaliste? Cum poţi să fii tocmai tu împotriva noastră, ca preot şi ca fost soldat?”, m'au întrebat.

„Eu nu urăsc pe nimeni... Voi m'aţi torturat în timpul războiului, iar acum încercaţi să mă omorâţi. Cum să vă iubesc şi cum să nu-mi fie teamă de voi?”, le-am răspuns.

M'au întrebat cine a vrut să mă omoare, de ce am fost torturat şi care este acum starea de spirit a populaţiei. Le-am vorbit deschis, spunând că oamenii sânt sătui de război şi de lupte şi că majoritatea sânt mulţumiţi că acum e pace.

M'au ascultat cu atenţie, deşi ştiau şi ei toate aceste lucruri. Abia mai târziu au abordat subiectul pentru care mă aduseseră acolo: voiau să colaborez cu ei. Pentru că mă aflam în ascunzătoarea lor, nu am îndrăznit să îi resping în mod direct, ci le-am spus că sânt neputincios, că, preot fiind, comuniştii stau cu ochii pe mine şi că de la mine nu se pot aştepta la mare lucru. Am fost nevoit să le promit că le voi da de ştire dacă aflu ceva important.

Când mi-au dat drumul, mi-au promis că pe viitor nici un cetnic nu mă va mai ataca şi că nu mai trebuie să mă tem de ei.

Între timp, printr-o deschizătură a bordeiului, am văzut cerul. Deşi era încă zi, am putut observa câteva stele, aşa că mi-am dat seama cam pe unde se afla ascunzătoarea lor. Eram foarte iscusit în ale orientării, învăţasem asta încă din primul război. Cetnicii m'au legat din nou la ochi, m'au scos din bordei şi m'au dus în acelaşi loc în care mă opriseră din drum. Mi-am găsit acolo coşul cu hrană, neatins. M'am bucurat că pot privi din nou lumea cu ochii mei şi că sânt liber, având promisiunea că nu voi mai fi atacat. Cu toate acestea, teama nu-mi trecuse de tot, deoarece ştiam că cetnicii aşteptau de la mine informaţii, iar eu nu aveam de gând să le dezvălui nimic. Îmi era limpede că va trebui să mă descurc cumva.

Autorităţile nu aveau de ce să mă bănuiască. Ştiau că cetnicii

încercaseră să mă omoare şi că mă urau. De aşa-zisa mea vizită în ascunzătoarea lor nu aveau de unde să afle, căci primii avuseseră grijă să nu fim văzuţi. Un pic de teamă tot mai simţeam, pentru că ştiam că nu este secret pe lume care să nu fie descoperit. Mare chin pe capul meu!

La o lună de zile după această întâmplare, pe când mă întorceam din sat, m'am întâlnit cu un om înarmat în acelaşi loc din care mă luaseră cetnicii. Cum m'a văzut, a început să ocărască haina mea de preot şi să mă ameninţe. Era cam cherchelit. M'am apărat, încercând să îi vorbesc cu blândeţe ca să îl liniştesc. El, însă, dimpotrivă, era tot mai pornit, spunând că în noua noastră ţară nu este loc pentru popi şi pentru Dumnezeu. Brusc, m'a izbit cu putere, de am căzut la pământ ca secerat. A continuat să mă lovească cu ciomagul, cu pumnii, cu picioarele, cu ce nimerea, mârâind ca un câine turbat. S'a oprit din lovituri abia când i s'a părut că mi-am dat duhul.

În clipa în care mi-am revenit, aproape că nu mă mai puteam mişca; mă durea fiecare parte a corpului, fiecare încheietură. Mintea mi-era tulburată, credeam că nu voi mai scăpa viu. Atunci, ceva din adâncul fiinţei mele s'a revoltat. Am hotărât să mă opun umilinţei şi violenţei. Puteam eu îndura multe, puteam întoarce şi celălalt obraz când eram lovit, dar pentru aşa ceva deja nu mai aveam putere. Slăbit de lovituri, am fost cuprins de furie. Nu mai puteam să îndur atâta durere, nici să mă liniştesc şi să îl iert pe omul acela.

Dar nu voiam să mă răfuiesc cu el corp la corp; nici măcar furia nu mă putea împinge la asta. Prima şi ultima dată în viaţă am făcut ceva ce regret şi astăzi. Am îngenuncheat şi, cu mâinile şi capul ridicate spre cer, i-am cerut din toată inima Domnului nostru Iisus Hristos, al cărui rob sânt, să mijlocească între noi doi şi să mă răzbune. L-am blestemat!

La mănăstire am zăcut nemişcat timp de trei zile. M'am vinde-

cat cu leacuri din popor. Când, în a patra zi, am ieşit să mă plimb, mi-am văzut camilafca în pârâu, aproape de locul în care mă lovise omul acela. Se oprise în vreo creangă, apa nu o purtase mai departe, însă nu mai era bună de nimic. Mult timp m'am uitat la ea, plângându-mi de milă.

Am auzit că acelaşi om atacase un casier mai tânăr, un membru de partid. Îl lovise cu o rangă de metal, îl omorâse şi furase toţi banii. A fost prins curând şi judecat la Belgrad, la Înalta Curte. Părinţii casierului ceruseră pedeapsa cu moartea pentru ucigaşul fiului lor. De aceeaşi părere a fost şi Curtea.

După acea întâmplare, m'am ferit pe cât posibil atât de întâlnirile cu comuniştii, cât şi cu cetnicii. Mi-am îndeptat toate puterile către repararea bisericii din Rataia, a cărei pictură o comandasem încă din 1944. La jumătatea lui 1945, am cumpărat şaizeci de mii de cărămizi şi am ridicat o clădire mare, temeinică şi cu acareturi. Acolo se aflau biroul preotului şi camere pentru pelerini.

Munceam, mă rugam, le vorbeam oamenilor despre pace, despre Pronia lui Dumnezeu, despre viaţa veşnică. Îmi aminteam adesea de vedenia avută pe munte, când mi s'a arătat că Iugoslavia va fi condusă de comunişti şi că Vlădica Nicolae va pleca din ţară şi va muri în exil.

M'am străduit ca în toate să îmi ascult cugetul, să duc o viaţă în curăţie şi sărăcie, în ascultare şi după toate îndatoririle vieţii de monah. Gândurile îmi erau zi şi noapte la Dumnezeu. Pe buze şi în inimă aveam rugăciunea lui Iisus. O dată pe lună, cel mai târziu o dată la trei luni, plecam pe munte sau mă închideam în vreo cameră, şi rămâneam acolo, în rugăciune, câtre trei zile, fără pâine, fără apă, fără somn. Îi ceream lui Dumnezeu să mă lumineze şi să mă înţelepţească, să mă întărească şi mai mult în credinţă, să îmi dezvăluie ceea ce nu înţeleg şi să-mi lămurească ceea ce mă chinuie.

Îmi era dor de singurătate. În chemarea mea de ieromonah mă mângâia doar faptul că, după ce le citeam molitve bolnavilor, aceştia se simţeau mai bine sau chiar se însănătoşeau.
Nu mă cruţam nici la muncă, nici la rugăciune. Nu mă trăgea inima spre veniturile materiale. La ce mi-ar fi folosit banii? Să îmi construiesc o casă? Să călătoresc prin lume şi să mă distrez? Să întemeiez o familie? Mănăstirea era căminul meu, de tot restul mă lepădasem pentru totdeauna. Îmi plăceau oamenii şi doream din inimă să îi învăţ ce înseamnă o viaţă curată, să le vestesc Adevărul şi să îi bucur, să îi călăuzesc să pornească pe calea mântuirii.
În faţa ochilor mei se desfăşura o viaţă păcătoasă, desfrânată, în îmbuibare şi beţie; aceste lucruri mă dureau. Şi îmi părea rău că oamenii se urăsc unii pe alţii, că se dedau întru totul strângerii de averi. Pe cât puteam, luptam împotriva delăsării, lăcomiei şi păcatelor trupeşti. Experienţa mea ascetică, atât cea din munte, cât şi cea de pe insulă, mi-a arătat cât de nepreţuite sânt comorile vieţii morale şi cugetului curat pentru dobândirea iubirii veşnice.
Îmi părea rău de tinerii nevoiţi să se căsătorească împotriva voinţei lor. Fie mă feream, fie adesea chiar spuneam pe şleau că nu fac astfel de cununii. Ştiam că acolo unde nu este iubire, nu există nici Dumnezeu, nici viaţă fericită.
Şi pe lângă tot ceea ce mi s'a întâmplat, i-am mulţumit lui Dumnezeu că m'a lăsat în viaţă şi că mi-a dăruit sănătate. Trupul îmi era viguros, dar supus, duhul întărit, aşa că toate chinurile le-am putut îndura cu stoicism. Pentru mine nu au fost atât de primejdioşi cetnicii din pădure, nici puterea populară, cu miliţia şi tribunalele ei, cât oamenii cu două feţe, şi din aceştia erau destui. Unii, care în timpul războiului au fost cetnici, s'au dat iute cu comuniştii, după ce aceştia au câştigat războiul, ca să fie pe mai departe în fruntea bucatelor. Pradă acelei dorinţe, s'au transformat în lingăi şi turnători. Datorită

unor astfel de oameni au căzut multe capete, în timp ce mulţi alţii au făcut ani grei de puşcărie. Unii dintre aceştia sau născoceau, sau înfloreau tot felul de fapte, doar ca să se arate grozavi. Mă temeam de ei şi mă rugam la Dumnezeu să-i ţină departe de mine.

Nu aveam motive să mă tem de noile autorităţi „populare," pentru că nu am făcut nimic reprobabil. Însă a fost o vreme în care nu mai îndrăzneai să ai încredere nici în propriul frate, cu atât mai puţin în vecin. Totul părea liniştit, dar presimţirile îmi spuneau că totuşi, de undeva, mă paşte o primejdie. Miliţienii treceau adesea prin faţa mănăstirii, urmărindu-mă şi interesându-se la oameni despre mine. Eram îngrijorat. Cea mai des întâlnită acuzaţie la adresa unui preot era aceea că se află în legătură cu cetnicii.

Au început să mă cheme la postul de poliţie pentru interogatorii, fără motiv. Vremea trecea, convocările deveneau tot mai dese. Dese erau şi sosirile pe nepusă masă ale miliţienilor la mănăstire. Vedeam bine că mi se pregăteşte ceva. Noaptea mă rugam la Dumnezeu să mă păzească şi să mă lase iarăşi să plec pe munte, în sihăstrie. Îmi era greu să mă văd iarăşi arestat sau maltratat, indiferent de către cine. Simţeam că n-aş mai fi putut îndura.

Într-o zi, pe fereastra chiliei mele am văzut cum intră miliţienii în curte. Eram sigur că vin după mine, să mă aresteze. Le-am ieşit în întâmpinare; mi-au ordonat să mă pregătesc şi să îi urmez. I-am întrebat dacă trebuie să îmi iau ceva lucruri cu mine, dacă voi rămâne mai mult, însă ei mi-au răspuns că nu-mi mai trebuie nimic în afară de ceea ce am pe mine.

M'au dus la Aleksandrovaţ pentru interogatoriu. Păşeam încet, ca şi cum aş fi mers la plimbare. În timp ce treceam prin localităţi, miliţienii stăteau mai departe de mine, undeva în spatele meu, pentru ca oamenii să nu bage de seamnă că preotul este escortat de gardieni. Mi se atrăsese atenţia că voi fi împuşcat dacă voi încerca să

fug. În câmp deschis păşeau alături de mine. Faptul că mă duceau tocmai la Aleksandrovaţ, că erau foarte reţinuţi şi pregătiţi să mă împuşte dacă aş fi îndrăznit să fug, m'a făcut să înţeleg că, de data aceasta, nu este vorba de un interogatoriu de rutină.

Pe drum am fost nespus de neliniştit. Nu mai suportam gândul să fiu iarăşi torturat. La interogatoriile precedente răspunsesem la toate întrebările şi le spusesem tot ceea ce aveam de spus, aşa că nu ştiam ce mai vor de la mine. Nu mă gândeam cum să mă apăr la interogatoriu. Nu mă făceam vinovat de nimic, aşa că nu aveam de ce să mă apăr. Nu colaborasem cu nimeni de bunăvoie, nu mă dusesem în bordeiul conspirativ fiindcă aşa îmi dorisem!

Pe drumul spre sediul miliţiei, mi-am pus în gând ca din acea clipă să nu mai dau socoteală nimănui pentru nimic şi să nu mai îngădui ca fiecare să tragă de mine spre tabăra lui sau să mă lovească. Am hotărât să le spun oamenilor verde în faţă pe cine respect eu de fapt, de a cui judecată mă tem şi cui îi slujesc şi îi sânt credincios. Să ştie toţi şi să înţeleagă, cu mintea lor îngustă, că eu m'am rupt de lume şi m'am lăsat în mâinile lui Dumnezeu!

Această hotărâre mi-a umplut inima de bucurie. Am simţit o mare uşurare, am fost fericit şi mândru de hotărârea mea, mult mai mult decât atunci când, băieţandru fiind, mi s'a ivit pentru prima dată prilejul să călăresc un cal de rasă.

Nu am mai ţinut seama de miliţieni, nici nu m'am mai gândit ce voi răspunde la interogatoriu. M'am rugat să-mi dea Dumnezeu putere să-mi duc la capăt gândul şi să rabd orice chin.

La Aleksandrovaţ, miliţienii s'au oprit, la un moment dat, în centrul oraşului, s'au apropiat tainic de mine şi mi-au poruncit să intru într-o clădire anume.

Acolo mă aşteptau anchetatorii. Erau trei la număr; doi dintre ei erau din Aleksandrovaţ, iar cel de-al treilea, Dragişa, era şeful Direcţiei

Securităţii de Stat de la Belgrad. M'au interogat fiecare în parte, nouă ore încontinuu. Au aţintit asupra mea un bec puternic, încât abia puteam să le mai desluşesc chipurile. Mi-au cerut să le spun cât mai multe lucruri despre cetnici, chiar şi lucruri de care habar nu aveam. Oricum, nici cele pe care le cunoşteam nu le-aş fi spus, chiar dacă m'ar fi întrebat. Mă gândeam că n-au decât să îşi încheie socotelile ei între ei, dacă tot luptă pentru bani şi pentru putere!

S'au străduit să mă sleiască de puteri prin acest interogatoriu prelungit. Habar n-aveau, nefericiţii, că eu am îndurat de bună voie mult mai multe chinuri decât acelea pe care mi le pregătiseră ei. Le răspundeam încet, liniştit, la obiect, spunându-le doar ceea ce voiam. În tot acest timp mă rugam lui Dumnezeu să mă ajute să-i înfrunt. I-am lăsat să mă întărâte cât pofteau, până ce am simţit că am căpătat o voinţă de fier, o forţă şi o siguranţă că voi putea suporta orice tortură, fie ea fizică ori psihică. Atunci m'am ridicat şi le-am spus răspicat:

„Destul cu chinurile. Nu sânt vinovat, nu mai vreau să vă răspund la întrebări!"

În faţa anchetatorului, pe masă, se afla un pistol. Acesta s'a ridicat, a luat arma şi a strigat:

„Aici eu hotărăsc!... Tu ştii, popo, că te pot judeca şi ucide pe loc?"

M'am sprijinit cu mâinile de masă, l-am privit drept în ochi, şi, cu voce fermă, i-am spus:

„Cine eşti tu să mă judeci pe mine? Şi ce autoritate ai să mă ucizi pe mine? Te înşeli dacă crezi că poţi să faci asta! Hai, îndrăzneşte!"

Anchetatorul a pălit brusc. Îi tremura mâna în care ţinea pistolul.

„Tu îţi dai seama ce spui?!"

„Sânt perfect conştient. Iar tu să ştii: recunosc doar Judecata lui Hristos... Dacă El îngăduie, doar atunci mă vei putea omorî. Aruncă porcăria aia din mână!"

Spunând acestea, m'am răsucit pe călcâie şi am ieşit pe uşă. Am pornit pe scări spre ieşirea din clădire. Mergeam încet. Mă aşteptam ca în fiecare moment să aud o împuşcătură. Dar anchetatorul a ordonat miliţienilor să mă oprească şi să mă aducă înapoi în biroul lui. M'am împotrivit, m'am smuls din mâinile lor, aşteptând să tragă în mine. M'au forţat însă să mă întorc. Şeful lor se plimba nervos prin birou când eu am intrat şi m'am aşezat. Am păstrat amândoi tăcerea. După aceea, în încăpere a intrat un subaltern şi mi-a oferit o cafea, de unde am înţeles că nu vor mai urma anchete. După ce ne-am băut cafeaua, ofiţerul s'a ridicat, şi-a pus pistolul în toc şi mi-a întins mâna. „Stareţule, n-o să te mai necăjim de-acum încolo. Tu cu adevărat crezi în Dumnezeu şi nu te temi de moarte!"

Întorcându-mă la mănăstire, am simţit o oboseală în tot trupul. Eram puţin dezamăgit. Mă pregătisem să pătimesc pentru credinţa în Dumnezeu, şi de fapt doar m'am ciorovăit un pic cu duşmanul, am băut o cafea, şi la plecare am dat mâna cu el cât se poate de prieteneşte. Cu toate acestea, sufletul îmi era uşor, deoarece eram conştient că mă vor lăsa în pace.

Lângă biserica Mănăstirii Rudeniţa am ridicat încă trei clădiri mai mici, una dintre ele cu două etaje. Am ridicat un zid de piatră în jurul mănăstirii, am săpat două fântâni şi am redobândit cinci hectare de pământ care aparţinuseră mănăstirii, dar îi fuseseră confiscate.

De asemenea, am ars o sută douăzeci de mii de cărămizi şi am ridicat un zid înalt de doi metri şi jumătate în jurul bisericii din Rataia, căruia i-am făcut o streaşină din ţiglă. Temelia era din piatră adusă de la Zmiarnik. Enoriaşii m'au ajutat cu râvnă, ne înţelegeam foarte bine în toate cele.

S'a întâmplat însă de câteva ori ca nişte oameni să rupă porţile şi să

spargă geamurile bisericii. Ştiam că trebuie să fie cetnicii, însă oamenii satului erau convinşi că sânt comuniştii, deoarece despre ei se ştia că sânt împotriva Bisericii şi a lui Dumnezeu. N-am făcut prea multă zarvă pentru pagube, am tăcut, am reparat şi gata.
Nu-mi dădeam nici o clipă de răgaz, nu mă lăsam pradă lenei şi delăsării. Eram darnic cu oamenii cu care trăiam, iar ei îmi arătau respect şi iubire, pe care încercam să le arăt şi eu. Pe mulţi dintre ei îi pomenesc până astăzi la rugăciune.
Mi-au rămas în amintire multe întâmplări de la Rudeniţa. Mai ales îmi amintesc de două surori din parohia de la Rataia. Încă de pe când erau fetiţe şi-au pus în gând să plece la mănăstire şi să se călugărească. Odată, pe când treceam pe lângă casa lor, am zărit-o pe cea mare, plânsă toată. Am întrebat-o ce are, la care ea mi-a răspuns: „Sânt tristă, pentru că sora mea mai mică a fugit la mănăstire. Nu a vrut să aştepte să plec eu prima, aşa cum ne înţelesesem. Acum nu ştiu ce să fac, să plec la mănăstire sau să rămân acasă şi să mă mărit? Mă tem că părinţii n-or să mă lase şi pe mine să plec."
Mă uitam la ea şi mă gândeam cum să o îmbun. Era tânără şi foarte frumoasă. Când m'a rugat să o învăţ ce să fac, am povăţuit-o să se roage şi să ceară gândul cel bun de la Dumnezeu, şi apoi să asculte îndemnul ce-l va primi. M'a întrebat cum să se roage şi cum să afle care este voia Domnului. Am îmbiat'o să ţinem amândoi post negru trei zile şi trei nopţi şi să ne rugăm să ni se dezvăluie dacă e mai bine pentru ea să se călugărească sau să se mărite. Fata s'a învoit, dar nu le-a spus nimic alor ei. Eram departe unul de celălalt, şapte kilometri ne despărţeau, dar în duh eram împreună.
Era o fată smerită şi de o curăţie feciorelnică. M'am rugat neîncetat şi din toată inima pentru ea. Rugăciunea a ţâşnit cu uşurinţă, nu mă apăsa... În a treia noapte, pe când eram cufundat în rugăciune, nu-mi putem da bine seama dacă în trup sau în afara trupului,

ea mi s'a arătat. Nu m'am dus eu spre ea, ci ea a venit spre mine. Deşi eu aveam mai multă trăire cu folos în spate, iată că ea era mai înaintată duhovniceşte.
Am întrebat-o: „Ce ai hotărât, Maria?”
„Părinte Kalist, m'am hotărât să plec la mănăstire,” mi-a răspuns şi a dispărut.
A doua zi, era într-o Duminică, a venit la biserică la liturghie. Am întrebat-o:
„Unde ai fost azi-noapte?”
„Acolo unde era şi sfinţia ta,” a răspuns.
Am întrebat-o dacă ştie cu adevărat unde s'a aflat. Nu ştia.
„Ştiu doar că v'am spus că hotărârea mea e să plec la mănăstire. Dar când am deschis ochii, mă aflam în camera mea.”
Îmi amintesc încă o întâmplare petrecută la acea mănăstire. Cineva se îmbolnăvise de hidropizie; doctorii îi scoseseră cam cincisprezece litri de apă din stomac. Nu avea scăpare. Îmi părea tare rău şi mă rugam pentru însănătoşirea lui, căci era un om de caracter şi foarte destoinic. Mă gândeam cum să îl ajut şi am hotărât să încerc să-l vindec prin metode ascetice, aşa cum făceam la Mănăstirea Sfântul Naum. I se apropia sfârşitul, nimic nu-l mai putea ajuta, aşa că am vrut să încerc şi calea pe care o ştiam eu, rău nu puteam să-i fac.
L-am adus la mănăstire. Ne-am înţeles să îi citesc Sfântul Maslu, iar el trebuia să ţină post negru şapte zile şi şapte nopţi. Ţineam şi eu post şi mă rugam împreună cu el. În cea de-a şaptea zi, am gustat puţină pâine. Mă gândeam că, în ceea ce mă priveşte, era de-ajuns, dar pe el l-am sfătuit să mai reziste încă două zile, ceea ce el n-a mai putut.
Imediat a fost clar că îi merge mai bine. A mai fost de două ori la spital, să îi scoată lichidul, după care toată apa a dispărut. Dacă mai răbda încă o zi fără mâncare, nici nu mai era nevoie să meargă la

spital. S'a pus repede pe picioare şi niciodată nu i s'a mai întors boala. Fireşte, nu am vrut să primesc nici un ban din partea lui, altfel rugăciunea ar fi fost zadarnică... Atunci, pentru a nu ştiu câta oară, mi-am întărit convingerea că postul negru şi rugăciunea sânt de mare folos pentru trupul omenesc. Dar cei lipsiţi de experienţă nu trebuie să încerce acest lucru de capul lor; postul negru fără rugăciune le poate face mult rău.

La Mănăstirea Rudeniţa am petrecut şaptesprezece ani ca stareţ. Mă gândeam chiar să rămân acolo până ce voi putea pleca din nou pe munte, în sihăstrie. Aşteptam momentul prielnic pentru a cere schimbarea mea din funcţie, pentru ca în locul meu să vină un om mai tânăr, preot sau monah. Dar am fost schimbat la porunca Preafericitului Patriarh Gherman, fiind trimis la Stanişinaţ pentru a reface casa parohială, dar şi biserica, ce suferiseră de pe urma unei explozii.

Vestea că va trebui să merg la Stanişinaţ am primit-o cu oarecare reţinere. Dar cum ştiam că trebuie să mă supun voinţei autorităţilor bisericeşti, m'am revoltat în sinea mea. Socoteam că atitudinea lor faţă de mine nu este cea dreaptă. Multă trudă am pus pentru a reconstrui Mănăstirea Rudeniţa şi bisericile din Rataia, aşa că mă aşteptam, ţinând cont de anii mei şi de munca mea de până atunci, să nu mai fiu mutat nicăieri, fiind vremea să mă odihnesc şi să trăiesc după voia mea.

Mi-a trecut prin cap să nu împlinesc dorinţa patriarhului, dar m'am temut de mustrările de cuget. După o îndelungă chibzuinţă, am înţeles că această poruncă era în interesul Bisericii. La Stanişinaţ trebuia refăcută atât biserica, cât şi stăreţia, aşa că era nevoie de cineva care să aibă cunoştinţe de expert.

Am acceptat însărcinarea. Luasem în sinea mea hotărârea de a mai face ascultare măcar până ce voi zidi şi această mănăstire, după care să las totul, chiar dacă acest lucru era pe plac unora sau nu, şi să mă duc în munţi, unde să aştept sfârşitul vieţii mele pământeşti.
În locul meu, în parohia Rataia, bogată şi pusă la punct, a venit preotul Velibor Karici. Acesta, la scurt timp după ce s'a rânduit, a dărâmat clădirea ridicată de mine şi a zidit alta, mai mică, fără structură solidă. A pus la pământ şi zidul din jurul porţii, iar ţigla şi pietrele le-a vândut.
Enoriaşii din Rataia au venit la mine la Stanişinaţ, plângându-mi-se de el şi cerându-mi să le dau voie să-l izgonească, dar eu nu le-am putut îngădui aşa ceva. Velibor însă a pus paie pe foc. Episcopul vicar din Aleksandrovaţ, sprijinit de Episcopul Jicei, l-a alungat din parohia Rataia şi i-a încredinţat alta, mai săracă. Zilele trecute am auzit că şi-a ridicat casă la Kruşevaţ şi că iar a pus mâna pe o parohie bogată.

Am ajuns la Stanişinaţ în anul 1958. Am găsit acolo o mare neorânduială: biserica era foarte distrusă de dinamita ce explodase în imediata ei apropiere, acoperişul stăreţiei arsese, zidurile se năruiseră, iar ţigla fusese furată. Clopotniţa se clătina, aşa că nimeni nu se încumeta să mai tragă clopotul. În plus, pădurea ce aparţinuse mănăstirii fusese confiscată.
Aveam pe atunci cam şaizeci de ani. Cu toate necazurile prin care trecusem, mă simţeam vioi şi sprinten, ca un tinerel. Cu toate acestea, am înţeles că voi avea o misiune grea şi că mă aşteaptă ani de muncă îndârjită la Stanişinaţ.
Într'o zi stăteam sus, pe zidul de piatră, cu faţa la soare, gândindu-mă de unde să încep construcţia. Ca şi cum aş fi fost cufundat

în rugăciune sau adormit. Brusc, m'am trezit. Dar nu mă mai aflam pe zid, ci mult deasupra pământului, ba chiar deasupra turlelor bisericii. Am privit în jos: biserica, curtea, stăreţia, trupul meu rămas pe zidul de piatră. Am simţit că plutesc, şi atunci am auzit un glas: „Kaliste, ţi-ai făcut-o cu mâna ta..."

Într'o clipită, totul a dispărut; m'am trezit din nou pe zid. Stăteam şi mă gândeam la cele văzute, la cele auzite, întrebându-mă ce însemnau toate acestea.

La scurt timp după ce am început refacerea bisericii, am primit poruncă de la autorităţile bisericeşti să merg la Mănăstirea Iovanie. Pe atunci se construia hidrocentrala de la Medjuvrşie, de la Kablar, aşa că mănăstirea urma să fie strămutată de pe malul Râului Morava sus pe un deal, pentru a nu fi acoperită de ape. Stareţul Mănăstirii Iovanie avusese nişte încurcături cu banii şi cu femeile, aşa că Patriarhul Gherman m'a numit pe mine să conduc lucrările şi să mă îngrijesc de toate celelalte. Am primit această însărcinare din obligaţie, căci nu mi-o doream. Trebuia din nou să merg printre oameni, să intru în dispute cu ei. Măcar la Stanişinaţ eram singur.

Când am ajuns la Iovanie, i-am spus Patriarhului Gherman, aflat în vizită acolo, în faţa tuturor monahilor: „Preafericite, ştiţi că sânt un om aspru şi că cer multă ascultare şi rânduială în muncă. Aceşti monahi or să vină să vi se plângă..."

Patriarhul s'a întors spre ei şi le-a spus:

„Cine va îndrăzni să se plângă de Kalist, să ştie că pe sine se osândeşte!"

Fiind decorat cu ordinul Memorialul Albania, aveam parte de abonament gratuit pe liniile ferate, aşa că Biserica nu trebuia să plătească deplasarea mea de la Stanişinaţ la clisura Ovcear - Kablar. Din două în două săptămâni veneam la Stanişinaţ să îmi îndeplinesc îndatoririle preoţeşti, după care mă întorceam din nou la Iovanie. Toţi

banii primiţi la parohia Stanişinaţ îi dădeam pentru lucrările de la Iovanie, ca şi pentru mâncarea şi băutura muncitorilor. Pe perioada lucrărilor, obştea de maici de la Iovanie fusese mutată la Mănăstirea Nikolia.

Pe lângă lucrările la biserică, dezgropam şi trupurile monahilor adormiţi, pentru a le duce la loc sigur. Când am ajuns la mormântul ieromonahului Macarie Milovanovici, vechea mea cunoştinţă de la Sfântul Naum (murise la Iovanie, la şaizeci de ani), am dat peste o minune. Acel Macarie ce spunea mereu „Doamne Miluieşte," dormea în coşciug şi trăgea după sine o ghiulea de fier, se silea să nu facă nici o munca fizică... Când l'am dezgropat, trupul îi era întreg, neputrezit, galben ca ceara. Nici măcar ochii nu i se înfundaseră în ţeastă, nu avea nici umbră de mucegai pe pleoape.

Am chemat medicii din Čeaceak să stabilească care a fost pricina pentru care trupul lui, după atâţia ani, nu putrezise în pământ. Au venit, l'au cercetat şi ne-au spus să lăsăm această rămăşiţă pământească la aer, asigurându-ne că negreşit va putrezi. Dar, spre marea noastră mirare, nici după trei zile nu s'a întâmplat aceasta. După aceea a fost dus la un metoc al Mănăstirii Iovanie, unde a stat îngropat în pământ până ce s'au încheiat lucrările de strămutare.

Când am terminat cu mutarea bisericii şi a altor clădiri, l'am dezgropat iar pe Macarie, ca să îl ducem la noul lăcaş. L'am găsit tot aşa cum fusese îngropat. L'am mai lăsat la aer încă şapte zile, dar trupul lui nicicum nu s'a descompus. Moaştele sale, însă, nu au făcut minuni, adică vindecări miraculoase de bolnavi. Unii monahi povesteau că li se arăta în vis. Mie nu mi s'a arătat. L'am îngropat în biserică, unde odihneşte şi acum.

Trăind în mănăstire, am văzut multe asemenea lucruri. Cum se întâmplă aceasta şi cum este posibil ca trupul să nu putrezească, nu ştiu. Mulţi dintre cei neobişnuiţi cu lucrurile duhovniceşti cred că

aceasta este o înşelătorie preoţească. Dar multe asemenea trupuri pot fi întâlnite şi astăzi prin bisericile şi mănăstirile noastre.
Despre aceasta eu cred următoarele: de ar fi o înşelătorie, taina acesteia ar fi fost repede descoperită de cei sus-puşi. Cine ar fi putut-o ascunde de ei? Şi atunci ei şi-ar fi însuşit acest merit, astfel că astăzi globul pământesc ar fi fost plin de trupurile neputrezite ale celor „aleşi." În rândurile preoţimii, meritul ar fi fost al episcopilor şi patriarhilor. Dar în aceste cazuri, nici puterea, nici slava, nici banii nu ajută la nimic... Cum apar moaştele, nu ştiu. Mie nu-mi rămâne să cred decât că totul ţine de voinţa lui Dumnezeu.
Pe când lucram la construcţia Mănăstirii Iovanie, am primit pensie ca luptător în Primul Război, având decoraţii şi ordinul Memorialul Albania.

Şase ani şi jumătate am lucrat la dărâmarea vechii mănăstiri din Stanişinaţ şi la construirea uneia noi. Jumătate de an am nivelat curtea şi am împrejmuit-o cu zid, în trei ani şi jumătate am ridicat casa parohială, iar în doi ani şi jumătate am construit biserica. În tot acest timp am împădurit cu pini coasta golaşă din jurul bisericii.
În timpul zilei îmi îndeplineam sarcinile de preot, apoi până la unu noaptea ciopleam piatra. Vara lucram afară, iarna înăuntru, lângă sobă. De la unu noaptea şi până la trei îmi făceam rugăciunea, iar de la trei la şase dormeam. Singur, fără nici un ajutor, cu mâinile mele, am cioplit fiecare piatră cu care am zidit biserica.
A apărut la un moment dat un emigrant din Australia, plecat din sat de acolo, care a oferit bani mulţi pentru construcţia bisericii, cerând în schimb să apară undeva şi portretul lui, sub formă de frescă.
Cum eu trăgeam nădejde ca acea biserică să fie ctitoria mea, i-am nesocotit dorinţa. Când a aflat episcopul, s'a supărat, dar eu i-am

spus: „Dacă preasfinţia voastră primeşte acei bani, atunci să poftiţi să ridicaţi singur biserica! Eu n-o mai fac!"
Pentru construcţie aveam nevoie de forţă fizică, de aceea ar fi trebuit să mănânc mai mult decât ca simplu monah. Am găsit o soluţie şi de această dată: am luat de la cineva un vin roşu bun, pe care îl amestecam în farfurie cu apă, iar înăuntru înmuiam pâine; mâncarea era bună. Câteodată mai puneam şi un pic de zahăr, ca să mai sting acreala. Acea hrană îmi dădea forţă, ca şi cum aş fi mâncat carne sau slănină, dar sufletul îmi rămânea curat şi treaz.
Când am ajuns cam pe la jumătate cu munca, au venit la şantier nişte oameni, prezentându-se ca „autorităţi din Aleksandrovaţ." M'au găsit căţărat pe zid, la înălţime.
„De unde ai obţinut dumneata autorizaţie să zideşti biserica?", m'au întrebat. „Aici a fost înainte o biserică, şi acum ridic alta pe locul ei. La ce îmi trebuie mie autorizaţie?" „E, nu merge aşa, părinte. Mai întâi trebuie să se obţină autorizaţie de construcţie din partea autorităţilor competente, şi abia după aceea se poate construi..."
Atunci ceva s'a revoltat în mine, nu ştiu ce mi-a venit. Mă supărau autorităţile bisericeşti, deoarece nu îmi dădeau voie să trăiesc după voia mea, în singurătate. Dar dacă de autorităţile bisericeşti eram obligat să ascult, celor lumeşti nu aveam de dat socoteală. Am răbufnit, am luat un ditamai pietroiul şi l'am aruncat spre cel care mă bârâia cu întrebările.
„Uite-ţi autorizaţia!", i-am strigat.
„Eşti nebun! Am auzit despre tine că eşti cam ciudat, dar acum văd că eşti şi nebun!"
„Sânt nebun, sigur că da! Altfel cum m'aş fi călugărit?"
Au plecat mai repede decât au venit. M'am uitat după ei, râzând şi întrebându-mă ce mi-a venit să mă port astfel. Dar ce să fac, uşor nu-mi era... Toată viaţa construisem biserici prin Macedonia

şi Serbia, când eu de fapt voisem doar să mă retrag în munţi sau pe o insulă pustie. În fiecare zi, chiar şi în ziua în care au venit la mine cei doi, mă gândeam la viaţa mea de pustnic şi îmi doream să mă întorc la ea.

După aceea n'a mai venit nimeni să mă întrebe de autorizaţie. Cu cei din parohie mă înţelegeam bine; mă cinsteau şi veneau mereu la Sfânta Liturghie, ca să ne putem ruga împreună lui Dumnezeu şi pentru a-i aduce slavă.

Noaptea rămâneam singur. Atunci îmi adunam gândurile prin rugăciune şi cugetare. Aerul de la Stanişinaţ era curat, dealurile din jur - împădurite, cerul senin. Mă duceam adeseori să mă plimb pe câmpia Mitrovo şi mă gândeam cum să fac ca, după construirea bisericii, să-i înduplec pe mai marii mei să-mi dea dezlegare să plec în pustnicie şi acolo să-mi aştept sfârşitul.

După ce biserica a fost gata, puteam să nădăjduiesc la o viaţă firească. Scăpasem de munca fizică, aşa că m'am dedat întrutotul desăvârşirii mele duhovniceşti. Aşteptam numirea unui alt preot în locul meu, pentru că aşa îi cerusem episcopului, să pot pleca acolo unde îmi poftea inima. Zilele acelea mă simţeam tare bine. Dar, aşa cum spune şi înţelepciunea populară, dracul nu stă cu mâinile în sân...

Într'o zi a venit la mine o femeie de prin părţile acelea, împreună cu fiica ei. Încă înainte de a intra ele pe uşă, m'am simţit cuprins de o nelinişte, de o presimţire care mă prevenea că mă pândeşte o mare primejdie. Mă gândeam însă că primejdia nu prea are de unde veni, războiul se sfârşise, iar pe oameni îi socoteam buni. Prin urmare, n'am dat prea mare însemnătate presimţirilor.

Cele două femei au intrat şi mi-au cerut binecuvântarea. Întrebate fiind de ce au venit, mama a izbucnit în plâns şi mi-a explicat că ceva este în neregulă cu fiica ei. Doctorul le spusese că fata este la un pas

de a-şi pierde minţile şi că, dacă nu se mărită, o să cadă foarte repede victimă a nevrozei isterice. Femeia mi-a explicat că nu poate s'o mărite, pentru că tradiţia cere ca mai întâi să se mărite fiica mai mare. Ar fi fost o mare ruşine în faţa lumii să o mărite întâi pe fata cea mică.

„Bine, femeie, o să-i citesc o molitvă. Dacă are credinţă, Dumnezeu o s'o ajute..."

„Părinte Kalist, ea are nevoie de bărbat. Şi asta imediat! Dacă n-o să-i găsesc unul, o să îşi piardă minţile!"

„Păi atunci mărit-o, că doar nu vrei să-ţi înnebunească copilul!"

„Nu pot să o mărit peste rând, părinte! Ar râde lumea de mine toată viaţa! Nu pot s'o mărit pe ea prima, dar nici n'aş vrea să o ia razna..."

„Păi atunci hai să-i citim o rugăciune."

„Poţi să-i citeşti şi o rugăciune, că asta nu strică, dar mie mi-a trecut prin cap altceva, părinte. Ea are nevoie grabnic de ceva."

Se ruga, se văicărea, stăruia. Nu îndrăznea însă să-mi spună ce anume avea în minte.

„Spune odată, femeie, la ce te-ai gândit. N-o mai lungi atâta...," i-am spus.

„Părinte! Pe tine oamenii te respectă pentru că duci o viaţă cumpătată şi curată, şi pentru că tu crezi cu adevărat în Dumnezeu. De aceea oamenii au încredere în tine... Ia-o pe fiică-mea să îţi fie bucătăreasă! Asta de ochii lumii, iar tu să trăieşti cu ea! Ceea ce va fi între voi să rămână pentru totdeauna o taină. Făgăduiesc că îndată ce o s'o mărit pe fata cea mare, o s'o mărit şi pe asta. Altă cale n'am. Fie-ţi milă. Părinte, şi ajută-ne! Scapă-mi copila de la nebunie!"

M'am îndepărtat de ea şi am vrut s'o alung îndată. Dar cum mi-am dat seama că se află într'un mare necaz, n'am făcut-o.

Fata avea cam 18 ani. Ochii negri aruncau văpăi. Mă sorbea din

priviri... Aveam impresia că era pregătită în orice clipă, în cazul celui mai mic semn de încurajare din partea mea, să dea năvală peste mine şi să mă îmbrăţişeze. Era îmbrăcată într'o rochie uşoară, cu nasturi în faţă, de sub care se ghiceau toate formele. Mi-am luat ochii de la ea, fiind cuprins de nelinişte şi de tulburare. Mă aflam într'o mare încurcătură; îndată m'am gândit cum să ies din această situaţie, dar să le şi ajut în acelaşi timp. Atunci am spus calm:

„Nu te mai gândi la asta, pentru că nu se poate. O să-i citesc o rugăciune. Dumnezeu este milostiv şi vă va ajuta."

„Părinte, scapă-ne! Mai întâi Dumnezeu, apoi tu. Ajută-ne..."

Femeia a ieşit în grabă, iar fata a început să-şi desfacă nasturii rochiei, după care s'a aruncat pe jos. Stătea acolo în faţa mea, complet goală, privindu-mă cu jind. Simţeam cum dinspre ea veneau asupra mea nişte valuri de căldură, care mă inundau. Nu aştepta decât un semn din partea mea ca să-mi cadă imediat în braţe.

Mi-a fost limpede că se înţeleseseră dinainte cum să facă să mă determine să le fac pe plac. Vulpea bătrână pusese totul la cale, convingând-o pe biata fată să accepte, care oricum abia aştepta să se dăruiască.

Sânt un om bătrân şi îmi pot îngădui să povestesc despre cele simţite atunci, pentru că acum nu mai simt nici un fel de emoţie gândindu-mă la acea întâmplare. Era o tânără frumoasă...

M'a cuprins o dorinţă arzătoare şi am simţit un tremur plăcut în stomac. În mine s'a trezit dorinţa, poate chiar mai mare decât a ei. Simţeam că ard, trupul îmi era încordat precum oţelul. Stăteam aşa în faţa ei, nebun de poftă, şi mă uitam, fascinat de atâta frumuseţe.

Aş vrea să fiu sincer cu voi: nici un tânăr nu ar fi putut să reziste în faţa unei asemenea femei! Nici un jurământ de castitate şi nici o înţelepciune din lume n'ar fi putut ajuta într'o asemenea situaţie... Nu m'am lăsat învins că eram bătrân, ci doar pentru că eram călit în

încercările duhovniceşti, prin post şi prin alte renunţări. Am reuşit să mă adun, întrebându-mă: „Kalist, merită să-ţi jertfeşti întreaga viaţă duhovnicească pentru o clipă de plăcere trupească? Vrei ca acum, la bătrâneţe, să nărui tot ce ai clădit o viaţă întreagă?”
Cred că m'au salvat voinţa, credinţa şi convingerile, dar mai cred că însuşi Dumnezeu m'a salvat de la făţărnicie, de la amăgirea de sine şi a celorlalţi.
Printr-un ultim efort de voinţă mi-am desprins privirile de la ea şi am fugit în biserică. Am căzut în genunchi în faţa icoanei Domnului nostru Iisus Hristos şi m'am rugat, ca niciodată până atunci, să mă scape. I-am spus ce cred cu toată sinceritatea, ca unuia frate, I-am povestit în ce situaţie mă aflu şi L'am rugat să îndepărteze acea ispită... Focul din mine începuse, încetul cu încetul, să se stingă... Abia după o oră de rugăciune am fost cuprins de un val rece, ca şi cum cineva ar fi aruncat pe mine o găleată cu apă. Mi-am revenit repede şi am început să cuget cu înţelepciune şi să mă port cum se cuvine. Am redevenit Kalist cel de dinainte. În acele momente m'am gândit cum pot să o ajut pe nefericită.
Din biserică am intrat în stăreţie, unde mă aşteptau cele două femei. Păreau că nutresc încă nădejdea de a le accepta propunerea, dar eu m'am grăbit să le înştiinţez că, dacă voiau ajutorul meu şi ca fata să se facă bine, atunci trebuia să mă asculte şi să facă întocmai ce le voi cere. Au acceptat fără crâcnire. Oricum nici nu aveau de ales.
Le-am poruncit ca fata să ţină post aspru în următoarele şapte zile, după care am adus-o în biserică şi am spovedit-o. La începutul spovedaniei, m'am stăpânit să mă apropii duhovniceşte de ea. Ea nu răspundea aproape la nici o întrebare de-a mea, ci continua să mă privească cu ochii plini de dorinţă. În biserică domnea o linişte desăvârşită. În jur plutea un miros de tămâie, iar icoanele ne pri-

veau de pe pereţi. I-am vorbit domol, rar, folosind cuvinte blânde prin care îi ceream să se spovedească şi să îmi spună ce anume o chinuie. Încetul cu încetul a început să se destindă, să i se limpezească conştiinţa şi să se apropie de mine, deschizându-şi inima. A început să-mi vorbească în fraze sacadate despre tainele ei tinereşti, despre tumultul dorinţelor ei.

Spre sfârşitul spovedaniei, ochii i se umpluseră de lacrimi şi, la un moment dat, a izbucnit în hohote şi a continuat mult timp să plângă. La sfârşit s'a uitat curat în ochii mei.

După aceea am făcut, timp de mai bine de două ore, şi o rugăciune pentru sănătatea ei. Frumuseţea feciorelnică a trezit în mine dorinţa de a o ajuta. Nu mă mai gândeam la mine; sudoarea îmi şiroia peste faţă şi peste piept, iar picioarele mă dureau de la atâta încordare. Fiecare cuvânt rostit de mine era limpede, spus cu sinceritate şi din adâncul inimii.

I-am poruncit mamei să o ţină închisă pe fată în cameră şapte zile fără mâncare şi fără apă şi să se roage la Dumnezeu pentru ea.

Când au plecat, m'am întors în biserică, am îngenuncheat în faţa icoanelor şi m'am rugat la Dumnezeu pentru fată şi pentru atâta frumuseţe câtă dăruise. Am postit împreună cu ea, m'am gândit la ea, am răbdat cu ea şi m'am rugat.

După trecerea celor şapte zile m'am dus la ei acasă, unde am avut bucuria să văd că fata s'a liniştit; din priviri îi dispăruseră acele flăcări ale dorinţei. Slăbise şi abia mai vorbea de istovire. După alte câteva zile s'a mai înzdrăvenit, după care s'a vindecat. Boala aceea nu i-a mai revenit. Trăieşte şi astăzi, are un soţ, copii şi familie. Mă cinsteşte ca pe un tată. Când mă întâlneşte, îmi face închinăciune şi îmi sărută mâna. Şi mama ei mi-a păstrat respect, dar, de fiecare dată când ne-am întâlnit, îşi pleca privirile de ruşine.

La terminarea bisericii din Stanişinaţ, am cerut autorităţilor bisericeşti să-mi îngăduie plecarea la vreo mănăstire. Cererea mi-a fost primită, aşa că am fost numit duhovnic la Mănăstirea de maici Liubostinia.[45] M'am dus acolo, deşi nu prea eram încântat de ideea de a conduce o mănăstire de maici şi de a le fi duhovnic. Ştiţi cum e, femeia tot femeie rămâne, chiar dacă se călugăreşte. În ochii ei, bărbatul nu poate niciodată să fie curat, chiar de ar fi sfântul lui Dumnezeu! Mereu găsesc câte un motiv să ne ponegrească; chiar dacă nu este adevărat, născocesc ele ceva! La Liubostinia am rămas un an şi jumătate, iar după aceea am fost trimis tot ca duhovnic la Mănăstirea Iovanie.[46]

Am primit fel de fel de sarcini, mă tot mutam dintr-un loc în altul ca să fiu cât mai departe de ierarhi, trăgând nădejde că astfel mă voi elibera şi voi găsi un loc tihnit în care să mă aplec numai asupra rugăciunii. Mi-a trecut prin cap să mă dau bătut, singur, la ascultările bisericeşti, să încalc votul ascultării şi să fug fără binecuvântarea episcopului. Dar nu am îndrăznit să fac asta, pentru că mă temeam de urmări.

De la Iovanie am trecut la Mănăstirea Vaznesenie,[47] în nădejdia de a fi tot mai aproape de ţelul meu, sihăstria.

Tocmai atunci m'a chemat la el Episcopul Jicei, Vasilie. M'a bucurat invitaţia lui, pentru că mă gândeam că va fi un bun prilej să îi cer îngăduinţa să plec. Nădăjduiam chiar că o să primesc cu uşurinţă

---

45 Mănăstire din apropierea oraşului Trstenik, în Sudul Serbiei.

46 Locaş monahal Ortodox situat pe malul Moravei, în Răsăritul Serbiei, datând din veacul al XVI-lea.

47 Mănăstirea Vaznesenie („Înălţarea [Domnului]"), din clisura Ovcear - Kablar, este atestată din veacul al XVI-lea, dar a fost nimicită în timpul stăpânirii otomane. A fost refăcută la începutul veacului XX, prin străduinţa Episcopului Nicolae Velimirovici.

binecuvântarea lui, date fiind toate câte am făcut pentru Biserică. Socoteam că merit ca măcar la bătrâneţe să-mi împlinesc dorinţa de-o viaţă.
Episcopul mi-a povestit însă că preotul care mi-a urmat la Stanişinaţ a lăsat biserica plină de datorii. Tăiase cu drujba, într'o singură zi, optzeci de metri cubi de lemne din pădurea bisericii, după care vânduse lemnele cu mult sub preţul pieţei.
N'am scăpat însă prilejul să-i amintesc de dorinţa mea de a mă retrage în munte, la care el mi-a răspuns:
„Eu te înţeleg, Kaliste. Ai fost supus, ai muncit toată viaţa şi ai făcut atât de multe pentru Biserică. Ştiu că acum ar fi vremea să facem şi noi ceva după voia ta. Totuşi te conjur, părinte, să mai faci încă ceva: du-te la Stanişinaţ, isprăveşte cu datoriile bisericii, după care poţi merge unde-ţi va pofti inima! Şi să ştii că o să ai binecuvântarea mea, numai să rămâi în eparhia noastră."
Nici de data aceasta nu am avut încotro şi a trebuit să accept. Am revenit la Stanişinaţ. Preotul care făcuse datorii la biserică a fost trimis în eparhia Nişului, unde a fost avansat. Culmea e că, în loc să fie pedepsit, a fost răsplătit!
După sosirea mea la vechea parohie, mi-am dat toată silinţa să termin cât mai repede cu putinţă ceea ce aveam de făcut, ca să pot, în sfârşit, să plec în sihăstrie. Nici nu mai trebuia să merg să cer binecuvântarea episcopului, pentru că o aveam deja. Într'un an şi jumătate am reuşit să strâng toţi banii trebuincioşi pentru întoarcerea datoriilor; am mai pus ceva şi din pensia mea, numai să mă eliberez mai repede de această ultimă îndatorire.
În sfârşit, l'am înştiinţat în scris pe episcop că mi-am îndeplinit misiunea. I-am pomenit că, atunci când va citi scrisoarea, eu voi fi deja în drum spre munte, în căutarea singurătăţii.
Aşa am şi făcut: mi-am împachetat lucrurile şi m'am urcat în primul

tren spre Ghevghelia.[48] Mă temeam ca nu cumva episcopul să mai găsească vreo sarcină pentru mine, aşa că nu l'am ascultat să nu părăsesc eparhia şi am plecat tocmai în Macedonia, în Munţii Meglen.[49]

Nu pot descrie în cuvinte bucuria pe care am simţit-o în această călătorie spre munte. După aproape o jumătate de veac, eram în sfârşit liber şi eram numai al meu însumi. Eram încredinţat că aşa voi rămâne până la capătul zilelor. I-am mulţumit lui Dumnezeu că mi-a dat să trăiesc după pofta inimii. Priveam cu încântare câmpiile, munţii şi îngânam un cântec, spunându-mi: de acum încolo, aici vei trăi şi aici îţi vei preda sufletul în mâinile lui Dumnezeu.

Mă bucuram nespus că voi trăi iarăşi în curăţie şi adevăr şi că voi privi cu ochii sufletului tainele şi frumuseţile cereşti; că voi fi departe de desfrânările omeneşti, de lenea şi de delăsarea lor, de răutatea şi de ura lor, de lăcomie şi de curvie; că nu voi mai fi dator să mă îngrijesc de oameni şi să le dezleg problemele duhovniceşti; că nu va mai trebui să zidesc biserici, case parohiale şi acareturi.

Tânjeam să aflu firea cea dumnezeiască în mine şi în jurul meu. Atunci când eram preot şi când citeam rugăciunea de sfinţire a apei înainte de sărbători, simţeam că primesc o lumină în lăuntru, un fel de har, şi astfel ştiam că şi preoţii primesc darul Sfântului Duh. Dar trăirea aceasta nu era nici pe departe la fel de frumoasă şi de deplină ca aceea pe care am avut-o pe munte sau pe insulă.

M'am simţit cuprins de har şi când am ridicat biserici. Dar trebuie să adaug că mult mai mare a fost răsplata după şapte zile petre-

48 Oraş din Republica Macedonia cu o numeroasă populaţie Megleno-Română, situat la graniţa cu Grecia.
49 Munţi în Nordul Greciei, la frontiera cu Republica Macedonia.

cute în post şi rugăciune decât după terminarea unei biserici la care am lucrat ani de zile. Este un adevăr pe care l'am simţit adânc în mine şi sânt încredinţat că, pentru Dumnezeu, omul este mai deosebit decât o construcţie de piatră. Este bine să mergi într'o biserică în care slujba este ţinută de un preot ce trăieşte după legile Domnului în vorbă şi faptă, şi când acolo se adună oameni cu inima şi cugetul curat. Dar dacă asta lipseşte, zadarnic e să ai o clădire frumoasă, pentru că nimănui nu-i foloseşte.

Omul sfinţeşte locul, şi nu locul pe om. Acolo unde sânt oameni în care sălăşluieşte iubirea, acolo este Ierusalimul, Muntele Athos şi întreaga Zidire.

După ce am ajuns la Ghevghelia, m'am urcat într'un camion care m'a dus până la graniţa Iugoslaviei cu Grecia, de unde am luat drumul muntelui cu bocceaua în spate. Am recunoscut îndată locul în care, în Primul Război, am petrecut un an şi jumătate pe poziţii împotriva Nemţilor, a Austriecilor şi a Bulgarilor. M'am îndreptat drept spre peştera în care noi, soldaţii, ne oblojeam rănile, ne pregăteam mâncarea, sărbătoream praznicele, cântam şi sufeream. Acolo am trăit cu nădejdea zilei în care vom reuşi să străpungem frontul şi să ne întoarcem la casele noastre din Serbia.

În această peşteră hotărâsem eu să-mi petrec restul vieţii. Am ales locul şi pentru că în pădurea din împrejurimi se găseau din belşug castani şi fructe de pădure. În Muntele Petrina sau pe insula de pe lacul Prespa nu mă mai puteam duce, căci eram prea bătrân; nu mai puteam să mă hrănesc doar cu urzici, rădăcini şi ierburi. Îmi plăceau castanele, foarte bune după ce sânt fierte. Am învăţat asta în timpul războiului. Priveam de la depărtare coroanele castanilor, ale perilor sălbatici, ale scoruşilor. Mă grăbeam să ajung cât mai degrabă acolo; parcă pluteam pe cărările de munte. Pretutindeni în jur se vedeau urme din Primul Război: tranşee surpate, resturi de grenade, tam-

bururi de sârmă ghimpată, fragmente de tunuri, baionete ruginite. Cu vegetaţia sa bogată şi cu stâncile lui semeţe, muntele era de o frumuseţe răpitoare. Mă simţeam liber precum păsările cerului.

Mi-aminteam de bătăliile purtate aici, de tovarăşii căzuţi pe câmpul de luptă şi de cei care au supravieţuit, de speranţele, dorinţele, bucuriile şi tristeţile trăite atunci... În acele momente am uitat de viaţa petrecută printre oameni, de toate păţaniile, eforturile fizice şi de dezamăgirile trăite printre aceştia. Sufletul se bucura din plin de viitorul meu sălaş.

Dar, când am ajuns la vreo cincizeci de metri de peşteră, am observat marcajul graniţei de stat. Peştera mea se afla dincolo, pe teritoriul Greciei!

Am fost cuprins de deznădejde. Am lăsat rucsacul pe pământ şi m'am întrebat: este oare cu putinţă ca şi de data aceasta omul să-mi stea în cale? Apoi am rostit cu jumătate de glas: să n'ai tu parte de linişte, de tihnă şi de libertate, nefericitule... Of, Doamne, ce mai sânt şi oamenii ăştia... Până când o să trebuiască să trăiesc după ordinele voastre, până când o să ascult suferinţele voastre şi o să mă împiedic de opreliştile voastre?

În acele momente am hotărât cu tărie să mă eliberez de oameni pentru totdeauna! Mi-am pus în gând să găsesc un asemenea loc unde nimeni în afară de Dumnezeu să nu-mi mai poată pune hotar.

N'am putut însă să plec înainte de a-mi vedea peştera râvnită. Aşa că mi-am luat bocceaua pe umăr şi am trecut graniţa.

Intrarea peşterii era blocată de un buştean mare de fag; probabil se prăbuşise de bătrâneţe. Abia m'am putut strecura pe sub el ca să ajung până la uşa pe care noi, soldaţii, o construiserăm în urmă cu peste cincizeci de ani; era putrezită, scândurile erau crăpate şi ieşise din ţâţâni. Se vedea că în peşteră n'a mai intrat nimeni de când am plecat noi de acolo. Când am deschis uşa, m'a izbit mirosul pu-

ternic de aer stătut, iar faţa mi-a fost acoperită de păienjeniş. După ce m'am obişnuit cu semiîntunericul, am zărit pe jos resturi de conserve, vatra pe care făceam focul şi tăciuni. Am găsit chiar şi un pămătuf de bărbierit şi un brici care, spre marea mea surprindere, mai puteau fi folosite! „Ăsta e briciul lui Milan," mi-am amintit că el, după străpungerea frontului, îşi uitase toate lucrurile personale, pentru că, bucuros de victorie, s'a grăbit să treacă repede din Grecia la noi.

M'am aşezat în scobitura care pe atunci ne servise ca bancă, iar în mine s'au trezit amintirile din trecut. Mă încerca un stare plăcută de bucurie; în faţa ochilor mi se perindau toţi vechii camarazi pe care îi îndrăgeam şi am fost cuprins de un sentiment de dragoste faţă de toţi cei care au ieşit din viaţa mea. Acesta era unul profund, nobil şi neasemuit de frumos. Am înţeles atunci, pentru a nu ştiu câta oară, că nu este în om nimic mai frumos decât sentimentul iubirii.

Până în acel moment, cunoscusem doar iubirea faţă de Dumnezeu, care era mult mai mare decât aceea faţă de oameni. Dar şi această iubire faţă de foştii mei camarazi de luptă şi suferinţă era nespus de mare şi era demn să trăieşti pentru ea, să o simţi mereu prezentă în străfundurile fiinţei.

Atunci mi-au venit în minte toate grozăviile pe care noi, bărbaţii, le-am făcut în Primul şi în al Doilea Război, fie atunci când am atacat, fie atunci când ne-am apărat. Mi-am amintit de o poezie a unui scriitor Sârb interbelic, intitulată: „Ce trist e să fii bărbat..." şi mi-am spus: Nu, nu e trist, trist este *să nu fii* bărbat. Trist este să fii criminal, hoţ, desfrânat, leneş! E minunat însă să fii bărbat cu inima curată, plin de iubire, pace şi înţelepciune. Nu cred să fie ceva mai măreţ pe lumea asta. Nu ştiu cu ce s'ar putea compara.

Cu aceste gânduri am ieşit din peşteră. Mi-am amintit de pârâu, de izvor, am cotit-o la dreapta, spre cişmeaua din piatră, pe care o

zidiserăm în timpul războiului. Acolo am observat o cană nouă de tablă, legată de stâncă cu un lanţ, şi atunci mi-am dat seama că în apropiere se află oameni. Am băut apă pe îndelete, iar în mintea mea amintirile continuau să se perinde. La un moment dat, am uitat de timpul care a trecut şi mă simţeam ca acum 50 de ani, când stăteam în acelaşi loc.

Din această stare de fericire m'a trezit un zgomot de paşi. Erau soldaţii Greci, grănicerii care veneau spre cişmea. Au fost surprinşi să mă găsească lângă izvor, dar văzându-mă aşa bătrân, cu părul cărunt şi în veşminte de monah, au fost îngăduitori. M'au întrebat doar cine sânt şi ce fac acolo. Eu le-am răspuns, dar ei nu aveau cum să înţeleagă Sârba. Eu mai ştiam câte un cuvânt în Greacă, dar în acel moment nu mi-a venit nici unul în minte. Din fericire, printre ei era şi un Macedonean, iar eu ştiam bine Macedoneana, aşa că am reuşit să ne înţelegem.

Când au aflat că pe acel munte am luptat, că am trăit în peşteră cu camarazii de război, că noi am ridicat cişmeaua, au fost foarte interesaţi să afle şi alte amănunte, aşa că le-am vorbit despre război, despre viaţa noastră de luptători. M'au dus apoi la punctul lor de grăniceri, mi-au cărat în spate rucsacul şi m'au poftit să rămân acolo peste noapte, ca să le mai evoc amintiri. Cum eram obosit şi nu mă grăbeam nicăieri, am acceptat. Toată noaptea n'am închis un ochi, tot depănând la amintiri. A doua zi m'au condus până la punctul de frontieră Iugoslav.

Şi cu soldaţii noştri am stat de vorbă timp îndelungat. Când să plec de acolo, nu m'au lăsat să plec cu autobuzul, ci m'au dus ei cu maşina până la Ghevghelia. M'am despărţit şi de soldaţii Greci, şi de ai noştri, ca de copiii mei. Mi-a făcut plăcere să-i întâlnesc. Şi unii, şi alţii mi-au lăsat amintiri plăcute, dar în acelaşi timp îmi venea să plâng, dezamăgit de faptul că n'am putut să rămân în peştera mea

dragă. Şi uite-aşa, fără vina mea, a trebuit să părăsesc gândul că o să-mi pot petrece ultimele zile în munte, printre castanii şi animalele sălbatice.

De la Ghevghelia am luat trenul spre Skopie, Niş şi Stalaceţ, până la Čeaceak. M'am oprit la Ovceara - Bania; mi-am lăsat lucrurile la un ţăran şi m'am îndreptat spre Muntele Kablar, ca să caut acolo o peşteră potrivită în care să-mi duc zilele până la sfârşit. M'am oprit în mijlocul podului de la Ovcear - Bania ca să mă uit atent spre înălţimile din apropiere. Cunoşteam bine acel munte, dar mai cu seamă natura din jur. Am cercetat cu privirea povârnişurile, stâncile abrupte şi poienile de pe un versant al acestuia, socotind că pe undeva ar trebui să fie vreo peşteră, aşa că m'am îndreptat într-acolo. Am folosit ca punct de orientare copacii şi pietrele. Când am ajuns unde îmi propusesem, m'am căznit mult timp să găsesc o peşteră. La un moment dat am zărit o mică deschizătură în stâncă, largă de doar zece centimetri, care se afla după o ridicătură pe care, ocolind-o, am găsit peştera.

Dar nu puteam ajunge până la ea pentru că dedesubt se întindea o prăpastie, iar în faţă era o stâncă înaltă, netedă şi perpendiculară. În nici un caz nu mă puteam apropia de intrare.

Mi-a plăcut foarte tare locul în care se afla scobitura şi m'am încăpăţânat să-mi rânduiesc culcuşul chiar acolo. Mi-am făcut îndată planul cum să îmi croiesc drum. Am hotărât ca în stânca verticală să bat două rânduri de piroane: unele pe care să calc şi unele, mai sus, de care să mă sprijin. Constructor fiind de meserie, nu mi-a fost greu să fac acest lucru.

M'am întors la Ovcear - Bania şi m'am dus la fierar, care mi-a făcut câteva dălţi pentru piatră şi paisprezece piroane de fier. Mi-am

cumpărat şi un ciocan mare de la feronerie, iar de la Mănăstirea Nikolia am luat chingi şi curele. Când m'am întors pe munte, primul lucru a fost să fac găuri în stâncă cu dalta şi să înfig pe rând cele două rânduri de piroane, şase jos şi şase sus, legându-mă în acelaşi timp cu frânghiile şi cu chingile, ca să nu cad. Peştera era foarte potrivită pentru vieţuit. Am nivelat pereţii şi am făcut-o să arate precum o încăpere bună de locuit. Dintr-o gaură din stâncă se prelingea un fir de apă. Cu primul prilej când am coborât în oraş, am cumpărat nişte ciment şi mi-am făcut un jgheab. În mai puţin de două ore, în jgheab se strângeau cam vreo 6 litri de apă de munte, bună de băut. Am nivelat pereţii cu ciment, am construit o uşă din scânduri, am adus acolo şi o butelie, o pătură şi cărţile....

Mi-am înfrumuseţat locşorul în care urma să vieţuiesc cu multă grijă şi dragoste. Cred că nimeni pe lume nu era mai fericit decât mine. Nici cei care aveau castele nu erau mai mulţumiţi ca mine, în peştera din stâncă.

La picioarele mele se întindea coasta Muntelui Kablar, vălurită şi bogată în vegetaţie. Mă uitam de acolo de sus spre lume şi mă simţeam foarte fericit că sânt cu totul singur şi că mă simt numai al meu întru totul.

Pensia îmi venea la poşta de la Ovcear - Bania. Când coboram în oraş, îmi făceam cumpărăturile de care aveam nevoie. Mâncam la două zile pâine cu apă. Pâinea o uscam la soare, aşa că îmi ajungea pentru o lună de zile. Din când în când mai fierbeam urzici sau rădăcini. Apa era curată, dulce şi rece; niciodată în viaţă nu mai băusem o apă atât de bună.

Chiar la începutul vieţii mele acolo, am întâlnit pe o cărăruie un şarpe vărgat. Nu m'am speriat, că doar pe Insula Prespa am trăit cu mii de şerpi alături. Dar târâtoarea asta era altfel; de cum m'a zărit, a început să sâsâie şi să mă ameninţe. M'am mirat de o asemenea

purtare, având în vedere că nu îl stingherisem cu nimic; am început să-i vorbesc cu blândeţe, ca unei fiinţe cugetătoare, spunându-i că n'are rost să se certe cu mine şi că nici nu trebuie să se teamă, pentru că n'am de gând să-i fac nici un rău. Dar el devenea din ce în ce mai supărat. Când am văzut că vorbele blânde nu ajută la nimic, atunci am ţipat la el: „Ascultă, fiară, la mine! Eu sânt om, iar tu eşti şarpe. Tu trebuie să mi te supui! Dacă nu te dai de bună voie din calea mea, atunci o să te dau eu cu forţa!"

Continua să sâsâie tot mai insistent. Am luat nişte pietre şi l'am lovit o dată, de două, de trei ori, până ce s'a strecurat într'o adâncitură din stâncă; capul însă i-a rămas afară. De acolo mă pândea. Se aştepta probabil să mă apropii de el ca să mă apuce de picior şi să mă muşte. Eu tot dădeam cu pietre în copacul de alături, ca să îl sperii, dar el nici gând să să se dea bătur. Mă fixa cu ochi strălucitori şi plini de ură, iar eu eram furios şi tot loveam cu pietre. Până la urmă s'a ascuns într'o gaură.

Judecând după reacţia şarpelui, am înţeles că, trăind printre oameni, îmi pierdusem din răbdare şi din harurile de la Domnul, pentru că altfel şarpele nu m'ar fi ameninţat cu atâta îndârjire dacă ar fi simţit în mine iubirea. Pe insulă trăisem cu mii de şerpi în jurul meu şi nici unul nu m'a privit cu atâta furie ca acesta. Asta m'a făcut să înţeleg că nu mai sânt cel de altădată, cel care trăia împăcat cu sine, cu vietăţile şi cu oamenii. Ştiam că mă aşteaptă o luptă grea pentru curăţirea sufletului şi a trupului, pentru a alunga din mine toate patimile pământeşti şi a le înlocui cu pacea şi dragostea cerească. Aveam însă o bogată experienţă ca pustnic şi ca om al rugăciunii, încât aveam convingerea că voi atinge înălţimi duhovniceşti.

Stăteam în faţa peşterii şi mă rugam de la răsăritul soarelui şi până pe la amiază, iar noaptea, în peşteră, până la miezul nopţii. Uneori

îmi petreceam chiar mai mult timp în rugăciune dacă simţeam că mă încearcă duhurile rele, acelea care îţi slăbesc voinţa şi trupul cu teamă şi neputinţă. Spuneam rugăciuni din Minei sau cu cuvintele mele. Aveam la mine toate cele douăsprezece Minee şi ambele Octoihuri. În timpul zilei făuream cruciuliţe din lemn de merişor, mă plimbam pe munte şi cugetam. Deşi eram bătrân de-acum, continuam să mă ţin tare.

Cel mai mult îmi plăcea să îmi spun rugăciunea la miezul nopţii. Obişnuiam să stau pe stânca din faţa peşterii până în zori, când natura era liniştită, păsările şi greierii tăceau, ba chiar şi vântul se oprea. Deasupra pământului domnea o pace de nedescris. În acele momente simţeam că Dumnezeu se pogoară pe pământ.

Am avut grijă întotdeauna să nu-mi lipsească cele de trebuinţă pentru viaţă. Aveam de toate: pat, pătură, butelie, pâine uscată, urzici, apă, îmbrăcăminte, cărţile de rugăciune, unelte... Petreceam vremea trudind; cu fiecare zi ce trecea deveneam tot mai calm, cu inima tot mai plină de căldură şi de bucurie. În jurul meu şi în mine simţeam o pace şi o curăţie nepământeană. Uneori, noaptea, mi se părea că cerul se face una cu pământul sau că pământul, şi eu dimpreună cu el, ne contopim cu cerul.

În doar cincisprezece zile de stat în munte mi-a revenit starea sufletească dobândită pe Insula Prespa.

Când intram sau ieşeam din peşteră scoteam piroanele din stâncă, ca să împiedic să pătrundă acolo fie oameni, fie animale. Aşa mă simţeam eu în siguranţă, ferit de oricine şi orice, atât pe timpul vieţii, cât şi după moarte. Îmi închipuiam sfârşitul: când o să vină clipa cea de pe urmă, când sufletul se va despărţi de trup, îmi voi preda prin rugăciune sufletul lui Dumnezeu, iar osemintele îmi vor rămâne pentru totdeauna în peşteră.

La o jumătate de an de la sosirea pe munte, ducându-mă în oraş să îmi ridic pensia şi să cumpăr cele trebuincioase, am dat peste o călugăriţă de la Mănăstirea Sretenia care mă aştepta cu o scrisoare semnată de Episcopul Vasilie; acesta îmi poruncea să mă duc grabnic la el. În misivă mai scria că am plecat în munţi de capul meu, fără binecuvântare, şi că pe viitor nu mai îmi este îngăduit să mai ţin slujbe la vreo mănăstire dacă nu mă supun a mă înfăţişa la episcop. M'am supărat pe vlădica din pricina cuvintelor lui neadevărate. M'am întors la peşteră, mi-am pregătit în grabă bocceaua şi, aşa supărat, am pornit în grabă spre Kralievo. Coborând panta muntelui, m'am adâncit în gânduri: ce ar trebui să îi spun episcopului şi cum va trebui să mă apăr de învinuirile lui neîntemeiate?
Dintr-o dată, în faţa mea apărut un lup. M'a luat pe neaşteptate, aşa că am înţepenit pe loc ca o stană de piatră. Vedeam cum trupul lui cenuşiu se încorda, pregătit să se năpustească asupra mea. Privirile ni s'au întâlnit. Eu mă uitam la el fără să simt că mă pândeşte vreun pericol. Dimpotrivă, ochii lui păreau blânzi, de parcă surâdeau... Totul nu a durat decât câteva clipite, după care lupul s'a întors, atingându-mi genunchii cu coada şi, sărind peste o tufă de mărăcini, s'a topit în pădure îndată. Am rămas încă puţin timp încordat şi plin de uimire, după care m'am aşezat pe pământ să mă liniştesc.
Ajuns la Kralievo, m'am dus drept la Episcopul Vasilie. Cum am intrat, i-am şi spus:
„De ce aţi scris acele neadevăruri despre mine, Preasfinţia voastră? Nu mi-aţi spus că pot să fac ce vreau după ce deslușesc toate datoriile de la Stanişinaţ? Eu am îndeplinit întocmai porunca, şi am şi rămas în eparhie, după cum mi-aţi cerut..."

M'a contrazis puţin, spunându-mi că nu mi-a dat chiar îngăduinţa să plec în sihăstrie, că de fapt fusese vorba de o neînţelegere... Eu însă am stăruit, aşa că în cele din urmă l'am făcut să recunoască de fapt că a vrut să mă sperie şi să mă lămurească să vin la el. După ce ne-am liniştit amândoi, mi-a spus:
„Am un mare necaz pe cap, părinte Kaliste, şi am neapărată nevoie de ajutorul tău..."
„Despre ce fel de ajutor este vorba, Preasfinţite?"
Abia atunci mi-a dezvăluit adevărata pricină pentru care m'a chemat:
„Preotul de la Stanişinaţ a adus biserica şi acareturile într'o stare jalnică. Nu a ţinut cont de nimic, nu a făcut nici o reparaţie, şi a vândut tot ce se putea vinde. Prin comportamentul lui necuviincios a alungat oamenii din biserică, aşa că am hotărât scoaterea lui din rândurile preoţimii... Te rog, părinte Kalist, să te mai duci o dată la Stanişinaţ şi să repari acolo ce e de reparat, iar eu te încredinţez că n-o să te uit şi că n-o să-ţi pară rău..."
M'a oprit apoi la masă şi mi-a mai povestit alte amănunte despre preotul cu pricina.
L'am înţeles pe episcop şi mi-am dat seama cât de necăjit este, dar n'am vrut să primesc propunerea. Îmi ajungea cât muncisem până atunci şi credeam că nu sânt dator să repar mereu neglijenţa altora. Mi-era de ajuns după ce toată viaţa construisem biserici şi acareturi fără să fiu plătit şi recunoscut pentru asta.
Am plecat de la Kralievo fără să-i dau un răspuns episcopului. Nu am tăgăduit făţiş, dar nu aveam de gând să-i dau ascultare.
Nu m'am mai întors nici la peşteră, nici la Stanişinaţ. M'am dus direct la Patriarhul Gherman, la casa de odihnă din Vrniacika Bania. Întâlnirea mea cu patriarhul a durat destul de mult (a fost prima mea discuţie cu preafericitul după întoarcerea lui din America. Episcopul Jicei, Nicolae Velimirovici, care plecase după război în

America, îl rugase pe patriarh să-mi transmită salutările lui. Amintindu-şi de viaţa noastră de monahi şi de tot ce am trăit împreună, Nicolae mi-a transmis prin patriarh că mi-e recunoscător şi că îşi aminteşte cu plăcere de mine).

I-am povestit şi eu patriarhului tot ce am făcut pentru Biserică şi cum au venit alţi preoţi care mi-au ruinat munca. Am sfârşit prin a-i mărturisi că nu am de gând să mă dezic de viaţa din munte şi l'am rugat să mă sprijine şi să nu mă osândească de neascultare. La despărţire, patriarhul mi-a spus că nu are nimic împotrivă dacă nu fac voia episcopului, dar m'a îndemnat să îmi cercetez conştiinţa înainte de orice. Oricum, nu-şi putea îngădui să spună ceva mai mult, chiar de ar fi dorit.

Zile în şir m'am tot frământat dacă mă supun sau nu voinţei episcopului. Eram supărat şi pe el, şi pe autorităţile bisericeşti, pentru că nu arătau pic de înţelegere faţă de mine. Ştiam că situaţia era grea, dar nu eram eu singurul dator să muncesc până la sfârşitul zilelor, îndreptând greşelile altora. Mă gândeam şi la votul ascultării din clipa călugăririi mele. Din cercare ştiam că, dacă nu mă supun, îmi voi pierde liniştea sufletească, chiar dacă voi fugi până la capătul pământului.

Până la urmă, după multe frământări, am hotărât că e mai bine să mă duc la Stanişinaţ şi să îmi recapăt pacea, decât să rămân în munte trăind cu mustrări de cuget.

N'am cuvinte să descriu cât de greu mi-a fost să îmi părăsesc peştera. Aproape că am plâns. Mi-am lăsat acolo totul, pătura, mineele şi cele două octoihuri. Înainte de plecare am pus totul în ordine: patul, vasele, cărţile. În taină nădăjduiam că odată şi odată tot mă voi întoarce acolo.

Am tras uşa după mine, am scos piroanele şi le-am ascuns într'un loc sigur. Nu cred că cineva ar mai putea găsi acum locul. Poate,

întâmplător, vreun alpinist să ajungă acolo sau dacă Dumnezeu îngăduie cuiva să descopere sălaşul meu. Am lăsat un bilet pe masă; dacă cineva va ajunge să-l citească, va afla ce am trăit eu cu ochiul duhovnicesc şi cu cel trupesc, va da crezare celor scrise de mine şi cu siguranţă va trage foloase.

În peştera aceea am petrecut doar şase luni de sihăstrie...

Era primăvară timpurie, în timpului Postului Mare, când am ajuns la biserica de la Stanişinaţ. Printre pinii pe care îi sădisem cu mâna mea am văzut păscâd vaci. Mulţi puieţi erau rupţi. L'am găsit în bucătărie pe preotul paroh, unul Bielaşevici, care lua masa împreună cu vraciul satului, Spasoie. Mâncau cârnaţi! Eram uluit: un preot şi un vraci, post şi cârnaţi! Nu m'am putut înfrâna, am ţipat la ei şi i-am dat afară.

Preotul s'a împotrivit şi nu voia să iasă cu nici un chip, dar în clipa în care i-am arătat hârtia prin care Episcopul Vasilie îl înştiinţa că a fost depus, a tăcut, s'a ridicat şi a plecat. Vacile care păşteau între pini erau ale lui Spasoie. L'am alungat şi pe el, şi animalele lui, şi l'am prevenit că nu mai vreau să-l văd în faţa ochilor şi nici în apropierea bisericii.

Episcopul l'a răspopit pe preot şi a trimis o înştiinţare peste tot pe unde existau biserici Ortodoxe să nu-l mai primească nici una. Am aflat mai târziu că acesta a colindat toate cele cinci continente în căutare de slujbă, dar că n'a fost primit nicăieri. După câţiva ani, a reapărut la Stanişinaţ să-l viziteze pe prietenul Spasoie. Când şi-a dat seama că nici aici nu este bine primit, a plecat şi i s'a pierdut urma pentru totdeauna.

Îndată ce am ajuns acolo, am făcut rost de materialele trebuincioase şi m'am pus pe lucru, începând să repar mai întâi acoperişul biseri-

cii şi arhondaricul. Am fost ajutat de localnicul Milan Radicevici, pe care l'am plătit după cum se cuvenea.

Acoperişul bisericii era găurit, Sfântul Altar aproape prăbuşit, iar vraciul făcuse vrăji cu moaştele sfinţilor, batjocorindu-le. Tăiase perdelele de la altar, tot pentru a face vrăji, iar acum le vindea pe bucăţi oamenilor de prin sate.

L'am întrebat pe episcop ce să fac cu lucrurile distruse sau pângărite, iar acesta m'a sfătuit să le dau foc, să arunc cenuşa în râu şi să fac rost de altele noi. Aşa am şi făcut. Acoperământul pentru Sfânta Masă l'au cusut stareţa Varvara şi maicile de la Mănăstirea Liubostinia, iar veşmintele mi le-au ţesut la Mănăstirea Jicea. Vlădica mi-a trimis printr-un preot antimisul cu moaşte de sfinţi. În foarte scurt timp am reuşit să pun rânduială şi să fac toate cele de cuviinţă pentru ca în biserică să se poată sluji Sfânta Liturghie. Enoriaşii m'au ajutat mult. M'am grăbit să termin cât mai repede, cu nădejdia că episcopul îmi va da dezlegare să mă întorc în sihăstrie. De fiecare dată când îl întâlneam, mă rugam de el să-mi găsească înlocuitor. Îmi făgăduia că până în toamnă o să îmi găsească unul, iar toamna o lăsa pentru la primăvară. Şi uite aşa, aşteptând eu libertatea, am rămas la Stanişinaţ şapte ani întregi. Când am împlinit optzeci de ani, m'am dus iarăşi la episcop şi i-am mărturisit că nu mai pot face treabă, pentru că abia mă mai mişc. El m'a rugat să mai rămân puţin, până ce-mi va găsi un înlocuitor. O dată s'a întâmplat ca, ducându-mă la o înmormântare, să se facă târziu şi să ajung să mă apuce întunericul pe drum. Familia îndoliată m'a rugat să rămân la ei peste noapte, dar eu n'am primit, pentru că nu-mi plăcea să dorm în casă străină.

După ce mi-am luat rămas bun, am pornit-o pe cărăruia ce şerpuia de-a lungul râului. Acolo unde era prea întuneric din pricina umbrelor copacilor, aprindeam câte un chibrit pentru a mai lumina

cărarea. Dar în curând, chibriturile s'au terminat, aşa că trebuia să păşesc cu mare grijă. Şi totuşi, la un moment dat m'am împiedicat, am căzut şi m'am prăvălit în râu. Din nefericire, am nimerit într'o vâltoare. Scăpând de acolo şi având hainele ude, m'am grăbit să ajung la chilie.

Cum lemnele erau deja pregătite pentru foc, nu aveam decât să aprind soba şi să îmi scot hainele ude. Eram vânăt de frig.

M'am frecţionat bine cu palincă. Tocmai atunci a intrat pe uşă un vecin de-al meu, care văzându-mă în ce hal arăt, s'a grăbit să mă ajute. Până la miezul nopţii a mai fost cum a mai fost, dar după aceea m'a luat febra şi am început să simt dureri în piept.

Vecinul a chemat un doctor, iar acesta a hotărât că am aprindere de plămâni. M'au dus îndată cu maşina la spitalul din Vrniacika Bania.

Când am plecat spre spital, mulţi au venit să mă salute. Mi-am luat rămas bun de la ei ca şi cum urma să nu ne mai vedem niciodată. I-am dat atunci unei femei de încredere banii bisericii, cu rugămintea de a-i duce la Kralievo şi de a-i preda Episcopului Jicei. Era o sumă mare de bani. Îndată ce m'au dus la spital, au trimis un înlocuitor.

În primele zile de boală m'am simţit foarte rău. Rănile din război, pe care aproape că nu le mai simţisem în ultimii ani, au început să mă doară. Glontele care îmi rămăsese în plămân îmi îngreuna respiraţia. Medicii au constatat că situaţia este critică, lucru pe care, dealtfel, îl simţeam şi eu. Îndată ce a aflat de întâmplare, însuşi episcopul a venit la spital să mă viziteze. M'a spovedit şi m'a împărtăşit.

Trebuie să vă mărturisesc sincer că nu eram încă pregătit să mor. Deşi trecusem de optzeci de ani şi aveam atâtea în spate, îmi doream să mai trăiesc puţin, să rămân în singurătate, să lupt cu mine însumi şi să încerc să mă curăţesc, printre altele, chiar şi de gândurile nevrednice care mi-au trecut vreodată prin cap. Voiam să mă căiesc pentru toate faptele urâte făcute în viaţă, pentru a primi

în suflet câte o bucăţică de cer şi, de ce nu, să mai am parte de oameni buni. Deşi cu ochiul meu duhovnicesc eram în stare să văd frumuseţi mult mai mari decât cele pământeşti, de multe ori mă bucuram că în timpul slujbei puteam să-L laud pe Dumnezeu şi lucrul cel sfânt al Lui. Îmi plăcea ca atunci când întindeam mâinile ca semn de rugăciune spre cer, să apară soarele, să strălucească şi să lumineze pământul şi toţi oamenii, atât pe cei buni, cât şi pe cei răi. Cea mai mare bucurie o aveam atunci când întâlneam câte un om cu conştiinţa curată, împăcat, din ale cărui priviri se revărsa iubirea. Cred că pe pământ nu e nimic mai frumos decât un om bun şi înţelept.

I-am rugat pe medici să-mi spună deschis dacă voi supravieţui sau nu, iar răspunsul a fost: „Dacă ai fi fost mai tânăr şi dacă nu ai fi avut un glonte în plămâni, negreşit te-ai fi înzdrăvenit. Nu putem spune ce o să se întâmple: putem doar spera că va fi bine."

Judecând după cele spuse de ei, nu prea mai era mare nădejde de scăpare. După cum v'am mai spus, îmi mai doream să trăiesc, dar, pe zi ce trecea, deveneam tot mai neputincios. Medicii au făcut tot ce le-a stat în putinţă ca să mă facă bine, dar rezultatele nu se vedeau. Când mi-am dat seama că n-o să mai am nici o scăpare, am hotărât să mă folosesc de leacul pe care îl ştiam eu – unul pustnicesc.

Am respins hrana şi băutura. Cu ochii închişi, stând întins în pat, am început să mă rog la Dumnezeu şi la Sfânta Fecioară să-mi mai dăruiască ceva zile de trăit pe acest pământ. La început, medicii n'au înţeles această hotărâre a mea, pentru că nu-i vedeau rostul. Când şi-au dat seama că nu mai vreau să mănânc, au încercat să mă lămurească cum că n'are nici un rost, pentru că aşa ceva o să mă bage în mormânt. Nici prin cap nu mi-a trecut să-i ascult. Ştiam că doar voinţa proprie şi o minune de la Dumnezeu m'ar putea salva...

În a treia zi de post negru a venit în vizită episcopul, chemat de medici să mă facă să mă las păgubaş. Liniştit, l'am lămurit că sânt un om liber şi că am dreptul să fac ce vreau cu viaţa mea. „Ştiu că n'am dreptul să-mi iau viaţa, preasfinţite, dar ştiu în acelaşi timp că îmi pot preda sufletul lui Dumnezeu prin post şi rugăciune. Aşa că nu sânt dator să vă ascult nici pe dumneavoastră, nici pe oricine altcineva," i-am spus eu.

Personalul şi bolnavii din spital vorbeau vrute şi nevrute pe seama mea. De fapt, cine ar fi putut să mă înţeleagă şi să fie de acord cu mine? Până şi episcopul credea că nu prea sânt întreg la minte.

Mă dureau rănile, mă chinuiau febra, setea... Cu toate acestea, eu continuam zi şi noapte să mă rog din toată inima să-mi mai dea Dumnezeu câteva zile de viaţă. Nu puteam sta cum se cuvine la rugăciune, dar nădăjduiam ca Domnul să înţeleagă.

Am îndurat până la împlinirea a nouă zile. Atunci, undeva pe la miezul nopţii, am avut o nouă vedenie, nesperată şi neaşteptată. Am auzit Cuvântul Adevărului, şi îndată după aceea am simţit o mare uşurare.

La vizita medicului de gardă, l'am rugat să-mi aducă ceva de mâncare, ceva lichid. La auzul vorbelor mele, s'a bucurat ca un copil şi a alergat să îmi aducă supă, lapte şi cremvurşti. Am mâncat supa, am băut puţină apă şi l'am rugat pe infirmier să mă ajute să merg la baie să mă spăl. Mă deranja necurăţia trupului. Chiar şi când eram pe munte făceam tot posibilul să fiu curat.

Am stat în spital patru luni şi jumătate. Trupul îmi era destul de slăbit. M'am vindecat de aprinderea de plămâni, dar îmi dădeau de furcă vechile răni, îndeosebi mă deranja acel glonte. Îl simţeam cum se mişcă şi cum mă face să tuşesc. Începusem să resimt şi rănile de la picioare şi de la mână, unde mai rămăseseră schije.

M'am bucurat la întoarcerea la Stanişinaţ. Am băgat de seamă şi

pe feţele oamenilor bucuria că am revenit la viaţă. Câteva zile am rămas la pat, să îmi mai revin şi să primesc vizite. Apoi m'am ridicat din aşternut şi am început să fac plimbări şi să mă bucur de natura din împrejurimi. Mi-am dat seama atunci că n-o să îmi mai pot purta singur de grijă, atât din cauza bătrâneţii, cât şi a bolilor.

Cum nu voiam să cad pe capul vecinilor, am hotărât să plec din Stanişinaţ la Mănăstirea Iovanie. Mi-am amintit de făgăduiala făcută de Patriarhul Gherman că o să îmi aleg singur mănăstirea în care să mă retrag până la sfârşitul zilelor. Îmi făcuse această făgăduială atunci când fusesem mutat de la Rudeniţa şi când mă plânsesem că nu sânt lăsat să mă retrag în sihăstria din munţi. Oricum, locul meu era la mănăstire, pentru că aceea era viaţa pe care mi-o alesesem.

Într'o zi, pe când mă plimbam pe drumul spre Mitrovo Polie, în faţa mea a ţâşnit o vulpe. A trecut drumul, s'a oprit şi m'a privit fix în ochi. Apoi a început să se rostogolească şi să facă tumbe. Se juca. Am simţit o mare bucurie să o văd atât de veselă şi de drăgălaşă. Am lăsat-o preţ de câteva clipe să se joace, iar după aceea i-am adresat următoarele vorbe: „Fugi, fetiţo! Dacă te vede vreun vânător, o să vină cu puşca şi o să-ţi pună pielea-n băţ!"

Ca şi cum ar fi înţeles vorbele mele, a luat-o repede la fugă şi s'a mistuit în pădure.

Am mai rămas un timp la Stanişinaţ, după care mi-am împachetat lucrurile şi m'am pregătit pentru plecarea la Iovanie.

La această mănăstire de maici nu m'am bucurat de primirea la care mă aşteptam. Eram bătrân şi neputincios şi poate nu prea le cădea bine să mă primească în obştea lor. Mai târziu, episcopul m'a mutat la Mănăstirea Kamenaţ, din Gruja,[50] unde am rămas doi ani şi jumătate. Aici îmi era bine, dar mă supăra că mănăstirea era într'o vale, iar dealurile din jur erau împădurite cu salcâmi. Primăvara,

50 Localitate din centrul Serbiei.

când aceştia înfloreau, nu puteam să respir din pricina mirosului puternic şi aveam senzaţia de sufocare. Plămânii îmi erau slăbiţi, şi de la glonte, şi de la aprinderea suferită. În fiecare zi respiram tot mai greu. Aveam nevoie de aer curat de munte. Mă supărau ceaţa şi umezeala de aici.

Cu monahii şi monahiile mă înţelegeam destul de bine. Dar am intrat în duşmănie cu preotul. Nu era om rău, însă era mândru şi plin de sine. Locuia în oraş, iar la mănăstire venea cu maşina. Aşa înfumurat, încerca să poruncească monahilor şi maicilor de parcă ar fi fost proprietatea lui şi ca şi cum ar fi depins în toate de el. A cerut să-i eliberăm o cameră la arhondaric, care să fie mereu la îndemâna lui.

Într'o zi l'am văzut pe fereastră venind cu maşina. Lângă el, pe scaunul din dreapta, stătea învăţătoarea din sat. Cum a sosit, a început să se răstească la noi. Am tăcut, socotind că nu trebuie să mă cert cu preotul, deşi eram mai mare şi ca vârstă, şi ca rang. Dar când a ţipat la mine, nu am mai putut să mă abţin. L'am întrebat:

„Părinte, unde vă este casa?"

„Locuiesc în oraş. De ce mă întrebi, ce, nu ştii?"

„Întreb pentru a putea să-ţi spun: mişcă-te de aici şi du-te acolo de unde ai venit," i-am spus liniştit.

„Ce spui??" s'a holbat la mine.

„Locuinţa, soţia şi avuţia ta sânt în oraş. Aici este căminul meu, casa mea şi tot ce am pe lume! Cel mai bine pentru tine ar fi să îţi iei prietena de braţ şi să pleci de aici. Dacă mai îndrăzneşti să ţipi la mine, o să te dau afară pe geam!" Spunându-i toate acestea, îl priveam în ochi şi ţineam în mână toiagul.

S'a întors furios şi şi-a luat tălpăşiţa. Mă înfuriasem pe el mai mult decât ar fi trebuit, dar nu mai puteam răbda, nici eu, nici obştea.

N'a făcut nici el bine că ţipa la noi, dar nici eu că l'am ameninţat şi am ridicat tonul. Deşi am toată cinstea pentru preoţi, recunosc că

sânt câteodată supărat pe ei, pentru că cei mai mulţi nu preţuiesc ceea ce predică altora. Cinste excepţiilor, dar mulţi se gândesc la bani şi aleg să trăiască o viaţă lesnicioasă. Ca stareţ de mănăstire, am ascultat spovedaniile multor preoţi de mir, aşa că ştiu ce fac şi ce gândesc. Deşi nu eu sânt cel chemat să-i judec, sânt sigur că, dacă e să ne comparăm, noi, călugării, sântem mai virtuoşi.
Îndată am început să-mi pară rău de neînţelegerea cu preotul. Mă temeam şi de o oarece răzbunare a lui. M'am rugat la Dumnezeu să le cântărească el pe toate şi să mijlocească între noi pentru a ne împăca. Doream să uit de această ceartă. Abia după zece zile de rugăciuni fierbinţi m'am trezit că preotul vine la mine. Era liniştit, aşa cum în chip firesc ar trebui să fie mereu un preot. Am stat de vorbă prieteneşte. Ne-am despărţit ca şi cum nimic nu s'ar fi întâmplat. Rugăciunea mea fusese ascultată întru totul. Vrajba se încheiase spre binele ambilor, iar eu îi eram recunoscător lui Dumnezeu pentru asta.
În zilele următoare, l'am rugat pe episcop să mă mute într'un loc unde aerul este mai curat. Am tot chibzuit care ar fi locul cel mai potrivit pentru mine şi am cercetat pe la mănăstirile din împrejurimi să aflăm care ar binevoi să mă primească. Acolo unde mi-ar fi plăcut mie, nu s'au arătat ei încântaţi să primească un biet bătrân ca mine. Truda de a găsi un lăcaş potrivit s'a arătat a fi zadarnică. În cele din urmă, n'am avut încotro şi m'am întors la Stanişinaţ, unde aerul îmi pria. Casa parohială era liberă, pentru că preotul locuia la Vrniacika Bania; pe timp de iarnă, însă, nu puteam rămâne acolo fără ajutor.
Cu mâncarea mă mai descurcam. Plăteam o femeie din sat să-mi aducă zilnic de-ale gurii. Mâncam pâine, supă şi fiertură de legume, în cantităţi foarte mici. Câteodată mai mâncam şi câte o bucăţică de carne de pui.
Deşi slăbit fizic, mai găseam puterea să fac ceva pentru biserică.

Cumpărasem din banii mei nişte cărămidă ca să zidesc o privată pentru enoriaşi.
Şi preotul cel nou, care venise ca înlocuitor al meu, se împrietenise cu vraciul, ceea ce nu era deloc pe placul oamenilor. Biserica a devenit un loc care nu-i mai atrăgea, aşa că s'au îndepărtat de credinţă. Nu poţi în acelaşi timp să îi slujeşti şi lui Dumnezeu, şi diavolului!
Se înţelege că nu puteam privi cu nepăsare la cele ce se întâmplau, aşa că am intrat în vrajbă cu amândoi. Vraciul a făcut tot ce i-a stat în putere să îmi facă în ciudă şi să mă alunge. Printre altele, venea în toiul nopţii să îmi bată în geam şi să mă sperie; dar mai făcea şi alte lucruri necuviincioase. Nu puteam să îngădui prefacerea bisericii într'un bârlog de hoţi.
La venirea iernii, deja nu mai puteam îndura viaţa de la Stanişinaţ. Cum nu aveam încotro, m'am dus la nepoata mea, Draghiţa, la Niş. După scurt timp, am fost dus la spital ca să mi se scoată resturile de schijă din braţul drept. Am fost tratat frumos, fără să se ţină seama de faptul că eram faţă bisericească. Îmi vorbeau în felul următor: „Tu, părinte, îngrijeşte-te de suflet, că noi ne îngrijim de trupul dumitale." Mă respectau pentru că eram veteran de război şi îmi acordau toată atenţia cuvenită.
După externare, a trebuit să rămân tot la nepoata mea, pentru ca apoi, când au început să se topească zăpezile, să îmi iau lucrurile şi să mă întorc la Stanişinaţ. Cum nu puteam să îmi port de grijă, nepoata venea săptămânal să-mi facă curat în chilie, să-mi spele şi să-mi gătească.
Ne înţelegeam foarte bine noi doi, mai puţin în privinţa hranei. Eu mâncam cât aveam nevoie, iar ea mereu zicea că este prea puţin. Din dragostea pe care mi-o purta, mă tot îndemna să mănânc mai mult. Îi lămuream că sânt pustnic şi că dintotdeauna am mâncat puţin, dar vorbele mele nu aveau vreo urmare asupra ei. „Ce pusnicie?

Termină odată cu astea! Dacă vrei să mai trăieşti, pune-te şi mănân-că!" Îmi vorbea cu asprime. Mă îndemna şi să mă înfofolesc, de par-că aş fi fost copil mic. Gătea cu multă carne fiecare fel de mânca-re; nu putea să creadă că cineva poate trăi fără acest fel de hrană! Îi plăcea să mănânce carne precum unei lupoaice. Aşa îi şi spuneam, „lupoaica."

Am băgat de seamă că nepoata mă privea de parcă o luasem raz-na şi nu mai ştiam ce fac şi ce este de folos pentru mine. Cei 86 de ani ai mei erau pentru ea dovada îndestulă că nu sânt în stare să înţeleg ce este şi ce nu este bine pentru mine. O iubeam şi o mai iubesc şi acum, mi-a fost de mare ajutor. Dar am îndurat şi multe chinuri din partea ei privitor la mâncare şi îmbrăcăminte.

Între timp am vizitat mai mulţi episcopi, rugându-i să pună o vorbă bună pentru mine şi să mă mute într'o mănăstire mai acătării. Piedi-ca cea mai mare mi-o puneau stareţii şi fraţii mei călugări. Eu am so-cotit dintotdeauna că locul meu e la mănăstire. Nu eu eram vinovat că nu aveam o mănăstire a mea. Autorităţile bisericeşti erau cele care mă mutaseră toată viaţa dintr-un loc în altul, însărcinându-mă cu zi-direa bisericilor, cu reconstruirea de parohii şi altele asemenea. Ele nu mi-au îngăduit să mă aciuiesc într'un loc în care să trăiesc şi nu m'au lăsat să rămân acolo unde îmi doream cel mai mult: în sihăstrie.

Ca să fiu primit la mănăstire mi se cerea, bunăoară, să dau dacă nu întreaga pensie, atunci măcar jumătate, iar eu nu puteam să îngădui asta. Eu nu îmi câştigasem pensia servind Biserica, ci luptând în războaie. Eram convins că datorită muncii mele de o viaţă meritam o cămăruţă gratuită. Să ajung tocmai eu la bătrâneţe să plătesc ca să trăiesc într'o mănăstire?!

Aş fi vrut să dispun liber de banii mei. Oricum tot ceea ce aveam,

chiar şi viaţa, aparţinea Bisericii; le-aş fi dat şi blestemaţii aceia de bani, dar nu cu de-a sila!
Fiind bătrân, mănânc puţin, nu sânt băutor, mă îmbrac modest, aşa că nu înţelegeam cât ar fi putut să coste întreţinerea mea? Aveam nevoie de ajutorul cuiva doar ca să mă îmbrac şi să mă încalţ, din pricina durerilor de oase, şi de un loc în care să-mi aştern să dorm. Cât despre pensie, mă gândeam că aş vrea să pot să mai dau câte ceva celor care îmi fac un bine sau îmi cer de nevoie, iar pentru aceasta aveam nevoie de bănuţul meu.
Până la urmă, se părea că la bătrâneţe, fără să am vreo vină, aveam să fiu dat afară din Biserică într'un mod frumos şi delicat.
Deşi, dacă stau să mă gândesc mai bine, eram şi eu puţin vinovat... Nu prea m'am comportat întotdeauna drept faţă de unii episcopi. Aveam o îndelungată experienţă de monah, cum puţini alţii o aveau, ceea ce mă făcea să mă împăunez câteodată şi să îi înfrunt. În urmă cu câţiva ani, într'o discuţie cu un episcop, am cutezat să-l întreb cât timp foloseşte pentru rugăciune şi cu ce se hrăneşte. Mi-a răspuns: „Trebuie să dăm firii ceea ce este al firii, iar lui Dumnezeu cele ale lui Dumnezeu." Altfel spus, mâncare bună, fripturi de miel, chiar şi de purcel, un strop de băutură şi un somn adânc şi odihnitor... „E, preasfinţia ta! Nu eşti tu făcut să fii episcop! Trebuie să fii pregătit să duci marea bătălie în fiecare zi, în fiecare clipă, atât cu tine însuţi, cât şi cu credinţa Ortodoxă." Chiar aşa i-am spus-o, de la obraz!
Vara am petrecut-o la Stanişinaţ, dar când a venit iarna am fost nevoit să merg din nou la nepoată-mea Draghiţa, la Niş. Sufeream tare mult din această pricină. Tocmai eu, care am slujit atâta amar de vreme Biserica, să fiu nevoit la sfârşitul vieţii să ajung la mila slujitorilor ei, pe al căror mod de viaţă îl părăsisem de bunăvoie demult... Ştiam că episcopul are în fiecare mănăstire păstrată câte o chilie, ce rămâne mai mereu goală şi încuiată. El vine acolo pentru o zi sau

două pe an, sau poate niciodată. Nu am nimic împotrivă, să aibă! Dar şi Kalist ar trebui să aibă un ungher al lui în care să fie ajutat la bătrâneţe de fraţii şi surorile întru credinţă.

Primăvara m'am întors din nou la Stanişinaţ. Eram atras mereu de mănăstire şi de singurătate. Şi în timpul şederii mele la Niş foloseam mult timp pentru rugăciune. O făceam în timp ce nepoată-mea dormea. În timpul nopţii, apoi când era ea la serviciu, mâncarea pe care mi-o lăsa o dădeam vecinilor nevoiaşi. Când îi arătam vasele goale, era fericită că mâncasem ceea ce îmi gătise. Dar pentru mine era un coşmar să trăiesc în oraşul acela agitat, cu toată forfota şi gălăgia din jur.

În primăvara anului 1982 am luat hotărârea să nu mă mai întorc niciodată la Niş. Dacă tot mi-am părăsit familia şi mi-am închinat cei mai frumoşi ani ai tinereţii mele Bisericii, de ce m'aş întoarce acum la ea? Cu ce i-am îndatorat eu ca acum să se îngrijească de mine? De tânăr m'am dus la război, iar după aceea am intrat în mănăstire. Statul m'a răsplătit cu pensie pentru meritele mele de soldat, aşa că acum era rândul Bisericii să aibă grijă de mine.

Am început să colind mănăstirile şi să mă rog de stareţi şi de fraţi să mă primească. Mă ascultau cu îngăduinţă, după care mă sfătuiau să aştept câteva zile răspunsul lor, care de fiecare dată era negativ.

Aveam mare încredere în stareţul Mănăstirii Studeniţa. Îl cunoscusem pe tatăl său, pe care îl ajutasem şi cu care eram bun prieten. Şi pe el îl cunoşteam personal; îmi amintesc că atunci când era copil, îi povesteam despre viaţa mea alături de Episcopul Nicolae, despre sihăstria mea din munţi şi de pe insulă. Mă asculta cu atenţie şi mi se părea că i-am rămas în amintire şi că îmi poartă un anume respect. De aceea mă gândeam: este tânăr, este un om şi un călugăr bun, o să îşi amintească de răposatul lui tată, o să înţeleagă şi o să se îndure de un bătrân ca mine...

Studeniţa se află într'un loc minunat, iar aerul de acolo îmi prieşte. Sânt destule chilii pentru cei care trăiesc aici, ba chiar şi pentru oaspeţi; totul este aranjat, pregătit pentru viaţa monahală. Nădăjduiam ca el, tânăr fiind, să-şi dorească să şi înveţe ceva de la mine, doar se ştia că am o mare experienţă de viaţă duhovnicească.

Dar nici la Studeniţa nu m'au primit. M'am gândit: nu le este uşor, sânt bărbaţi, ocupaţi cu diferite munci, n'au timp să-l încalţe pe bătrânul Kalist, dar totuşi...

Când deja nu mai ştiam încotro să o apuc, m'am hotărât să mă adresez unui episcop căruia nu vreau să-i dau numele, punându-mi în el toată nădejdea.

M'am dus cu un autobuz în care eram singurul călugăr. Abătut şi îngrijorat, mă tot gândeam ce să-i spun episcopului şi cum să-l rog să mă ajute să-mi găsesc un locşor.

În autobuz era un tânăr care făcea multă gălăgie. Nu se auzea decât vocea lui. Când m'a observat, a început să înjure de Dumnezeu, de Maica Domnului şi de toţi sfinţii care-i veneau în minte. Râdea, făcea gălăgie şi înjura. Nemaiputând suporta, m'am ridicat furios, m'am apropiat de el şi, ameninţându-l cu toiagul, i-am strigat: „Cum îţi îngădui tu, derbedeule, să jigneşti ceea ce eu respect şi iubesc? Dacă mai scoţi un cuvânt urât şi îl huleşti pe Dumnezeu, te lovesc!"

Dintr-o dată s'a făcut linişte. Tânărul a tăcut pe moment, dar după ce m'am aşezat la locul meu a început să se hlizească. Atunci şoferul a oprit autobuzul, s'a ridicat de la locul lui şi împreună cu taxatorul s'au îndreptat spre tânăr. L'au înşfăcat de palton şi l'au împins spre uşă. Unii dintre călători strigau: „Daţi-l afară pe nemernic! Afară cu el..."

După ce l'au dat afară, autobuzul a pornit. Nu mai ştiam ce să cred şi ce să le spun acestor oameni, dacă trebuie să le mulţumesc sau nu. Mi se făcuse milă de tânărul rămas singur în mijlocul drumului. Îmi

amintesc bine de gândul care mi-a trecut atunci prin cap: „oamenii din Şumadia[51] îl mai au totuşi pe Dumnezeu în suflet şi un dram de omenie!”
Când am ajuns la episcop, i-am povestit viaţa mea, amintindu-i câte am făcut eu pentru Biserică. Am stat mult de vorbă şi mi-am deschis sufletul în faţa lui. După ce i-am spus tot ce aveam de spus, m'am ridicat de pe scaun, m'am apropiat şi am îngenuncheat în faţa lui. Mi-am aplecat capul ca la rugăciune şi am început să plâng. Umil, cu voce joasă, m'am rugat de el să mă înţeleagă şi să mă ajute.
Dar şi el a arătat dispreţ faţă de lacrimile mele...

Până la urmă am hotărât să îmi iau nădejdea de la oameni şi am început să mă rog doar la Dumnezeu. I-am cerut Lui să mijlocească să mi se găsească un loc potrivit. I-am spus că mi-am pus viaţa în mâinile Lui şi că mă supun voinţei autorităţilor bisericeşti, şi că din pricina ascultării am părăsit sihăstria şi am căzut la învoială să zidesc biserici; că am împlinit tot ceea ce mi s'a cerut, ba chiar mai mult de atât. Am încheiat rugăciunea cu vorbele: „Doamne, m'ai încredinţat că exişti, am trăit după poruncile Tale, atâta cât îi este dat omului. Nu mă lăsa, Doamne, să mă ruşinez de credinţa mea, ci fă să fiu dus într'o mănăstire, să nu mă mai chinuiesc atâta şi să nu se mai uite atât de ciudat la mine semenii mei şi dăm înapoi harurile pe care le-am dobândit prin mila Ta acolo, în sihăstrie, ca să mă pot ajuta şi îngriji singur. Mă rog Ţie: mijloceşte, judecă şi ajută-mă!”
Au trecut zile, au trecut luni, iar ajutorul n'a venit de nicăieri.
Atunci m'am întrebat: De ce mi se întâmplă mie toate astea? Dumnezeu a dat ascultare multor rugăciuni ale mele, iar acum mă simt de ca şi cum s'ar fi închis cerul şi El nu mă mai aude. Pe când eram

51 Regiune istorică din centrul Serbiei, al cărei nume vine de la *šuma* „pădure.”

tânăr şi puternic, puteam să aleg mănăstirile, iar acum, la bătrâneţe, nu mă primesc nici fraţii, nici părinţii mei, ba până şi Dumnezeu încetează să mă ajute.

Gândindu-mă mereu la asta, mă rugam să mi se dezvăluie pricina suferinţei mele, iar până la urmă mi-a fost dat să înţeleg că totul se întâmplă din cauză că am fost aspru o viaţă întreagă. Tânăr şi în plină putere fizică fiind, ca stareţ al mănăstirilor din Macedonia nu eram îndeajuns de smerit, nu arătam înţelegere pentru monahii cu voinţa mai slabă, le ceream să facă lucruri peste puterile lor. Am fost mereu neîndurător faţă de toţi cei care trăiau în delăsare, care nu se străduiau să trăiască după rînduielile monahale, faţă de intriganţi şi lingăi. De aceea, unora le era teamă de mine, iar alţii mă ocoleau. Am împotrivit şi episcopilor, şi autorităţilor bisericeşti.

Din cauza eroismelor mele din timpul războaielor, când mulţi au îngenuncheat în faţa mea, am fost apoi dat în mâinile călăilor şi ale bandiţilor care m'au chinuit şi m'au bătut.

Din pricina stăruinţelor mele de a mă îndepărta de oameni, a firii mele arţăgoase şi a asprimii mele faţă de fraţi, din pricina nesupunerii faţă de mai-marii mei, am ajuns pe mâinile nepoatei, nevoit să trăiesc în furnicarul oraşului, aproape alungat din Biserică.

Am fost pus în situaţia să mă umilesc şi să rog episcopi şi fraţi din mănăstiri să mă primească la ei şi să mă ajute. Sânt încredinţat că în viaţa asta avem nevoie unii de alţii, avem datoria să ne iubim, să ne ajutăm unii pe alţii, să trăim în curăţie sufletească, fiecare după putinţa şi cunoaşterea lui, dar cu gândul, dorinţa şi fapta mereu bune.

Am înţeles, în sfârşit, de ce mi se întâmplau toate acestea şi am primit judecata lui Dumnezeu cea dreaptă. Dar, ajuns la capătul puterilor, nu mai puteam îndura această cruce grea, pentru că eram bătrân şi sleit.

Se apropia toamna. Îmi pierdusem orice nădejdie că o să-mi găsesc locul printre monahi. Ajutorul nu venea de nicăieri: nici de la Dumnezeu, nici de la oameni. Îmi pusesem în gând să mă duc pe Muntele Želin,[52] să găsesc acolo o peşteră sau vreo stână părăsită, să-mi predau sufletul, prin post şi rugăciune, lui Dumnezeu, iar trupul animalelor sălbatice. Cunoşteam foarte bine acel munte. Îmi alesesem deja în gând locul în care să-mi sfârşesc zilele. Pe zi ce trecea, această dorinţă creştea în mine. Îmi spuneam: nu mă voi mai întoarce în lume, să fiu la cheremul şi mila rudelor şi nu voi mai îngădui ca oamenii să se uite la mine cum mă chinuiesc. Sau la mănăstire, sau în mâinile Domnului!

Dacă nu vreau să mă ajute cei ce trebuie să dea dovadă de cea mai mare milă Creştinească, şi dacă Dumnezeu nu vrea nici El să-mi asculte rugăciunea, atunci va trebui să-mi sfârşesc viaţa pe acest pământ cum vreau eu! Dreptul de a hotărî asupra propriei vieţi îmi aparţine! Nu am voie să mă sinucid, dar să mor în rugăciune, asta da!

Nu eram deznădăjduit şi nici nu mi se clătina credinţa. Eram încredinţat că Dumnezeu există, simţeam şi ştiam că este alături de mine şi nu L'aş fi părăsit nici dacă cineva ar fi rupt bucăţi din trupul meu, nici dacă ar fi încercat să mă strivească cu toată greutatea globului pământesc.

Pe oameni nu-i condamnam, şi de judecat nu aveam dreptul să-i judec. În acele zile mă întrebam adeseori: se mai află oare astăzi în noi, Creştinii, vreun pic de milă? Sau poate se apropie vremea venirii pentru a doua oară a Domnului pe pământ?

În ultimul moment, în toamna anului 1982, am fost chemat de Episcopul Jicei, Ştefan, să vin la el la Kralievo. Cu acest prilej, m'a înştiinţat că m'au primit la Mănăstirea Jicea.

52 Vârf muntos situat în Serbia centrală, nu departe de localitatea Vrniacika Bania.

LUPTA CEA BUNĂ M'AM LUPTAT, CĂLĂTORIA AM SĂVÂRŞIT, CREDINŢA AM PĂZIT

Am avut mare iubire faţă de Dumnezeu şi faţă de oameni, şi de aici am primit putere să mă lupt pentru ceea ce am socotit eu că îmi este de trebuinţă în viaţă. Dacă aş fi petrecut toată călugăria în sihăstrie, aşa cum mi-am dorit, aş fi reuşit să-mi aduc în suflet pe deplin nemărginirea cerului, pacea şi dragostea, şi acum aş fi fost curat precum soarele cel strălucitor. În viaţa mea am căzut adesea, dar după aceea m'am ridicat şi m'am luptat, am înţeles că viaţa este o luptă şi că aici, pe pământ, omul nu are linişte. Cu toate acestea, sânt mulţumit de starea mea duhovnicească de acum, deşi mi-aş dori să ştiu mult mai multe. Nu mă mustră conştiinţa, la rugăciune simt o mare libertate în faţa lui Dumnezeu.

Nu mă tem de moarte, dar nici nu o doresc. Îmi place şi aş vrea să mai trăiesc pe pământ în rugăciune, nu tăgăduiesc, printre oameni şi fraţii întru Hristos. Când va veni moartea, ea mă va despărţi de lumea aceasta, dar nu mă va nimici, pentru că un Creştin trăieşte veşnic la Domnul său. Voi trece dintr-o lume în alta, dintr-o viaţă în altă viaţă, dar cum n'am murit încă, nu ştiu în amănunt cum va fi aceasta. De aceea, deşi sânt încredinţat că moartea a fost biruită, mă şi tem puţin de taina ei.

În timpul vieţii, m'am luptat să mă instruiesc şi să mă desăvârşesc, dar niciodată nu am avut dorinţa arzătoare de a merge la Sfântul

Munte, la Ierusalim sau în alt loc sfânt, deoarece am socotit că nu voi avea folos prea mult de pe urma unui astfel de drum. Şi doar aş fi putut să călătoresc, căci aveam, ca veteran de război, gratuitate pe transport şi pensie de stat.

Este adevărat că, atingând o floare, omul păstrează mirosul acesteia. La fel se întâmplă şi când atingi sfinţenia. Dar aceasta se topeşte repede, se pierde, iar omul redevine aşa cum era înainte. După aceea, omul poate ajunge chiar mai rău decât era, pentru că nu-şi mai pune toată nădejdea în el însuşi şi în Creator. Să miroşi mai frumos decât o floare înseamnă să fii tu însuţi Sfânt, să fii om desăvârşit, de aceea am socotit că trebuie, cu ajutorul lui Dumnezeu, să mă lupt. Şi nu mi-a părut rău de străduinţa făcută pentru a avea multe împliniri. Mi-am învins lenevia şi cu o voinţă nemaiîntâlnită am desprins părţi din cer pentru a le aduce în mine.

Cât am trăit printre oameni, ca preot, aş fi putut cu uşurinţă să pierd mult din acea lumină din lăuntrul meu pe care am câştigat-o trăind în sihăstrie. Nu se poate pierde cu totul acel har duhovnicesc care schimbă omul cu totul, dar, prin viaţa trăită şi prin ceea ce faci zilnic, harul poate slăbi, dar poate şi să sporească. De aceea am simţit nevoia să fug adeseori în munte pentru a mă ruga în singurătate şi în post. Astfel m'am înnoit duhovniceşte şi mi-am învins forţa trupească, reducând-o până la acea măsură în care sufletul poate stăpâni patimile şi dorinţele. Ca să pot stăpâni patimile pământeşti, ca să nu mă tragă înapoi spre lume şi să nu mă constrângă să fac ceea ce nu îngăduie conştiinţa mea, mi-am întărit duhul cât de mult am putut. Am luptat împotriva lenei şi a delăsării, pentru că ştiam că în ele încolţesc toate relele. Dacă aş fi fost lipsit de înţelepciune, dacă m'aş fi supus patimilor şi dorinţelor trupeşti, ar fi fost ca şi cum aş fi mângâiat un şarpe veninos cu mâna goală. De mult aş fi fost mort. Totuşi, mi-am păzit trupul ca pe un bun de mare preţ, pentru că am

ştiut că în el sălăşluieşte Duhul Sfânt şi că îmi este cu desăvîrşire trebuincios pentru viaţa de aici de pe pământ.
Nimic nu m'a putut întoarce de la rugăciunea care mă apropia de Domnul. Am zidit biserici, dar nu mi s'a părut că acesta este lucrul cel mai important pe care trebuie să-l facă omul în viaţa lui. Biserica este o clădire ca oricare alta. Este de folos oamenilor, dar mult mai bine este pentru om să se roage şapte zile şi şapte nopţi, înfrânându-se de la mâncare şi de la băutură, decât să construiască biserici. Pe mine Dumnezeu m'a răsplătit mult mai mult pentru rugăciune sau pentru vreo altă nevoinţă duhovnicească decât pentru munca fizică. Simt acest adevăr în sufletul meu, ca postnic şi ca om duhovnicesc.
În fiecare clipă mi-am dorit cu toată fiinţa mea să fiu lângă Dumnezeu şi mi s'a părut că tot ceea ce este viu în jurul meu tânjeşte spre acelaşi lucru. Am cercetat plantele: fiecare tinde undeva spre înalturi, ca să se unească cu lumina, să devină lumină. Şi m'am întrebat: cine hotărăşte cum să crească ramurile ei, frunzele, florile, fructele pe care le îndreaptă spre lumină? Şi duhul nostru, m'am încredinţat de aceasta, şi mintea noastră, şi sufletul nostru au lumina lor către care ţintesc, ca să se unească cu ea. Din cercare ştiu că trupul se bucură de lumină, de aer, de hrană, de gândul înţelept, de adevăr. Omul este fericit doar în dragoste. Şi Dumnezeu Dragoste este.
Nu am rămas în singurătate pentru ca prin rugăciune, gânduri şi ochiul duhovnicesc să fiu mereu în apropiere de Dumnezeu, ci am avut noroc să mă aflu şi printre oameni, unde se vorbeşte despre iubire şi despre Dumnezeu, despre izvorul vieţii şi despre ţelul ei. Mănăstirea îmi îndeplineşte toate nevoile mele duhovniceşti mai mult decât orice alt loc din lume. Încă de pe vremea în care m'am aflat pe insula de pe Lacul Prespa, nu am mai fost cuprins niciodată de tristeţe, de deznădejde sau de dezamăgire, tocmai pentru că am

trăit în mănăstire, deşi adesea am pătimit sau m'am aflat în situaţii fără ieşire. Acolo am fost în stare să-mi însuşesc o parte de cer pe care am păstrat-o în mine, reînnoind-o şi făcând-o să crească tot mai mult, astfel încât am fost întotdeauna vesel, sănătos şi dornic să fac fapte bune. De asemenea, cred că un mare câştig pentru mine a fost şi acela că mi-am îndeplinit cu mare străduinţă sarcinile încredinţate, chiar şi atunci când nu au fost pe voia mea; am fost încununat pentru efortul şi ascultarea mea.

De-a lungul vieţii mele monahale m'am îmbrăcat mereu cu cuviinţă. Îmi place să fiu curat, atât duhovniceşte, cât şi trupeşte. Cea mai mare parte a vieţii am petrecut-o printre oameni, ca stareţ, cum ar fi fost să mă arăt în ochii lor în neorânduială? Când am vrut să mă rog, m'am curăţat pe mine, dar şi locul în care dormeam, unde trăiam, m'am curăţat de toate şi abia după aceea mi-am îndreptat rugăciunile către Dumnezeu.

Banii nu au însemnat nimic pentru mine, au fost ca praful, dar nu am putut să mă lepăd cu totul de ei. Mi-am împărţit pensia celor care aveau mai multă nevoie de bani. Oamenii îmi dau bani, deşi eu nu le cer. Unii cred că sânt sărac, alţii vor să mă rog lui Dumnezeu pentru răposaţii lor sau pentru sănătatea celor apropiaţi. Dacă nu le fac voia, îmi vâră cu forţa bani în buzunar. Aşa este întotdeauna: când nu-ţi doreşti ceva, tocmai acel lucru îţi este dăruit.

Eu din fire am fost mai nestăpânit. M'am eliberat de această trăsătură a mea de caracter abia după mulţi ani şi după multe înfruntări cu oamenii, de pe urma cărora şi eu, şi ei am avut mult de suferit. Fiind încăpăţânat, am făcut de multe ori după voia şi după mintea mea, şi de aceea am fost supus multor greşeli, dar m'a salvat faptul că am împlinit întru totul poruncile. Datorită voinţei mele de fier, m'am forţat să trăiesc cum se cade. De aceea, nu m'am temut de nimeni şi de nimic în afară de Dumnezeu. Astfel am aflat că numai cel care

trăieşte drept poate să spună despre sine că este liber, şi într-adevăr aşa este.

Viaţa mea de copil, în Serbia patriarhală, a curs lin şi mi-a fost uşor şi bine sub ocrotirea părintească. Mai târziu, când am intrat în rândul tinerilor, au venit puteri străine la conducere, iar eu am luptat pentru libertate. O forţă nevăzută, păzit de toţi oamenii care m'au năpăstuit sau de duşmanii cu care m'am luptat. Am trăit să văd căderea lor. Pentru că am simţit pe pielea mea răul pe care îl aduce războiul, m'am împotrivit din toate puterile rezolvării problemelor lumii pe calea armelor. Sânt încredinţat că omul nu ar trebui, pentru nimic în lume, să trăiască pe spinarea altuia, nici să-şi omoare semenii, oricare ar fi pricina. Tocmai din această profundă convingere ce o port în suflet, îmi plac mai cu seamă oamenii cu inimă curată, smeriţi, liniştiţi şi perseverenţi în lupta vieţii, ce răspândesc înţelegere şi iubire. Aş dori ca lumea toată să fie plină de astfel de oameni! Şi eu sânt smerit şi răbdător, în felul meu. Dar nu pot să mă împac cu gândul ca cineva să nedreptăţească alţi oameni. Biserica lui Hristos sânt *Oamenii*! Aceasta este Biserica pentru care lupt şi mereu am fost pregătit să dau viaţa pământească pentru viaţa veşnică a Bisericii.

Când vin la mine fie oameni tineri, fie funcţionari, fie muncitori, meşteşugari, medici sau agricultori, dorind să stăm de vorbă, mă străduiesc să îi ajut, să le întăresc credinţa, uneori chiar făcând risipă de sfaturi şi de cuvinte duhovniceşti. Le dau atâta cât pot, cât sânt eu în stare, după mintea mea smerită şi după puterea lor de înţelegere. Sânt atât de mulţi, că aş putea să umplu cu ei două mănăstiri. Şi chiar aş întemeia mănăstiri cu ei, dacă aş fi puţin mai tânăr. Cu adevărat sânt mulţi oameni minunaţi. Sofia, de pildă. După o scurtă discuţie cu mine, s'a botezat la vârsta de treizeci şi şase de ani. Mă vizitează deseori, îmi scrie… Am auzit că a povestit şi altora despre învăţătura mea, despre bătrâneţile şi vitalitatea

mea la această vârstă înaintată, despre starea de bine pe care o are când mă vede liniştit şi împăcat, îmbrăcat cu cămaşa şi puloverul albe, sprijinit în baston.
Ştiu că aceşti oameni nu sânt atraşi spre mine atât de aspectul meu exterior sau de cuvintele mele, pentru că mulţi sânt şcoliţi şi pot să găsească ceea ce îi preocupă în cărţi scrise cu înţelepciune. Dar pe ei îi atrage Acela care ne-a dat viaţă, Cel care este în noi. Mare este iubirea Creştinească, nu se poate asemui cu nimic! În cuvintele mele, în mine, ei îl recunosc pe Cel spre care jinduieşte inima lor şi de aceea mă ascultă cu bucurie şi ar dori să se afle mereu în preajma mea. Împreună tânjim după Adevărul şi Dreptatea desăvârşite. Lupta pentru binele duhovnicesc este grea, dar este cu mult mai uşoară şi mai înălţătoare decât orice altă luptă pentru bogăţiile vremelnice. Ne ajutăm între noi, ne împlinim şi ne susţinem pe calea spre viaţa veşnică.

Deşi sânt înaintat în vârstă, îmi amintesc de tata, de mama, de rude, de copilărie… Dar nu mă las pradă amintirilor. Am mers în mijlocul familiei când a fost prileji de bucurie sau de tristeţe, am fost cu ei şi i-am ajutat. Rămâneam cel mult o zi sau două, după care fugeam înapoi la mănăstire. Nimic nu mă mai lega de viaţa lumească.
Pe cât este cu putinţă, mă feresc să îmi amintesc trecutul. Merg în întâmpinarea a ceea ce va să vină: viaţa veşnică. Ţinerea de minte nu mi-a slăbit, dar nu-mi mai serveşte. De trupul acesta, care i-a rănit pe alţii şi pe care l'au rănit alţii, m'am lepădat. Când mă gândesc la cele ce mi s'au întâmplat de-a lungul vieţuirii mele, mi se pare că drumul a fost foarte lung şi că mai durează încă. Dar când mă gândesc la viaţa mea, mi se pare că timpul a trecut totuşi prea repede.
Şi visele îmi amintesc de trecut. Unele îmi dezvăluie viitorul. Ca

majoritatea vârstnicilor, şi eu am vise de tot felul. Dar am hotărât, încă de la începutul vieţii mele duhovniceşti, să nu cred în ele. Şi se pare că am avut dreptate, chiar dacă unele dintre vise mi-au prevestit cursul întâmplărilor vieţii.

Cel mai adesea mi-a apărut în vise fratele meu, cel spânzurat în Primul Război. Câteodată mi s'a arătat în vis, câteodată aievea, în miezul zilei. Şi pe Milunka am mai visat-o, cea despre care am fost convins că e vrednică să îmi fie soţie şi care a murit de tuberculoză înainte de intrarea mea în mănăstire. În vis îmi spunea: „Nu mi-e bine. Nu mi-e deloc bine...” M'am rugat pentru ea până ce mi s'a arătat din nou şi mi-a spus că nu mai este nevoie de rugăciunile mele.

Dar de câte ori am dorit să aflu ceva însemnat, atunci m'am rugat lui Dumnezeu, şi Dumnezeu mi-a descoperit lucrurile, cât se poate de limpede, pe înţelesul deplin al minţii şi al simţurilor mele. Am cântărit mult toate aceste dezvăluiri. Niciodată nu am crezut orbeşte. M'am încrezut doar în puterea lui Dumnezeu şi în judecata mea.

De multă vreme am văzut că oamenii care trăiesc în afara mănăstirii, chiar şi episcopul sau preoţii de mir, tăgăduiesc, ba chiar privesc cu dispreţ viaţa monahilor simpli. Deoarece ei au căzut pradă slăbiciunilor trupului, nu pot crede că ceilalţi nu sânt la fel ca ei. În viaţa duhovnicească nu ajută nici o bogăţie, nici un titlu, nici un potcap de episcop sau toiag de patriarh! Învingător este cel care, cu ajutorul lui Dumnezeu, se învinge pe sine. Aceluia îi zic *Ferice de tine!*

Noi, călugării, nu sântem needucaţi, nu sântem făţarnici... Mulţi dintre noi se smeresc, smerenie care este de neînchipuit pentru alţi oameni. Ne ferim de răul din noi şi din afara noastră prin rugăciuni şi prin credinţa în bine şi în viaţa veşnică. Acest adevăr îl simţim

puternic. Şi printre noi sânt oameni de tot felul, ca peste tot. Mulţi se lasă învinşi, dar marea majoritate se ridică şi continuă lupta pe mai departe. Iar noi nu le aducem nici o vină celor care ne dispreţuiesc, Doamne fereşte de aşa ceva!

Dacă un om, oricât ar fi el de învăţat, ar putea să pună o inimă de călugăr în locul inimii sale, ar simţi frumuseţea fără margini şi iubirea pe care o simt monahii, ar înţelege de ce aceştia lasă în urmă bogăţia lumească şi îşi dau viaţa pentru Hristos.

Cred că nici cunoaşterea duhovnicească nu este un privilegiu al călugărului. Şi printre oamenii obişnuiţi, din lume, există persoane care au ajuns la mari înălţimi duhovniceşti. Dar în aceste vremuri grele, omului nu-i este uşor – deci nici monahului – să se ţină deoparte de ispite şi să rămână hotărât în credinţele sale. Unii, totuşi, reuşesc... Şi este mai uşor să faci faţă ispitelor, în mănăstire fiind.

Monahii trăiesc vedenii peste fire şi au experienţe mistice, chiar dacă acest lucru nu este trebuincios omului tare în credinţă, aşa cum se crede. Totuşi, acestea apar, sânt prezente în viaţa de monah. Lumea noastră lăuntrică este o adevărată minune. Omul înţelept nu are nevoie de o mai mare minune decât aceea din el însuşi. El însuşi este o mare taină. Dar cei care vor cu orice preţ să atingă misticul trebuie să ştie acest lucru: dacă trăiesc o viaţă lumească, nu pot să aibă parte de lucruri de deasupra firii! Firea cu firea, cele de deasupra firii cu cele de deasupra firii, tind să se unească şi să se dezvăluie una alteia. Sânt şi excepţii, dar prea puţine.

În ceea ce mă priveşte, nu este bine să vorbesc prea mult despre vedeniile şi trăirile mele; despre multe din ele nu găsesc cuvinte pentru a le descrie, despre altele nu îndrăznesc să vorbesc... Ştiu din trăirea mea că e deajuns să vezi doar cu ochii duhovniceşti lumea de dincolo, să îi simţi energia, să îi vezi culorile, şi vei rămâne mut în faţa acestor minuni şi vei înţelege mai limpede confuziile şi neştiinţa

în care ai trăit până atunci. Culorile şi energiile de acolo nu există aici, în lumea pământească! Ce înseamnă aurul? Ce înseamnă piatra preţioasă? Acestea sânt lucruri moarte! Ar trebui să vedem crucea în lumina cerească. Ea străluceşte şi se revarsă în cele mai minunate culori şi nuanţe, pare că arde, iar în faţa energiei care străluceşte de acolo, inima se bucură, simţurile sânt încântate, te topeşti cu totul de frumuseţe şi de iubire. Cu adevărat este mare taină viaţa duhovnicească a omului!

Toate acestea, şi tot ceea ce am povestit, le ştiu din cercare.

Cum nu am mai putut trăi în sihăstrie, mi-am dorit ca sfârşitul vieţii să-l aştept într'una din cele mai bune mănăstiri, unde să-mi fie bine atât pentru sănătate, cât şi pentru viaţa duhovnicească. Mi-aş fi dorit Studeniţa,[53] dar am primit Jicea.[54] Acesta este, poate, ultimul loc în care mă poartă mâna lui Dumnezeu cel Viu. Spun poate, deoarece sihăstria, în mijlocul naturii, rămâne în continuare dorinţa sufletului meu.

Acum sânt liber în toate şi pot face orice doresc, iar pentru ceea ce fac dau socoteală chiar în faţa episcopului. Am cunoscut mulţi episcopi la viaţa mea. Unii m'au iubit ca pe copilul lor, altora nu prea le-am fost pe plac. În relaţia cu mine, Episcopul Jicei, Ştefan, a fost cel mai bun.

În continuare mă trezesc dis-de-dimineaţă şi aştept răsăritul soarelui. Nu pot să mă mai rog atât de mult ca odinioară, deşi neînce-

53 Una din cele mai cunoscute mănăstiri din Serbia, datând din anul 1190 şi inclusă în Patrimoniul UNESCO începând cu anul 1986. Se află în apropiere de oraşul Kralievo.

54 Ctitorie a Domnitorului Ştefan Primul-Încoronat (1196-1228), distrusă în secolul al XIII-lea de tătari şi refăcută la începutul veacului următor de către Domnitorul Ştefan Milutin. În această mănăstire au fost încoronaţi aproape toţi domnitorii Sârbilor.

tat simt nevoia rugăciunii. Am ajuns la o înălţime duhovnicească necunoscută mie până acum şi am în inimă mai multă iubire şi bucurie decât atunci când eram în pustie. Mă cam supără glonţul din piept. Se mişcă când într'o parte, când în alta şi mă face să tuşesc.
Locuiesc într'o clădire nouă. Odaia mea este curată, luminoasă, lângă ea se află o baie cu apă curentă, caldă şi rece. O călugăriţă între două vârste, Irina, are ascultare de la maica stareţă Iustina să îmi aducă mâncarea, să se îngrijească de curăţenia camerei şi de sănătatea mea. Irina este foarte ascultătoare, o iubesc ca pe copilul meu. Maica stareţă Iustina este foarte destoincă şi totodată smerită, una din cele mai bune stareţe pe care le-am întâlnit în viaţa mea.
Jumătate din pensie o dau mănăstirii, deşi nu mi-a cerut nimeni nici un ban, iar ceea ce îmi rămâne împart oamenilor nevoiaşi şi fraţilor întru Hristos.
În jurul mănăstirii sânt livezi, vii, păduri, stupi. Aici se află şi mormintele călugărilor adormiţi întru Domnul. Pe mulţi dintre ei i-am cunoscut, am trăit împreună cu ei; printre aceştia şi Episcopul Vasilie, cu care am luptat în privinţa retragerii mele în pustie, şi care odihneşte la Jicea. Nădăjduiesc că şi trupul meu va rămâne tot aici.
Jicea e un loc atât de măreţ… Acea Jice Sârbească... Îmi amintesc adesea de istoria ei seculară. Ar fi cu neputinţă de numărat paşii celor care i-au călcat pragul... De când dăinuieşte Serbia, cei mai de seamă oameni pe care i-a avut această ţară au trecut pe sub bolţile ei.
Nu îmi pare rău că sânt călugăr. M-a ferit Dumnezeu de acest gând… Mă cutremur când mă gândesc că aş fi putut să rămân în satul meu sau să trăiesc la oraş ca funcţionar, ca militar sau ca inginer constructor. Privind înapoi, îmi dau seama că aceasta ar fi fost, pentru mine, o adevărată nefericire! Asta simt eu. Cugetând la viaţa mea, acum, când se apropie vremea plecării mele din această lume, îmi este limpede că norocul meu a fost faptul că, în tinereţe, l'am avut duhov-

nic şi învăţător pe Vlădica Nicolae Velimirovici. Nu am mai întâlnit niciodată un astfel de om, nici înainte, nici după el şi cred că poporul Sârb nu va mai da naştere prea curând unuia asemenea lui. A fost un mare duhovnic şi un Sfânt.

Deşi la mănăstire îmi este atât de bine, cred totuşi că pentru mine ar fi fost mai de folos să fi rămas în peştera mea din munte. Sânt sigur că acolo mi-aş fi putut aştepta mai frumos şi mai cu vrednicie sfârşitul pe acest pământ. Sihăstria, trăirea întru sine şi întru Dumnezeu, stâncile reci şi cerul senin, toate acestea sânt pe potriva mea, pentru că se contopesc cu gândurile şi cu dorinţa de a întâmpina moartea bărbăteşte şi de a-i râde în faţă când va fi să ne întâlnim, în ultimele-mi clipe trăite pe acest pământ.

Ştiu ce fel de vremuri trăim. S'ar putea ca unii să creadă că viaţa şi trăirile mele amintesc de Evul Mediu. Însă aceştia trebuie să ştie că au fost, că mai sânt şi că vor mai fi oameni asemenea mie. Adevărul pe care îl cunoaştem, spre care tânjim, este viu şi mereu îi va atrage pe cei chemaţi la o astfel de viaţă. Slava lumească şi recunoaşterea oamenilor nu înseamnă nimic pentru mine, totul este numai deşertăciune. Nu am nici o îndoială asupra a ceea ce este cu adevărat viaţa lumească, Îl ştiu pe Cel care este Viaţa.

În vremea de dinaintea celui de-al Doilea Război, mănăstirile erau cam părăsite, deşi aveau averi nenumărate, uneori chiar şi cârciumi. Călugării din Serbia, cel mai adesea, erau cu burţi mari, aşadar bogaţi, poate de aceea erau mândri şi nepăsători. Poporului nu-i plăceau aceste lucruri… Astăzi, mănăstirile au înflorit. Deşi la putere sânt atheii, monahii îşi trăiesc viaţa neprihănită, iar mănăstirile sânt mai înfloritoare ca niciodată. Necunoscute sânt căile Domnului!

Vremurile cele noi au lăsat urme şi asupra mănăstirilor. Îi îndemn pe tinerii călugări către încercările ascetice şi către rugăciune, dar ei nu sânt chiar aşa de dornici. Le spun că trebuie să îşi călească credinţa în singurătate, majoritatea însă nu mă ascultă. Au regulile lor: învaţă, se şcolesc, crezând că astfel vor ajunge sus de tot. Poate că o astfel de viaţă se potriveşte generaţiilor de azi. Cei ce doresc să se călugărească aleg mănăstiri în care se munceşte puţin şi unde rugăciunea se face după bunăvoinţa fiecăruia, şi fug de cele unde este mult de muncă şi unde domneşte rânduiala. Dar sânt şi tineri monahi care au reuşit să atingă înălţimea duhovnicească, pe umerii cărora se va sprijini Biserica lui Hristos.

Sânt şi din cei asemenea strugurilor necopţi din lăstarul de viţă. Lor le place să mai şi glumească cu mine, bătrânul. Au auzit câte ceva despre viaţa mea neobişnuită şi aspră, atât cea din război, cât şi cea din călugărie, aşa că încearcă, în fel şi chip, să mă smulgă din smerenia mea şi să arate că nu sânt chiar aşa cum se spune despre mine. Apoi se laudă cu aceasta în faţa altora.

S'au năpustit asupra mea precum cocoşii... Când, pe câte unii, i-am îndepărtat cu asprime sau le-am rănit puţin mândria, au fost dezamăgiţi, s'au simţit răniţi şi furioşi, şi atunci s'au înţeles să facă tot ce le stă în putinţă ca să mă „înmoaie" şi să mă scoată din lumea mea... Cel mai zelos în acest sens a fost un tânăr monah, stareţ al unei mănăstiri din apropiere de Jicea. El îşi pusese în cap să mă „îmblânzească" şi „să-mi bage minţile în cap." Când am auzit de voia acestui călugăr, am hotărât să nu mă pun cu el, dar i-am scris totuşi această scrisoare:

„Hristos în mijlocul nostru, părinţi şi fraţi. Dea Domnul ca aşa să fie. Am auzit că sânteţi gata să mă „îmblânziţi," cinstiţi părinţi, şi de aceea aş vrea să vă spun câteva cuvinte. Datorită ascultării faţă de episcop şi de Patriarhul Gherman, care nu m'au lăsat să rămân

în pustnicie, ci mi-au poruncit să ridic biserici parohiale, mi-am pierdut mănăstirea de metanie şi fraţii, şi la bătrâneţe abia de m'am mutat aici, la Jicea. Judecând după cuvintele voastre, eu sânt un stareţ fără smerenie şi fără minte. De aceea aţi hotărât, preacinstiţi părinţi, să mă înţelepţiţi şi să mă smeriţi, măcar că mi-aţi putea fi strănepoţi!

Înainte să treceţi la fapte, trebuie să ştiţi următoarele: m'a „îmblânzit" sultanul în anul 1912, în 1913 regele Bulgariei, apoi Franz Josef, împăratul răposatei Austro-Ungarii, în anul 1914. După 1915, împăratul German Wilhelm, cel care, prin diabolicul general Mackensen, ne-a izgonit din ţara noastră, forţându-ne să străbatem toată pustietatea Albaniei! Mult m'au smerit şi Austriecii, şi Bulgarii pe frontul de la Salonic, cu mitralierele şi cu proiectilele de tun, rănindu-mă în unsprezece locuri!

În acel îndepărtat an 1916, pe când abia se năştea actualul nostru Episcop de Jicea, am fost trimis pe mare, plin de răni cum eram, până la Alger, în Africa de Nord. Când rănile mele au fost vindecate, m'am întors pe frontul de la Salonic, am participat la străpungerea lui şi la izgonirea armatei Bulgare. Apoi la alungarea armatei Ungare până la Szeged. Abia în anul 1919 am fost lăsat la vatră.

Şi în vreme de pace, după Primul Război Mondial, au continuat să mă smerească. Mi-am înmormântat tatăl şi sora, omorâţi în bătaie de către Bulgari, dar şi fratele, spânzurat din cauză că a dinamitat podul de cale ferată dintre Djunis şi Braina, împiedicându-i astfel pe Austrieci să transporte armament şi muniţie spre frontul de la Salonic. Toţi odihnesc în cimitirul din satul nostru, Kaonik. După aceea, în anul 1920, m'am lepădat de viaţa lumească şi am intrat în mănăstire, pentru a-i sluji lui Dumnezeu. Şi în cel de-al Doilea Război Mondial am îndurat multe, şi cu trupul, şi cu sufletul, şi

cu mintea, de la vechii noştri duşmani, precum şi de la cetnici şi partizani.

În ciuda tuturor acestor încercări, înclin să cred că nu am fost smerit destul în cei opt ani de lupte şi în cei şaizeci şi trei de ani de călugărie – în care am avut îndrăzneala să trăiesc printre urşi, lupi şi şerpi şi să ridic biserici şi mănăstiri – dacă voi, cinstiţi părinţi, aţi hotărât să mă „îmblânziţi." Înclin să cred că aveţi dreptate şi de aceea îmi spun: Frate Kalist! Treci la locul smereniei şi lasă-i pe aceşti copii să te mai înmoaie!

Vă mulţumesc pentru bunele voastre intenţii, vă urez sănătate şi bucurii de la Domnul şi să fiţi cu toţii mai buni decât am fost eu. Dar nu pot să nu vă spun că sânteţi prea puţini. Cred că mai este nevoie de niscaiva pretinşi viteji ca voi care să se ia în piept cu mine. Aflaţi că eu n'am făcut un pas înapoi nici în lupta cu viaţa, nici în cea duhovnicească! V'aţi găsit voi să mă smeriţi!

Primiţi deci salutările doritorului vostru de bine, ale celui care se roagă pentru voi, păcătosul stareţ Kalist..."

După ce au primit rândurile mele, s'au potolit. I-a mustrat cugetul şi au înţeles că eu, bătrânul, îi iubesc în ciuda a tot ce au făcut şi mă rog la Dumnezeu pentru ei.

Nu i-am judecat, aşa cum nu am judecat nici alţi oameni, nici pe cei din ierarhia bisericească care mi-au pricinuit tot felul de greutăţi. Ori de câte ori mă gândesc să judec pe cineva, îmi vine în minte acea pildă în care Domnului nostru Iisus Hristos, pe când rostea învăţăturile sale în faţa oamenilor la Biserica din Ierusalim, i-a fost înfăţişată o femeie păcătoasă.

Au târât-o în faţa Domnului şi L'au întrebat: „Învăţătorule, această femeie a fost prinsă curvind, iar Moise ne-a poruncit în Lege ca pe unele ca acestea să le ucidem cu pietre. Dar Tu ce zici? Dar Tu ce zici?"

Aşa l'au întrebat fariseii şi mai-marii bisericii, cei care vânau greşelile altora, iar pe ale lor le ascundeau cu iscusinţă. Voiau ca, dacă El ar fi eliberat-o pe femeia aceea după multa Sa milostivire, pronunţându-se astfel împotriva Legii lui Moise, să îl ucidă şi pe El cu pietre împreună cu femeia păcătoasă. Iar dacă ar fi fost de acord cu Legea lui Moise, s'ar fi făcut de râs, căci ar fi abdicat de la propria lui poruncă privind iertarea şi milostivirea.

S'a aşternut o tăcere adâncă în mijlocul poporului adunat şi în sufletul femeii păcătoase. Tuturor le stătea pe buze întrebarea: „Dar Tu ce spui?" Domnul a tăcut şi a privit în pământ, în faţa sa. Apoi s'a aplecat, a netezit ţărâna cu mâna şi a început să scrie cu degetul ceva supărător la adresa acuzatorilor – farisei şi fruntaşi ai bisericii –, deoarece în faţa ochilor Aceluia care pe toate le vede nu se poate ascunde nimic, El ştie şi vede totul.

M(eshulam) a risipit averea bisericii – scria cu degetul Domnul în pulbere prima literă a numelui şi în întregime fapta făptuitorului.

A(sher) a preacurvit cu nevasta fratelui său.

Sh(alum) a jurat strâmb.

E(led) şi-a lovit părintele.

A(mariah) şi-a însuşit averea văduvei.

M(erari) a înfăptuit păcatul sodomiei.

J(oel) s'a închinat la idoli.

Acestea, şi încă altele, le-a scris în ţărână degetul Judecătorului cel Drept. Cei la care făcea pomenire şi-au citit faptele lor dibaci ascunse prin care încălcaseră Legea lui Moise. Cei care se lăudau cu dreptatea lor şi judecătorii nedreptăţii altora au rămas muţi, tremurând de frică. Nici nu se mai gândeau la femeia păcătoasă, ci doar la ei înşişi şi la moartea care le era scrisă în faţa ochilor. Nimeni nu L'a mai întrebat: „Tu ce spui?"…

Nu le-a rostit cu buzele Sale păcatele, ci doar le-a scris în ţărâna din

care este uşor să le ştergi. Dacă le-ar fi pronunţat, poporul i-ar fi ucis pe farisei cu pietre.

Domnul a vrut să îi facă să se gândească la ei şi să îi prevină să nu fie judecători prea aspri ai păcatelor altora, având ei înşişi povara păcatelor lor. După ce a făcut asta, cuvintele scrise în ţărână s'au şters şi au dispărut.

Atunci Domnul s'a ridicat în picioare şi le-a spus cu blândeţe: „Cel fără de păcat dintre voi să arunce cel dintâi piatra asupra ei." Judecătorii cei mai înverşunaţi ai femeii păcătoase au rămas muţi, nemişcaţi, precum vinovaţii în faţa Judecătorului. Aşa a risipit El furtuna care se ridicase împotriva Lui, prefăcând-o în fum, şi în sufletele lor pline de furie a trezit conştiinţa şi a izbăvit-o pe femeie de la o moarte sigură.

Când au auzit întrebarea Lui, având cugetul încărcat, au plecat, unul câte unul, şi fariseii, şi cărturarii, şi ceilalţi. Au rămas Domnul şi femeia, în mijlocul bisericii – păcătoasa şi Cel fără de păcat pe care cărturarii L'au osândit la moarte. Atunci Dumnezeu a întrebat-o: „Femeie, unde sânt pârâşii tăi? Nu te-a osândit nici unul?" El a ridicat astfel inima şi sufletul femeii, încurajând-o să-I răspundă: „Nici unul, Doamne."

Aceste cuvinte au fost rostite de făptura care până în acea clipă părăsise nădejdea că va mai rosti vreodată vreun cuvânt. Până atunci ştiuse doar de durere şi de plăcere, dar de data aceasta a simţit adevărata bucurie pe care o poate simţi un om. La sfârşit, Domnul i-a spus: „Nu te osândesc nici eu. Mergi, fiică, şi de acum să nu mai păcătuieşti."

Aşa ne-a izbăvit Domnul de la moarte, aşa ne-a făcut dreptate, aşa ne-a arătat milă, aşa a descoperit adevărul celor desfrânaţi...

Desfrânarea, vinul şi untura distrug sufletul omului. Fericiţi cei care sânt dornici de cunoaştere, cei care sânt făcători de pace şi însetaţi

de dreptate. Fericiţi cei milostivi şi cei a căror inimă este curată şi plină de iubire. Da, cu adevărat fericiţi sânt aceştia! Şi acum să închei. Sfârşitul să fie Imnul dragostei:

De aş grăi în limbile omeneşti şi Îngereşti, iar dragoste nu am, făcutu-m'am aramă sunătoare şi chimval răsunător. Şi de aş avea prorocie, şi de aş şti toate tainele, şi toată ştiinţa, şi de aş avea toată credinţa, cât să mut şi munţii, iar dragoste nu am, nimic nu sânt. Şi de aş împărţi toată avuţia mea, şi de aş da trupul meu să îl arză, şi dragoste nu am, nici un folos nu îmi este. Dragostea îndelung rabdă, dragostea se milostiveşte, dragostea nu pismuieşte, dragostea nu se semeţeşte, nu se trufeşte. Nu se poartă cu necuviinţă, nu caută ale sale, nu se întărâtă, nu gândeşte răul. Nu se bucură de nedreptate, ci se bucură de adevăr... Şi acum rămâne Credinţa, Nădejdea, Dragostea, aceste trei; iară mai mare decât acestea este Dragostea. /I Corinteni 13, 1-7, 13/

Deoarece cartea despre părintele Kalist a fost scrisă în timpul vieţii sale, am dorit să le împărtăşesc cititorilor şi câteva crâmpeie din ultimele zile ale acestuia. Tot gândindu-mă cum să fie mai bine, am hotărât să redau textul scenariului (pe care l'am scris în vederea turnării unui film după această carte) şi să-l adaptez, pe cât este posibil, acestui scop.

Părintele Kalist a plecat la cele sfinte pe 12 Aprilie 1991, la Mănăstirea Jicea, la 95 de ani.

Autorul

SCENA 1

Jicea. La circa 50 de metri de biserică se află moşia mănăstirii, care este despărţită de aceasta de şoseaua Kralievo – Mataruşka Bania. Lângă arhondaric, în care locuieşte Kalist, se află o bisericuţă, un pridvor şi mormintele monahilor şi ale monahiilor. Pe lângă alte acareturi, după un zid despărţitor se află cimitirul satului. Aici mai sânt şi livada cu pomi fructiferi, pădurea şi stupii.
Este dimineaţă, abia a răsărit soarele. Se aud motoarele maşinilor care trec pe şosea. Kalist este în camera lui şi se roagă, îmbrăcat într'o cămaşă albă ca neaua şi un pulovăr la fel de alb; părul şi barba îi sânt şi ele albe, iar pantalonii de culoare închisă. În faţa lui se află o masă pe care arde o candelă; pe pereţi sânt atârnate icoane. Camera este văruită în alb. Înăuntru se văd două paturi, o noptieră, un godin, un reşou – totul foarte modest şi foarte curat.
Kalist îşi pune rasa peste pulover, camilafca pe cap, ia în mână bastonul şi iese afară.
În faţa porţii mănăstirii, în curte şi în biserică se află multă lume. Kalist se apropie sprijinindu-se în toiag, cu privirea plecată în pământ, ca şi cum ar cugeta la ceva important. La circa trei-patru metri în faţa oamenilor, începe să lovească puternic cu bastonul în ritmul paşilor. Când îl observă, oamenii se întorc spre el şi îi fac loc să treacă, după care drumul se închide în spatele lui. La fel se întâmplă şi în biserică: se deschide o trecere, apoi se închide în urma lui.

Kalist intră în altar pe uşa din dreapta. Îndată după aceea se deschid uşile împărăteşti. Din altar iese un preot.
Preotul (cântă): Binecuvântată este Împărăţia...
Kalist (puţin mai târziu): Cred într'unul Dumnezeu...
Când liturghia ia sfârşit, poporul se risipeşte şi Kalist iese afară. Are aceeaşi ţinută ca atunci când a intrat în biserică.
Din partea dreaptă a potecii care duce spre poartă apar tineri monahi şi monahii, precum şi câte un credincios. Monahii ţin în mâini câte o carte. Îl aşteaptă pe Kalist tăcuţi şi privind unii la alţii. Apare şi el.
Monahul Tadei: El este?... Despre el se spune că e aspru?...
Monahul Iovan: Poate trebuie să îl mai smerim niţel? E mândru... Să-i dăm o lecţie!
Monahul Serafim: Ăstuia îi trebuie smerenie!
Kalist se opreşte şi se întoarce spre ei; este liniştit.
Kalist (cu glas blând, dar ferm): Hristos în mijlocul nostru, fraţi şi surori!
Monahul Atanasie (cu voce tare): Să dea Dumnezeu să fie!
Kalist: Parcă am auzit, adineaori, că vreţi să mă smeriţi şi să îmi daţi o lecţie?... (Linişte.) (Se uită atent la fiecare dintre cei prezenţi, pe rând.) Dar înainte să faceţi aceasta, uite, acest bătrân o să vă spună următoarele: m'au smerit pe mine mulţi din cei puternici! Aţi auzit că am petrecut multă vreme în pustie, unde m'am luptat împotriva celei mai fioroase fiare, în faţa căreia cei mai mulţi oameni se închină şi tremură, şi anume împotriva trupului meu!... Am fost de faţă la multe banchete ale morţii şi ale nesfârşitei mile a lui Dumnezeu, la fel de numeroase precum cărţile citite de voi!... Iar acum, iată, stau şi mă gândesc: poate că mi-ar fi de folos ca aceşti copii, care ar putea fi strănepoţii mei, să mă mai smerească şi să mă mai înveţe câte ceva... Hai, încercaţi! Dacă până la urmă se va vedea că intenţia voastră a

fost greşită, să nu vă necăjiţi. Un lucru să ţineţi minte: eu vă iubesc oricum!

Cei prezenţi se amestecă printre monahi, pentru ca apoi fiecare să pornească la ale sale. Călugării se mişcă fâstâciţi şi cam ruşinaţi. Trei dintre aceştia rămân şi se apropie de Kalist, sărutându-i mâna.

Monahii (pe rând): Binecuvântează, părinte.

Kalist (către fiecare): Dumnezeu să te binecuvânteze, fiule!

Se apropie şi Svetlana, cu dorinţa de a primi binecuvântare de la el. Pare tulburată şi mişcată de schimbul de replici de mai devreme. Se vede că a fost cucerită de Kalist; îi sărută mâna cu respect.

Svetlana: Binecuvântaţi-mă, părinte... Deşi nu sânt botezată...

Kalist (întrerupând-o): Dar trăieşti Creştineşte?

Svetlana (faţa i se luminează de curăţie şi se înroşeşte): Trăiesc şi eu cum pot...

Kalist: Dar crezi în Domnul nostru Iisus Hristos?

Svetlana (arătând cu mâna spre un tânăr pe nume Gavril): Cred. Şi trăiesc precum soţul meu: el este Creştin, aşa că ce face el, fac şi eu...

Kalist: Şi cine ne împiedică să te botez? Te voi boteza!

După aceasta, ca şi cum nimic nu s'ar fi întâmplat, Kalist o porneşte pe cărare. Când se apropie de mine, îmi face semn să intru şi eu cu el în casa în care locuieşte acum.

SCENA 2

Kalist îşi lasă bastonul în colţul camerei, îşi dă jos camilafca şi rasa şi le agaţă în cuier. În acest timp, maica Irina îi pregăteşte patul, îi face ordine pe noptieră şi pe scaun... Totul este curat şi la locul lui. Ne serveşte apoi masa (pe aceeaşi măsuţă lângă care obişnuieşte să se roage părintele); pe ea se află o candelă.

Ne aduce o farfurie plină cu peşte prăjit, salată de varză, ardei copţi, o sticlă de vin *Ţarul Lazar*, şerveţele, pahare...
Kalist (face cruce deasupra bucatelor): Doamne, binecuvintează a-ceastă mâncare şi băutura pentru a ne fi spre sănătatea sufletului şi a trupului!
Cât timp noi doi mâncăm, monahia Irina aşteaptă în picioare. Mişcările ne sânt încete, liniştite. Sântem conştienţi de importanţa momentului.
Când ne ridicăm, mulţumim pentru bucatele gustoase ce ne-au fost servite. Pe masă a rămas cam tot atâta mâncare câtă ne-a fost adusă, doar eu ce am mai băut din sticla de vin. Irina strânge masa şi iese, iar Kalist se aşază în pat.
Kalist: Acum a venit rândul trupului, să îi acordăm odihnă. Culcă-te şi tu în celălalt pat.
Eu aş cam vrea să fumez, mai ales după masă. Pentru că nu îmi vine să ies afară, îl întreb dacă l'ar deranja să aprind o ţigară.
Kalist: Fumează... Ce rău îmi poate face fumul tău? Nici un rău! Dar mai bine gândeşte-te dacă nu cumva ţie îţi face rău!
Am stat lângă fereastră o vreme, după care am dat ocol patului. Nu prea îmi este somn. Mă uit la el, apoi prin fereastră la cer şi la livadă. Kalist doarme întins pe spate, cu mâinile deasupra păturii.
La un moment dat, bag de seamă cum ridică o mână şi îndreaptă arătătorul spre ceva sau cineva.
Kalist (cu ochii închişi): Tu eşti din aceia care până la amiază te minţi pe tine, iar după-amiaza minţi pe toată lumea? Ai fost dintotdeauna un călău! Dumnezeu o să te judece!
După aceea lasă mâna jos pe pătură, ca şi cum nimic nu s'ar fi întâmplat, şi continuă să doarmă. După vreo 20 de minte se ridică, se aşează pe marginea patului şi zâmbeşte. Îl întreb dacă îşi aminteşte de cele spuse în somn şi dacă ştie cu cine vorbea.

Kalist (fără să fie surprins): A, asta... De cum m'am relaxat un pic, mi s'au arătat în vis nişte femei foarte, foarte frumoase. Îmi zâmbeau, mi se închinau, spunându-mi: Părinte, binecuvântează! Părinte, binecuvântează!... Şi eu le-am dat binecuvântarea! Aşa cum se cuvine! Au luat-o la fugă mai iute ca fulgerul.
Îl întreb cum se face că tocmai lui, unui om bătrân, ţi se arată femei frumoase?
Kalist: Vârsta nu e importantă. Dorinţa se poate trezi şi la 90 de ani, după puteri.. Dar aici a fost vorba de altceva... Astăzi am făcut-o pe grozavul în faţa credincioşilor, i-am înţepat pe cei tineri, am împărţit binecuvântări în stânga şi în dreapta, am promis botezuri, m'am aşezat la o masă îmbelşugată... Am făcut de toate, dar totuşi ceva lipsea. Şi ceea ce lipsea mi s'a arătat în vis... În vis m'am văzut cu adevărat, şi am recunoscut în mine făţarnicul! Să închinăm pentru acest vis!...

SCENA 3

Kalist este în rasă, fără camilafcă, iese în curte. Aici se întâlneşte cu Episcopul Ştefan, cu care se plimbă şi stă de vorbă. Monahia Irina stă de vorbă în pridvorul bisericii cu un bătrân şi privesc din când în când spre Kalist.
Bătrânul are o frunte lată şi senină precum cerul, ochi mari, căprui, şi mustăţile răsucite în sus, aşa cum se obişnuieşte în Herţegovina şi în Şumadia. Faţa lui este ovală şi luminoasă şi este uşor adus de spate.
Mai târziu, feluriţi oameni, printre care şi tineri călugări, se apropie de Kalist spre a primi binecuvântarea. Îi aduc în dar nuci, miere, prune uscate, chiar şi vin. Printre aceştia se află şi poştaşul care îi aduce pensia. Kalist ia banii fără să-i numere şi începe să-i împartă,

mergând prin curte, unor oameni mai amărâţi. Aceştia îi mulţumesc şi îi sărută mâna.
Kalist (le răspunde „cerşetorilor”): Lui Dumnezeu să-i mulţumiţi!
Nu departe de casă se află magazia de lemne. Câţiva muncitori sparg butucii pentru foc, pe care îi aşază lângă zidul din spatele casei.
Un muncitor (către Kalist): O să aveţi cu ce să vă încălziţi la iarnă, părinte!
Kalist (îi răspunde muncitorului, dar cuvintele lui se adresează tuturor celor prezenţi): Când îl ai pe Dumnezeu în inimă, atunci ai totul, moşteneşti şi cerul, şi pământul!
Când ajunge aproape de Irina, aceasta i se adresează:
Irina: Te rog, părinte Kalist, vino să îţi fac cunoştinţă cu fratele Sava. Nu puteţi sta de vorbă în linişte cu toţi oamenii aceia în jurul vostru.
Kalist se îndreaptă spre pridvor. Se opreşte la doi-trei metri de ei şi se uită cu atenţie spre bătrân.
Irina: Este herţegovinean. Are optzeci şi doi de ani şi şi-a petrecut întreaga viaţă călătorind prin lume şi muncind în America. A venit la noi să ne roage să-l îngijim la bătrâneţe, promiţând că în schimb îşi va lăsa toată averea mânăstirii. A auzit despre tine şi a dorit mult să te cunoască.
Kalist (după o scurtă pauză): Şi familia lui unde este?
Irina: Nu a fost căsătorit niciodată. E singur…
Kalist: Înseamnă că e june, ca mine!
Irina: Toată viaţa a muncit şi nu şi-a găsit sufletul-pereche...
Kalist (zâmbind): Păi, dacă ne nevoim împreună, o să ne găsim suflete pereche..
Irina se fâstâceşte, privind în dreapta şi în stânga.
Irina: Dumnezeu să fie cu tine, părinte! E om de treabă şi e fratele nostru!

Kalist (continuă să zâmbească): Cu atât mai bine, eu sânt din Şumadia şi mă pricep la cele sfinte. El e Herţegovinean American şi are bani mulţi! Unde mai poţi găsi o partidă mai bună ca noi doi?... Dacă şi tu, soră, mai dai o mână de ajutor, vom reuşi împreună!
Încurcată, Irina nu mai ştie ce să răspundă. Sava zâmbeşte şi el, sprijinindu-se când pe un picior, când pe celălalt.
Irina (se bâlbâie): Părinte! Faceţi cunoştinţă... Stai de vorbă cu omul! Şi dă-mi dezlegare să plec, mai am ceva treabă.
Kalist: Poţi să pleci. Dar să nu uiţi ce ţi-am spus adineaori!...
Irina se îndepărtează cu paşi nesiguri, apoi se opreşte după câţiva metri şi se întoarce spre ei. N'ar vrea nici să-i lase singuri, dar nici să se întoarcă; stă încurcată şi aşteaptă să vadă ce se întâmplă.
Sava se îndreaptă încet spre Kalist. Apropiindu-se, ochii îi râd de bucurie.
Sava (sărutându-i mâna): Binecuvântează, părinte.
Kalist: Dumnezeu să te binecuvânteze!... El vede toate drumurile noastre şi ştie tot despre fiecare. Iar tu, până la urmă, ai ajuns la locul potrivit! Bine ai venit, frate!
Se îmbrăţişează. Pe Irina o emoţionează scena. Câteva lacrimi i se preling pe obraji.

SCENA 4

După ce am terminat cina şi i-am mulţumit lui Dumnezeu (eu am mâncat, iar Kalist mi-a ţinut companie din dragoste), am rămas un timp aşezaţi pe marginea patului, unul în faţa celuilalt, stând de vorbă.
Este noapte. Peste mănăstire domneşte pacea. Se văd lumini de candelă în biserică, în camerele monahilor şi în cea a lui Kalist. Deşi ştiam ce trebuie să fac (îmi spusese în timpul zilei), ţine să-mi mai

repete o dată: „Mai întâi citeşte cu atenţie psalmii, apoi epistolele, apoi din Faptele Apostolilor şi din Evanghelii, după care să-ţi spui rugăciunea cu vorbele tale! Aceasta din urmă trebuie să fie cea mai lungă, pentru că îţi va fi cea mai de folos. Acela dintre noi care va termina primul nu trebuie să-l aştepte pe celălalt, ci să meargă să se odihnească."

Ne ridicăm. El se îndreaptă spre masa lui, iar eu rămân la locul meu.

Kalist (în picioare în faţa icoanelor): Doamne! După mila Ta dăruieşte plinătatea iubirii, a păcii şi a sănătăţii tuturor celor apropiaţi mie şi făpturilor Tale. Aruncă-ţi privirea şi asupra noastră, a păcătoşilor Tăi.

În acea clipă m'am simţit învăluit de o pace neobişnuită; a dispărut din mine sentimentul delăsării şi s'a trezit dorinţa de a pătrunde în esenţa cuvintelor pe care le citeam.

El stătea drept ca un soldat, sprijinindu-se din când în când cu mâinile de masă. Eu mă sprijineam când pe un picior, când pe celălalt, mă aplecam sau mă îndreptam, dar ferm hotărât să rezist până la capăt. Cu cât trecea timpul, cu atât simţeam că mă cufund în pacea tot mai mare a nopţii adânci. La un moment dat am avut senzaţia că toată lumea, în afară de noi doi, doarme un somn profund.

De câte ori aruncam o privire spre el, constatam că se ţine drept. Lumina candelei accentua albul părului său şi al puloverului, care străluceau de o lumină blândă. Îmi amintesc că mi-a povestit că o dată, în timpul rugăciunii, sub tălpile lui a izbucnit un foc ce l'a cuprins până la brâu. I-a fost teamă atunci (era pentru prima dată când a avut această trăire), a început să se apere cu palmele, dar acela nu era un foc material.

Era trecut de miezul nopţii, iar eu continuam să mă rog, luptându-mă ca trupul meu să nu cedeze. La un moment dat, m'a surprins vocea lui, de parcă m'aş fi trezit din somnul cel mai adânc.

Kalist (cu glas liniştit, aproape cântând): Eu am muncit toată viaţa mea, vlădică...
Îndată s'a întors către mine, să vadă dacă am auzit vorbele rostite de el. S'a îndreptat apoi spre pat, spunându-mi că rugăciunea noastră a luat sfârşit. A mai adăugat că nu se aştepta la asta şi că îmi va spune despre ce este vorba doar pentru că mă consideră vrednic, deşi pentru mine poate nu ar fi tocmai bine să aflu.
Mă gândeam că nu merit nici măcar să mă aflu în această încăpere, darămite altceva.
Kalist (aşezându-se pe pat): Să nu ne mai chinuim trupul şi să pierdem vremea. Uite despre ce era vorba: Mi s'a arătat Episcopul Nicolae Velimirovici, care mi-a spus: te-ai delăsat, Kaliste! Iar eu i-am răspuns ceea ce ai auzit tu. Atunci el şi-a îndreptat arătătorul spre mine şi mi-a poruncit: Munceşte! Munceşte cu mâinile!... Şi apoi a dispărut.
S'a uitat apoi cu blândeţe la mine, gândindu-se ce să îmi spună. Se vedea că se străduieşte să găsească cuvintele potrivite. L'am rugat să mi-l descrie pe Vlădica Nicolae, iar el mi-a spus că strălucea în veşmântul arhieresc. Mi-a spus doar aşa, în treacăt, se vedea că gândurile îi sânt în altă parte.
Kalist (mă priveşte în ochi): Nu te gândi la cele întâmplate ca la ceva neobişnuit... Îţi dau un sfat: nu dori cu tot dinadinsul să primeşti semne şi nu avea încredere desăvârşită în înţelepciunea altora. Domnul este învăţătorul nostru, şi atât. Să nu îngădui ca mintea să ţi se îndepărteze de simplitatea credinţei în Hristos. Luptă-te pentru a primi harul şi darurile Lui duhovniceşti şi bucură-L prin tine. Să ţii minte: în bucurie este forţa Domului şi a noastră. Trăieşte după voia lui Dumnezeu, şi să crezi în El. Cercetează până în străfunduri vorbele acestea!
S'a întins pe pat şi s'a acoperit cu pledul. Nu înainte de a mă sfătui

şi pe mine să-mi odihnesc trupul, pentru că în curând urma să se lumineze de ziuă.

Am rămas o vreme cu ochii deschişi. La un moment dat mi-am dorit din toate puterile să nu mă fi aflat acolo, ci în viaţa de dincolo şi în acea lume pe care o intuiam după cele văzute, auzite şi simţite. Moartea mi se părea, în acel moment, o poveste glumeaţă.

Când m'am trezit, Kalist era deja în picioare, la rugăciune.

SCENA 5

Maica Irina ne aduce un mic dejun îmbelşugat. Înainte de asta, Kalist şi-a făcut patul şi mi-a zis să mi-l fac şi eu. Încă de la intrare, maica observă acest lucru şi se arată mirată, chiar dacă nu spune nimic. E ascultarea ei să facă paturile.

Irina (privind spre amândoi, dar adresându-i-se lui Kalist): Aţi auzit, părinte, că o să aducă la Lelici moaştele lui Nicolae Velimirovici din America?

Kalist: A fost un om sfânt! Locul lui este aici, în Serbia!

Şi-a pus în farfurie puţină iahnie de fasole, puţină salată şi a luat bucata cea mai mică de pâine. Apoi i-a zis Irinei să-şi vadă de treabă şi să vină mai târziu să strângă masa. Tonul lui era uşor poruncitor, şi asta a mirat-o puţin.

Nu i-a dat voie să ne slujească cât mâncăm.

Când, după micul dejun, am ieşit în curte, Kalist s'a dus drept la magazia de lemne, a luat securea şi a început să taie butucii. Am înţeles îndată despre ce este vorba: împlinea porunca lui Nicolae.

Atunci a apărut stareţa Iustina împreună cu câţiva muncitori, care aveau în mână securi şi drujbe.

Iustina: Părinte, condu-i pe oamenii ăştia la pădurea noastră şi arată-le ce copaci să taie pentru foc şi de care să nu se atingă.

Kalist (cu supunere): Binecuvântează-ne munca, maică!
Iustina: Să vă binecuvinteze Dumnezeu.
Kalist a pus deoparte securea şi a plecat cu muncitorii spre pădurea din apropiere. Merge vioi, sprijinindu-se în baston. Noi, ceilalţi, mergem după el, vorbind aproape în şoaptă.
El se uită cu băgare de seamă la copacii din pădure. Stând în faţa unui stejar cu coroană stufoasă, ne spune:
Kalist: Dintr-un astfel de copac se fac altare, butoaie, mobilă... Iar pentru foc e cel de acolo: strâmb, noduros şi pe jumătate putred...
Apoi a arătat cu bastonul în direcţia copacilor pe care muncitorii trebuiau să-i taie, şi le-a atras atenţia să cureţe buruienile din jurul lăstarilor. La scurt timp s'a auzit zgomotul drujbelor.
Stând aşa, în faţa stejarului, cu părul alb şi cu faţa arsă de soare, se uită la copac şi-l loveşte uşurel cu palma, ca pe un prieten.
Kalist (privind la coroană): Eşti răbdător şi binecuvântat în cer şi pe pământ. De aceea ai crescut atât de mare şi ne înfrunţi cu dispreţ pe toţi. Eşti un viteaz!

SCENA 6

Kalist stă pe o buturugă, la umbră, sprijinit de trunchiul unui măr, iar eu mă aflu nu departe de el. Este luna Martie şi livada este în floare. În jur se află bisericuţa, casa, cerdacul, stupii... Peste drum se vede Mănăstirea Jicea. Pe şosea trec maşini, făcând un zgomot asurzitor, care se înteţeşte când trece o coloană de nuntaşi.
Kalist îmi povesteşte despre vedenia avută, în vis şi aievea, acum aproape o lună de zile. O spune de parcă nu i s'ar fi întâmplat lui, ci unei alte persoane.
Kalist: Stăteam şi atunci, ca şi acum, pe această buturugă. Cum mă ardea puţin soarele de primăvară, m'am retras la umbră şi am căzut

repede într'un somn adânc. În vis mi s'a arătat un mormânt. Era aici, lângă cerdac. Pe mormânt se afla o cruce neagră, iar deasupra o placă pe care era scris numele meu… Nu m'am speriat şi n'am fost nici surprins. Eram doar privitor, fără vreun sentiment deosebit. Mă uitam: ardeau lumânări, se cădelniţa; erau şi flori, chiar şi o sticlă de vin *Ţarul Lazăr*.

Erau acolo Episcopul Ştefan, stareţa Iustina, maica Irina şi alţi monahi, cunoscuţi şi necunoscuţi mie, şi feţe bisericeşti, adunaţi cu un prilej anume. Vorbeau între ei şi din când în când priveau spre mormânt. N'am auzit vocile lor, dar am presimţit, într'un fel am ştiut despre ce vorbesc, ba chiar mai mult, am ştiut care ce gândeşte...

Mă uitam în jur: veniseră până şi Gavril şi Svetlana. Ea era elegantă şi frumoasă. O şi văd: cu lacrimi în ochi, aşază atent şi delicat lângă cruce buchetul de flori albe ca neaua... A venit de undeva şi omul acela pe care l'am vindecat de hidropizie, îmbrăcat în anteriu albastru, cu cămaşă albă, pantaloni strânşi pe pulpe, iar în picioare opinci şi şosete lucrate în casă; se vede că este deja înaintat în vârstă. A adus un coş plin de nuci mari. Aşezând coşul pe mormânt, şopteşte: Părinte, astea sânt culese din nucul pe care l'am sădit noi doi... (Noi doi am sădit împreună nu doar un nuc... Dar de unde şi-a amintit el tocmai de asta?) Apoi ia nuci în palme, le împarte celor de faţă, spunând: de sufletul răposatului Kalist...

Până aici a mai fost cum a mai fost, dar acum urmează ceva ce m'a pus pe gânduri: din grupul de oameni s'a desprins un băiat în pantaloni scurţi şi cu capul gol, cu ochi albaştri. Se vede că este îndrăzneţ de felul lui, acum însă e puţin încurcat de situaţie. Se îndreaptă spre Gavril şi Svetlana şi strigă: Tată! Cumpără-mi un cal!... Apoi întinde mâinile spre ceilalţi, strigând din nou: Daţi-mi calul!...Vocea băiatului m'a trezit brusc din somn.

Nu mi-e teamă de moarte şi nici nu cred că o să mă sperie atunci

când mă voi întâlni cu ea. Sânt încredinţat că, în acele momente, alături de mine va fi Acela mai tare ca moartea, însuşi viaţa... Faţă de cât am păcătuit, pot spune că am primit prea puţină bătaie de la Dumnezeu. Neţărmurită e iubirea Lui pentru noi. El mi-a dat putere de a mă ruşina de păcatele mele şi lacrimi ca să le spăl, pentru ca prin gândurile şi faptele mele Lui să-i aduc bucurie. Şi totuşi... Încă nu am murit, frate, şi nu ştiu cum e să mori!

Stând aşa, m'am minunat de această vedenie, nu foarte tare însă, pentru că am mai trăit din acestea în viaţă.

Treaz fiind, în faţa ochilor a început să se perinde întreaga mea existenţă, nu chiar cronologic şi în detalii, dar începând din copilărie şi până în acel moment. Multe din cele văzute şi trăite de-a lungul vieţii le-am şi uitat, iar despre altele nici nu vreau să povestesc… Aşadar, o să scurtez puţin, ca să nu obosim prea tare.

M'am văzut pe mine copil, cum călăream calul şi-l plimbam prin faţa oamenilor. Radmila Mirocevici, iubirea mea din adolescenţă, plângea în biserică; Milunka, cea cu care voiam să mă însor, îmi şopteşte pe patul de moarte: adu-ţi aminte de mine şi roagă-te pentru sufletul meu... Erau acolo şi părinţii, şi fraţii, toţi laolaltă ca odinioară.

Am revăzut şi toate bătăliile cumplite: lupta corp la corp, atacurile la baionetă, tirurile de artilerie... Părea totul atât de real, încât aproape că mă auzeam strigând: *Sfinte Nicolae! Dacă mă scapi de aici, o să-ţi aduc prinos o lumânare de zece kilograme!...* Mi s'a arătat şi monumentul închinat celor căzuţi în Primul Război, în bătălia de la Ţer,[55] pe care am văzut limpede numele Sârbilor şi ale Austriecilor. În acel moment mi-am zis: Poate rugăciunea mea ar putea să mai ajute şi acum?

---

55 Bătălia de pe Muntele Ţer [Sudul Serbiei], care a avut loc în Primul Război Mondial (16-19 August 1914) şi în care trupele Sârbe le-au învins pe cele Austro-Ungare.

Am văzut şi peştera din Munţii Meglen. Iar insula de pe Lacul Prespa mi s'a arătat aşa cum am văzut-o eu o dată în liniştea nopţii: apa care strălucea în mii de culori şi stelele sclipind deasupra. Împăratul ceresc coboară spre mine pentru a mă învăţa, de asta îmi aminteam fără să văd. Şi peştera de pe Muntele Kablar era însingurată şi cocoţată pe înălţimi, atrăgându-mă spre ea şi făcându-mă să spun: „Acolo ar fi trebuit să fiu!"... Dorinţa mea zadarnică de singurătate era încă prezentă în mine, alături de nădejdia că odată şi odată mi se va întâmpla şi asta. Am văzut şi Mănăstirea Sfântul Naum şi Lacul Ohrid şi primul post negru alături de Episcopul Nicolae, apoi viaţa mea de la Stanişinaţ şi de la Niş, şi multe altele şi de toate mi s'au arătat... Mi-am văzut casa părintească, în a cărei curte se jucau copiii. Atunci am zâmbit şi am spus în şoaptă: *Slavă Domnului, viaţa merge înainte!*

Cum spuneam adineaori, toate acestea mi se perindau prin faţa ochilor şi erau atât de multe, încât părea că nu s'au putut întâmpla unui singur om! În toate m'am regăsit…

Mirat cum am putut să îndur atâtea şi cum de încap toate într'o singură viaţă, am ridicat ochii spre cer şi am spus: Doamne! Nădejdia îndelungată oboseşte inima... Apoi (ca şi cum aş fi primit răspuns de sus) mi-am plecat capul, înţelegând că numai iubirea lui Dumnezeu şi atotştiinţa Sa m'au sprijinit în această viaţă.

Iată, aşa a fost... Iar tu ai grijă ce faci şi ce scrii. Cântăreşte întotdeauna: vrei să înfrângi sufletul omului sau vrei să-l înalţi şi să-l încurajezi printr-o iubire generoasă?... Şi după cum ţi-am mai spus, să ştii că totul este scris şi dinainte ştiut! Şi nu prea cred că o să-ţi ajute meşteşugurile acelea scriitoriceşti: ironia, metafora, libertatea artistică...

SCENA 7

În acea dimineaţă, Kalist nu s'a mai ridicat din pat. A rămas întins. Perna, cearceaful sânt albe ca părul şi ca barba lui, iar întreaga odaie e plină de lumină. Pe faţa lui arsă de soare se vede o licărire, o bucurie copilărească.

Maica Irina a intrat, aducând tava cu micul dejun pe care a pus-o pe masă. Stă cu spatele spre el în timp ce pregăteşte masa.

Se aude vocea lui Kalist:

Kalist (în şoaptă): Dă-mi, Doamne, vedere să te pot vedea...

Irina (întorcându-se spre ea): Cu mine vorbeşti, părinte? (Se apropie şi îngenunchează la căpătâiul lui): Cu cine vorbeşti acolo?...

Kalist (arată cu mâna spre dreapta): Aici sânt sfinţii luptători Creştini şi Domnitorii noştri mucenici. Îi vezi, fetiţo? Aici este Ţarul Lazăr!...

Irina îşi duce mâna la gură. Înţelege despre ce este vorba şi iese încet pe uşă afară, apoi aleargă. În timp ce iese, îi mai aude vocea stinsă:

Kalist: ... mi-ai umplut inima de bucurie cu chipul Tău...

În faţa porţii mănăstirii sânt câţiva monahi şi monahii şi oameni din sat, majoritatea bogomoliţi, care vorbesc între ei. Irina aleargă spre ei şi începe să gesticuleze.

Irina (strigă tare): Kalist e pe moarte!

Sreten (întorcându-se spre ea): Cine e pe moarte?...

Zdravko: Moare Kalist?!

Irina se întoarce şi aleargă spre camera lui Kalist, urmată de toţi ceilalţi.

Camera se umple de oameni. În afară de Irina şi monahul Athanasie, restul sânt feţe bisericeşti.

Zdravko (aplecat deasupra lui Kalist): Nu ne lăsa fără mângâiere, părinte!

Branko: Pe cine vezi? L'ai văzut?
Toate privirile sânt aţintite asupra lui. În odaie s'a aşternut liniştea.
Kalist (înainte de a vorbi, îi priveşte pe fiecare): Ne iubeşte!... Şi eu vă iubesc. Iubiţi-vă şi voi între voi, şi luptaţi!
Capul lui cade din nou pe pernă. Închide ochii.
Unul dintre cei prezenţi (rosteşte cu glas sugrumat): S'a dus Kalist!
În ziua aceea, deasupra Mănăstirii Jicea, cerul era senin şi străbătut de un stol de porumbei albi.

MILIVOIE IOVANOVICI

KALIST MONAHUL

Redactor/ Nina Bercan

Traducere/ Ruxandra Lambru

Concept layout/ Atelieruldegrafică.ro

Dtp/ Remus Brihac

Tipar/ Accent Print Suceava

Editura Predania/ CP 67, OP 13
București
www.predania.ro

Distribuție/ Supergraph
021 320 6119

ISBN 978-606-8195-15-5

Carte editată în colaborare cu Asociația
„Așezămintele Sfântului Mare Mucenic Mina"
www.asfmina.ro